

ם'לל זלמ
זלול זלמ

מנהגי קזוקז

מעגל החיים

הרב נפתלי יניב

מנהגי קווקז

חלק ראשון מעגל החיים

ובו יתבארו דינים ומנהגים
המלווים את האדם
מיום לידתו ועד שלהי ימיו
על פי מסורת יהודי קווקז.

ברחמי וחסדיו עלי
נפתליב ניב
הרב הראשי ליהודי קווקז
(היהודים ההרריים)

פה עכו יע"א
ארץ ישראל הקדושה
שנת התשע"ב

מנהגי קווקז - מעגל החיים

© כל הזכויות שמורות

התמונות באדיבות מוזיאון ישראל, ירושלים
גב' לאה מקדש שמעאילוב

ניתן להשיג את הספר בטלפון: 04-9552930 או בנייד: 050-4845944

הערות והארות ניתן לשלוח לכתובות המייל:
center1@hotmail.co.il או center1.y.n@gmail.com

עיצוב גרפי ועימוד: צופיה הרבנד
הדפסה: דפוס המילה עכו בע"מ, תשע"ב (2012 למניינם)

תוכן העניינים

17	פתיחה
21	היסטוריית "יהודי ההרים"
25	ברית פילה (פילו)
27	פתיחה
29	ברית יצחק (שב מילו)
29	זמן המילה (ואחט מילו)
30	מוהל (רבי-מילו סוחטה)
30	סנדק
31	כיסא אליהו (כרסי אליהו הנביא)
33	סעודת הברית (סעודו)
33	זבד הבת - הולדת הבת (דוחטלה-בירה)
36	דיני ומנהגי הברית
40	במעגל השנה (הוחטוי מעיד)
42	מתי דוחים יום הברית (מילורה דיר סוחטה)
50	פניני התפילות (תפילו-לובו חוסטה)
64	שם האדם (נומהוי ג'זהורי)
83	פדיון הבן
85	פתיחה
87	פניני הלכה

- 90 במעגל השנה (הואחטוי-מעיד)
92 פניני המעשיות (דרש)
93 פניני התפילות (תפילו-לובו חוסטה)

99 יום הולדת וחאלק'ה

- 101 פתיחה
104 חינוך הילדים (אוגוט/תרביה)
107 דייני ומנהגי חינוך
112 פניני המעשיות (דרש)
115 פניני התפילות (לובו תשובאו)

123 בת מצוה

- 125 פתיחה
127 הלכות לבת ישראל
130 פניני המעשיות (דרש)
135 פניני התפילות (לובו תשובאו)

137 בר מצוה

- 139 פתיחה
140 הכנה לבר המצווה (חזור-לוגי)
141 ביאור הפסוק שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד
143 תפילין (תפלין-וונורה)

145	ציצית (סיסית-גודול)
146	עלייה לתורה (התירו ורפטה)
147	סעודת בר מצוה (סעודו)
149	זמן עלייה לתורה (ואחט התירו ורפטה)
151	עלייה לתורה
156	דייני ציצית
159	פניני המעשיות (דרש)
165	פניני התפילות (תפילו-לובו חוסטה)

181 נישואין (פה/ערסי)

183	פתיחה
184	מהלך החופה והקידושין (קידושי)
187	טהרת המשפחה (מיקבו)
188	שלום בית (שלומי חונה)
190	דייני ומנהגי הנישואין
190	שידוכין (חזמוני)
192	הכנות לקראת החופה (חזור לוגי)
196	הכנות הכלה לחופה (חזור לוגי)
199	ליל החתונה (שב ערסי)
202	לאחר החתונה (ערסי בגדה)
204	זמנים הראויים לנישואין (ואחט ערסי)
206	עם מי ראוי להתחתן
208	פניני המעשיות (דרש)
217	פניני התפילות (תפילו-לובו חוסטה)

229

חנוכת הבית

231

פתיחה

232

מזווה

233

הכנסת אורחים (גינוג לוגי)

235

דייני ומנהגי חנוכת הבית

235

הכנות לבית (חזור לוגי חונה)

237

הנהגות הבית

239

במעגל השנה (הואחטוי מעיד)

241

דייני ומנהגי חנוכת בית (חנוך הבית)

242

המזווה

244

פניני המעשיות (דרש)

246

פניני התפילות (תפילו-לובו חוסטה)

249

ביקור חולים

251

פתיחה

254

דינים ומנהגים הקשורים בחולה

254

ביקור חולים

256

תפילות על החולה

258

וידוי החולה ודייני גוסס (אסר נשומר)

262

פניני המעשיות (דרש)

265

פניני התפילות (תפילו-לובו חוסטה)

271	אבלות (אובול)
273	פתיחה
276	מוסר השכל (משלה)
279	דייני ומנהגי אבלות
279	שפיכת מים בשכונת המת (אוב שנדה אזחונאי מורדה)
280	שמירה על המת (מורדה תחנוני - אימבו אישתה)
281	הלנת המת (מיתורא אישתה)
282	טהרה ותכריכין (מיתורא שושתה / אחריתי דוחתה)
283	קריעה (יחן שאירה פרע סוחטה)
286	אונן (פשויו גוברה)
288	הספד וקנינות (גיריה-וואזורי)
290	לויה (הפסאי מיתו רפתא)
293	קבורה (גוברה)
296	קדיש
299	סעודת הבראה (יקומון סעודוי אובול)
301	ניחום אבלים
302	הנהגות לאבל
306	מנהגי התפילות בבית אבלים (עדת תפילה האור-חונה)
308	יום השבעה (רוז חופתי)
310	מצבה (מצבו-תובוריך)
312	מנהגי השלושים (ימהי/סירוזי)
314	אבלות בשבת (אובול הרוז-שובות)
316	אבלות בחגים (אובול המעידו)
318	שמחות ואירועים באבל (אובילדור השורי - ניקי)

- 322 יום אחד עשר חודש ויום השנה
328 פניני המעשיות (דרש)
336 ברכת בית העלמין (בורוכוי בית החיים)
337 צידוק הדין
346 ברכת המזון לאבלים (נובוריך)

351 טבלת הדורות

361 תמונות העדה הקווקזית

Shlomo Moshe Amar
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

שלמה משה עמאר
הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

כס"ד, ט' חשוון, תשע"ב

כ"ב-18-75/ע"כ

מכתב ברכה

ראיתי גליונות ועלים מספר "מנהגי קוקז" מאת הרב **ניב נפתלייב** שליט"א. אשר אסף בטוטו"ד את מנהגי העדה כעמיר גורנה, והכל ערוך כשפה ברורה ובנעימה. דברים השווים לכל נפש.

והגני לכרך את הרב המחבר הי"ו שחפץ ה' בידו יצלה, להגדיל תורה ולהאדירה, לחזק ולאבץ את צאן מרעיתו, ולקרנם אל צור מחצבתם. והי"ת יעזרהו להשלים מעשהו, לזכות את הרבים, ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד.

בברכת התורה,

שלמה משה עמאר

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

Yona Metzger

Chief Rabbi of Israel

President of The Chief Rabbinic Council

יונה מצגר

הרב הראשי לישראל

נשיא מועצת הרבנות הראשית

בס"ד, י"ג חשוון, תשע"ב

10 נובמבר, 2011

המ-81.עב'

מכתב ברכה

מקום גדול וקדוש נתבצר לו למנהג ישראל. כידוע, שלומי אמוני ישראל היו שומרים על המנהג כעל בבת עינם. שכן המנהג העובר מאב לבנו ומרב לתלמידו מדור לדור, במשפחות ובקהילות, ניחוח הוד העבר תלוי עליו ופאר זיו המסורות נושא בכניפו. עדות היא לנצחיות עם ישראל ולדבקותו בתורת ה' ובשמירה על כל קוצו של יו"ד בדקדוק המצוות.

לא זו אף זו, כל המנהגים המבוססים אשר קנו שביטה בכלל ישראל לתפוצותיו, יסודותיהם בהררי קודש ובשרשי טעמי המצוות וכבר אמרו רבותינו שיש אף מקומות ותנאים בהם מנהג דוחה הלכה, והזהרנו על שמירת המנהגים באזהרה נמרצת ע"י החכם מכל אדם שלמה המלך ע"ה במשלי "אל תיטוש תורת אמך". ועוד הוסיפו כי המזלזל במנהג הווין ליה היפוך באותיות "מנהג" דהוי "גהנס" ח"ו.

אשר על כן דבר גדול ועצום עשה הרב **יניב נפתלי** שליט"א כאשר קיבץ כעמיר גורנה מנהגי יהודי קווקז, וקבעם וחקקם בספר למען יעמדו ימים רבים ויהיו לעיניים ליהודי קהילה זו. כב' הרב המחבר סידרם בסדר יפה ונכון סביב ההלכות המלוות כל איש מישראל, מיום בואו לעולם ועד צאתו.

תשואות חן חן לרב המחבר על המלאכה הנפלאה אשר עשה, זכות הרבים תעמוד לו שלא תמוש התורה מפיו ומפי זרע זרעו עד עולם, אף ברכתי תכון עמו להתברך בכל מילי דמיטב מפי נותן התורה, עד ביאת גואל צדק בב"א.

הכו"ח לכבוד מנהגי ישראל לתפוצתם,

יונה מצגר
הרב הראשי לישראל

בס"ד

כ"ו בתשרי ה'תשע"ב

הסכמה

ידידי היקר הרב נפתלי יניב שליט"א הרב הראשי ליהודי קווקו, רחש ליבו דבר טוב להוציא ספר שירכז את מנהגי העדה הקווקזית בכל ימות השנה בחגים ובמאורעות החיים. זכתה העדה שגדלו מתוכה תלמידי חכמים שינהיגו את העדה, והמיוחד שבהם הוא הרב יניב נפתלי שנתמנה כמנהיג על העדה, ויפה עשה שכתב את מנהגי העדה בשפה ברורה ובנעימה קדושה כדי שידעו את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון.

ראיתי את הספר שערוך בטוב טעם ודעת ובטוחני שיביא ברכה לכל בני העדה.

והנני לברך את הרב המחבר שחפץ ה' בידו יצלח להגדיל תורה ולהאדירה ולנהל את העדה ולקרבם לאבינו שבשמים מתוך בריאות גופא ונהורא מעליא וכל טוב סלה.

בברכה,

אליהו בקשי דורון
הראשון לציון
ונשיא מוסדות "בנין אב"

בס"ד, א' כסלו תשע"ב
27 נובמבר 2011

מכתב ברכה

שלח לי הרב יניב נפתלי שליט"א הרב הראשי ליהודי קווקז (היהודים ההרריים) עלים מספרו "מנהגי קווקז" ובו דינים ומנהגים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, על פי מסורת יהודי קווקז יהדות קווקז, יהדות שורשית עם יסודות איתנים שמרה במשך מאות שנים בנכר על מסורת ישראל, וזאת למרות בידודה הגיאוגרפי משאר הגלויות, עד שנות השלטון הסובייטי אשר בקש בכוח הזרוע להסיר מנתיניו כל סממן דתי במהלך שנים אלו ולעיתים לפנייהם נשתכחו מבני העדה חלק ממנהגיהם הטובים, ואף נשתרבבו מנהגים והנהגות אשר יסודם מבני הנכר אשר סביבותיהם

על כן עלה בדעתו של האיש על העדה הרב יניב נפתלי שליט"א להוציא ספר שלם ומתוקן, להורות לבני העדה את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, להפריד את הבר מן התבן, בין המנהגים אשר יסודם בהררי קודש ובין המנהגים אשר בטעות יסודם ועליהם נאמר מנהג אותיות נהנם עברתי על הספר ומצאתי בו הלכות פסוקות ומסודרות, בשפה ברורה ושווה לכל נפש, דיני ומנהגי ברית מילה, בר מצוה, נישואין ושאר שמחות ואף דיני אבלות ל"ע, ועוד דינים ממעגל החיים, גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושה.

אין לי אלא לברכו שחפץ בידו יצלח לנהל עדתו על מבועי התורה והיראה, להעמיד הדת על תילה, ויפוצו מעיינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה.

ביקרא דאורייתא,

הרב ישראל מאיר לאו

МОСКОВСКАЯ ЕВРЕЙСКАЯ РЕЛИГИОЗНАЯ ОБЩИНА
Jewish Community of Moscow
קהילה יהודית במוסקבה

101000, Россия, Москва, Б. Спасоглинишевский пер., 10
Bolshoi Spasoglinishevsky, 10, Moscow, 101000, Russia
בולשוי ספסוגלינישבסקי 10, מוסקבה, 101000, רוסיה
tel.: (7-495) 940-55-57, fax: (7-495) 624-63-01
e-mail: office@jewmail.ru

כס"ד

יום כ"ז חשרי תשע"ב

עיינתי בספר "מנהגי קווקז" למאור הגדול הרב ניב נפתלי שליט"א. והנה ידוע הדבר כי בקרב יהודי קווקז נהגו הרבה דברים כחקנת חז"ל ללא שינוי, אף כי נשתנו כמרוצת הזמן כרוב שאר קהילות ישראל על פי חקנת רבותינו הראשונים, כגון עשיית הקידושין והנשואין כנפרד; וכן הרבה דינים נהגו ע"פ דעת השו"ע אע"פ שמנהג ישראל הוא להיפך, כגון כדיני אבלות: אך לצד מנהגים שישודותם בהררי קודש, למסורת העממית של יהודי קווקז נטפלו במשך הזמן גם הנהגות שונות אשר אין מקורם מתורת ישראל אלא מאמונות העמים שבסביבה. ובעיקר זה התפשט בתקופה הסובייטית כהעדר רבנים שיורו דעת תורה לעדה, כאשר נכנסו לכרם בית ישראל מנהגים זרים, אף כי יהודי קווקז השתדלו לשמור על אורח חיים מסורתי גם כזמנים ההם. והיום כאשר התורה חוזרת בקרב בני העדה נחוץ מאוד שידעו את הדרך אשר ילכו בה והמעשים אשר יעשו ויכדילו בין מנהגים שישודותם בהררי קודש ולבין מנהגים שראוי לשנות, וכן מנהגים שכל עיקרם אינם מיסוד אמונת ישראל. ואפיריון נמטיה להאי גברא יקרא הרב ניב נפתלי שליט"א רבם ומורה דרכם של יהודי קווקז בארץ אשר בלשונו הצח האיר את כל פרטי הדינים והמנהגים שנהגו בקרב העדה הקווקזית מימי קדם, והסביר את מקורם למען יטהר הכסף הצרוף מן הסיגים ויוכלו אחכבני" מבני העדה החשובה הזאת אשר שמרה על גחלת היהדות בימי השמד כגאון ובתפארת לקיים מה שאמר שלמה המלך בחכמתו: "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן", ומדבריו ר' יוחנן (פסחים, נ:.) משמע כי "תורת אמן" – היינו המסורת והמנהג. והיה רצון כי החיבור החשוב הזה יעזור לרבים מבני העדה לשוב לדרכי אבותיהם, ויזכה המחבר החשוב לזכות הרבים כחיבוריו ולהגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה,
פנחס גולדשמידט,
הרב הראשי למוסקבה
ונשיא ועידת רבני אירופה

פתיחה

אודה ה' בכל לבב, ובתוך רבים אהללנו, שהחיינו וקיימנו והגיענו עד הלום, לך אכרע ואכוף ראש שעזרתני להסתופף בבית אלוקים משחר ילדותי ולהדבק בתורתך.

רבים מרחבי תבל פונים בשאלות ותמיהות בהלכה ובמנהג עדתנו ומקורם, ולכן נקבע בליבי מזה כמה שנים להעלות על הכתב הלכות, מנהגים וטעמיהם, אך את אשר הלב חושק הזמן עושק מטרדות הזמן ועול הציבור אשר מכבידים על ישוב הדעת, ו"מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי" שלא עזב חסדו מאיתי ועזרני עוז לאחוז קולמוסי ולהוציא מהמחשבה אל הפועל.

בימי נערוטי נשלחתי ללמד בקווקז ושמחתי לראות את אחיינו הקדושים אשר מנהגיהם רובם ככולם חצובים מתורתנו הקדושה, וראיתי את לבושם בכבוד ובצניעות, ושמותם מתורתנו הקדושה ואף לשונם לשון מובדלת מן הגויים (ג'זהורי), ונפעם ליבי כיצד שמרו על זהותם היהודית משך שנים רבות בגלות למרות נסיונות אויבנו להסיתם מתורת ה', ומיד נזכרתי במאמר חז"ל: שעם ישראל נגאלו ממצרים בזכות שלושה דברים שלא שינו שמם, לשונם ולבושם.

אולם מתלאות הזמן והפוגרומים אשר עברו יהודי ההרים בארץ
מדי היא קווקוז, נשתכחו מצעירי עמנו חלק ממנהגי העדה, ולדאבון
ליבי לא נשארו לנו הרבה ספרי קודש מרבותינו הקדושים זצ"ל.
מנהגי קווקוז אשר כתבתי, יתכן כי ישנם שינויים במנהג, כיון
שבחלק מן הערים היו קצת שינויים במנהגים, ועד היכן שידי מגעת
כתבתי טעמים ומקורות למנהגים, כמו כן ישנם מקצת מנהגים אשר
לא מצאתי להם מקורות, אך בכל זאת כבר נהגו היהודים בכך,
והנח להם לישראל אם אינם נביאים ובני נביאים הם, וכתב הגאון
הגדול ה"חתם סופר": כל המפקפק על נימוסנו ומנהגנו צריך בדיקה
אחריו.

זכינו בדורנו לנהירה המונית לדרך ה' בכל רחבי תבל, אשר ברוך
ה' גוברת מיום ליום, ובזה מתקיים דברי הנביא: "והנה ימים באים
נאום ה' אלוקים והשלכתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא מצא
למים, כי אם לשמוע דבר ה'" (עמוס ח').
תפילתי לה' שלא תצא תקלה תחת ידי, ויהיה הספר לעזר ולתועלת
בני עמנו.

אביע תודתי מעומק ליבי להוריי היקרים מור אבי רחמים (פופו)
בן מלך ולמרת אימי מורתי מרים שתחיה, אשר עזרוני וחינכוני
והושיבוני על ברכי רבנן משחר ילדותי, וכן אודה למר חמי יוסף
חקשורי ומרת חמותי אסתר שתחיה שמתפללים עלינו בכל עת, יהי
רצון שירונו נחת מכל יוצאי חלציהם בבריאות איתנה מתוך נחת
ושלוה ואריכות ימים ושנים.

ואודה לרעייתי עזרתי בחיים אשת חיל מרת סמדר שתחיה אשר
מסייעת לי לישב באוהלה של תורה, ולהרבות תורה וחסד, בכך

שעול חינוך ילדינו עליה והכל בשמחה, "ושלי- שלה הוא", יהי רצון שנזכה יחד לרוות נחת מילדנו ולראות דור ישרים מבורך.

ואודה לכל התומכים בהוצאת ספר זה ובפרט לגיסי היקר הרב אריה יבדייב הי"ו אשר עזר בעריכת הספר, יתן ה' להם כפועלם ויזכו לשפע ברכות מאת ה'.

וכן אביע תודתי לרבי זרח בן אלקנה אבשלומוב הי"ו, ולישקה בן דוד ניסנוב הי"ו, שעזרו לי לחקור מנהגי העדה.

ואחרון חביב אודה לידידי החשוב איש החסד מר טלמן איסמעלוב, הי"ו, אשר עושה רבות ונצורות למען עדתנו, ומקום משכני כבר למעלה מעשר שנים במרכז הרוחני "ברוך מרדכי" ע"ש אביו מרדכי (מרדן) בן דניאל, והוא לי סעד וסמך לכל פעולותינו יהי רצון שה' יאציל מברכותיו עליו ולכל אנשי ביתו ויצליח בכל ענייניו בבריאות איתנה.

לאחר סיום כתיבת הספר עלה בזכרוני דברי ספר הרוקח: צריך אדם לרמוז שמו בשם הספר שכתב, ובעזר ה' חישבתי ששם הספר מנהגי קוקז עולה בגימטריה קטנה מספר 33, וכך גם כן שמי יניב נפתלייב עולה מספר 33.

כפי פרושות אל-על לשוכן מרומים אשר לא הסיר חסדו מעימי לעולם, ואפיל תחינתי לפניו שיזכני כל חיי להרבות בתורה ומעשים טובים, ולא תמוש התורה מכל יוצאי חלצי, אנא ה' כשם שעזרתני עד עתה, ולהוציא ספר זה כך תעזרני ותסייעני לחבר עוד ספרים לזיכוי הרבים.

ונזכה כולנו במהרה לבית מקדשנו ותפארתנו ולמשיח צדקנו במהרה בימינו, אמן כן יהי רצון!

היסטוריית "יהודי ההרים"

ראשית כל נבאר את המיקום שנקרא קווקז, הרבה מן הציבור הרחב חושבים, כי "קווקז" הוא שם מדינה או עיר, ולמעשה אינו כן. קווקז הוא חבל הררי השוכן בדרומה של ברית-המועצות לשעבר וגבולותיו מתמשכים מהים השחור במערב עד לים הכספי במזרח, ובדרום מפרס עד ארמניה. כמו כן אדמת החבל במורדות ההרים פורייה מאוד והחקלאים מגדלים בה את כל הדרוש למחיה. כתוצאה מהמיקום הגיאוגרפי הקשה למעבר, התושבים הינם מבודדים בינם לבין עצמם, וכן מבודדים מהעולם החיצון.

כיצד היהודים הגיעו והשתרשו למקום מרוחק שכזה?

הרב הגאון רבי יעקב יצחקי זצ"ל (רבה הראשי לדרבנט וסביבותיה) דבק במחקרים ובמאמרים מזקני העדה, אשר טענו כי אנשי ההרים הם מגולי שומרון הקדומים ושייכים לעשרת השבטים שהוגלו ע"י שלמנאסר מלך אשור, אשר היה בשנה התשיעית להושע בן אלה מלך ישראל, ובימי ישעיה בן אמוץ היא השנה השישית לחזקיהו

מלך יהודה (720 לפני הספירה).

ומאז גלות זו, לא שבו לארץ אבותיהם, לא בימי ירמיהו שהלך להחזיר את עשרת השבטים, ולא בימי כורש מלך פרס שהעביר קול לעלות לירושלים ולבנות את בית המקדש.

עוד נהגו הזקנים לומר כי "היהודים ההרריים" נקלטו כאן במשך השנים מהדרום בימי מלכות אשור, בכל ופרס לכיוון שומכי-שירוואן, עיר בירה במדי ונתיישבו שם, וחלק נתיישבו בתבסראן גם היא נמצאת בחבל מדי, ולחזוק עדות זו, טענו שאין בקרבם כהנים ולוים, וזאת עדות להיותם מגלות שומרון, ועל פי החוקרים והמדענים כל יהודי חבל קווקז יישובם הראשון בהרי הקווקז הוא בשמכא-שרוואן שהיא מדי העתיקה ומשם נפוצו יהודי קווקז לכל החבל כולו. (החוקר צבי כשראי)

בתלמוד לא מוזכר רבות אודות גלות השבטים, ובמסכת שבת מוזכר שמו של נחום המדי שכנראה היה מגלות מדי, וכן בתלמוד ירושלמי מוזכר רבי שמעון ספרא די "דרבנט" (בדגיסטן שבקווקז) שהיה מלמד תינוקות שם.

"היהודים ההרריים"

כך כונו יהודי קווקז, בשנת 717-715 כבש צבאו של הכליף סולימאן את דגיסטאן.

היהודים לחמו נגד אותו פולש רשע בכדי להגן על דתם ואמונתם כגיבורי חיל, ומשלא יכלו ברחו לכיוון ההרים, ומכאן מקור לכינוי "היהודים ההרריים", ובמאה ה-8 קיבל עליו בילן מלך הכוזרים את דת ישראל בשכנועו של יהודי דגיסטני בשם רבי יצחק הסנגרי.

המלך הנ"ל, ועוד הרבה מלכים היו למגן ומחפה לאותם יהודים בגלות.

תחילת ההידרדרות

ההידרדרות בחומריות וברוחניות החלה במאה ה-14 כאשר אותן איזור היה נתון למתקפות אלימות מאוד של שבטים מונגולים ובמאה ה-15 התנהלו מלחמות אכזריות בין האימפריה העות'מאנית לבין פרס על השליטה באזור,

מחמת אירועים אלו נמלטו תושבים רבים מאזורי החוף והשפלה לכפרים זעירים ומבודדים בהרים, בבקשם מסתור מפני השוד והרצח.

כך החלה התדרדרות בחיים החומריים והרוחניים של "היהודים ההרריים".

על אף ניתוקם ממרכזים יהודים שמחוץ לקוקוז, ואף שהיו מספר מקומות שלא היו בקרבם תלמידי חכמים, המשיכו יהודי הכפרים המבודדים לשמור כמיטב יכולתם על המסורת שירשו מאבותיהם.

אחת הדרכים שעזרו לשחרר את בני העדה מעול המיסים במשך השנים היא, הטענה שלא עלו לא"י בתקופת בית המקדש השני, וכי אין להם חלק בהסגרת "אותי האיש" לרומאים שצלבו אותו.

שפת הג'והורי

רבי יעקב יצחקי גילה שמילים נכריות רבות הנמצאות בתלמוד לקוחות משפת ג'והרי (השפה האופיינית ליהודי קוקוז) ושהרבה

מחכמי העדה השתתפו בחיבור התלמוד והביאו מלשונם אל תוכו. שפה זו הייתה אחת האמצעיים למניעת התבוללות היהודים בקרב הגויים.

עיקרה של שפה זו מורכבת ממילים עבריות עתיקות (ארמית) וידוע שבשעת בואם של היהודים לחבל ארץ זה השפה העברית (ארמית). הייתה לשון דיבורם. וברבות השנים והתלאות שעברו אותם יהודים, השתרבבו לשפה מילים משפות זרות כגון: אזרית, רוסית, פרסית ועוד.

התיישבות היהודים ההרריים

ההתיישבות הראשונה בחבל קווקז הינה "בשמכא-שירוואן". אשר היא מדי הקדומה כפי שציין הסופר והחוקר צבי כשדאי בספרו "יהודי ההרים".

ברבות השנים נפרדו היהודים לכל חבל ההרים ועיקרם החלה בשלושה כפרים: קולקאת, כתדא ואבא סבא.

בשלב מסוים קולקאת נהרסה עד היסוד ע"י נדיר-שאה מלך פרס 1631, עיר זו שכנה מערבית לעיר קובה, ועל כן שארית הפליטה מיהודי המקום נאספו וישבו בקובה עד לימים אלה.

גם כתדא כפר השוכן צפונית מערבית לדרבנט נהרסה טוטאלית בשנת 1740, וכן אבא סבא נהרסה בשנת 1797 ע"י סורחבחן.

ומשני כפרים אלו נמלטו היהודים שנותרולדרבנט, וחיים שם עדימינו. משלושת כפרים אלה נפוצו כל יהודי קווקז לכל חבל ההרים וחיו שם עד לימינו אנו.

ברית מילה

(מילו)

ברית מילה (מילו)

פתיחה

מצוות ה"ברית מילה" זכינו לקבלה עוד לפני מתן תורה, שהרי אברהם אבינו הוא הנימול הראשון בהיסטוריה, וכן ציונו הקב"ה בתורה: "ויאמר אלוקים אל אברהם ואתה את בריתי תשמור, אתה וזרעך אחריך לדורותם..." ונאמר עוד: "המול לכם כל זכר ונמלתם את בשר ערלתיכם והיה לאות ברית ביני ובניכם, ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם..." (בראשית יז)

ומצינו נקודה מיוחדת במצוה זו, שהיא נשמרה בדבקות רבה בעם היהודי לדורותיו ולמרות הגזרות הקשות שהיו בהרבה תקופות שונות, עם ישראל מסרו נפשם על מצוה זו.

ונשאלת השאלה מדוע דווקא מצוה זו נשמרה בצורה כה הדוקה?

באו חז"ל וגילו זאת בתלמוד (שבת קל') שעם ישראל קיבלו עליהם מצות ברית בשמחה ובמסירות נפש, ולמרות שהילד לכאורה סובל מכאבים שחתכו לו את ערלתו בכל זאת עם ישראל עורכים סעודה המלווה בכלי נגינה ושירים, ובזכות זאת השמחה זכו שתמשך מצוה

זו לדורות, וכן באברהם אבינו שקיים המצוה במסירות נפש.
ולא במקרה נקראת המצווה בשם "ברית" שפירושה "הסכם", שע"י
הברית מילה נקשרים עם ישראל קשר הדוק בה' יתברך ובוזה מראים
הסכמה לעול התורה והמצוות.
וגדולה מעלתה של מצוה זו שהיא מצילה את האדם מגהינום,
וכן נאמר על אברהם אבינו שהוא יושב בפתח הגהינום, ואינו מניח
להיכנס בה, לאדם שנימול ושומר בריתו (עירובין יט').

וכוחה של מצוה זו גדולה, שהיא מתישה את כוח התאוה, וכך
מקל על האדם להתגבר על יצרו הרע בכל ימי חייו (חת"ס), וכן
נפתחים חדרי ליבו של התינוק להבין ולהשכיל בתורה, והמילה
היא המבוא לשערי תשובה (תשובות רע"א מ"ב). והטעם למצוה זו
כתב ספר החינוך: שרצה ה' יתברך לקבוע בעם היהודי, אשר הגדיל
להיות נקרא על שמו, אות שהיא קבועה בגופם, כדי להבדילם משאר
העמים בצורת גופם כמו שהם מובדלים מהם בצורת נפשם, אשר
מוצאם אינו שווה, ונקבע ההבדל בברית המילה (מצוה ב').

וכל איש מעם ישראל שנולד לו בן זכר, מיום היוולדו יכניס שמחה
עצומה בליבו, שזכה לבן זכר להכניסו בברית הבורא יתברך שמו,
והנה זולת ההודאה, ראוי לאדם גם להרבות כל שבעת הימים מיום
הלידה עד יום המילה הודאה עצומה בליבו בשמחה גדולה, ואשרי
אותו אדם המחכה להגיע מיום אל יום, אימתי יבוא לידו יום השמיני
למול את בשר ערלת בנו להכניסו אז בבריתו של אברהם אבינו עליו
השלום, ולהיות עבדים לה' יתברך (יסוד ושורש העבודה).

ומובא בזוהר הקדוש (פרשת לך לך) בזמן שאדם מוציא את בנו להכניסו בברית הזאת, קורא הקב"ה לפמליא שלו (מלאכי שמים) ואומר ראו איזו בריה עשיתי בעולם, ומיד מזדמן אליהו הנביא לאותו מקום.

ברית יצחק (שב פילו)

נהגו בבתי ישראל לערוך סעודה בלילה שקודם הברית ונקרא: "ברית יצחק" ומזמינים עשרה גברים ותלמידי חכמים ללמוד את סדר ה"ברית יצחק" להצלחת הנולד, ומובא בזוהר הקדוש שטוב שירבו בתורה בלילה הזה, ומדליקים נרות ושרים ומשבחים לה' יתברך בשמחה והודיה, ובאותו מעמד נהגו שאם התינוק מברכת ברכת "הגומל", ויש שמביאים ילדים לקרוא קריאת שמע ופסוקים ליד התינוק והוא מנהג קדמון שמקורותיו חצובים ברבותינו הראשונים, ואף שיש מקומות שאבד מנהג ה"ברית יצחק", מה טוב שיחזרו למנהג קדוש זה, שמועיל מאוד לתינוק לשמרו מכל רע.

זמן המילה (ואחט פילו)

כתוב בתורה "וביום השמיני ימול בשר עורלתו", ומכאן אנו למדים שזמן המילה הוא דווקא ביום ולא בלילה, ואף אם עושים ברית שלא בזמנה אין מלים, אלא ביום.
עוד למדים אנו מהפסוק הנ"ל, שהברית תחול דווקא ביום השמיני, ואין לדחותו משום סיבה, אא"כ ישנה סיבה רפואית ח"ו, והרופא יחד עם הרב מחליטים אם מותר לדחות ברית למועד אחר, ואף אם היום השמיני חל בשבת או ביו"ט, ואפילו ביום הכיפורים אין לדחות

את המילה, וראיה לכך מאברהם אבינו שבריתו חל ביום הכיפורים ובכל זאת לא איחר המילה, ורק הסעודה דוחים לאחר הצום.

מוהל (רבי-מילו סוחטה)

צריך האב לחפש היטב אחר מוהל ירא שמיים, וטוב שיברר אצל תלמיד חכם אחר מוהל אשר מל ע"פ תורת ישראל.

מעלת המוהל הוא, ככהן המקריב קורבן (תינוק) על גבי המזבח (סנדק), ומזמינים את המוהל יום לפני הברית, כדי לבדוק את התינוק באברי גופו, ומסביר המוהל להורים כל ענין המילה וההכנות הנצרכות לפני הברית וכן אחרי הברית, ועל המוהל לברר היטב את שעת הלידה המדויקת, שהרי אם נולד בלילה נחשב ליום המחרת, וכן לדעת אם הבן בכור הוא או לא לעניין פדיון הבן.

סנדק

המקור לסנדק- נאמר בתורה: "גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף", (בראשית נ', כד), וביאר התרגום רבי יונתן בן עוזיאל: שיוסף ישב סנדק לנכדיו, לכך נאמר על ברכי יוסף. המילה סנדק מקורה בשפה היוונית- "סנדיקוס" והפירוש "תומך" בתינוק, וכן סנדק הוא ראשי תיבות ס- נגור נ- עשה ד- ין ק- טגור. מעלת הסנדק, היא ככהן המקריב קטורת, וברכי הסנדק הם כמזבח שעליהם מונח התינוק, ומכיוון שהוא נחשב כמקטיר קטורת ע"ג המזבח, וגבי הקטורת נאמר: "חדשים לקטורת" דהיינו- שלא היו נותנים לכהן להקטיר פעמיים, אלא פעם אחד בלבד שהיה בזה

סגולה לעשירות, כך אסור לאדם להיות סנדק יותר מפעם אחת לבניו של אב אחד, אולם לבני אנשים שונים מותר, ועוד אנו למדים על גודל מעלת הסנדק שאדם שאין לו בנים ח"ו ישנה סגולה להיפקד ע"י שישב סנדק בברית, ומכפר ג"כ על פגם הברית.

צריך האב לבחור סנדק בעל מידות טובות, מפני שהוא משפיע על התינוק להצלחת חייו, ומסופר על הצדיק הקדוש רבי יוסף דיון זצ"ל, שאב אחד הזמינו לשבת סנדק לבנו, לאחר שעשה הרב הכנות רבות, הגיע למקום הברית והתברר לו שהתינוק בכור, קרא הרב לאבי הבן ואמר לו: איני מוכן לשבת סנדק, אלא לך וכבד את אביך שהוא יותר ראוי לשבת סנדק, ולמרות הפצרותיו הרבות של האב, הרב לא הסכים, ואמר לאבי הבן בזכות כיבוד אב שאתה עושה, תהיה ברכה והצלחה לתינוק ויזכה להיות צדיק וקדוש, שהמכבד אביו כאילו מכבד את ה' יתברך.

כיסא אליהו (כְּרִסֵי אֱלִיהוּ הַנְּבִיא)

כאשר אחאב ואיזבל אשתו הרשעים מלכו על ישראל, היו נביאי שקר שנקראו נביאי הבעל והם הכשילו את עם ישראל באמונות זרות, וכך חטאו ישראל לפי הנחיית המלך אחאב ואשתו. אליהו הנביא, שהיה נביא אמת בעם ישראל רצה להוכיח לכל העם שנביאי הבעל הם שקר, ולכן הזמין את כל העם להר הכרמל ואמר להם להכין מזבח לה' ולהקריב קרבן וגם אליהו הנביא עשה כן, ולאיוזה קרבן שתרד כלפיו אש מן השמים ותיקחנה, זאת תהיה ההוכחה שהם אנשי האמת והשאר שקר, אולם נביאי הבעל ידעו שה' לא יענה להם, לכן עשו מתחילה בור מתחת לקרקע והושיבו שם אדם, ואמרו

לו כאשר נתפלל אתה תדליק אש וכל העם יחשבו שהוא מאת ה', כאשר הגיע המעמד אמר אליהו לנביאי הבעל שיתחילו הם תחילה, וה' עשה נס ששלח נחש והרג את האדם שהיה בבור, והחלו נביאי הבעל להתפלל בקולות גדולים ולא נענו, ואליהו הנביא לעג להם ואמר: אולי תצעקו יותר בקול אולי אלוהיכם אינו שומע טוב, והם לא נענו שעות ארוכות, לאחר מכן פרש אליהו הנביא את ידיו כלפי ה' ואמר אלוקי אברהם יצחק וישראל, היום יראו כולם כי אתה הוא האלוקים, מיד ירדה אש מהשמים ושרפה את הקרבן, וכך ידעו שה' הוא האלוקים ונביאי הבעל הם שקר, וכבר באותו היום תפס אליהו את כל נביאי הבעל ושחטם שם.

שמעה זאת איזבל המלכה ושלחה שליח לאליהו לומר לו מחר יגיע יום מותך, ולכן ברח אליהו והתחבא במערה, בא אליו ה' ואמר לו: מה לך פה אליהו?, ענה לו אליהו: "קנא קנאתי לה' אלוקי צבקות כי עזבו בריתך בני ישראל...", אמר ה' לאליהו: כיון שדיברת על ישראל שעזבו את בריתי, מהיום אתה תמצא בכל ברית מילה שיתקיים בעם ישראל ותעיד שהם לא עזבו את בריתי ומצוותי, וכך עד היום בכל ברית מגיע אליהו הנביא לראות שעם ישראל לא עזב בריתו. ומכאן המקור שמכינים כיסא לאליהו הנביא בכל ברית. יש שנהגו עפ"י הזוהר הקדוש להכין כסא מיוחד לאליהו הנביא, מלבד כיסא הסנדק, ולומר: "זה הכסא של אליהו הנביא מלאך הברית זכור לטוב".

סעודת הברית (סְעוּדוֹ)

כאשר האב זכה להכניס את בנו לבריתו של אברהם אבינו, נחשב הבן ליהודי שלם ובכך נוספה עוד חולייה בשרשרת החוליות לעם הנבחר, והקב"ה שמח בו וקורא לכל המלאכים ואומר להם: הסתכלו איזה אומה יש לי בארץ שמקיימים מצוותי, ולמרות שחותכים ערלת בנם כפי שציוויתים, הם שמחים ועורכים סעודה לכבוד המצווה.

סעודה זאת נקראת: "סעודת אליהו הנביא", וישתדל כל אדם להשתתף בסעודת הברית שהיא מצווה גדולה, וכל אדם שהזמינו אותו לסעודת ברית ולא משתתף בה, נחשב הוא חס ושלום כמנודה לשמים שמראה שהמצווה לא חביבה עליו, וכל זה דווקא שהסעודה כדת וכדין בקדושה וטהרה.

צריך האב להקפיד להזמין עניים לסעודה כדי שהשטן לא יקטרג עליו, כפי שמצינו באברהם אבינו ובאיוב, וכן מלבד הזמתם לסעודה יש לחלק לעניים צדקה ביום זה, ובכך זוכה בברכה לבנו ולכל משפחתו.

זבד הבת - הולדת הבת (דוּחַטְלָה-בֵּינָה)

הבית מתמלא שמחה כשנולדה בת, שבת תחילה סימן לבנים, שעוזרת לאמא וכשתגדל ותבנה בית נאמן בישראל תזכה להמשיך שושלת עם ישראל הנבחר ולהיות כאמותינו הקדושות שרה רבקה רחל ולאה, ולגדל את ילדיה בדרך הישר, וכן מטעם שעל ידי לידת בת מקיים האב מצוות התורה "פריה ורבייה" שצריך בן וגם בת, וכן ישנה סגולה שבת ראשונה מסירה מעל המשפחה עין הרע, וכתב רבינו גרשום (ב"ב קמ"א) שהוא סימן לבנים שיהיו מבורכים

וכתב רבינו יוסף חיים זצ"ל (רב פעלים ח"א אהע"ז ס' י"ב) שנהגו בית ישראל לעשות שמחה ומשתה ביום השישי להולדת הבת ולתת שם לילדה.

וראיתי שנוהגים שבאה המשפחה בימים שמוציאים בהם ספר תורה (שני, חמישי, שבת) לבית הכנסת ועולה האב לספר תורה ושרים הציבור לכבודו ולאחר קריאת התורה אומר הרב הפסוקים משיר השירים: "יונתי בחגי הסלע..." ומברך את הבת בברכת: "מי שברך אימותינו הקדושות...", ואומר האב לרב שם הבת ומברכה שתזכה לימים טובים וברכה והצלחה. ומנהג אשכנז שמברך האב ברכת שהחיינו בשם ומלכות להולדת הבת בייחוד בבת ראשונה, משנה ברורה (אור"ח ס' רכ"ג) ומנהג הספרדים שלא לברך, (במבשרת ציון סימן כו'). והאם מברכת מעזרת נשים ברכת: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם הגומל לחייבים טובות שגמלנו כל טוב". והיא ברכת הודאה לה' יתברך שילדה בשעה טובה ומוצלחת. ולאחר התפילה מזמינים הציבור בכיבוד קל להצלחת הבת. וכשבאים לביתם עורכים לקרובים שמחה ומשתה ושרים ומשבחים לה' יתברך, ושמחה זו נקראת: "זבד הבת" פירושו מתנה טובה, על פי הפסוק בתורה שאמרה לאה בלידת זבולון: "ותאמר לאה זבדני אלוקים אותי זבד טוב" (בראשית ל', כ') ופירש רש"י והתרגום "מתנה טובה".

בשנים האחרונות ישנם שעושים השמחה באולם ולמרות שמותר לעשות כנ"ל אם וכאשר השמחה בקדושה וטהרה, אך מנהג משנים קדמוניות לעשות סעודה צנועה בבית וראיתי שיש כתבו על פי הכתוב: "כל כבודה בת מלך פנימה", והעיקר שיעשה הכל למען

ברית מילה (מילו)

שמו באהבה להודות לה' יתברך.
וצריכים ההורים לשמוח ולא חלילה לפגוע באישה שנולד לה
בת, וצריך הבעל לעזור לה במיטב יכולתו במיוחד בימים שלאחר
הלידה.

דיני ומנהגי הברית

פניי הלכה

- א) ישתדל האב לבחור לבנו סנדק ירא שמיים ובעל מידות טובות שישפיע על התינוק ממידותיו וקדושתו, ומ"מ אין ח"ו לפגוע בהורים, אלא יעשו הכל בדרכי נועם, וישתדל הסנדק לטבול לפני הברית¹.
- ב) לאחר המילה נהגו לשים את עורלת התינוק בעפר, מפני שבלעם הרשע רצה לקלל את ישראל ואמר: "מי מנה עפר יעקב", ולא הצליח שזכות המילה עמדה לישראל².
- ג) מעיקר הדין מותר שאדם רווק יהיה סנדק, מפני שגם כהן רווק היה מקריב בבית המקדש, אמנם כבר נהגו שאדם נשוי יהיה סנדק. אין לאישה בין רווקה ובין נשואה לשבת סנדק משום פריצות³.

פקורות וביאורים

- 1 הרמ"א סימן רמ"ד ס"ג כתב שיש להדר אחר סנדק היותר טוב וצדיק, והבית היהודי ח"ג סימן י', וראה עוד בגר"א שם, ובברכי יוסף סימן רס"ה ס"ק יח'.
- 2 שו"ע יו"ד סי' רס"ה סעי' י', וכתב עוד שאם המילה בשבת יכינו העפר מבעוד יום, וכן בגר"א שם ס"ק מ"א. והטעם מובא בפרקי דרבי אליעזר פ' כט', וישנם עוד טעמים עפ"י הסוד, ויש נהגו לשים העורלה במים ראה בספר מנהגי ישראל ח"ח.
- 3 כ"ז מבואר בשו"ת רב פעלים ח"ד ס"ס יא, וכן בשו"ע שמחות עמ' פא'.

ד) נהגו בקווקז לא לקרוא שם לילדיו בשם זהה לבן משפחה כגון: בן אחיו ואחותו, ואמרו שהטעם הוא משום עין הרע או משום קטרוג שאם אחד יחלה או שיהיה מזלו רע חלילה, יהיה קטרוג גם על השני ששמו זהה, ומ"מ מעיקר הדין מותר ליתן את אותו שם אפילו לשני בניו. ויש שהגזימו שאפילו במשפחה הרחוקה אם ישנו שם לא נותן אותו לבנו, אולם אם משנה קצת מהשם כגון יוסי ויוסף, שרית ושרה ודאי שמותר, ואין צריך לעשות על כך מחלוקת'.

ה) נהגו בקווקז ובעוד קהילות שלא מוציאים תינוק מביתו עד 40 יום מהלידה וכן שחתן וכלה לא הולכים לחופה אחרת 40 יום. יש גדולים שערערו על מנהג זה שזהו חוקת הגויים, ויש גדולים אחרים שחזקו המנהג והוא משום עין הרע. וידוע שחמורה הסכנה אפילו יותר מאיסור, ומי שרוצה להמשיך במנהג אבותיו יש לו על מי שיסמוך, אולם עדיף יותר לא להקפיד בכך שהרי יש בזה מחלוקת בפוסקים, ותמים תהיה עם ה' אלוקיך'.

פְּקוּרֹת וּבִיאָוִרִים

4 מסכת כתובות דף פט: שרב חסדא קרא לשני בניו בשם מר ולאחד קראו מר הצעיר ואחר מר הבוגר, וכתב הפתחי תשובה יו"ד סי' קטז' ס"ק ו' שחוששים לעין הרע לקרוא באותו שם וכתב עוד בשם הארני פז שאם ח"ו בן אחד מת צעיר לא יקרא לבן השני באותו שם משום שרע מזלו, וכן מובא בצוואת רבי יהודה החסיד- באר היטב סי' קעט'.

5 כתב בנהר מצרים וכן במשפטי עוזיאל נגד מנהג זה וכן שמעתי מהרה"ג בן ציון מוצפי שליט"א שיש בזה חוקות הגויים, אולם ראיתי להרה"ג חיים רבי שליט"א בהסכמתו לספר אין למו מכשול ח"ב לחזק המנהג שיש בו טעם ואין בו איסור, ועיקרו משום עין הרע, והבן.

- (ו) נהגו שכן ראשון קוראים על שם אבי האב אפילו בחייו, ואם האב מוחל על כבודו אפשר לקרוא קודם על שם אבי האם, וכשסבו של אבי הבן (קלטה) בחיים נוהגים לקרוא על שמו, וכן נהגו בקוקז, ואפשר לקרוא שם דומה⁶.
- (ז) יש שנהגו לשים חוט אדום בבגד התינוק, ויש להם על מי לסמוך, ומ"מ מי שלא נהג בזה עדיף שלא ישים ויותר טוב שיתפלל על הילד שה' ישמור אותו מעין הרע⁷.
- (ח) נהגו להדליק נרות בזמן הברית והוא מנהג קדמון, והטעם שהיהודים בתקופות הגזרות הדליקו נרות באדן החלון לרמז לאחיהם שיש חופה בבית זה, וכן מטעם שנר סימן לשמחה

מקורות וביאורים

- 6 יביע אומר יו"ד ח"ה סי' כא' כתב שאבי האב קודם בשם, ובבן איש חי ש"ב פרשת שופטים אות כז' הביא מעשה על ילד אחד שנפטר צעיר ל"ע, בגלל שקראו לו ע"ש אבי האם קודם לאבי האב. וכן מובא בש"ס שרבן שמעון בן גמליאל קרא לבנו הראשון גמליאל ע"ש אביו בעודו חי, ואחינו האשכנזים קוראים ע"ש אביו דווקא כשנפטר. לגבי שם דומה כ"כ הבית שמואל אה"ז סי' קכט', וכן ביש"ש גיטין פ"ד עם הרב מנחם ציון שקרא לבנו שניאור, וזאת לפי ששם אביו וחמיו נקראו מאיר ואורי וזהו המקור לשם שניאור.
- 7 בתוספתא שבת פרק ח' הל' ד' מובא מחלוקת אם זה דרכי הגוים או לא, ובפרק ז' בשבת כתב שזהו דרכי האמורי ולא הביא מחלוקת, ומ"מ מי שנהג יכול לשים וראיתי בבית יוסף יו"ד סי' קעח' שכתב ושמא אין לחוש לדרכי האמורי אלא מה שמובא בגמרא וכל מה שהוזכר בתוספתא לא כך ההלכה שאם לא כן לא היה התלמוד שותק, וכתב הבאר משה ח"ח סימן לו' על שאלה חוט אדום לילדים והשיב שמותר להם והרי זה בכלל מה שכתב הרשב"א שאל יולזו במנהגיהם של הנשים הזקנות שיסודם בהרי הקודש, אע"פ שנעלם הטעם.

שנאמר: "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון (מילה) ויקר"⁸.

ט) ומברכים הקהל את הילד: כשם שנכנס לברית כך יכנס לתורה לחופה ומעשים טובים, ומאחלים מזל טוב⁹.

י) יש נוהגים שאין אבי הבן עושה מלאכה ביום הברית, מפני שזהו יום טוב שלו, ועוד שהאב כאילו מקריב קרבן, וכשם שהמקריב קרבן במקדש אסור במלאכה כך גם אבי הבן. אולם מצד הדין מותר במלאכה¹⁰.

יא) מנהג קווקז שאבי הבן והסנדק מתעטפים בטלית גדול, ויש שנהגו להניח תפילין¹¹.

יב) יש מקומות בקווקז שנהגו לערוך הברית בבית הכנסת וכשחל בימי שני וחמישי או שבת עולים לספר תורה אבי הבן, הסנדק והמוהל, ונהגו להביא לברית מגשים מלאים במיני מתיקה וכל

פקורות וביאורים

- 8 גמרא בסנהדרין לב: רש"י ותוס' שם כתבו שבימי השמד גזרו לא לעשות חופה וברית ועם ישראל היו מדליקים נרות ביום או הרבה נרות בלילה לסימן שיש כאן חופה, וכן פסק הרמ"א בשם המהרי"ל שהמנהג להדליק נרות, וכך העיד צבי כשדאי בספרו מסעות אררט.
- 9 שו"ע יו"ד סי' רסה' סעי' א'. והתוס' במועד קטן עמ' כח' כתבו שהמזל יכול להשתנות ולכן מאחלים לתינוק שמזלו יהיה תמיד לטובה.
- 10 שו"ת יביע אומר ח"ו או"ח סי' כג' אות ב'.
- 11 הש"ך ביו"ד ס"ס רסה' כתב שיש להניח תפילין וכתב השיח יצחק שכך נהגו גם בירושלים, ויש אוסרים להניח תפילין מטעם שנקרא אות וגם הברית נקראת אות וכל אחד יעשה כמנהגו.

טוב, וכיום נהגו רבים לערוך הברית באולם שמחות¹².

יג) יש נהגו שאבי האב ישב סנדק קודם לאבי האם ויש נהגו להפך וכל אחד יעשה כמנהגו, מ"מ כאשר ישנו "סבא רבה" נהגו שהוא קודם¹³.

במעגל השנה (הוחטוי פעיד)

א) גדולה מצות מילה שדוחה שבת וי"ט ואף יום הכיפורים, וזאת דווקא כאשר המילה בזמנה, אבל כאשר המילה דחוויה מטעמי בריאות וכדומה, אין מלים בימים אלו, וכן לא בימי חמישי ושישי בשבוע¹⁴.

ב) בראש השנה נוהגים למול בבית הכנסת בין קריאת התורה לתקיעות השופר, ויש נוהגים לתת למוהל לתקוע בשופר,

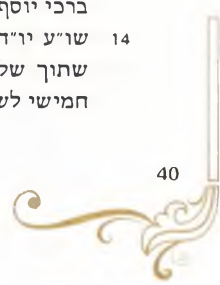

פקורות וביאורים

12 מלכות אררט פרק נישואין בקוקז.

13 הגר"ח פלאג'י בשו"ת חיים ביד סי' עה' שאבי האב קודם, ובספר ויקרא אברהם עמ' קכה' כתב שאבי האם קודם. וראה בהרחבה בשו"ת יביע אומר ח"ה יו"ד סי' כא', ומ"מ ימחלו זה לזה למען השלום. וגבי "סבא רבה" ראייה מיוסף הצדיק שהיה סנדק לניניו שנאמר: "גם בני מכיר בן מנשה יולדו על ברכי יוסף". (בראשית נ' כג') ותרגם יונתן בן עוזיאל שיוסף היה סנדק.

14 שו"ע יו"ד סי' רסנ' סעי' ב', והטעם שאין מלים בימי חמישי ושישי, מפני שתוך שלושה ימים לברית יש חשש שיצטרכו לחלל עליו שבת ומיום חמישי לשבת הוא בדיוק שלושה ימים וכ"ש יום שישי.

ומעיקר הדין יכולים למול לאחר התפילה או בבית¹⁵.

ג) ביום הכיפורים נוהגים למול בתפילת שחרית בבית הכנסת לאחר קריאת התורה בעוד שהספר תורה מונח בתיבה, ומקדשים על היין ונותנים לילד קטן לשתות, אולם אין חובה לקדש על היין ויכולים לברך הברכות ללא יין¹⁶.

ד) בימי ספירת העומר (בין פסח ל"ג בעומר) אין לדחות את הברית, ומותר לאבי הבן, המוהל והסנדק להסתפר אפילו יום לפני הברית, ואם עורכים את הברית בצהריים יסתפרו באותו יום, וכאשר המילה בזמנה מותר לשמוע שירי קודש המלווים בכלי נגינה, ומנהג אשכנז להחמיר בכלי נגינה וכן נראה מנהג קוקז¹⁷.

ה) בימי בין המצרים (מי"ז בתמוז עד לתשעה באב) מותר לאבי הבן, המוהל והסנדק להסתפר ולהתגלח, אולם בשבוע שחל בו תשעה באב לא יסתפרו, ומותר לכל הקרובים והאורחים לאכול בשר ולשתות יין בסעודת מילה אפילו בשבוע שחל בו ט' באב, וכן מותר בשמיעת שירים אף בכלי נגינה, ויש מחמירים בזה¹⁸.

פקורות וביאורים

15 בט"ז אר"ח סי' תקפד' ובמשנה ברורה ובאחרונים שם, והטעם שנותנים למוהל לתקוע בשופר מפני דם הברית שבפיו שדם ושופר רומזים לאיל שבעקרת יצחק.

16 הרמ"א אר"ח סי' תרכא' סעי' ב', והשו"ע שם כתב שאין חובה ביין.

17 דרכי משה אר"ח סי' תפט' ועיין בזה ביחודה דעת ח"ד עמ' קעט', ודע שרבנו האר"י מחמיר בתספורת אפילו שהמילה בזמנה.

18 כ"ב הרמ"א סי' תקנא' על פי המהר"ל, וכתב השערי תשובה שם ס"ק לג' שאסור לדחות המילה לאחר ימי בין המצרים שזהו איסור. ולגבי ברית יצחק

1) בימי התעניות (צום גדליה- ג' תשרי, י' בטבת ותענית אסתר - יג' באדר) אסור לדחות את הברית, ורק הסעודה יערכו בצאת הצום, וחייבים כולם לצום כולל אבי הבן, המוהל והסנדק, אולם כשהתענית דחוייה כגון שיצא בשבת ודחו התענית ליום ראשון מותר לשלושה אלו לאכול לאחר חצות היום¹⁹.

פתי דוחים יום הברית (פִּילּוּכָה דִּיר סוּחָטָה)

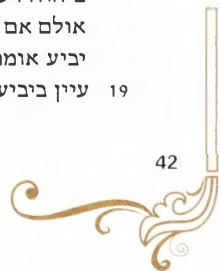
ראשית כל צריך שידע האדם, כי חל איסור חמור לדחות הברית מטעמי נוחות כגון: התארגנות המשפחה שתבוא מרחוק או שהאולם תפוס ועוד כל מיני טרדות העולם, וגדולי האומה החמירו בזה שזהו ציווי ה' יתברך כפי אשר ציוה ה' לאברהם במילתו ובמילת יצחק אבינו ע"ה.

א) כאשר התינוק חלילה חולה בצהבת (זרדי) פיזיולוגית או בחום גבוה, דוחים את הברית עד שיבריא וימתינו שבעה ימים מיום שהבריא, אולם בצהבת הנפוצה כיום אין צורך להמתין שבעה ימים, אלא יערכו המילה ביום שהבריא, ובכל מקרה חובה

לא יאכלו בשר. וראיתי במגן אברהם שם שאדם שלא מוזמן ובא לאכול בשר יש לו איסור בזה וכן לא לקחת בשר לאדם שלא היה בברית. וע"ע ביחודה דעת ח"ו סי' לד'. ודע שאף במילה שלא בזמנה מותר באכילת בשר, אולם אם רחה הברית ללא סיבה המותרת עפ"י ההלכה אסור באכילת בשר יביע אומר ח"א או"ח סי' כז'.

19 עיין ביביע אומר ח"א או"ח סי' לג' וביחודה דעת ח"ב עמ' רפ'.

עליהם להתייעץ ברב מוסמך וברופא מומחה כיצד עליהם לנהוג במקרה של חולי²⁰.

(ב) תינוק הנולד בניתוח קיסרי אין מלים בשבת ויו"ט, אלא מלים ביום ראשון שלאחריו, אולם בניתוח זעיר להרחבת מקום הלידה מלים אפילו בשבת ויו"ט²¹.

(ג) כאשר המילה חלה בשבת וכרוכה בחילול שבת המוני כגון צלמים ונגנים והבאת התינוק ברכב יכולים לדחות את הברית ליום ראשון²². ועצתי שאם אפשר יעשו ברית עם סעודת מצוה למשפחה בלבד בשבת, וביום ראשון יערכו השמחה והסעודה בהזמנת כל קרוביהם בקדושה וטהרה, ויזמינו הרב והמוהל ויאמרו דברי תורה וזכות השבת והתורה תגן על הנולד ומשפחתו.

(ד) כאשר התינוק נולד מהול, עושה המוהל הטפת דם מהברית ביום השמיני, אולם כאשר יום השמיני חל בשבת או ביו"ט, דוחים ההטפה ליום ראשון וביו"ט שני של גליות מותר להטיף דם²³.

פקורות וביאורים

20 מובא בנשמת אברהם לרה"ג פרופסור אברהם אברהם סי' רסב' רסג' ע"פ הוראות גדולי הדור ומקורות בתלמוד ובראשונים.

21 טור וש"ע יו"ד סי' רסו' סעי' י', וברמב"ם הל' מילה פרק א' הל' יא'. וראה לקמן בפרק פדיון הבן.

22 שבת הלוי ח"א סי' שלא', ומאור ישראל ח"א עמ' רג', ושובע שמחות עמ' קמ', וכך הורתי לכמה משפחות וזכו למצוה חשובה של ברית מילה בזמנה.

23 שו"ע סי' שלא' סעי' י', וכן הש"ך סי' רסב'.

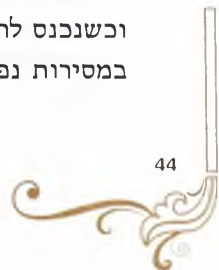

פניי המעשיות (דַרְש)

מסופר על רבי חיים ברלין בהיותו רב במוסקבה נכנס אליו פעם יהודי וביקש לדבר איתו ביחידות, הרב נענה לאותו אדם, ושאלו: מה בפיך? וענה לו אותו יהודי: כבוד הרב אשתי ילדה בן, ואני בא להזמין למולו, שאל אותו הרב: מהי הסודיות שבדבר? והוא השיב: אני גר בסביבה של גויים ואם יודע שיהודי אני, אאבד את פרנסתי המרווחת, וכמו כן יכול אני לאבד גם את חיי. לכן, הנני מבקש גם עצה מהרב איך אפשר לסדר את הברית כך שאף אחד לא ירגיש בדבר.

אמר לו הרב: בני! ראשית - עליך לדאוג שכל המשרתים הנכרים הנמצאים בביתך, לא יהיו באותו יום, שנית - היות ונמצא בעיר רופא יהודי מפורסם, שגם רבים מגויי העיר מזמינים אותו, תזמין אותו ליום הברית, ותספר לשכניך שתינוקך אינו חש בטוב, ואני אבוא עם הרופא באותו יום. הרופא יהיה הסנדק ואני המוהל, וכן יוכל הרופא אח"כ לבקר כמה פעמים בביתך, לפקח על ריפוי המילה, והכל יבוא על מקומו בשלום. ואבקש ממך דבר שביום השלישי למילה תחזור אלי לספר לי על שלום הילד. וכך היה!, ובאמת הברית עברה בשלום.

לאחר שלושה ימים הגיע אותו יהודי לביתו של הרב כפי בקשתו, וכשנכנס לרב שאלו: מהי הסיבה שהניעה אותו לקיים את הברית במסירות נפש כה גדולה? ותוך כדי דמעות אמר לו אותו יהודי:

כבוד הרב! יודע אני שהתרחקתי מאד מהיהדות, ולפעמים לבי כואב עלי, וחושבני שבני הרך הנימול יהיה רחוק עוד יותר ממני מיהדות, שכן אני לכל הפחות בצעירותי גדלתי בבית הורי כיהודי לכל דבר, אולם בני, הרי לא יכיר כלל שום סימן של חיי יהדות, אבל בכל זאת הרי יתכן, שבני זה שיגדל, יודמן לו שיכיר חיי יהודים ויהדות, ואולי יתעורר בו הניצוץ וירצה להיות יהודי כשר, ואני אינני רוצה לעצור בעדו את הדרך לשוב למקור מחצבתנו, דבר שיכול לקרות ויש לו סיכוי, אם יהיה נימול, ולכן התאמצתי בכל כוחי למולו, שתהיה הדרך פתוחה לפניו ויוכל בקלות לשוב למקור מחצבתו. הרב התרגש מאוד מסיפורו של אותו יהודי.

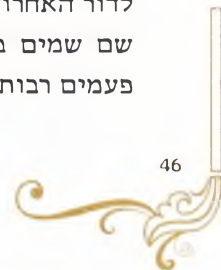

האדמו"ר מבעלז' סיפר עובדה מזעזעת, לה היה עד בגיא ההריגה בימי השואה האיומה. הוא נהג לספר זאת בהזדמנויות רבות, כדי להמחיש את גודל אמונתם הטהורה של המובלים לכבשנים הי"ד. היה זה כאשר הוטלה על האדמו"ר עבודת פרך בניסור עצים, כשבסמוך נטבחו מדי יום אלפי יהודים. יום אחד נודע כי הגרמנים קבעו מספר שעות לרציחה אכזרית של אלפי תינוקות. זעקת התינוקות וזעקת אמותיהם עלו עד לשמים, אך הרשעים הארורים המשיכו במלאכתם באדישות ובלעג מר. לפתע פנתה אל האדמו"ר אישה אשר אחזה בידה חבילה קטנה, וביקשה ממנו סכין. הוא שם לב, כי האישה אוחזת בידה תינוק בוכה עטוף ב בד, והבין כי מן הסתם רוצה האישה לאבד עצמה לדעת, יחד עם בנה הרך.

האדמו"ר חשש להפסיק בעבודתו, מחשש לפגיעתם של הרשעים המשגיחים עליו, אך למרות זאת החל לדבר על ליבה כשהוא ממשיך בעבודתו, ומוביל את המסור על גבי גזעי העצים: "אני מבין שאת רוצה לעשות מעשה נורא, אך דעי לך, כי יש בורא לעולם הרואה הכל, ואפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם - אל יתייאש מן הרחמים. ואם באמת ח"ו נפלה עלינו גזרה, הרי שעל כולנו להישרף בכבשן האש ולקבל דין שמים באהבה, ולא לחבול בעצמינו, ח"ו.

איש הגסטאפו, ששמע את קולו של האדמו"ר, פנה אליו בגסות, אחז בגרונו ושאל: "מה דיברת?" הוא השיב לו את האמת, כי האישה ביקשה ממנו סכין, והוא הסביר לה שאין צורך בכך, כי ממילא ישליכו את כולם אל הכבשן. הרוצח לא האמין לדבריו, ושאל את האישה מה ביקשה, וזו השיבה לו שביקשה סכין. הנאצי מיהר להוציא את סכיני הצבאי ונתן לה, כשהוא ממתין לראות את ה"מחזה" של אם יהודיה הרוצחת את עצמה ואת בנה. אך להפתעת כולם, הניחה האישה את ילדה על הארץ, בירכה בקול: "ברוך אתה ה... אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על המילה", ומלה אותו. הרוצח עמד בעיניים פעורות, ושאל אותה לפשר מעשיה, והאישה ענתה: "התורה מצווה לקיים מצוות מילה, ובעוד זמן קצר תרצחו אותי, ורציתי לקיים את המצווה כל עוד רוחו בו!". לאחר מספר שעות, הוצאה האם עם תינוקה, יחד עם עוד אלפי אמהות ותינוקות, אל הכבשנים. אישה זו הצטרפה לאמהות דגולות רבות מימות קדם ועד לדור האחרון, שהשליכו את נפשן בשעות צרה ומצוקה, כדי לקדש שם שמים רבים. האדמו"ר מבעלז' נהג לספר סיפור מזעזע זה פעמים רבות, כאשר היה מכובד בסנדקאות בברית מילה. כשעיניו

זולגות דמעות, נשא דברי התעוררות על מוסר ההשכל שיש להפיק מגבורת הנפש של אם יהודייה על מצות המילה.

באחד הימים, בילדותו של האדמו"ר מגור רבי אברהם מרדכי, (שהיה מחבר ספר ה"אמרי אמת"). פנה אביו אל אחד מקרובי המשפחה וביקש שיקחו אותו, יחד עם אחיו הקטן, רבי משה בצלאל. אל יהודי אחד שגר בוורשה כדי שיברך אותם. וכך היה שאותו בן משפחה עשה כפי שנתבקש ויצא עם הילדים לוורשה. הוא חיפש את היהודי, שסבר, שודאי הוא צדיק מפורסם וידוע לכל, אך התברר שאותו אדם אינו מפורסם כלל, ורק לאחר חקירות ודרישות רבות גילה אותו. לגודל פליאתו, נראה היה האיש כאחד מפשוטי העם.

כשהביא לפניו את הילדים, ושטח את בקשתו, הרושם היה שאותו אדם אינו מבין כלל מה רוצים ממנו. למרות זאת, מילא הקרוב את שליחותו ואמר אליו: אף שאינך יודע מאומה, תוכל נא לברך אותם. כבקשת אביהם הרבי מגור? נענה אותו יהודי כחפצו והרעיף ברכות על ראשם. בצאתם מעל פניו, עדיין חוכך היה אותו קרוב משפחה ומשתאה לדעת מיהו האיש ומה מעשיו ומדוע שלח הרבי אותנו דווקא אליו. אולי הוא מל"ו צדיקים נסתרים? אולם בשובו לגור סח לו האדמו"ר דבר פלא: שאכן, איש פשוט הוא, אלא שפעם אחת כשנימול בנו, לא הייתה בידו אף פרוטה לצרכי סעודת הברית, והוא מכר את כלי מיטתו כדי להכין סעודת מצווה בכסף שקיבל, ונשאר בעירום ובחוסר כל.

הדבר עשה רושם גדול במרומים, איש פשוט כמוהו יעשה כזאת!
ובשמים החליטו לתת לו את שכרו גם בעולם הזה. השכר היה שכל
ברכה היוצאת מפיו, לא תשוב ריקם. הוא עצמו כלל אינו יודע שיש
לו כח סגולי כזה שברכותיו מתקיימות.

ראו כמה גדולה מצות סעודת המילה לפני הקב"ה.

מעשה היה בזמן מלכות יוון בשנה שגזרו על ישראל שלא ימולו
בניהם, ומפני שהיו בגלות היו אנוסים ולא היו יכולים להפר את
הגזירה, ובאותו זמן היה איש קדוש ושמו רבן שמעון בן גמליאל,
כשנולד לו בן, אמר בליבו: אחרי שה' ציווה עלינו מצוות ברית מילה,
כיצד אעבור על גזרת ה' מפני גזרת המלך הרשע? מיד לקח את בנו
ומל אותו. כשנודע הדבר לשר העיר קראו ושאלו: למה עברת על
גזירת המלך ומלת את בינך?, ענה ואמר: אני מצווה ממלך מלכי
המלכים לקיים מצווה זו, אמר לו השר: אדם גדול אתה ואני חולק
לך כבוד ולא אהרוג אותך, אבל מתיירא אני מהמלך, ולכן אין לי
ברירה אלא לשלוח אותך אל המלך ושהוא יחליט.

וכך שלח את רבן גמליאל ואשתו עם התינוק אל המלך, בדרכם
למלך התאכסנו בביתו של אבי אנטונינוס וגם להם היה בן שרק
נולד, ראתה היולדת את פניה של אמו של רבי שהייתה עצובה
ואמרה לה: מה לך? וסיפרה לה את כל הסיפור, ושכעת היא בדרך

אל המלך. ריחמה עליה היולדת ואמרה לה: קחי את הילד שלי
שהוא ערל ותלכי איתו אל המלך ואת בנך השאירי לי ואטפל בו עד
בואך וכך עשתה.

הגיעו אל המלך והשר פתח ואמר אדוני המלך! היא עברה על צו
המלך ומלה את בנה ועכשיו הבאתי אותה עם בנה כדי שתצווה מה
יעשה לה. כטוב בעינך, בדקו וכשראו שהתינוק לא מהול, כעס המלך
על אותו שר שהיה יכול לדון אדם על לא עוול בכפו. ובו באותה
שעה נתחרט וביטל את הגזירה ונתן רשות ליהודים למול את בניהם
ושלח את רבן גמליאל עם אשתו והתינוק בכבוד גדול, והלכו אל
משפחת אנטונינוס והחליפו את הילדים, וכך נקשרה ידידות גדולה
ביניהם ושגדלו הילדים, בזכות החלק והמצוה הזו זכה אנטונינוס
להיות מלך רומי גדול והיהודי נעשה רבן של עם ישראל והוא רבי
יהודה הנשיא.

כמה גדולה שכרה של מצות מילה!

[מעם לועז]

פְּנֵי הַתְּפִלוֹת (תְּפִילוֹ-לוּבוֹ חוֹסְטָה)

תְּפִלָּה מִיַּחַדַּת לְבְרִית יִצְחָק - לַיַּל הַבְּרִית (לוּבוֹ
שֶׁב פִּילוֹ):

יש מקומות שנוהגים לעשות לימוד בליל המילה, וטוב
שלאחר הלימוד יעתירו בקשה, ויאמרו:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ,
שֶׁתִּקְבַּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן לְמוֹדְנוֹ אֲשֶׁר לְמַדְנוֹ
לְזִכּוֹת וְלִשְׂמִירַת הַיָּלָד הַנוֹלָד בְּבֵית הָזֶה.
וּבְכֵן. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ,
הַשּׁוֹמֵר אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִכָּל דָּבָר רָע. שֶׁתִּשְׁמַר
אֶת הַיָּלָד הַנוֹלָד בְּבֵית הָזֶה מֵאֲסָפְרָה וּמִשְׂדֵּין וּרְזוּחִין
וְלִילִין. וּמַעֲיִן הַרַע וּמִכָּל פְּגָמִים וּמִרַעִין בִּישׁוּן.
וּמִכָּל רָעוֹת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת לָבוֹא בְּעוֹלָם.
וַיִּזְכֶּה לְמִילָה וּלְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמִצְוֹת וּלְמַעֲשִׂים
טוֹבִים. וּתְגַדְּלֵהוּ לְלַמֵּד תּוֹרָה לְשִׂמְחָה.
וְיֵהָא מְכַתֵּר בְּכַתֵּר תּוֹרָה וְכַתֵּר שֵׁם טוֹב.
וַיִּשְׂיֵמְהוּ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה בְּחַיִּי אֲבִיו וְאָמוֹ.
וַיִּשְׂמַח הָאִישׁ בְּיוֹצְאֵי חֲלָצָיו וְתִגַּל הָאִשָּׁה בְּפָרִי בִטְנָהּ.
וַיִּקְרָא בּוֹ מִקְרָא שְׂפָתָיו: יִשְׂמַח-אֲבִיהָ וְאִמָּהּ.
וְתִגַּל יוֹלְדָתָהּ.

עֲשֵׂה לְמַעַן רַחֲמֶיךָ הַרְבִּים וְלְמַעַן אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים.
אֲבָרְכֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב עֲבָדֶיךָ.
וְלְמַעַן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. יוֹסֵף וְדָוִד.
וְלְמַעַן כָּל הַצְּדִיקִים וְהַחֲסִידִים. זְכוּתָם תִּגְן עָלֵינוּ.
וְתֵן שֶׁכֶר טוֹב לְכָל הַבוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בְּאֵמֶת.
וְשִׁים חֲלֻקְנוּ עִמָּהֶם.
וְאִם לֹא בְּזְכוּת. בְּרַחֲמִים. יִהְיוּ לְרִצּוֹן אֲמָרֵי-פִי
וְהִגִּיזוּן לְבִי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרֵי וְגֹאֲלֵי.

(מספר "בית תפלה")

בְּרַכַת הַגּוֹמֵל

לאחר הלידה תברך היולדת בפני עשרה אנשים וקורם
שתברך תאמר:

"אֹדֶה יְהוָה בְּכָל-לֵבִי. בְּסוֹד יִשְׂרָאֵל וְעַדָּה."

ותברך:

"בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הַגּוֹמֵל
לְחַיִּים טוֹבוֹת. שְׂגַמְלָנִי כָּל טוֹב."

ועונים:

"הָאֵל שְׂגַמְלָךְ כָּל טוֹב הוּא יְגַמְלֶךְ כָּל טוֹב סָלָה."

תפלה כשמוסרת את בנה למילה: (לובוי דדאי)

יהי רצון מלפניך.

כשם שהוא רצוי לפניך עכשו

שאין בו לא חטא ולא עוון.

כה יהיה תמיד לפניך שלא תפגם בריתו.

שאל תביאהו לידי נסיון ולא לידי בדין.

ויהיה בריא אולם לעבודתך. ותמיד יהיה נגד פניו

יראתך. ולא יסור דעתו ורצונו מלמוד תורתך

ובעשית מצוותיך. ויהיה בן עמך עד יום מותו.

ותזמין לו פרנסתו מידיך.

ואל תביאהו לידי בשר ודם. דזהו מסך מבדיל שלא

יוכל לעבדך. בהיותו מכסה בושה וכלמה לצפות

מיד בשר ודם נבל וקפדן ומתנתו מעט. זעיר שם

זעיר שם. וכיון שמצפה לאחרים.

חכמתו נסרחת ונפשו עליו נעצבת ובשרו עליו

יכאב. לא כן המקבל מידה הטובה. הפתוחה.

והרחבה והמלאה.

ולא יצטרך מן הבריות עד יום מותו.

וכשיזכה לזקנה יהי רצון שלא יבואו עליו יסורים.

לא כבדים ולא קלים. ולא יארע לו חלאים בחייו

ותציליהו מכל פגעים ומקרים רעים

כדי שתמיד יהיה מוכן לעשות רצונך.

וְתוֹן בְּרָצוֹנוֹ לְכַוֵּן לַעֲשׂוֹת רְצוֹנָהּ. וְאֵל יִבּוֹא לְיַדֵּי שׁוֹם
מִכְשׁוֹל דָּבָר בְּעוֹלָם
לֹא בְדַבְרֵי תוֹרָה וְלֹא בְדַבְרֵי צְרָכָיו.
וְלֹא יִפֹּל בּוֹ מוֹם מִחַמַּת חֲלִי אוֹ מִכָּה.
וְתִגְיַעְהוּ לְזִקְנָה בְּבָנִים וּבְכַנּוּת שִׁירָאָה בְּחַפְתָּן
עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּמִצְוּוֹת.
וְלֹא תִהְיֶה מִיתָתוֹ מִחֲלֵי כָּבֵד אוֹ מִשְׁנָה.
וַיִּבּוֹא אֶל הַקְּבֵר שְׁלָם בְּכָל אֵיבָרָיו אָמֵן.

סֵדֶר בְּרִית מִיְלָה:

לְשֵׁם יַחֲוֹד לְאַבִּי הַבֵּן קִדְּם הַבְּרִית: (תְּפִילוֹת בְּבֹא
פְּשׁוּי מִיְלוֹ)

לְשֵׁם יַחֲוֹד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתָה
בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ וּדְחִילוֹ
לְיַחְדָּא שְׁם אוֹת י' וְאוֹת ה' בְּשֵׁם אוֹת ו' וְאוֹת ה'
בְּיַחְדָּא שְׁלָים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. לְאַקְמָא שְׁכִינְתָּא
מִעַפְרָא וְלַעֲלוֹי שְׁכִינְתָּ עִגְוֵה הִנֵּה אֲנִכִּי בָּא לְקִים
מִצְוֹת עֲשֵׂה "וּבִיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמוֹל בֶּשֶׂר עַרְלָתוֹ".
לְתַקַּן אֶת שְׂרָשָׁה בְּמָקוֹם עֲלִיוֹן.
וְהַרְיֵנִי מוֹסֵר אֶת בְּנֵי לְמוֹהֵל וְאֲנִי מִמְנָה אוֹתוֹ שְׁלִיחַ
גְּמוּר שְׁיִמוֹל אֶת בְּנֵי כְּדַת מַה לַּעֲשׂוֹת.

ויהי רצון מלפניך.
 יהוה אלהינו ואלהי אבותינו.
 שתעלה עלי כאלו קימתי מצוה זו עם כל הפגנות
 הראויות לכן במצנות מילה ופריעה ומציצה. ויתגלו
 החסדים במשפט האורים.
 ותהא מצוה זו חשובה לפניך כריח ניחוח. ותשפיע
 נשמה קדושה לילד. ואלהיו הנביא זכור לטוב
 ישמר הילד לשמר בריתו ושלא יחטא כלל. ותזכני
 לי ולאמו לגדלו לתורה ולמצוות.
 ויהיה חכם וחסיד ובעל מדות טובות ובריא מזלה.
 ונשמח בו ובתורתו. ונגיעהו לחפה.

ועתה. הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר
 נתת לי לקיים מצוותך. ביראה ובאהבה ושמחה
 רבה באתי היום לעשות רצונך. ואתה ברב רחמך
 תברכנו מברכותך. ותשמחנו בעבודתך. ותצילנו
 מכל חטא. ותזכנו לקיים כל המצוות שבתורה. חנני
 אדני כי אליך אקרא כל-היום: עזרנו אלהי ישענו
 על-דבר כבוד-שמה והצילנו

וכפר על-חטאתינו למען שמה: ויהי נעם אדני
 אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו

כוננהו: (שתי פעמים)

לְשֵׁם יְחִיד לְסַדֵּק:

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתָהּ בְּדַחֲלֵיו וּרְחִימוּ
וּרְחִימוּ וּדְחִילוּ לְיַחְדָּא שְׁם אוֹת י' וְאוֹת ה' בְּשֵׁם אוֹת
ו' וְאוֹת ה' בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. לְאַקְמָא
שְׂכִינְתָא מַעְפָּרָא וּלְעֵלוּי שְׂכִינַת עֵינֵנו הִנֵּה אָנֹכִי בָּא
לְהִיּוֹת סַנְדֵּק. וְאַהֲיָה בְּסָא וּמְזַבַּח לַעֲשׂוֹת עַל יְרֵכִי
הַמְיֻלָּה. וְיְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שִׁיְהִיָּה מְזַבַּח
כְּפָרָה וְתִכְפֹּר עַל כָּל חַטָּאוֹתֵי עֲוֹנוֹתַי וּפְשָׁעֵי. וּבְכַפְרֵי
מָה שְׂפָגְמַתִּי בִירְכִי וּבְאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ. וְתַעֲלֶה עֲלֵינוּ
כְּאֵלֹנוּ כּוֹנֵן כָּל הַכּוֹנֵנוֹת הָרְאוּיֹת לְכּוֹנֵן. וּלְתַקֵּן אֶת שְׂרָשֵׁה
בְּמָקוֹם עֲלִיּוֹן. לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרֵנוּ וּלְעֲשׂוֹת רְצוֹן
בוֹרְאָנוּ. וְיְהִי נֶעֱם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ
כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

(שתי פעמים)

כשמוציאים את התינוק עומדים הקהל ואומרים:

בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה:

וכשלוקח אבי הבן את התינוק בידו יאמר:

שֵׁשׁ אָנֹכִי עַל-אִמְרַתְךָ כְּמוֹצֵא שְׁלַל רֵב:

זְבַחִי אֱלֹהִים רוּחַ נְשַׁבְּרָה.

לֵב-נְשַׁבֵּר וְנִדְבָה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה:

הִיטִיבָה בְרָצוֹנָה אֶת-צִיּוֹן. תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלַם: אַז
תַּחֲפִין זְבַח־צֶדֶק עוֹלָה וְכֹלֵל.
אֲז יַעֲלוּ עַל-מִזְבֵּחַךָ פָּרִים:

ואחר כך יאמר אבי הבן:

אֲשֶׁרֵי תִבְחַר וּתִקְרַב יִשְׁכֵן חֲצֵרֶךָ.

ועונים העומדים:

נִשְׁבְּעָה בְטוֹב בֵּיתֶךָ. קֹדֶשׁ הִכְלָלֶךָ.

בארץ ישראל נוהגים לומר שני פסוקים אלו:

אִם-אֲשַׁכַּחְךָ יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמִינִי:

תִּדְבַק-לְשׁוֹנִי לְחִפֵּי אִם-לֹא אֲזַכְּרֶיךָ.

אִם-לֹא אֶעֱלֶה אֶת-יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׂמֹחַתִּי:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

יְהוָה מֶלֶךְ. יְהוָה מֶלֶךְ. יְהוָה יְמִלֵךְ לְעַלְמֵי וָעַד:

(שתי פעמים)

אֲנָּה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא: (שתי פעמים)

אֲנָּה יְהוָה הַצְּלִיחָה נָּא: (שתי פעמים)

וישב הסנדק על הכסא ומניח התינוק על ברכיו, ואומר
המוהל:

זֶה הַכֶּסֶּא שֶׁל אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא מִלְּאָךְ הַבְּרִית זְכוּר לְטוֹב:

אם אבי הבן אינו מודהל את בנו יאמר למוהל:
הנני ממנה אותך שליח מצוה במקומי. למוז את בני.

ואומר אחר כך: ברשות מורי ורבותי:
ועונים הקהל: שמים.

ומברך מעומד:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו
במצוותיו,
וצננו להכניסו בכריתו של אברהם אבינו:

וקודם שימול, יברך המוהל ברכה זו:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם, אשר
קדשנו במצוותיו, וצננו על המילה:

ואחר שימול, יברך אבי הבן ברכה זו:

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו
והגיענו
לזמן הזה:

ועונים: אמן

ואחר כך אומרים הקהל:

בשם שנכנס לברית, כה תזכה להכניסו לתורה,
ולמצוות ולחפה ולמעשים טובים:

ולוקח המוהל או אדם אחר כוס יין ומברך:

סְבָרֵי מָרְנָן. ועונים: לְחַיִּים.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרִי

הַגֶּפֶן:

ואחר כך לוקח הדס או מיני בשמים אחרים ומברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא עֲצֵי

בְּשָׂמִים:

וממשיך לומר:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר קִדְּשׁ
יָדִיד מִבְּטָן. וְחֹזֵק בְּשֵׁאֲרוֹ שֵׁם. וְצֹאֲצְאָיו חֲתָם בְּאוֹת
בְּרִית קִדְּשׁ. עַל כֵּן בִּשְׂכַר זֹאת. אֵל חַי חֶלְקֵנוּ צוּרֵנוּ.
צוּה לְהַצִּיל יְדִידוֹת זֶרַע קִדְּשׁ שְׂאֲרֵנוּ מִשַּׁחַת. לְמַעַן
בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׂם בְּבִשְׂרֵנוּ.**

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה כּוֹרֵת הַבְּרִית:

יטעם מעט מהכוס ואחר כך יאמר:

**אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ קִים אֶת הַיֵּלֶד (וכשהאב
מברך אומר: בְּנִי) הִזָּה לְאֲבִיו (לִי) וְלְאִמּוֹ. וַיִּקְרָא שְׁמוֹ
בְּיִשְׂרָאֵל (פלוגי).**

**יִשְׂמַח הָאִישׁ (יְהִי רְצוֹן שְׂאֵשְׂמַח בְּיוֹצְאֵי חֲלָצִי) בְּיוֹצְאֵי
חֲלָצָיו, וְתִגַּל הָאִשָּׁה בְּפִרְיָהּ בְּטָנָה. כְּאִמּוֹר: יִשְׂמַח-אָבִיךָ
וְאִמֶּךָ וְתִגַּל יוֹלְדֶתְךָ: וְנִאֶמַר: וְאָעֵבֶר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ**

מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמְיָהּ וְאָמַר לָהּ (נוהגין כשמגיע ל"בדמיה
 חיי" לתת מהיין באצבעו כפי התינוק, וכן בפעם השניה
 כשחוזר לומר "ואמר לה") בְּדַמְיָהּ חַיִּי וְאָמַר לָהּ בְּדַמְיָהּ
 חַיִּי: וְנֹאמַר: זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ. דְּבַר צְוָה לְאַלְף דּוֹר:
 אֲשֶׁר פָּרַת אֶת-אֲבֹרָהּם וּשְׂבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק: וַיַּעֲמִידָהּ
 לְיַעֲקֹב לְחֹק. לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: הוֹדוּ לַיהוָה כִּי טוֹב
 כִּי לְעוֹלָם חֶסְדּוֹ: (פְּלוֹנִי) זֶה הַקָּטָן. הַשֵּׁם יִגְדְּלֶהוּ.
 כִּשֵׁם שְׁנֹכְנֵס לְבְרִית. כֹּה יִכְנָס לְתוֹרָה וּלְמִצְוֹת וּלְחֻפָּה
 וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים. וַיְקִים בּוֹ מִקְרָא שְׁכֵתוֹב: יִשְׁמַח
 אֱלֹהִים בְּאִפְרַיִם וּכְמִנְשָׁה.
 וְכֵן יְהִי רְצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁרֵי בָל-יֵרָא יְהוָה הַהֵלֶךְ בְּדַרְכָּיו:
 יִגִּיעַ כַּפְיָהּ כִּי תֵאבֵל אֲשֶׁרֶיהָ וְטוֹב לָהּ: אֲשֶׁתָּהּ כַּגִּפֶן
 פְּרִיָּהּ בִּירְכָתֵי בֵיתָהּ בְּנִיָּה כְּשֶׁתֵּלֵי זֵיתִים סָבִיב
 לְשִׁלְחָנָהּ: הִנֵּה כִי-כֵן יִבְרַךְ גְּבֹר יֵרָא יְהוָה: יִבְרַכְךָ
 יְהוָה מִצִּיּוֹן וּרְאֵה בְטוֹב יְרוּשָׁלַם כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ: וּרְאֵה-
 בָנִים לְבְנֵיהָ שְׁלוֹם עַל-יִשְׂרָאֵל:

ואומרים קדיש יהא שלמא.

תְּפִלָּה לְאָבִי הַבֵּן לְאַחַר הַפִּילָה (תְּפִילוֹ אַז מִילוֹ בְּגֵדָה):

לאחר המילה והפריעה והמציצה יאמר אבי הבן ק"ל (מאה ושלושים) פעמים "אלהו הנביא זכור לטוב", ויכון בכוונה של המספר הנזכר. ואם אי אפשר לו בעצמו שיאמר, יניח אדם אחר שיעמוד סמוך אצל התינוק הנמול ויאמר בפיו ק"ל פעמים כנזכר, ויכוון אל המספר הנזכר. וזו סגולה שלא יפגום התינוק בריתו. כך קיבלתי מפי ספרים.

אחר שימול את בנו יאמר בקשה זו:

יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי.
בְּשֵׁם שְׂזֻבֵיתֵנִי לְהַכְנִיסוֹ אֶת הַבֵּן הַנוֹלָד לִי בְּבְרִיתוֹ
שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם. וְקָרָאתִי אֶת שְׁמוֹ
(פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִית).
בֶּן תִּזְבְּנִי לְהַכְנִיסוֹ לְתוֹרָה וְלַחֲפָה וְלַמְצוּוֹת וְלַמַּעֲשִׂים
טוֹבִים. וְאַנְכִי וְאַמּוֹ נִגְדֵל אוֹתוֹ בְּעֵשֶׂר וּכְבוֹד וְנִשְׁמָחָה
בְּחַפְתּוֹ.

וְנִרְאֶה בְּנָיו וּבְנֵי בְּנָיו. וְיִתְקַים בְּנוֹ מִקְרָא שְׁפֵתוֹב:
יִשְׁמַח-אָבִיו וְאִמּוֹ וְתִגַּל יוֹלְדֵתָהּ. וְיִהְיֶה עֲבֹדָהּ הַיָּלֵד
הַזֶּה (פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִית) בְּנֵי חֶכֶם וְצַדִּיק וְחָסִיד וְיִשָּׁר
וְנֶאֱמַן. אֲהוּב לְמַעַלָּה וְנֶחֱמָד לְמַטָּה.
וְיִשְׁמַר בְּרִיתוֹ וְלֹא יִפְגֹּם

וְתַרְחֲמֵהוּ וְתַחֲיֵהוּ חַיִּים אֲרָבִים.
 חַיִּים שֶׁל שְׁלוֹם.
 חַיִּים שֶׁל טוֹבָה.
 חַיִּים שֶׁל בְּרָכָה.
 חַיִּים שֶׁל פְּרֻנְסָה טוֹבָה.
 חַיִּים שֶׁל חֲלוּץ עֲצֻמוֹת.
 חַיִּים שֵׁישׁ בָּהֶם יֵרָאֵת חֵטָא.
 חַיִּים שְׂאִין בָּהֶם בּוֹשָׁה וּגְלֻמָּה.
 חַיִּים שֶׁל עֶשֶׂר וְכָבוֹד.
 חַיִּים שֶׁתְּהִיָּה בּוֹ אַהֲבַת הַתּוֹרָה וִירְאֵת שָׁמַיִם.
 חַיִּים שֶׁתִּמְלֹא בָּהֶם מִשְׁאֵלוֹת לִבְנֵי לְטוֹבָה לְעִבּוּדֶתָּהּ.

יְהִי לְרָצוֹן אִמְרֵי-פִי וְהִגִּיזוּן לִבִּי לִפְנֵיךָ יְהוָה צוּרִי
 וּגְאֹלִי.

(ויפריש עוד הפעם צדקה להצלחת הילד).
 (מספר "ארח צדיקים" להרה"ג ח"ר סלמאן מוצפי זצוק"ל)

תִּפְלַת הַזֹּדֵיָה לֵה' יִתְבַּרַךְ לְהַלְדֹת הַבַּת (תְּפִילוֹ
 דוֹחֵטֵר בִּירָא):

יִפֹּת עֵינַי לִבְכֹּתֶינִי. זָהַר פְּנֵיךָ הָרְאִינִי בְּעִיר צִיּוֹן שִׁיר
 הַרְנִינִי. וְאִזּוּ אֲשִׁיב שְׁבוּתֶךָ שֵׁם שִׁבְרֹתֶי לְגֵאלֹתֶךָ.
 קְרוּבָה יִשׁוּעֶתָּה אֵלַי שׁוּבָה לְמִנוּחֹתֶךָ. בְּגֵדֵי יִשַׁע

הַלְבִּישְׁנִי עוֹרֵי כֶלֶה בֵּת אַהוּבָה. חֲזָקִי וְשׂוּבִי בְּתִשׁוּבָה
וְלֶךְ יִקְרָא חֲפְצֵי בָהּ. לְמוֹל קוֹלֶךָ הַשְּׁמִיעֵנִי יְהוָה בְּנֵה
לִי בַיִת תְּפַאֲרֹתֵי. וְהָשֵׁב אֶת עַבְדְּתִי וְשֵׁם אֲשִׁיר אֶת
שִׁירְתִּי. אֲמַצָּא חַן כִּי נַחֲמֶנִּי.

יקח התינוקת בידו ויאמר:

יוֹנְתִי בַחֲגוּי הַפִּלַע בְּסֶתֶר הַמְדַרְגָּה הִרְאִינִי אֶת-מְרַאֲיֶךָ
הַשְּׁמִיעֵנִי אֶת-קוֹלֶךָ כִּי-קוֹלֶךָ עָרַב וּמְרַאֲיֶךָ נְאוּה:
מִי שֶׁבֵרַךְ אֲמוֹתֵינוּ שָׂרָה רַבֶּקָה רַחֵל וְלֵאָה וּמְרִים
הַנְּבִיאָה וְאַבְיָגַיִל. וְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה בֵּת אַבְיָחִיל.
הוּא יְבָרַךְ אֶת הַיְלִידָה הַנְּעִימָה הַזֹּאת. וְיִקְרָא שְׁמָהּ
בְּיִשְׂרָאֵל (פְּלוֹנִית). בְּמוֹל טוֹב וּבְשַׁעַת בְּרָכָה. וַיְגַדְלָהּ
בְּכַרְיָאוֹת שְׁלוֹם וּמְנוּחָה. וַיִּזְכֶּה לְאַבְיָה וּלְאַמָּה לְרֵאוֹת
בְּשִׁמְחָתָהּ וּבְחֻפְתָּהּ. בְּכַנִּים זְכָרִים. עֶשֶׂר וּכְבוֹד. עוֹד
יִנּוּכוּן בְּשִׁיבָה דְשָׁנִים וְרַעֲנָנִים יְהִי. וְכֵן יְהִי רְצוֹן וְנֹאמֵר
אָמֵן:

נסח "מי שבִּכְרָךְ" לזילדת ולבֵּת

מִי שֶׁבִּכְרָךְ

אבותינו אִבְרָהִם יִצְחָק וְיַעֲקֹב.

מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן דָּוִד וְשְׁלֹמֹה.

הוא יְבָרַךְ אֶת הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת

(פְּלוֹנִית בֵּת פְּלוֹנִית)

עם בְּתָהּ שְׂנוּלָדָה לָהּ לְמִזְלָ טוֹב.

בְּעִבּוֹר שְׁבַע־עָלָה עָלָה לְתוֹרָה.

בְּשִׁכְרָ זֶה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִמְלֵא רַחֲמִים עָלֶיהָ

לְהַחֲלִימָהּ וּלְרַפְּאוּתָהּ

וּלְהַחְזִיקָהּ וּלְהַחֲיוֹתָהּ.

וְיִשְׁלַח לָהּ מִהֲרָה רְפוּאָה שְׁלֵמָה מִן הַשָּׁמַיִם

לְכָל אִיבֻרֶיהָ וְגִידֶיהָ בְּתוֹךְ שָׂאֵר חוֹלֵי יִשְׂרָאֵל.

רְפוּאָת הַנֶּפֶשׁ וּרְפוּאָת הַגּוּף.

הַשְׂתָּא וּבְעַגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב.

וְאֵת בְּתָהּ שְׂנוּלָדָה לָהּ לְמִזְלָ טוֹב וּלְאַרְךָ יָמִים וְשָׁנִים.

וְיִקְרָא שְׁמָהּ בְּיִשְׂרָאֵל (פְּלוֹנִית בֵּת פְּלוֹנִית)

וְיִזְכּוּ אָבִיהָ וְאִמָּהּ לְגַדְלָהּ לְחַפָּה

וּמַעֲשִׂים טוֹבִים

אָמֵן!

(אגרות משה אר"ח ח"ד סי' ז')

שם האדם (נִמְהוּי ג'וֹהַרִי)

ענין השמות תפס מקום נכבד וחיבות רבה בעולם היהדות, שהקב"ה בכבודו ובעצמו הוסיף אות ה' לאברהם אבינו וכן לשרה אמנו שבתחילה קראו לאברהם, אברם וכן לשרה, שרי. עם ישראל נגאלו ממצרים בזכות שלא שינו שמם, מלבושם ולשונם, וכ"כ למה מפני ששמו של האדם מורה על מהותו מידותיו ותכונותיו של האדם, כפי שמסופר בתלמוד (יומא פג:). שרבי מאיר היה בקי בחכמת שם האדם, שלפיה ידע טיבעו ומהותו של כל אדם עפ"י שמו.

מובא במדרש (תנחומא פ' האזינו) שחייב אדם לברר בטיב השמות, כדי שיוכל ליתן לבניו שמות טובים, שהוא אחד הגורמים להצלחת הילד.

כתב האר"י הקדוש (שער הגלגולים הקדמה כג') שלא יחשוב האדם שהשמות שקוראים לילדים הם במקרה, אלא הכל בהסכמת ה' יתברך ששם בפי ההורים איך לקרוא לבניהם, וטוב להתייעץ עם רבנים וחכמים לגבי שם הילד.

לא ישנה אדם את שמו, וכן לא יוסיף על שמו מדעתו, אלא עפ"י הוראת חכם. שדבר זה עלול חלילה לשנות את מזלו, שכתב ה"בני יששכר" ששם האדם משול לידית של דלת, בשם האדם פותחים את מזלו הטוב, ומטעם זה, טוב שלא יקצר האדם את שמו.

בימי נעורי כאשר הגעתי לקווקז נדהמתי לגלות את שמות היהודים. ובתחילה חשבתי בליבי שאין להם מקור ביהדות, ולאחר חקירה ודרישה התברר לי שרוב השמות חצובים מהתורה הקדושה

ורבותינו ז"ל, וזכו לקיים מה שאמרו חז"ל שבזכות שעם ישראל לא שינו את שמם, זכו לגאולת מצרים, וראיתי שרבים מן העם אינם מבינים את מקור שמם מחמת ההיגוי בשפתנו, ואף משנים את שמם שלא כדיון, ולכן החלטתי לכתוב כמה מן השמות המיוחדים בעדתנו שמקורם ביהדות ואינם מוכרים לציבור והם לפי סדר ה-א', ב'. ונמנעתי מלכתוב שמות שלא מצאתי מקורותיהם מן הקודש, וכתבתי השמות בהיגוי שפתנו, ופעמים ישנם אותיות מתחלפות כגון: ב'-פ', מ'-נ', צ'-ס', ה'-ג'-ק', וכן קמץ אנו קוראים חולם.

אות א'

גברים:

אָבֵא - רבי אבא (תלמוד בבלי ברכות כד' ועוד)
אָבֵהוּ - תלמוד בבלי. מגדולי הדור היה ומקורב למלכות.
אָבֵי - תלמוד בבלי. יתום היה וגידלו דודו רבה. אביי
ראשי תיבות א-שר, ב-ך, י-רוחם, י-תום.
אָבֵיתוֹר - אביתר כהן גדול בימי דוד (שמואל א', כב').
אָבֵשׁוֹלוֹם - אבשלום בן דוד המלך. (מלכים)
אָגְרוֹן - אהרן הכהן אח משה רבנו (שמות).
אָדוֹנִיָּה - אדוניה בן חגית (מלכים א', א')
אוֹדוֹם - אדם הראשון (בראשית).
אוֹרִיאֵל - אוריאל שם מלאך (זוהר הקדוש השמטות א', רנב'). וכן בן
קֶהֶת בימי דוד (דה"א ר').
אוֹחַאֵי -רב אחאי בתלמוד בבלי.

איסי - איסי הוא בתלמוד בבלי ומדרש.
אַלְיָהוּ - אליהו הנביא. וכן אליהוא אב סבו של שמואל הנביא (ש"א,
א').
אֱלוֹשֶׁע - אלישע הנביא. וכן אלישוע בן דוד המלך (שמואל ב', ה').
אַלְיָהוּ - משמותיו של אליהו הנביא (מלכים ב', א') וכן כהן במקדש
בימי עזרא (עזרא י').
אַלְבָּסָנְדָר - (אלכס) חכם שליח ציבור (מדרש רבה ועוד). ועוד מחכמי
אשכנז.
אַמִּיתִי - אמיתי אביו של יונה הנביא (מלכים ב', יד').
אַלְעָם - אליעם אביו של בת שבע אשת דוד המלך (שמואל ב', יא).
אַלְקָנָה - אב לשמואל הנביא. (שמואל)
אַסִּימְעֵל - תלמיד הרשב"א ורבו של הריטב"א מתקופת הראשונים.
אַפְרַיִם - אפרים בן יוסף הצדיק.

נשים:

אַבְשָׁג - אבישג השונמית (מלכים א א).
אוֹבְגוּיֵל - אביגיל, אשת דוד המלך (שמואל א כא).
אַנְתָּלַאי - אם אברהם אבינו אמתלאי בת קרנבו (מדרש ותלמוד).
אַסְנָת - אשת יוסף הצדיק (בראשית מא).

ברית מילה (מילד)

אות ב'

גברים:

- בְּבֹא - כינוי לאב, מוזכר בתלמוד, וכן בבא אסף, בבא חי, בב איוב, ועוד.
בְּנִיָּהוּ - בניהו בן יהוידע הכהן, מגיבוי דוד (שמואל ב', כג').
בְּנִסְיָאִין - בן ציון- ירושלים נקראת ציון.
בְּעֵז - בועז בעלה של רות שיצא ממנה דוד המלך (מגילת רות ב').
בְּקֶשִׁי - (עזרא ז')
בְּרוּךְ - ברוך בן נריה סופר לירמיהו הנביא (ירמיה לב').

נשים:

- בְּהַרְסִינִי - בהר סיני, כנראה לבת שנולדה בחג שבועות.
בוּרְלִיאַנט - אבן השוהם מאבני החושן, ותרגם אונקלוס בורלא (שמות כח', כ').
בְּלֵהָה - אשת יעקב אבינו (בראשית כט').
בְּרִיעָה - בריעה בן אשר בנו של יעקב אבינו (ואצלנו שם בת) (בראשית מו').
בַּת אֵיל- בת אל.
בַּת זֹהוּב- בת זהב (ד"ה, ג').
בַּת־יָהּ - בת פרעה שהתגיירה (שמות)
בַּת יִשָּׁע- בת שבע אשת דוד המלך (שמואל ב, יב'), וכן בת שוע (ד"הא, ג').
בַּת סַאִין - בת ציון (ירושלים מכונה ציון).
בַּת שְׁלוֹם- בת ה' שנקרא שלום

ברית מילה (מילו)

אות ג'

גברים:

גבראיל - המלאך גבריאיל (מדרש), (דניאל ח', טז')
גדיאל - גדיאל בן סודי משבט זבולון בן יעקב אבינו (במדבר יג') וכן
רב גידל בתלמוד.
גדליה - בן אחיקם בן צפניה הנביא (ירמיה מ')
גוד - גד בן יעקב אבינו.
גלעוד - גלעד בן מכיר בן מנשה נין יעקב אבינו (במדבר כו')
גרשון - בנו הבכור של לוי בן יעקב אבינו (בראשית מו')
גורשום - בן משה רבנו (שמות)

נשים:

גוזולגול - פירושו פרח השושנה.
גולי - גילה פרוש שמחה. וכן תרגומו פרח.

אות ד

גברים:

דון - דן בן יעקב אבינו.
דוניל - דניאל בן דוד המלך מאביגיל, וכן ספר דניאל בנ"ך.

נשים:

דברה - דבורה הנביאה (שופטים יד') וכן מינקת רבקה (בראשית לה').

ברית מילה (מילד)

דינור- דינה בת יעקב אבינו.
דְּלִיָּה-מצאצאי זרובבל(נחמיה ז'). וכיום נהגו רבים בשם נקבה.
שפירושו זמורה של גפן או זית (ירמיה יא').

אות ה

גברים:

הביל- הבל בן אדם הראשון.
הונא - רב הונא בתלמוד.
הלל - הלל הזקן נשיא עם ישראל, בתלמוד בבלי.

נשים:

הודסה - הדסה שמה העברי של אסתר המלכה (מגילת אסתר ב', ד').

אות ז

גברים:

זאיב- זאב ברכת יעקב אבינו לבנימין בנו והמשילו לזאב.
זבולון - בן יעקב אבינו (בראשית ל').
זכואי - זכאי אבי של רבי יוחנן תנא בתלמוד, גדול הדור היה.
זכריה - זכריה מלך ישראל וכן סבו של חזקיהו המלך, וכן בנו של
יהוידע כהן גדול (מלכים ב', יד').
זלמן- מחכמי אשכנז.
זרח - זרח בן יהודה בן יעקב אבינו (בראשית לח').

זְרַחִיָּה - מצאצאי אלעזר בן אהרן הכהן (עזרא ז'), וכן רבי זרחיה הלוי מגדולי הראשונים.
זְרַבּוּאֵיל - כנראה הוא זרובבל בן שאלתיאל (חגי א').

נשים:

זוהוב - זהבה.
זימרות - תהילים שנקראים זמירות מלשון נגינה.
זלפה - זילפה אשת (פילגש) יעקב אבינו (בראשית כט').
זינה - בתורה שם זכר, בנו של שמעי בן גרשון (ד"ה א', כג').

אות ח

גברים:

חגי - הנביא שניבא בימי שיבת ציון (חגי א').
חזיו - חזיה מבני יהודה, בימי נחמיה (נחמיה יא').
חזקיל - הוא יחזקאל הנביא בן בוזי הכהן (יחזקאל א', ד').
חי - מלשון חיות, וכן חיים.
חיא - הוא רב חיא בתלמוד.
חיימישי - הוא שני שמות חיים משה.
חנוכה - הנולד בחג חנוכה.
חנינה - רב חנינה בתלמוד בבלי.
חנניה - חנניה משורר בימי דוד וכן נביא חברו של דניאל (ירמיה כח'), וכן מובא בתלמוד.
חשים - הוא חושים בן דן בן יעקב אבינו (בראשית מו').

ברית מילה (מילו)

חֲנוּךְ - בן קין וכן בן ראובן בן יעקב אבינו (בראשית ד').

נשים:

חֲבַצֶּלֶת - פרח מזן נרקיס מוזכר בשיר השירים ב', וכן ישעיה לה'.

חֲגִילָה - מלשון חג וגילה, וכן חוגלה מבנות צלפחד, (במדבר כו').

חֹהָה - חווה אשת אדם הראשון (בראשית ג').

חֹלְדָה - חולדה הנביאה (מלכים ב, כב'), (ד"הב, לד')

חִיבָה - מלשון אחוה וחביבות.

חִיּוֹת - שם לבת לאישה שמתו ילדיה, שכתוב "ותחינה את הילדים...

כי חיות הנה" (שמות א').

חַיֵּי שָׂרָה - לנולדת בפרשת חיי שרה, שהיא שרה אמנו אשת אברהם

אבינו (בראשית).

אות ט

גברים:

טֶלְמוֹן - מראשי הלויים מבני לוי מהעולים עם זרובבל לירושלים.

האחראים על בית המקדש (נחמיה ז').

נשים:

טַבַּת - טבת, שם חודש עברי.

טוֹרְזוֹהוּב - טורי זהב פירוש על השולחן ערוך, ובקיצור טורי.

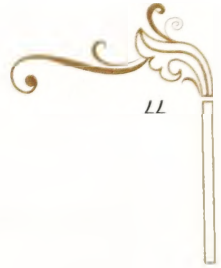

âĤĤ - מלל על רלל (לללל רר.)' אקרר מר רררר'

âĤĤ - רלל רר ררר על ררר ררר (רררר רר.)'

רררררר ררררר'

âĤĤĤ - ררררר' ררר רררר ררר' על ררר ררררר רררר ררר

âĤĤĤ - רר רררר ררר ררר ררר' רר רר (רררר ר.)'

âĤĤĤ - ררר ררר רר' רררר ררר ררר (רררר ר.)'

ררר:

âĤĤĤ - רר רררר רררר' ררר (לללל רר.)'

âĤĤĤ - רר רררר ררר רררר ררררר' רר רר רררר רררר'

âĤĤĤ - רררר ררר רר ררר ררר רר'

âĤĤĤ / âĤĤĤ - ררר ררר'

âĤĤĤ - רר ררר ררר ררררר ררר' על רררר'

âĤĤĤ - ררר' ררר ררררר'

âĤĤĤ - רר ררר רר ררר רררררר רררר ררר' על רררר ררר'

âĤĤĤ - רר ררר ררררר ררר'

(רררר רר, רר)

âĤĤĤ - ררר רררר' רררר ררר רר רררר ררר רררר ררר

רררר רררר'

âĤĤ / âĤĤ - ררר רררר' על ררר ררר רררר „רר ררר” על

ררר:

ררר

ררררר

ררררר

ררר ררר (ררר)

המנהגים שקוראים גם אלתער פרוש זקן במקרה הנ"ל).

נשים:

שפרה - שיפרה שם שני ליוכבד, אם משה רבנו (שמות א').
שושן פוריםוטורי - שושן עיר בירה בפרס, זכר לנס פורים, וכן שם פרח.
שונמית - אבישג השונמית, אשת דוד המלך (מלכים א', א').

אות ת

גברים:

תלחום - הוא רבי תנחום במדרש ותלמוד בבלי.

נשים:

תהילה - תהילה לדוד מתהלים לדוד המלך, מלשון כבוד.
תרצה - תירצה מבנות צלפחד (במדבר כו').
תומתי - תמתי משיר השירים לשלמה המלך, יונתי תמתי.
תמרה - תמר בת עילם בן שם, וכן כלת יהודה בן יעקב (בראשית לח').

An ornate archway with intricate floral and scrollwork patterns. The arch is supported by two columns with decorative capitals and bases. The background features a subtle floral pattern.

פדיון הבן

(קוֹק יִמְהִי-בִּירָה)

ה) כאשר נולדו תאומים אם הראשון שיצא הוא זכר, לו משפט הבכורה ורק אותו פודים מיד הכהן, ואם ישנם תאומים שהם בן ובת ויש ספק מי יצא ראשון פטורים מפדיון. אך טוב שיפדו בלי ברכה, אמנם אם שניהם זכרים ויש ספק מי יצא ראשון צריך לפדות בברכה, שהרי ודאי שאחד מהם הוא בכור⁵.

ו) כאשר אין אפשרות לבעל לערוך הפדיון בזמנו כגון שהוא בחו"ל ואין לו אפשרות לחזור באותו יום, טוב שיפדה את בנו אצל כהן במקום שהוא נמצא אעפ"י שבנו איננו לידו, ואם אין לו אפשרות יכול למנות שליח ויאמר לכהן: "הרי בני פדוי במעות שאשלח לך", ויפדו את הבן בזמנו⁶.

ז) גם כאשר האב אבל חלילה עושים הפדיון בזמנו, ואף מותר לברך ברכת שהחיינו⁷.

ח) תינוק שחלילה חלה ולא ערכו עדיין את ברית המילה, וכבר הגיע הבן ליום השלושים ואחד, יעשו הפדיון, ויזכה התינוק לחיים טובים⁸. וכשאי אפשר לערוך הפדיון ליד התינוק אפשר גם שלא בפניו⁹.

פְּקוּרוֹת וּבִיאוּרִים

- 5 שו"ע שם סעי' נה'. ומה שאמרנו בבן ובת שפטור מדין המוציא מחברו עליו הראיה, וודאי שאדם הפודה בכל זאת ללא ברכה תבוא עליו ברכה.
- 6 חתם סופר שו"ת יו"ד סי' רצז' ועיין בפדיון הבן כהלכתו עמ' יט'.
- 7 שו"ע שם סעי' יא'. ועיין בפרק אבלות.
- 8 שו"ת יו"ד סי' שה' ס"ק יב', וכתב ביביע אומר ח"א סי' כו' שאם נתרפא ביום השלושים ואחד יערכו הברית בתחילה ואח"כ הפדיון.
- 9 פשוט שהרי העברת התינוק הוא מנהג בעלמא וכן פסק הרמ"א ביו"ד סי' שה' סעי' י'.

ט) כאשר לצערנו אבי הבן גוי והאם יהודיה, חייב הבן לכשיגדל לפדות עצמו, מפני שהילד יהודי שהולכים בזה אחר האם¹⁰.

י) תינוק שנולד קודם זמנו והוא נמצא באינקובאטור, מונים לו שלושים יום מרגע שיצא מהאינקובאטור, ואם נולד בחדש התשיעי ואח"כ שמו אותו באינקובאטור מונים לו מיום הלידה¹¹.

יא) כאשר הילד יתום ולא ערכו לו פדיון הבן, צריך לפדות את עצמו כשיגדל, ואין הסבא או האמא יכולים לפדותו ביום השלושים¹².

יב) המנהג לפדות במטבעות כסף טהור הנמצאים ביד הכהן שמשקלם שווה כמאה גרם כסף טהור, ובשעת הדחק שאין מטבעות יכול לפדות בשטרות כסף¹³.

יג) יש לחפש לכתחילה אחר כהן תלמיד חכם וירא שמים. ונהגו לערוך סעודה בפדיון הבן, ולהזמין עשרה אנשים יראי שמים. והאוכל מסעודה זו נחשב לו כאילו התענה פ"ד (84) תעניות, ויש לכך יסוד¹⁴.

מקורות וביאורים

- 10 יקדושין כ"ט ורש"י שם, וכתב באור זרוע סי' תקיד' שהחייב מגיל בר מצוה.
- 11 שו"ת שבת הלוי ח"ג סי' קעו', וראה עוד בזה באורך בשובע שמחות עמ' רנ"ו.
- 12 רמב"ם הל' בכורים פרק יא' הל' ב'.
- 13 יחזה דעת ח"ד סי' נד' וע"ע בשובע שמחות עמ' רפב'.
- 14 ספר האשכול הל' פדיון הבן סי' ח'. עיין ברשב"ץ סי' קלו' בענין פד' תעניות.

במעגל השנה (הואַחטוי-פּעיד)

- א) כשחל פדיון הבן בערב שבת או בערב יו"ט מותר לערוך פדיון וגם סעודה, ועדיף להתחיל הסעודה קודם שעה עשירית מתחילת היום, ובשבת ויו"ט אין עושים פדיון¹⁵.
- ב) כשחל בערב הפסח יש לערוך הפדיון קודם זמן איסור חמץ, כדי שיתאפשר לעשות סעודה, ואם בכל זאת עורך הפדיון בערב פסח בזמן איסור אכילת חמץ יעשו סעודה ללא לחם וללא מצה¹⁶.
- ג) בחול המועד (ימים שבין יום הראשון והאחרון של פסח וסוכות) מותר לעשות הפדיון, ובסוכות יערכו את הסעודה בסוכה¹⁷.
- ד) בספירת העומר עורכים הפדיון ואפילו בכלי נגינה, וכן מותר לאבי הבן להסתפר, מפני שזהו יו"ט שלו¹⁸.
- ה) ימי בין המצרים מותר לערוך הפדיון אפילו בכלי נגינה, וכן

 פקורות וביאורים

- ועיין עוד בשו"ת שם משמעון יו"ד סי' כט' ובטעמי המנהגים עמ' שצט'.
- 15 שו"ע ורמ"א או"ח סי' רמט' סעי' ב' ואף שאין לעשות סעודה גדולה בערב שבת, מ"מ לצורך מצוה מותר, וע"ע שו"ע שם סי' תרצו' סעי' ח'.
- 16 שו"ע שם סי' תסב' סעי' ד', ומ"מ יש מקילים לאכול מצה עשירה כדעת השו"ע, וע"ע בהליכות עולם ח"א עמ' רצד'.
- 17 שו"ע שם סי' תקמו' סעי' ד', וכן בברכי יוסף יו"ד סי' שה' ס"ק יח', ואף שלא בזמנו מותר בחול המועד.
- 18 שיורי כנסת הגדולה סי' תקנא' וע"ע ביחיהו דעת ח"ו סי' לד' שמחיר בכלי נגינה, ואף שיש מחמירים.

מותר לאכול בשר ולברך "שהחיינו", ואכילת בשר מותר אפילו אחרי ראש חודש אב, אמנם בשבוע שחל בו ט' באב מותר רק ללבוש בגדי שבת¹⁹.

(ו) אם חל בט' באב יעשו הפדיון סמוך לערב ובמוצאי הצום יעשה הסעודה²⁰.

(ז) בפורים וחנוכה, מותר לערוך סעודת פדיון הבן²¹.

(ח) בתענית ציבור יש שעורכים הפדיון בליל בתענית, ויש נוהגים לערוך ביום התענית הפדיון ובמוצאי הצום עושים סעודה²².

מקורות וביאורים

19 הרמ"א א"ח סי' תקנ"א ועיין בהליכות עולם ח"ב עמ' קלט' ובשובע שמחת פדיון הבן סי' שה', ויש מחמירים.

20 ברכי יוסף אות טז' וש"ך יו"ד סי' שה' ס"ק יב', ונראה בלי כלי נגינה.

21 שו"ע א"ח סי' תרצ"ו סעי' ח'.

22 קיצור שו"ע סי' קס"ד סעי' ג' והש"ך כתב שיש נוהגים לרחות הכל לאחר התענית, וע"ע בזה בספר פדיון הבן כהלכתו עמ' רפב'.

פניני המעשיות (דְרָשׁ)

מעשה היה בבחור אחד שלפתע חלה מאוד עד כדי כך שנטה למות והרופאים כבר התייאשו מפאת מצבו החמור, אותו חולה לימים החל לצעוק תפדוני, תפדוני, לשמע הדברים הלכו אנשי המקום לשאול את הרב על פשר צעקותיו של החולה, והרב אמר: שמא בכור הוא אותו חולה? אמרו לו: כן! מיד ציוה הרב לערוך לו פדיון הבן, ולאחר כמה ימים התרפא הבחור, ומחלתו חלפה כלא הייתה וזכה לאריכות ימים.

ועל מעשה זה כתב הכף החיים שנראה לו שכן עשו לו בתום שלושים יום פדיון רק נראה היה שלא עשו את הפדיון כראוי לכן צריך אדם להיזהר מאוד בפדיון ולעשותו כראוי.

{כף החיים יו"ד סי' קטז' ס"ק קלט'}

פניני התפלות (תפילו-לובו חוסטה)

סדר פדיון הבן:

לוקח הכהן את הילד ושואל את האב:

בְּנֵךְ זֶה בְּכוֹר הוּא?

ויענה: **בֵּן.**

ואומר לו הכהן: **בְּמֵאֵי בְּעִית טָפִי. בְּבִנְךָ בְּכוֹרָה אִו**

בְּחַמֶּשׁ סָלְעִים דְּמַחֲבֵת לְפָדוֹת בְּהֵן?

ועונה האב: **בְּבְנֵי בְּכוֹרִי!**

ואחר כך ישאל הכהן את אם הילד: **בְּנֵךְ זֶה בְּכוֹר? שְׂמָא**

יִלְדְתָּ בֵּן אַחֵר לְפָנָיו אִו שְׂמָא הַפְּלֵתָ?

ועונה האם: **זֶה בְּנֵי בְּכוֹרִי. לֹא יִלְדְתִי וְלֹא הַפְּלֵתִי**

לְפָנָיו.

אחר כך יאמר הכהן: **זֶה הַבֵּן בְּכוֹר הוּא. וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ**

הוּא צִוָּה לְפָדוֹתוֹ. שְׁנַאֲמַר. וּפְדוּיוֹ מִבֶּן-חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה

בְּעֶרְכָּהּ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים

גֶּרָה הוּא: כִּשְׁהֵייתָ בְּמַעֵי אִמָּה. הֵייתָ בְּרִשׁוֹת אָבִיךָ

שְׁבַשְׂמִים וּבְרִשׁוֹת אָבִיךָ וְאִמָּה. עָכְשׁוּ אֶתְּךָ בְּרִשׁוֹתֵי

שְׂאֵנִי בְּהֵן. וְאָבִיךָ וְאִמָּה מִבְּקָשִׁים לְפָדוֹתְךָ. שְׂאֶתְּךָ

בְּכוֹר מִקְדָּשׁ. שְׁכֹן כְּתוּב: וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

קְדָשׁ-לִי כָל-בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל-רֶחֶם בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם

וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא:

יטול האב את הכסף או שוה הכסף בידו, ויאמר: אֲנִי רוֹצֵה
לְפָדוֹתוֹ, שְׂכֵן כְּתוּב בְּתוֹרָה: אַךְ פָּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר
הָאָדָם: וּפְדוּיוֹ מִבֶּן-חֲדָשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּה כֶּסֶף חֲמִשָּׁת
שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא:

קודם הברכה יאמר האב לשם יחוד זה:

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהָ, בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוּ
וּרְחִימוּ וּדְחִילוּ, לִיחֲדָא שְׁם אוֹת י' וְאוֹת ה' בְּשֵׁם אוֹת
ו' וְאוֹת ה' בִּיחֻדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל, לְאַקְמָא
שְׂכִינְתָא מְעַפְרָא וְלַעֲלוּי שְׂכִינַת עֵינֵינוּ, הִנֵּה אֲנִכִי בָּא
לְקִים מִצוֹת עֲשֵׂה שֶׁל פְּדוּיוֹ בְּכוֹר כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב: כָּל
בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָה תִּפְדֶּה, וּכְתִיב: וּפְדוּיוֹ מִבֶּן-חֲדָשׁ
תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּה כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא: וְיַעֲלֶה לְפָנֶיהָ כְּאֵלוֹ קִימְתִיהָ בְּכָל
פְּרֻטִיהָ וְדִקְדוּקֶיהָ וּכְבוֹדֶיהָ וְתִרְיָג מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת
בָּהּ, וְלִתְקַן אֶת שְׂרָשָׁה בְּמָקוֹם עֲלִיוֹן, לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ
לְיוֹצְרֵנוּ וְלַעֲשׂוֹת רֵצוֹן בּוֹרְאֵנוּ, וְיִהִי נֶעֱם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ
עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

(שתי פעמים)

ומברך האב:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ
עַל פְּדוּיוֹ הַבֶּן.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
שֶׁחֲחַנְנוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזִמְנְךָ הַזֶּה.

יתן לכהן ויאמר: זֶה פְּדִיּוֹן בְּנֵי בְכוּרֵי.

ומקבל הכהן את הכסף ואומר:

קִבַּלְתִּי מִמֶּנּוּ חֲמֵשׁ סֵלָעִים אֵלָיו. בְּפְדִיּוֹן בְּנֵךְ זֶה. וְהָרִי
הוּא פְּדוּי בְּהֵן. כְּדַת מִשָּׁה וְיִשְׂרָאֵל:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-
בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרַכּוּ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יְבָרְכֶנּוּ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶנּוּ: יֵאָר יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּחַנֶּנּוּ: יִשְׂאֵל
יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֶּׁם לָךְ שְׁלוֹם: וְשָׂמוּ אֶת-שְׁמִי עַל-
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ונוטל הכהן הכוס בידו ומברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן.

ויטעם מיד מן היין.

סדר הפדיון לבכור הפודה את עצמו:

הבכור אומר:

אני בכור פטר רחם והקדוש ברוך הוא צוה לפדות את הבכור (אם מת אביו: ובעונותי מת אבי קודם זמן פדיוני) ואני נשארתי בחיוב לפדות עצמי. דכתיב בכור בניה תפדה. וקרין תפדה. רוצה לומר שאפדה את עצמי. והריני מוכן ומזמן לקיים מצות השם.

הכהן שואל:

מאי ניחא לך. ית גרמך או חמש סלעים דמחיבת לי בפרקנה.

והבכור משיב:

ית גרמי. והא לך חמש סלעים.

ומברך הבכור:

ברוך אתה יהוה. אלהינו מלך העולם. אשר קדשנו במצוותיו. וצונו על פדיון הבן. ברוך אתה יהוה. אלהינו מלך העולם. שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

והכהן נוטל המטבעות ומברכו כנ"ל בנוסח הפדיון הרגיל.

מי שהוא ספק בכור ולא פדהו אביו, יתן לכהן חמש סלעים
ויאמר (הובא בספר עבוה"ק בח' סנסן ליאיר נסחי תפלות
אות ח'):

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם,

אַתָּה יוֹדֵעַ כִּי בָשָׂר וְדָם אֲנַחְנוּ וְלֹא אַתָּנוּ יוֹדֵעַ עַד
מָה. וְאֲנֹשֵׁי אֲמַת דְּבָל רַז לֹא אָנִיס לָהּ נֶאֱסָפוּ מִנוּ
בְּחַטָּאֵינוּ, וְהִנֵּה לְקוֹל הַסְּפֹר וְסִפְיַת דְּבָרִים נִכְנַסְתִּי
בְּסֶפֶק שְׁאֵנִי בְּכוֹר וְחַיֵּב בְּפִדְיוֹן, וְלִכֵּן לֵשִׁים יְחִיד
קוֹדֵשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנֵתָה בְּדַחֲלֵינוּ וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ
וּדְחִילוּ הַרְיֵנִי נוֹתֵן שׁוֹי חֲמֵשׁ סְלָעִים לְכַהֵן בְּעֶבֶר
פְּדִיוֹנִי.

וְיֵהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּמְלֹא
רַחֲמִים עָלַי וְתִקְבַּל מַעֲשֵׂה הַזֶּה אֲשֶׁר אָנִי עוֹשֶׂה לְרְצוֹן.
וְתַעֲלֶה עָלַי כְּאֵלּוּ פִּנְתִּי בְּכָל הַכְּנֻגוֹת הָרְאוּיוֹת לְכֹוֹן.
וּבְרַב רַחֲמֶיךָ תִּרְחַם עָלַי וְתִתֵּן לִי חַיִּים אַרוּכִים, חַיִּים
שֶׁל שְׁלוֹם, חַיִּים שֶׁל טוֹבָה, חַיִּים שֶׁל בְּרָכָה, חַיִּים שֶׁל
פְּרֻנְסָה טוֹבָה, חַיִּים שֶׁל חֲלוּץ עֲצֻמוֹת, חַיִּים שֶׁתִּמְלֹא
מִשְׁאֵלוֹתַי לְטוֹבָה וְתִפְדֵּנִי וְתַצִּילֵנִי מִכָּל צָרָה וּמִכָּל
חַלִּי וְנִגַּע וּמַחֲלָה.

וְתִקְּוֶם כִּי מִקְרָא שֶׁפְּתוּב וְהִסִּיר יְהוָה מִמֶּךָ כָּל-חַלִּי
וְכָל-מַדּוּי מִצָּרִים הָרְעִים אֲשֶׁר יִדְעֶתָ לֹא יִשְׁמֹם בְּךָ
וְנִתְּנָם בְּכָל-שְׁנָאִיךָ.

עֲשֵׂה לְמַעַן שְׂמֵחַ, עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינָהּ, עֲשֵׂה לְמַעַן
קְדֻשָּׁתָהּ, עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרָתָהּ. לְמַעַן יִחַלְצֶנּוּ יְדֵיֶיךָ
הַזְשִׁיעָה יְמִינָהּ וְעַנְנֵי יְהוָה לְרַצּוֹן אֲמָרֵי-פִי וְהַגִּיזוּן לְבִי
לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרֵי וְגֹאֲלֵי:

(ע"פ מהרש"ל, ב"מ של שלמה קדושין פ"א ס' נג)

יום הולדת
וחאלק'יה

(דַּבְּרֵי דְבָרָה - יְקוֹמֵן סַר צִיָּרָה)

יום הולדת וחאלק'ה

(דנר' ד'נה-יקומן סר צ'ירה)

פתיחה

יום הולדת

נהגו בית ישראל לערוך שמחה בכל שנה לכבוד יום ההולדת, וכן להרבות בתפילות ובקשות, כפי שמצינו ברבותנו הקדושים שהתייחסו ליום זה, ליום בר מעלה:

רבנו הבן איש חי (ש"א פרשת ראה) כתב: "נוהגים לעשות בכל שנה את יום הלידה ליום טוב וכן אנו נוהגים בביתנו", וכן כתב המקובל חכם סלמן מוצפי זצוק"ל: "בכל יום בשנה יעשה יום הלידה ליום טוב ושמחה לסימן טוב, ולעת ערב יטבול במקוה וישב עם בני ביתו לסעודה ויחלק כסף לצדקה ואם באפשרותו לסיים מסכת מה טוב או שיביא לביתו ת"ח שיסיים המסכת בביתו.

כתב הכתב סופר (בתשובה יו"ד ח"ב סימן קמ"ח) שעשה סעודה ביום הולדתו החמישים ועשה סיום מסכת ביום זה, וכן נהג אביו שביום ז' תשרי השלים החומש עם התלמידים ונתן לכל אחד מטבע לשמחם, וכן רבי דוד פארדו (ספר שושנים לדוד) שסיים לכתוב ספרו ביום הולדתו ה-35, והחפץ חיים עשה סעודה ביום הולדתו התשעים וסיים הקונטרס בית ישראל, ויש נהגו לערוך סעודה בהגיעו לגיל

שבעים או שמונים וכן מנהג קווקז, והוא ע"פ הפסוק "ימי חיינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה..."¹, ומודה ומהלל לה' שלא עזב חסדו ממנו.

מקור ליום הולדת:

כאשר יצאו עם ישראל ממצרים רצו עמלק להלחם בישראל, מיד אמר משה רבינו ליהושע "בחר לך אנשים וצא להלחם בעמלק" (שמות יז, ט'). ואכן יהושע בחר אנשים ויצאו להלחם וניצחו. השאלה איזה אנשים שלח יהושע? הרי לא מלומדי מלחמה היו- התלמוד ירושלמי (ראש השנה) מגלה לנו הסוד, משה רבינו אמר ליהושע: בחר אנשים שהיום הוא יום הולדתם, כי אלה בני מזל וברכה וכך נצחו. רואים את הכח והעוצמה שיש לאדם ביום הולדתו. (הנחת יסוד)

והוא יום מזל כמובא בירושלמי (ר"ה פ"ג ה"ח) לא במהרה נופל אדם ביום הולדתו, וכן מצינו שה' עיכב את הקמת המשכן עד חודש שבו נולד יצחק כמובא במדרש (תנחומא פקודי י"א). וכן אמרו חז"ל: עתיד הקב"ה לגאול את עם ישראל בניסן שהוא חודש שבו שנולדו האבות הקדושים, ולכן תשעה באב נקרא מועד שבו נולד המשיח (מדרש איכה א').

רבינו האר"י ז"ל כתב שכל מאורע שקרה בעולם יש לו השפעה באותו תאריך בכל שנה, לכן העם היהודי מציין זאת בכל השנה כגון: חגי ישראל ומהם. פסח שבו נגאלו עם ישראל וה' יתברך השפיע עלינו ברכה וטובה, כך יכול האדם כל שנה בפסח לזכות לאותו שפע וכך בכל החגים, א"כ כך כאשר נולד האדם מתמלא הבית ברכה, אורה ושמחה שבא לעולם, לכן ישנו ג"כ שפע וברכה ביום הולדתו בכל שנה.

וידוע בחז"ל שאדם רוצה להתחיל הנהגה טובה יעשנה בתחילת

דבר מה כגון תחילת שבוע או חודש, ואין לאדם התחלה חדשה כיום הולדתו שהוא תחילת חייו, לכן אשרי אדם המנצל יום הולדתו להתעלות רוחנית ולקבלת עול מלכות שמים, ועי"כ יזכה לברכה והצלחה.

חאלקה (סר צ'ירה)

נהגו רוב בית ישראל לעשות את התספורת הראשונה לילד בגיל שלש שנים, ויש שנהגו בגיל שנה או שנתיים, ובקווקז נהגו ברוב המקומות בגיל שלוש.

מקום התספורת נהגו לעשות במקומות קדושים, כגון: בציון רבי שמעון בר יוחאי הקדוש במירון כפי שנהג רבנו האר"י, או בציון שמואל הנביא בירושלים כפי שנהג רבינו הרדב"ז, ומ"מ אפשר גם בבית הכנסת או בביתו.

ונהגו להוליך הילד לפני הרבנים, הזקנים ושאר קרובים שכל אחד יגוזז מעט משערות הילד ומברכים אותו בברכות לרוב.

ובגיל שלוש אביו מתחיל ללמדו אותיות התורה בסדר ה-א-ב, ומלמדו הפסוקים: "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", ו"תורה צויה לנו משה מורשה קהלת יעקב", וכן "שמע בני מוסר אביך ואל תיטוש תורת אמך".

ויש נהגו למרוח דבש על אותיות הקודש, והילד טועם מהדבש שהתורה תהיה ערבה לו, וזורקים עליו מיני מתיקה, ויש נהגו לזרוק גם כסף (שומוש), ועורכים סעודה ומשבחים את הקב"ה, ויש נהגו כ"ז ביום הכניסו לתלמוד תורה.

הטעם למנהג זה: להדגיש הבעת תודה לה' יתברך שבראנו לכבודו

והבדילנו מן הגויים ונתן לנו תורת אמת, שדרך אומות העולם לא להקפיד בצדדי השיער שבראש (הפאות), אולם לפי תורתנו הקדושה אין לגלח שיער שבצדדי הראש לגמרי, ויש נהגו להשאיר מעט שיער משער הראש שבמקום פאות הראש לאות והיכר להיותו יהודי, וכך מנהג אשכנז ותימן.

וכן מצינו באברהם אבינו שהכיר את בוראו בגיל שלוש לכן גם אנו נוהגים היום לתת סימני יהדות כבר מגיל שלוש להרגילו במראה היהודי הטהור.

חינוך הילדים (אוגוט/תרביה)

מהו המעשה שאדם עושה בעולם הזה, והוא משובח יותר מכל המעשים?

זהו "חינוך", שהאב והאם עוסקים בו עם ילדיהם להדריכם בדרך הישר והטוב כל ימי חייהם, כמאמר שלמה המלך: "חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה" (משלי כב'), ופירושו: "על פי דרכו", היינו שצריכים ההורים ללמוד את טבעו של הילד, כדי לדעת איך להדריכו עפ"י טבעו, ואם ההורים מקפידים על זה ממילא כשיגדל ויצמח הילד להיות ל"איש", הוא מעולם לא יסור מאותה דרך שסללו לו הוריו ויוציא פירות טובים על פי טבעו.

ומי האיש אשר הקב"ה יחבבו חיבה יתירה?

זה שמרכזו ומאמץ כוחותיו ומחשבתו בחינוך הילדים, וזאת למדים מאברהם אבינו שנאמר: "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (בראשית יח'), רואים שנשתבח אברהם אבינו על מעשה החינוך יותר מכל שאר

מעשיו הנעלים.

חשיבות רבה ישנה לחינוך, מפני שהילדים הם ממשיכי דרכנו בעולם, וכל מעשיהם הטובים נזקפים לזכותם של ההורים עד סוף כל הדורות, וכמו שראינו באברהם אבינו שאמר לבניו: חפצים אתם שאהיה חי? שמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, שכל המעמיד בן צדיק בעוה"ז כאילו אינו מת, שמעשה ילדיהם לזכותם.

דרך חינוך הילדים ניתן אולי לתמצת לשני דברים עיקריים:
(א) חום ואהבה - למרות שהאב אינו נמצא תדיר בביתו, מפני שטרוד בפרנסת הבית, אולם האם שליבה עשיר בחום ואהבה צריכה להעניק זאת לילדים, וכן האב כאשר פוגש את ילדיו ישתדל להעניק להם חום ואהבה.

(ב) דוגמא אישית - שצריכים ההורים לחנך קודם עצמם בכל הליכות חייהם, כדי שהילדים יספגו זאת במראה עיניהם שנאמר: "טוב מראה עיניים ממשמע אוזן",

ושני המרכיבים הללו הם היסודות בצמיחתו של כל ילד וילד בעם ישראל.

וצריכים לחנך את ילדיהם במוסדות יהודיים ע"פ תורתנו הקדושה, אף אם גרים גרים בגולה, וכן יביאו לביתם מורה יהודי שיעזור לילדים בלימודיהם, ולא כאותם הורים אשר נותנים לידיהם רשות להסתכל בדברים אסורים הנמצאים בימינו בכל כלי התקשורת, וכבר ידוע הדבר בכל חכמי הפסיכולוגיה והמחקר של הילד שכל מה שהילד קולט במוחו בקטנותו, כאשר הוא מגיע לגיל מבוגר פולט את אותם הדברים שקלט בילדותו, ולכן אין ראוי שהילד יראה כל מני סרטי תשוקה ואלימות למיניהם, אלא להפך צריך להשמיע לילדים שירי שמחה, וירגילם בספרי קודש, וע"י זה תשרה בביתם

אווירה רגועה יותר ושמחה, ואין ספק שהורים יחנכו ילדיהם בדרך
זו, יחד עם תפילה לה' יתברך יזכו לברכה והצלחה, ולרוות נחת
מילדיהם ויוצאי חלציהם.

דיני ופנהגי חינוך

פניני הלכות

גיל שלוש-חאלקה (שֶׁה-שָׁלָה)

(א) נהגו ברוב תפוצות ישראל לספר את הילד בפעם הראשונה בגיל שלוש, ולהשאיר לו מעט שער בפאות ראשו (לפחות שני מ"מ), והוא כדי לחנכו במצות "לא תקיפו פאת ראשכם", ואחינו האשכנזים והתימנים נהגו להשאיר פאות ארוכות, והספרדים נהגו שלא להשאיר פאות ארוכות וכן מנהג קווקז¹.

(ב) מקום הפאות נמצא מעל האוזן עד גובה המצח לכיוון הפנים. ועד למטה ממקום חיבור עצם הלחי².

(ג) לפני התספורת צריך האב לכוון שבא לקיים מצות "לא תעשה" שבתורה: "לא תקיפו פאת ראשכם", ויש נהגו לומר תפילות ופסוקים³.

(ד) נהגו שלוקחים את הילד לתלמידי חכמים, צדיקים וקרובי משפחה, שכל אחד יגזוז מעט מן השער של הילד, ומברכים

פקורות וביאורים

- 1 ילקוט שמעוני איכה ב' ס' תתקפו, רמב"ם הל' ע"ז הל' ה' ובמורה נבוכים ח"ג פרק לז'. והטור כתב עיקר האיסור ש"לא תקיפו..." הוא כדי להבדילנו מן הגויים.
- 2 שו"ע יו"ד ס' קפא' סעי' ט', ורבנו האר"י שער המצוות פרשת קדושים דף עח'.
- 3 שער המצוות פרשת קדושים עמ' כג'.

אותו שיזכה לתורה, חופה ומעשים טובים⁴.

ה) מעיקר הדין מותר להסתפר אצל גוי, אמנם עפ"י הזוהר הקדוש ורבנו האר"י לא טוב שיסתפרו אצל גוי, אלא ילך רק ליהודי, ולפחות בתספורת הראשונה ראוי להקפיד בדבר⁵.

ו) נהגו בארץ ישראל לספר הילד בקבר רבי שמעון בר יוחאי שבמירון או בשאר קברי צדיקים, ומ"מ אם אין באפשרותו להגיע לקברי צדיקים יכול לעשות בבית הכנסת או בכל מקום שירצה⁶.

ז) נהגו לערוך סעודה ומיני מתיקה לכבוד מעמד החלקה, וכן ללבוד בגדי שבת. ומעטרים את הילד בכיפה וציצית, כדי לתת לו מראה יהודי⁷.

ח) כשמלאו לילד שלוש שנים בימים שאסורים בתספורת כגון: שבת, מועדים, בין המצרים וספירת העומר נהגו לדחות את מעמד התספורת ליום אחד שאין זה חיוב דווקא באותו יום בדיוק⁸.

4 כך הנהיג הבעל שם טוב ובעל התניא בספר השיחות עמ' מ', ועוד שזהו יום הולדת שיש בו עת רצון.

5 הגהות מהרח"ו על הזוהר הקדוש דף קד, וכן מובא בטעמי המנהגים בליקוטים אות ט'.

6 כך נהג רבנו האר"י שלקח את בנו להסתפר בציון רשב"י במירון, והרדב"ז נהג בציון שמואל הנביא בירושלים. ויש נהגו לילך לקבר שמעון הצדיק בירושלים.

7 שערי תשובה סי' תקלא' ס"ק ז'.

8 ואף שיש מקפידים דווקא באותו יום ואפילו בבין המצרים וחול המועד.

- (ט) לאחר התספורת צריך הספר ליטול את ידיו, וכן את ידי הילד כדי לחנכו.⁹
- (י) צריך לערוך את התספורת ביום ולא בלילה, ובל"ג בעומר אפשר להקל אפילו בלילה.¹⁰

חינוך הילדים

- (א) נאמר בתורה: "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם..." (דברים יא; יט) ומכאן למדים שחייב האב ללמד את בנו תורה, וכשמתחיל לדבר ילמדו פסוק: "תורה ציוה לנו משה מורשה קהילת יעקב", וכן "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", ובגיל מאוחר יותר ילמדו את אותיות התורה, וכל ילד לפי התפתחותו יוסיף לו דברי תורה ומוסר, ואם אינו יכול מחויב לשכור מלמד לבניו, ומנהגנו לערוך שמחה לפני שמתחיל בנו ללמוד בבית הספר" (הושקולה רפ"ת).

פיקורות וביאורים

- אמנם כבר פשט המנהג לדחות ועיין בכל זה בהרחבה בנטעי גבריאל פרק יב, ובחנוכה לא יסתפרו סמוך להדלקת נרות.
- 9 שו"ע או"ח סי' ד' סעי' יט', ויש מדקדקים ליטול את ידיהם גם אלה שסיפרו מעט משער הילד והוא חומרא שאין זה מעיקר הדין.
- 10 שו"ע יו"ד סי' דש' סעי' ב', וכן הורה החזון איש וראה עוד בנטעי גבריאל אבלות ח"ג פרק קו'.
- 11 השליה הקדוש בשער האותיות ערך דרך ארץ, ומכתב מאליהו ח"ג עמ' שסב', וכתוב בתלמוד שקצוב לאדם פרנסתו מתשרי עד תשרי חוץ מתשרי שהוא ר"ת תלמוד תורה, שבתות, ראשי חודשים, ימים טובים (חגים), וראיתי יהודים בגולה שמביאים מלמד לילדיהם עד לביתם, ואשריהם ישראל.

- (ב) צריך האב ללמד גם את בנותיו מוסר ודרך ארץ, וכן כל הדינים הקשורים לבת ישראל כגון: ברכות, תפילה, לבוש צנוע וכדומה¹².
- (ג) טוב שההורים ירגילו את ילדיהם כבר מגיל שלוש בכיפה על ראשם וכן ילבישו להם ציצית¹³.
- (ד) קטן עד גיל שלוש עשרה אינו מצטרף למנין, וכן אינו עולה שליח ציבור, ומנהגנו שגם אינו עולה לקרוא בתורה¹⁴.
- (ה) צריך האב להרגיל את בניו כבר משחר ימיהם, כאשר קמים הילדים משנתם לומר: "מודה אני לפניך, מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתی בחמלה, רבה אמונתך", ולאחר מכן יחנכם ליטול את ידיהם, והיא סגולה לגדול בקדושה וטהרה¹⁵.
- (ו) יחנך האב את בנו לאכול מן המאכלים הכשרים ויזהירם לבל יטמאו את נפשם במאכלים אסורים ועל-ידי זה יזכו למידות טובות להצלחה בחיים¹⁶.

פקורות וביאורים

- 12 ספר חסידים, ומה שאמרו חז"ל כל המלמד את ביתו דברי תורה כאילו מלמדה דברי תיפלות, זה מדובר דווקא כאשר מלמדה בעומק התורה.
- 13 שו"ת ישכיל עבדי ח"ח השמטות סי' כד', וכן מג"א סי' ב' ס"ק ר'.
- 14 שו"ע א"ח סי' נג' סעי' ו'.
- 15 החיד"א במורה באצבע סי' ב' סעי' ס', וכתב בשלחן ערוך הרב סי' ד' סעי' ב' שהנזהר מלאכול מאכלים שנגעו בהם קטנים בלא נטילה מיום המילה קדוש יאמר לו, וכן ראיתי בבן איש חי פרשת תולדות אות י' שצויה לאשתו ליטול ידי הקטנים אף שהם עדין יונקים, והוא סגולה שיגדל בטהרה.
- 16 שהרי נאמר בתורה: אני ה' אלקיכם אשר הבדלתי אתכם מן העמים.

ז) גם לילדים קטנים שלא הגיעו לגיל מצוות, נהגו להמתין שש שעות לאחר אכילת בשר, ובמקום צורך אפשר להקל להם לאכול מאכלי חלב אחרי מאכלי בשר אפילו אחרי שעה אחת, ולכל ילד ינהגו כפי כוחו, ומ"מ מגיל שתים עשרה ירגילום לחכות שש שעות¹⁷.

ח) מנהג יפה בקוקז כאשר גודלת שן ראשונה, מבשלים חיטה (גנדרום-הָרוּשׁ) ומחלקים לילדים ולקרובים, וכולם מברכים את הילד¹⁸.

פְּקוּרוֹת וּבִיאוּרִים

והבדלתם בין הבהמה הטהורה לטמאה ובין העוף הטמא לטהור, ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש הארמה הבדלתי לכם לטמא והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה', ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי. (ויקרא ב', כג'-כד).

17 טור ושו"ע יו"ד סי' פט, ומ"מ אין לתת לילד לאכול ממתקים ושוקולדים חלביים לאחר ארוחה בשרית אלא ימתינו שש שעות, וכן הדין ליולדת וחולה, שמספיק להמתין שעה אחת, וכ"ז ביבי"א ח"א יו"ד סימן ד' ובהליכות עולם עמ' מב'.

18 ונראה ע"פ הגמרא ברכות מ' שאכילת חיטה סימן לדעת, שאין הילד מרבר, עד שיאכל חיטה, וראה שם במהרש"א, וכן ראיתי בספר קו הישר סימן קב' ש"חטה" גימטריה כב' כפי כב' אותיות התורה.

פניי המעשיות (דָרָש)

מסופר על הגאון הצדיק רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל בעל ספר "חפץ חיים". שאימו שהייתה צדקנית, לא הניחה מידה ספרי התחינה והתהלים. בעיקר הייתה מרבה בתפילה ובתחנונים שבנה יגדל ליהודי ירא שמים. כעבור שנים רבות לאחר מותה, מצאו בביתה תהלים ישן והביאוהו לבנה רבי ישראל מאיר, הרב לקח את הספר והעתיר עליו נשיקות ודמעות ואמר לסובבים אותו: "האם יודעים אתם כמה דמעות שפכה אימי על ספר התהלים הזה? בכל יום לפנות בוקר הייתה מתפללת בו ובוכה שהילד שלה יהיה יהודי טוב ונאמן".

אנו למדים מכן שמעבר לחינוך כדי לזכות לילדים צדיקים צריך להרבות בתפילות על הילדים.

מסופר על הגאון רבי משה סופר בעל ספר ה"חתם סופר", שלעת זקנותו שלא יכול היה למסור יותר שיעורים בשיבתו, אמר לתלמידיו, שבנו הגאון רבי אברהם שמואל סופר ימסור את השיעור במקומו. תמהו התלמידים על הרב שהרי רבי אברהם צעיר הוא לימים, ואיך ימסור שיעור בפני תלמידי חכמים מופלגים?

אמנם רבי אברהם מסר שיעור בעמקות וחריפות כאחר הגדולים, תלמידיו של החתם סופר השתוממו מאוד והתפעלו מעילוי צעיר זה, ומיהרו לבית אביו לבשר לו שזכה לבן גאון גדול כזה. מיד כשנכנסו לביתו של הרב שאלם הרב אודות השיעור, והתלמידים ענו: "אשריו

ואשרי חלקו של רבנו שזכה לבן זה שאינו נופל מאביו..."
כששמע הרב את דבריהם זלגו עניו דמעות ואמר להם: "וכי
חושבים אתם שבחינם זכיתי לבן גדול כזה- דעו לכם תלמידי שזה
עלה לי בכובע של דמעות שלישי כדי שאזכה לבן גדול בתורה.
ותלמידי החתם סופר מספרים: שאחרי כל תפילה שלו, היו רואים
שלולית של מים במקום שעמד, מריבוי הדמעות ששפך לפני ה'.
ידוע מאמר חז"ל שערי דמעה לא ננעלו, שהתפילות שהם ע"י
דמעות אינן חוזרות ריקם.

מסופר על הגאון רב אלחנן וסרמן שהיה בדרכו לנדיב המפורסם
שרגא פייביל להתרימו לשיבה, היה זה בימי החורף הגשומים.
כאשר הגיע הרב לבית הנדיב כולו היה רטוב ובוץ רב על בגדיו,
ומכיוון שלא רצה הרב ללכלך את ביתו המפואר של העשיר, לבן
הלך מסביב לדלת האחורית שמיועדת לעובדים, ביתו הקטנה פתחה
הדלת, והרב שאל אם אדון שרגא נמצא, מיד פנתה הילדה אל אביה
וסיפרה לו שהרב הגיע והוא נמצא בכניסה האחורית, מיד ניגש
אליו העשיר ואמר לו: רבי! הרסת לי את חינוך הילדים, התפלא
מאוד הרב ושאל: מה עשיתי? אמר לו העשיר: כל חיי אני מחנך
את ילדיי על חשיבות לימוד התורה, וכבוד תלמידי חכמים, כעת
שבנתיי רואות שהרב מגיע מהדלת האחורית כדי לא ללכלך את
ביתי, הן ישימו אל ליבם שהממון והעושר הם העיקר בחיים. שאל
הרב ומה עלי לעשות? ענה לו: לך אל הדלת הראשית וכנס לביתי,

וכך עשה הרב והעשיר חיבקו בכניסה לביתו והוליכו על שטיחיו
היקרים והושיבו על הספה והנה בנותיו רואים כיצד אביהם מכבד
את הרב ולא עניין אותו כלל שכל רכושו מתלכלך, וכך זכה אותו
עשיר ששלושת בנותיו נישאו לתלמידי חכמים מופלגים.

פְּנֵי הַתְּפִלוֹת (לובו תשובאו)

בְּקֶשֶׁה קֶדֶם הַתְּפִלוֹת:

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם

הִנְנוּ מוֹכְנִים לְקִיָּם מִנְהַגְנוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּנִיָּה.

לְגַלַּח אֶת שְׁעַר בְּנֵינוּ בֶּן הַשְּׁלוֹשׁ שָׁנִים.

וּלְהַנִּיחַ לוֹ פְּאוֹת.

וּלְקִיָּם בּוֹ מִצֹּת חֲנוּךְ שֶׁל "לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֵאשִׁיכֶם"

וּכְבֹּר עֲבֹדָה חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל רְמִזוּ בְּמִדְרָשׁ

בְּכַתוּב שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרָלִים לֹא יֵאָכֵל.

וּבִשְׁנָה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל-פְּרִי קֹדֶשׁ הָעוֹלָם לִיהוָה.

שָׁבֹן בְּתִינוּק שְׁלוֹשׁ שָׁנִים עֲרָלִים שְׂלֹא יִכּוֹל לְהִסִּית.

וּבִשְׁנָה הָרְבִיעִית יִהְיֶה כָּל פְּרִי קֹדֶשׁ.

שְׂאֵבִיו מְחַנְכּוֹ לְתוֹרָה.

וְיִהְיֶה רְצוֹן שְׂתַחֲלֵת חֲנוּךְ זֶה שְׂאֵנוּ מְחַנְכִים אוֹתוֹ

בְּרִצּוֹנָה. יִהְיֶה לְנַחַת רוּחַ לְפָנֶיהָ.

בְּקֶשֶׁה לְאַחַר הַתְּסַפְּרֹת:

מוֹדִים אָנוּ לְפָנֶיךָ בּוֹרֵא עוֹלָם שְׂזָכִיתָנוּ לְקִיּוֹם מִצְוֹת
הַחֲנוּךְ בְּכַנְנוֹ, בְּמִצְוֵה שֶׁל "לֹא תִקְפּוּ פֶּאת רֵאשִׁיכֶם".
קִדְּם לָכֵן הָיָה בְּנֵנוּ זֶה בְּבַחֲיַנֵּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים יְהִיֶה לָכֶם
עֲרֵלִים. יְהִי רְצוֹן שְׁעֲתָה יְהִיֶה בְּבַחֲיַנֵּת וּבְשָׁנָה הַרְבִּיעֵת
יְהִיֶה כָּל-פְּרִיז קֹדֶשׁ הַלְוִיִּם לַיהוָה, לְקִיּוֹם כָּל מִצְוֵה
מִמִּצְוֹת הַחֲנוּךְ בְּזִמְנָה פְּרָצוֹנָה, וְנִרְאָה הַצְּלָחָה בְּעַמְלָנוּ
זֶה, וְכָל בְּנֵיךָ לְמוֹדֵי הַשֵּׁם. יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאֵר.
(וּאִם נִמְצָאִים עַל צִיּוֹן שֶׁל צְדִיק יֹאמְרוּ: וְזִכּוֹת הַצְּדִיק
תַּעֲמִד לָנוּ לְזֶה אָמֵן).

(מספר הוראה ובקשה)

תְּפִלָּה נִפְלְאָה מִבַּעַל הַשָּׁל"ה הַקְּדוֹשׁ (לובו הרי עילו)

מסוגלת לכל עת ובפרט לערב ראש חודש סיון להתפלל על
עצמה ועל צאצאיה לילך בדרכי ישראל.

אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁלֹּא בָּרֵאתָ הָעוֹלָם,
וְאַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִשְׁבָּרֵאתָ הָעוֹלָם, וּמֵעוֹלָם
וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל, וּבָרֵאתָ עוֹלָמְךָ בְּגִין לְאַשְׁתַּמּוֹדְעָא
אֱלֹהוּתְךָ בְּאִמְצָעוֹת תּוֹרַתְךָ הַקְּדוֹשָׁה כְּמוֹ שְׂאִמְרוּ
רְבוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָה, "בְּרֵאשִׁית", בְּשִׁבִיל תּוֹרָה

וּבְשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל כִּי הֵם עִמָּךְ וּנְחַלְתֶּךָ אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ בָהֶם
מִכָּל הָאֲמֹת, וְנָתַתָּ לָהֶם תּוֹרַתְךָ הַקְּדוּשָׁה, וְקִרְבָּתְךָ
לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל.

וְעַל קִיּוֹם הָעוֹלָם וְעַל קִיּוֹם הַתּוֹרָה בָּא לָנוּ מִמֶּךָ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שְׁנֵי צוּוּיִים, כְּתִבְתָּ בְּתוֹרַתְךָ, "פָּרוּ וּרְבוּ".
וְכִתְבְתָּ בְּתוֹרַתְךָ "וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת-בְּנֵיכֶם". וְהִכְנִיחָה
בְּשִׁתִּיחֶן אַחַת, כִּי לֹא לָתֵהוּ בְּרֵאתָ כִּי אִם לְשִׁבְתָּ
וְלִכְבוֹדָהּ בְּרֵאתָ יִצְרָתָ אֵף עֲשִׂיתָ. כְּדֵי שְׁנַחֲיָה אֲנַחְנוּ
וְצֹאצְאֵינוּ וְצֹאצְאֵי כָּל עַמָּה בֵּית יִשְׂרָאֵל יוֹדְעֵי שִׁמְךָ
וְלוֹמְדֵי תּוֹרַתְךָ.

וּבְכֵן אֲבוֹא אֵלֶיךָ יְהוָה מִלֶּךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים, וְאֶפִּיל
תְּחַנְנֵנִי, וְעֵינֵי לֶךְ תְּלִוּוּנִי עַד שֶׁתְּחַנְנֵנִי וְתִשְׁמַע תְּפִלָּתִי
לְהַזְמִין לִי בָּנִים וּבָנוֹת וְגַם הֵם יִפְרוּ וַיִּרְבוּ הֵם וּבְנֵיהֶם
וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת לְתַכְלִית שָׁהִם וְאֲנִי
כְּלָנוּ יַעֲסֻקוּ בְּתוֹרַתְךָ הַקְּדוּשָׁה לְלַמֵּד וּלְלַמֵּד לְשׁוֹמֵר
וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דְּבָרֵי תִלְמוּד תּוֹרַתְךָ בְּאַהֲבָה,
וְהָאֵר עֵינֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ וּדְבַק לְכַנּוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ לְאַהֲבָה
וְלִירְאָה אֶת שִׁמְךָ.

אָבִינוּ אָב הַרְחָמָן. תָּן לְכֹלֵנוּ חַיִּים אַרוּכִים
 וּבְרוּכִים. מִי כְמוֹהוּ אָב הַרְחָמִים זֹכֵר יַעֲרִיז בְּרַחֲמִים
 לְחַיִּים. זְכַרְנוּ לְחַיִּים נְצַחִים. כְּמוֹ שֶׁהַתַּפִּלָּל אֲבָרְהָם
 אָבִינוּ "לֹא יִחְיֶה לְפָנֶיךָ" וּפְרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרָנוּם לְבִרְכָה.
 "בִּירְאָתְךָ" כִּי עַל כֵּן. בְּאֵתִי לְבַקֵּשׁ וּלְחַנּוּן מִלְּפָנֶיךָ
 שִׁיְהִיָּה זְרַעִי וְזֶרַע זְרַעִי עַד עוֹלָם זֶרַע כֶּשֶׁר. וְאֵל יִמְצֵא
 בִּי וּבְזַרְעִי וּבְזֶרַע זְרַעִי שׁוֹם פְּסוּל וְשָׁמִין. אֵךְ שְׁלוֹם
 וְאַמֶּת וְטוֹב וְיִשֵּׁר בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וּבְעֵינֵי אָדָם. וְיִהְיֶה
 בְּעַלְי תּוֹרָה. מְאֵרֵי מִקְרָא. מְאֵרֵי מִשְׁנָה. מְאֵרֵי תַלְמוּד.
 מְאֵרֵי רִזָּא. מְאֵרֵי מִצְוָה. מְאֵרֵי גּוֹמְלֵי חֲסָדִים. מְאֵרֵי
 מַדּוֹת תְּרוּמִיּוֹת. וְעֵבֶדְךָ בְּאַהֲבָה וּבִירְאָה פְּנִימִית. לֹא
 יִרְאֶה חִיצוֹנִית. וְתֵן לְכֹל גּוֹיָה וְגוֹיָה מֵהֶם דֵּי מַחְסוּרָה
 בְּכַבּוּד. וְתֵן לָהֶם בְּרִיאּוֹת וְכַבּוּד וְכֶחֱ. וְתֵן לָהֶם קוֹמָה
 וְיָפִי וְחֵן וְחֶסֶד. וְיִהְיֶה אַהֲבָה וְאַחֻוּה וְשְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם.
 וְתִזְמִין לָהֶם זְוִגִים הַגּוֹנִים מִזֶּרַע תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִזֶּרַע
 צַדִּיקִים. וְגַם זְוִגִים יִהְיוּ כְּמוֹתֶם כָּל אֲשֶׁר הַתַּפִּלָּלְתִּי
 עֲלֵיהֶם. כִּי זְכוּרָן אַחַד עוֹלָה לְכָאן וּלְכָאן.

אַתָּה יְהוָה יוֹדֵעַ כֹּל תַּעֲלוּמֹת. וּלְפָנֶיךָ נִגְלוּ מִצְפּוֹנֵי
 לְבִי. כִּי כּוֹנְנִי בְּכֹל אֱלֹהִים לְמַעַן שְׂמֶה הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ
 וּלְמַעַן תּוֹרָתְךָ הַקְּדוּשָׁה. עַל כֵּן עֲנֵנִי יְהוָה עֲנֵנִי בְּעִבּוֹר
 הָאֲבוֹת הַקְּדוֹשִׁים אֲבָרְהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. וּבְגַלְגָּלִם

תושיע בנים להיות ענפים דומים לשרשם. ובעבור
דוד עבדה רגל רביעי במרפבה. המשורר ברוח
קדשה.

שיר המעלות אשרי כל-ירא יהוה ההלך בדרכיו:
יגיע כפיה כי תאכל אשריה וטוב לה: אשתה כגפן פריה
בירפתי ביתה בניה כשתלי זיתים סביב לשלחנה: הנה
כי-כן יברך גבר ירא יהוה: יברכה יהוה מציון וראה
בטוב ירושלים כל ימי חייה: וראה-בנים לבניה שלום
על-ישראל.

אנא יהוה שומע תפלה. יקים בנו הפסוק: "ואני
זאת בריתי אותם אמר יהוה רוחי אשר עליה ודברי
אשר-שמתי כפיה לא-ימושו מפיה ומפי זרעה ומפי
זרע זרעה אמר יהוה מעתה ועד-עולם": יהיו לרצון
אמרי-פי והגיון לבי לפניה יהוה צורי וגאלי:

תְּפִלָּה וּבִקְשָׁה לְאָדָם בְּכָל שָׁנָה בַּתְּאָרִיךְ שָׁבוּ נִמְלוּ

אם יודע האדם באיזה יום נכנס בבריתו של אברהם אבינו עליו השלום, יאמר בכל שנה ושנה לומר באותו היום בקשה זו, וזו תוארה:

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם. גָּלוּי וַיְדוּעַ לְפָנֶיךָ כִּי כְּהִיּוֹם הַזֶּה שֶׁהוּא יוֹם (פלוני), שֶׁהוּא הָיָה יוֹם שְׁמִינִי לְלִדְתִי נִכְנַסְתִּי בְּבְרִיתוֹ שֶׁל אֲבִרְהָם אָבִינוּ. עָלְיוּ הַשְּׁלוֹם. בְּשָׁנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּוֹלְדְתִי בָּהּ, וְקָיִם בִּי עֲבָדָה אָבִי מִצּוֹת מִלְּחָה וּפְרִיעָה (עַל יְדֵי שְׁלִיחַ). כֹּאֲשֶׁר צִוִּית אֹתְנוּ בַּתּוֹרָתְךָ הַקְּדוּשָׁה, וְנִתְגַּלְתָּ הַכֹּלִי הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל הַיְסוּד הָאֱמֵתִי הַנִּקְרָא קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים, וַיֵּצֵא אוֹרוֹ, וְנִתְבַטְּלָה אַחִיצַת הַחִיצוֹנִים, וְנִתְחַבְּרוּ שְׁמוֹנָה וּשְׁבַעִים אוֹרוֹת הַחֲסָדִים. עִם שְׁמוֹנָה וּשְׁבַעִים אוֹרוֹת הַגְּבוּרוֹת, וְנִתְמַתְקוּ אוֹרוֹת הַגְּבוּרוֹת בְּאוֹרוֹת הַחֲסָדִים:

אֲנִי יְהוָה. לִמְעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְלִמְעַן רַחֲמֶיךָ וְחַסְדֶיךָ. תַּעֲזְרֵנִי וְתַסִּיעֵנִי לְשִׁמֵּר אוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ אֲשֶׁר חֲתַמְתָּ בְּבִשְׂרֵנוּ, וְתַצִּילֵנִי מִכָּל חַטָּא וּמִכְשׁוֹל וּמִכָּל הַרְהוּרִים רָעִים וּמַחֲשָׁבוֹת פְּגוּמוֹת. הֵן בְּמַחֲשָׁבָה הֵן בְּדַבּוּר הֵן בְּמַעֲשֵׂה הֵן בְּחֹזֶשׁ הָרְאוּת. הֵן בְּחֹזֶשׁ הַשְּׁמִיעָה. הֵן בְּשֹׂאֵר חוֹשִׁים, וּבְכֻלָּם אֵהִיָּה טְהוֹר בְּקֹדְשַׁת הַבְּרִית בְּלִי שׁוּם פֶּגַם וְהַרְהוּר רַע כָּלֵל. וְתַזְכֵּנִי שְׂאֵתִגְבֵּר עַל יֵצֵר הָרַע, וְתַהֲיֶה מַחֲשַׁבְתִּי קְשׁוּרָה וְדְבוּקָה בְּקֹדְשְׁתֶּךָ

תמיד. כי ברחמיך הרבים בחרת בנו מכל האמות.
ורוממתנו מכל הלשונות. והבדלת אותנו מכל
טמאותיהם. ומכל תועבותיהם. וככתוב בתורתך:
ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי: גודה לך השם
אלהינו ואלהי אבותינו על שהוצאתנו מארץ מצרים
ופדיתנו מבית עבדים. ועל בריתך שחתמת בבשרנו.
ועל תורתך שלמדתנו. ועל חקי רצונך שהודעתנו.
ועל חיים ומזון שאתה זן ומפרנס אותנו:
אנא יהוה. לב טהור ברא-לי אלהים ורוח נכון חדש
בקרבי. ותמשך עלי מחשבות קדושות וטהורות. זכות
וגבונות. ויהיה לי לב שמח בעבודתך תמיד ותעזרני
על דבר פבוד שמה מעתה ועד עולם. אמן. יהיו לרצון
אמרי-פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגאלי:

[מספר לשון חכמים לרבנו יוסף חיים]

בת מצוה

(דואַזדע סלאַי - דונקֶתֶר)

בת מצוה (דואָזַדָּה סְלָאי - דוֹכְמֶר)

פתיחה

נהגו כל בית ישראל, כאשר מגיעה הבת ליום הולדת השנים עשרה, לערוך שמחה וסעודה צנועה לבני המשפחה ולהודות לה: יתברך, שהבת הגיעה לגיל אשר היא כבר מחויבת במצוות, וטוב שהבת תלבש בגד חדש ותברך על הבגד: "ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה".

אבי הבת מברך במעמד זה: "ברוך שפטרני מעונשה של זו". מעלות רבות נתן ה' לבנות ישראל, כפי שכתוב: "בזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים ובזכותם עתידים להיגאל", ובאמת מהי זכותם? שהרי על האישה מוטלת אחזקת הבית של המשפחה, וחינוך הילדים שעל זה מוסרת עצמה בסבלנות, בחכמה ובחריצות. וענין זה רמוז בתורה שנאמר: "ויבן ה' אלוקים את הצלע" ויבן מלשון בינה, שנתן ה' בינה יתירה לאישה, וזוהי הסיבה שהאישה מתבגרת מהר יותר מן האיש שהרי בגיל שנים עשרה נעשית כבר בת מצוה.

כל הברכה של הבית תלויה באישה, לכן צריכה הבת להרגיל עצמה כבר משחר ילדותה במידות טובות, וללמוד את מצוות

הנשים כגון: הדלקת נרות, שמירת שבת, הפרשת חלה, ולשים דגש על ענין הצניעות שהוא עיקר סוד הברכה לבת ישראל, וכמו שמצינו באמותינו הקדושות ששמרו עצמן.

הצניעות אינו דוקא בלבוש, אלא גם בדיבור שתרגיל עצמה לא לדבר לשון הרע על שום אדם, ולדבר בנחת ולא בכעס, שע"י הכעס ניטלת כל הקדושה מהאדם, ותרגיל עצמה להתפלל לפני ה' וע"י מידותיה הטובות וכיבוד ההורים תזכה ג"כ לילדים שיכבדו אותה, ותזכה להקים בית נאמן בישראל.

ודעי בת ישראל יקרה שלמרות הקשיים העומדים בפניך בצניעות, כיבוד הורים, שבת, כשרות ועוד, כנגד זה נתן לך הקב"ה כוחות עצומים ואפשרות להגיע לאמונה גדולה ולהצליח, ולכך בהגיעך לגיל הבגרות תשאפי תמיד למידות נעלות כאימותינו הקדושות ותזכי להיות עזר בהמשך קיום האומה היהודית, כפי שמסופר על רחל אמנו: כאשר יצאו עם ישראל לגלות, אבותינו הקדושים אברהם, יצחק, יעקב ומשה התחננו לה' שבזכות מעשיהם הטובים יגאל את עם ישראל מן הגלות הקשה, ובכל זאת לא נענו, עד שבאה רחל אמנו ואמרה לפני ה': גלוי וידוע לפניך ריבונו של עולם, שיעקב אהבני אהבה יתירה, ועבד אצל אבי שבע שנים כדי שאני אנשא לו ואבי החליפני בלאה ואני ריחמתי עליה וויתרתי לה כדי שלא תתבייש, למרות הקושי הרב ולא קנאתי בה - גם אתה אבינו שבשמים, סלח לעם ישראל ואל תיתן לבניך לסבול בגלות.

מיד ריחם הקב"ה על בניו ואמר: "בזכות רחל אני גואל את עם ישראל מהגלות". וזה מה שאמר הנביא ירמיה על רחל: "כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה, כי יש שכר לפעולתך" (מדרש איכה רבתי כ"ד), ויהי רצון שיגאלנו ה' בבנין בית המקדש במהרה בימינו אמן!

הלכות לבת ישראל

פניני הלכה

- (א) במלאת שנים עשרה שנה לבת ישראל, הרי היא נחשבת לגדולה ומחויבת במצוות התורה, וכך קיבלנו הלכה למשה מסיני¹.
- (ב) יש נוהגים ללבוש בגד חדש ביום הבת מצוה ותברך: "ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, שהחינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" ותכוון גם על כניסתה לעול המצוות, ויש שנמנעו מזה משום חוקת הגויים².
- (ג) נוהגים לערוך סעודה ביום הבת מצוה לקרובי המשפחה עם דברי תורה ושירה לכבוד ה' יתברך, והוא מנהג טוב שהוא גם יום הולדתה³.
- (ד) נהגו שאבי הבת מברך: "ברוך שפטרני מעונשה של זו", ויש נהגו

פקורות וביאורים

- 1 מסכת נידה מה: רמב"ם הל' אישות פרק ב' הל' א' ושו"ע או"ח סי' תרט"ז סעי' ב', וכתב תוספות הראש שם הטעם שאישה מחויבת בגיל שנים עשרה והאיש בגיל שלוש עשרה, הוא מפני שלאשה ניתנה בינה יתירה יותר מאיש.
- 2 בן איש חי שנה א' פרשת ראה אות ז' וכף החיים סי' רכד' ס"ק יב'.
- 3 שו"ת יחוד דעת ח"ב סי' כט', ישכיל עבדי ח"ה או"ח סי' כח', ובאגרות משה מובא שיש נמנעים לערוך סעודה גדולה משום שכך עושים הרפורמים להדמות לגויים לבן עדיף שמחה צנועה בבית, וכן מובא בשו"ת קול מבשר ח"ב סי' מד' וקצות השלחן ח"ט עמ' ב' לערוך סעודה צנועה בבית.

לברך ברכה זו במעמד הסעודה, ואין להביא את הבת לבית הכנסת לברך ברכה זו בפרסיה. ויש נהגו שלא לברך ברכה זו כלל.⁴

ה) ביום הבת מצוה תרבה בתהילים, ובתחינות ובקשות לבורא עולם, מפני שיום זה זכות הוא לה והוא עת רצון.⁵

ו) כל בת ישראל חייבת לפחות בתפילה אחת ביום ועדיף תפילת שחרית.⁶

ז) בת רווקה הסמוכה על שלחן הוריה אינה חייבת להדליק נרות שבת, ויש שנהגו בכל זאת להדליק, אמנם לא יברכו על ההדלקה.⁷

ח) נשים חייבות לברך ברכות השחר, מלבד ברכת: "שלא עשני אישה", ובמקום זה תאמר: "ברוך שעשני כרצונו".⁸ וכן צריכה לברך ברכות התורה, אעפ"י שאישה פטורה מתלמוד תורה.⁹

מקורות וביאורים

4 שו"ת יביע אומר ח"ו סי' כט' כתב שהמנהג לברך בלי שם ומלכות ואף שיש חולקים והמברך לא הפסיד.

5 כף החיים או"ח סי' רכה' אות יב' וראה בפרק יום הולדת שמזלו של האדם עולה.

6 רמב"ם הל' תפילה פרק א' ושו"ע סי' קרו' ביחודה דעת ח"ג סי' ג' כתב שיש מחייבים שלוש תפילות ומסיק שדי בתפילה אחת ועדיף שחרית והמחמירות להתפלל שלוש תפילות תבוא עליהם ברכה.

7 שו"ע או"ח סי' רסג' סעי' ו'.

8 יחודה דעת ח"ד סי' ד' ובסידור ישנם עוד שינויים בברכות השחר.

9 אגרות משה ח"ב סי' קיג' והטעם שהם מברכות כתב הביאור הלכה באו"ח

(ט) נשים יכולות להתפלל כל התפילה מתחילתה ועד סופה ובלבד שלא יברכו ברכת "ברוך שאמר", "ישתבח" ו"ברכות קריאת שמע" בשם ומלכות¹⁰.

(י) צריך האב ללמד את ביתו פסקי הלכות ודרכי מוסר¹¹.

פקודות וביאורים

סי' מז' סעי' יד, מפני שהן חייבות ללמוד דינים הקשורים אליה כגון: נידה, חלה, הדלקת הנר וכו'.

10 שו"ת יביע אומר ח"ה סי' ו' וערוך השלחן סי' ע' סעי' א'.

11 ספר חסידים סי' שיג' ומה שאמרו חז"ל כל המלמד לביתו תורה כאלו מלמדה

תפלות, זהו דוקא שמלמדה בעומק העניינים ולא בפסקי הלכות ודרכי מוסר.

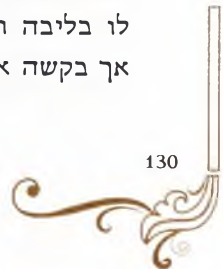

פניני המעשיות (דָרָשׁ)

בימי מסע רדיפות האינקוויזיציה בספרד, כפו הצוררים על ישראל להמיר את דתם. יהודים רבים נתפסו ועונו עד מוות. בין היתר נתפשה גם נערה יהודיה אחת. בשעה שציוו עליה להמיר את דתה, ענתה הנערה באומץ ובגאון: "היה לא תהיה! יהודייה נולדתי, יהודייה גדלתי, ויהודייה אמות!". דבריה של הנערה הצעירה, העלו את חמת השופטים עד מאוד. בתגובה על אומץ רוחה וגבורתה, חרץ עליה בית המשפט גזר דין מות אכזרי: "שיקשרו את שערותיה לזנב סוס, ותוך כדי דהירת הסוס, תיגרר הנערה על קוצים וסלעים עד שיתפרקו כל אבריה".

הנערה האמיצה שמעה את אשר נגזר עליה, אך לא נרתעה. היא קראה על עצמה את הפסוק: "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה, ונהרות לא ישטפוה" (שיר השירים), את האהבה הבוערת לקב"ה ואת האמונה האיתנה, לא יכבו אפילו זרמי מים כבירים ונהרות גועשים של צרות ויסורים.

שופט זקן אחד התפעל מאוד, ותמה: "איך מצליחים היהודים להחדיר גבורה עילאית כזו בלב נערה בודדה וגלמודה?!" הוא שינה את פרצופו המרושע והחל לדבר על ליבה בלשון רכה, והתחנן בפניה שכדאי לה להמיר את דתה... אך ללא הועיל. הנערה בזה לו בליבה ושוב הכריזה: "המוות לא יפחידני... כיהודיה אמות!". אך בקשה אחת ביקשה אותה צדקנית: "בשעה שהסוס יגררני על

הקרקע, בודאי תתרומם שמלתי ויתגלה בשרי. ומכיוון שכצנועה חייתי, ברצוני למות צנועה. מבקשת אני שיתחבו את שמלתי לתוך בשרי בסיכות ברזל!... הרשעים צמאי הדם, מילאו את משאלתה האחרונה ברצון ובשמחה, ותחבו בבשרה סיכות חדות וחיברו אליו את בגדיה. הסוס החל דוהר, ופיה של הנערה המעונה לא חדל מלשנן את פסוקי הנצח: "מים רבים לא יוכלו לכבות... שמע ישראל ה' אלוהינו, ה' אחד."

לפתע, נשמעה זעקה מפיה, לעבר הרכב: "עצור! עצור!". הרוצחים האכזריים חשבו, כי הנה הצליחו, סוף סוף, לשבור את רוחה, והיא מוכנה לוותר. לכן, עצרו את הרכב מיד. אך מה גדלה תדהמתם מבקשתה החוזרת: "תוך כדי גרירה, נעקרו הסיכות ממקומן, מבקשת אני שיתחבו סיכות חדשות עמוק יותר בבשרי"... וכך היה עד שהשיבה הנערה הצדקת את נשמתה ליוצרה. בעוז רב, בקדושה ובטהרה.

להאדמו"ר הקדוש מסטרטין וצוק"ל, רבי אברהם ב"ר יהודה צבי, הייתה בת צנועה וחסודה. מלבושיה היו ארוכים באפן מופלג וכל נעם דיבורה והליכותיה אמרו קדש. זכתה בת זו, ותפילותיה היו מתקבלות בשמים. אט אט יצא שמה בעיר שהיא נענית בתפלתה מיד בעד כל בקשה. חששה הבת מהפרסום הנעשה לה. צנועה הייתה, ובצניעות חפצה לחיות. השמועות הרבות אשר עשו להן כנפיים הסבו לה עגמת נפש רבה. ערב אחד יצאה הבת ממקום מגוריה

לזמן מה לעיר אחרת. באמצע הלילה ארוזה את כל חפציה בשתי מזוודות גדולות ובבקר השכם יצאה עם ילדיה הרכים בכרכרה עד לתחנת הרכבת, ומשם נסעה לעיר לבוב למברג. אחר שעות נסיעה אחדות ניצבה לה בת האדמו"ר הצעירה עם בני משפחתה ברציף הגדול של עיר הבירה, מסחררת ומבלבלת מהמקום הזר שלא הכירה מעולם, וסביבה קול המולה רב, מאות רבות של אנשים ממהרים לקרונות ומהם, כרכרות רבות טסות במרוצה, וכמעט שהתחככו בה ובילדיה.

אנה אפנה? שואלת היא את עצמה. ילדיה נשמטים בזה אחר זה מבין זרועותיה ושתי המזוודות כמעט נעלמו מעיניה, ועוד מעט כבר לא מצאה ידיה ורגליה ואבדו עשתונותיה. לפתע רואה היא מרחוק אישה אחת רצה לקראתה ואומרת בקול: "הוי, הרבנית בואי לכאן", כשהתקרבה, הבחינה כי זוהי המבשלת הצדקנית שעבדה בביתה, בסטרטין, לפני שנים. בחריצות ובקלילות, מיד נטלה את המזוודות והלכה לעברה והנה היא מובילה אותה בדרך כמחצית השעה, עד שקולות ההמולה חלפו, ואת מקומם תפסו ציוצי צפרים ומקום שקט וקסום. שם נתגלה לפניהם בית הארחה גדול, מרווח ושקט.

לאחר כמה דקות הסדירה בעבורה מקום לינה ותשלום בעבור השהיה. לאחר שהגיעה הרבנית אל המנוחה ואל הנחלה ונתיישבה דעתה, רצתה להודות בתשואות חן לאותה אישה. פנתה כה וכה להתבונן, היכן המבשלת נמצאת, והעלתה חרס בידיה. ופתאום תקפה אותה חלחלה. ונזכרה שהלא המבשלת המופלאה כבר נפטרה, אולי עברו כבר חמש שנים מאז שהלכה לבית עולמה. ויפג לבה מרב פחד.

אחר הזמן, שבה לביתה שבסטרטין. נכנסה לאביה הקדוש וספרה

לו כל אותו מעשה. התבונן הרב בדבר והשיב לבתו: "אשה זו נשלחה לך כציר ממרום לסייע לך באותו רגע שהיית חסרת אונים". והוסיף ואמר: "דעי לך בתי, כי כל זה בא לך בזכות צניעות שבך, שמיום עומדך על דעתך הבנת את חמרת הצניעות וחשיבותה. הארכת שמלתך מאוד ושרוולי ידיך הארכת כמעט עד לאצבעות. אף אותה אישה, מבשלת, צנועה הייתה והסתירה פניה מעין רואים. על כן השליח שבא אליך הופיע בדמותה.

רעב פורץ בארץ יהודה. אלימלך, עתיר נכסים, יורד עם בניו ואשתו לארץ מואב. שם הוא לוקח אישה למחלון בנו, את רות בת מלך מואב. לא ארכו הימים ויד ה' פגעה בהם ורכושם כלה. אבימלך מת ואחריו גם שני בניו, מחלון וכליון. נעמי אשתו נשארה בודדה וגלמודה. גם רות כלתה הצעירה, אלמנה תחשב. נעמי בוחרת לשוב לארץ יהודה, אל עמה ואל ארצה. רות עוזבת את ארמונות אביה, היכלי הפאר והתענוגים. בוחרת להיות עזר וסמך לחמותה, נעמי. כך מגיעות הן לארץ יהודה.

גם העתיד אינו מבשר טובות, לוטה בערפל. רות, גירה מואבית, מעם שאנשיו "אסורים לבא בקהל ה'" מי יחבר עמה להקים בית משלה? רות מוסרת נפשה. כל חייה ועתידה הקדישה להחיות את נפשה של חמותה, ולתמוך בה. העניות מאלצת אותה בת מלך הרגילה בתפנוקי מלכים, החלה ללקט שבלים בשדה, כמעשה העניים. רות פונה לעבר השדה, הולכת בודדה ומרגישה כזר שאינו תושב המקום. חמותה החלשה נשארת מאחוריה בביתה. בהגיעה

לשדה בעז, היא מגלה להפתעתה, שהנערות המלקטות שבליים, אינן נזהרות בצניעותן, והן צוחקות ומשוחחות עם הנערים הקוצרים. גם את פעלת הליקוט אין הנערות עושות בצניעות ראויה הן עומדות ומכופפות את עצמן לפנים, באופן שגופן בולט מאחור, וגם שמלתן מתרוממת ומתגלה בשר רגליהן.

רות אינה מתבלבלת, היא איננה שואפת להיות כמו כלן, כי לב מלכים לה. והיא מתרחקת מהקוצרים, וניצבת ליד השבלים הפזורות מכופפת ברכיה ויושבת כדי לא לגרום אפילו הבלטה כלשהי או גילוי גופה. מבטים נשלחים לעברה, ידיים מצביעות עליה, הבנות לועגות לה. אך רות אינה מתפעלת אינה מחפשת מבטי הסכמה למעשיה. היא נגד הזרם!!! נגד השטחיות וההמוניות!!! אך רות איננה עומדת לבדה, היא נמצאת עם אמונתה, עם בוראה ויוצרה, ואליו היא מקשרת את לבה. למצוא חן בעיניך אני חפצה! ולא בעיני בשר ודם. רות מתווה לעצמה את הדרך, מורדת במוסכמות החברתיות והכל בשקט, בענוה ובצניעות.

כאשר נעמי אמרה לה להתרחץ, וללבוש שמלות יפות ולרדת לגורן, היה אפשר להבין מדבריה שרות תצא מן הבית מבושמת ומקושטת אך רות לא תטעה בזה. היא לא תגרום מכשול לרבים להסתכל בה, עליה כתוב במגלת רות: "ותרד הגורן" בבגדים פשוטים. ורק לאחר מכן "ותעש ככל אשר צייתה חמותה" כיון שראה בעז גדול הדור, את כל הצניעות הזאת אמר, "ודאי זו ראויה למלכות".

ומה שכרה של צניעות זו? זכתה רות להינשא לבועז, להיות אמה של מלכות. שהרי דוד מלך המשיח היה מצאצאה.
(מדרש רבה וספר "מעלות המידות")

פְּנֵי הַתְּפִלוֹת (תְּפִילוֹ לֹבֹ חוֹסֵטָה)

תְּפִלָּה לְשִׁמִּירַת הַלְשׁוֹן:

(בת תאמר התפילה בלשון נקבה)

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם,

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן שֶׁתִּזְכְּנֵי הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם
וְיוֹם לְשֹׁמֵר פִּי וּלְשׁוֹנֵי לְבָבַי לְהִלָּכַד בְּדְבוּרִים אֲסוּרִים
וּבְעוֹזֵן לְשׁוֹן הָרַע וּרְכִילוֹת, וְאִהְיֶה זְהִיר מִלְּדַבֵּר אֶפְלוּ
עַל אִישׁ יְחִידִי וְכָל שֶׁכֵּן מִלְּדַבֵּר דִּלְטוֹרֵיָא עַל כָּל־
יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹנֵנו חֲמוּר מְאֹד.

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם,

בְּרַאתְךָ בִּי אֲזַנִּים לְשִׁמְעַת דְּבָרֵי קִדְשֶׁךָ וְדְבָרֵי תוֹרָתְךָ.
אֲזִי לִי כִּי טִמְאַתִּי אוֹתָם בְּשִׁמוּעַ דְּבָרֵי נִבְלָה וְלְשׁוֹן
הָרַע וְכָל דְּבָרִים הָאֲסוּרִים וּבְכִלְכָּלֵם דְּבָרִים בְּטָלִים
אֲזִי לְאֲזַנִּים שְׂפָה שׁוֹמְעוֹת, וְהִנְנִי מִתְחַרֵּט מְאֹד עַל
זֶה, וְהִרִינִי מִשַּׁחַר פְּנִיךָ שֶׁתַּעֲזֹרְנִי שְׂאֲשֹׁמֵר אֶת עַצְמִי
מִלְּשִׁמְעַת דְּבָר שְׂאִינֹו הַגּוֹן וְכָל שֶׁכֵּן שְׂאֲשֹׁמֵר אֶת
עַצְמִי שֶׁלֹּא לְהִיזֹת בְּמִקּוֹם שֶׁמִּדְּבָרִים דְּבָרִים שְׂאִינִם
הַגּוֹנִים,

וְכָל מָה שֶׁשִּׁמְעוּ אֲזַנֵּי דְּבָרִים שֶׁלֹּא כְּרִצוֹנְךָ, עֲזֹרְנִי נָא
שִׁיְהִיוּ נִשְׁבָּחִים מִמְּנִי לְגַמְרִי, וְזַכְּנֵי שְׂאֶפְלוּ בְּשׁוֹגְג.

וְשָׁלַח בְּמִתְכוּן וּאִפְלוּ עַל יְדֵי אָנָס לֹא יִשְׁמַע לְאֲזִנִּי
דְּבַר שְׂאִינוֹ הֶגְזוּ וְהָיוּ אֲזִנֵּי מְקַדְּשׁוֹת וְשׁוֹמְעוֹת כִּי אִם
דְּבַר מִצְוָה.

{ספר התחנות והבקשות}

תְּפִלָּה נֶגַד עֵין הַרְע: (בְּדַה צ'וּם)

זְכוֹת רַבִּי מֵאִיר בְּעַל הַנֶּס יָגוּ בְּעַדְנוּ שְׁנַעְבַּד אֶת
בוֹרְאֵנוּ עֲבוּדָה שְׁלָמָה. עֲבוּדָה תְּמָה. לְאַרְךָ יָמִים
וְשָׁנוֹת חַיִּים. וְלֹא תֵאָנֶה אֵלֵינוּ רָעָה וְנִגַּע לֹא יִקְרַב
בְּאֵהָלֵינוּ. וּבְזְכוֹת רַבִּי מֵאִיר יִהְיֶה כָּל זְרַעֵי זֶרַע קִדְּשׁ.
זֶרַע אֲנָשִׁים שְׁלָמִים בְּמַדּוֹת וּבִדְעוֹת. אֱלֹהָא דְרַבִּי
מֵאִיר עֲנֵנִי.

A decorative archway with intricate floral and scrollwork patterns in a golden-brown color. The arch is supported by two columns with similar decorative patterns. The background features a subtle, repeating floral motif. The Hebrew text 'בר מצוה' is centered within the arch.

בר מצוה

בר מצוה

פתיחה

תחילת התבגרות האדם על פי היהדות היא ביום הגיעו למצוות והיינו בגיל שלוש עשרה שנה ויום אחד, שמעתה נחשב ל"איש", אשר אחראי לכל מעשיו, וניתן בו כושר החלטה בן טוב לרע. שהרי מהרגע הראשון שנולד טבוע בו יצר הרע, ומעתה נופח ה' בקרבו את היצר הטוב, בכדי שיוכל לשקול את מעשיו כדין, ומטעם זה חייבו הקב"ה במצוות דווקא בזמן הזה, אמנם אין זה פוטר את ההורים מלהמשיך לחנך את ילדיהם למידות טובות. דרך ארץ וקיום המצוות, מכיון שהילד בקטנותו הרי הוא כשתיל קטן נטוע באדמה, שחייב להעמיד לצידו תומך יציב להשקותו ולטפחו בעמל כדי שיגדל בצורה ישרה ויניב פרות טובים, כך הורי הילד הם משענתו, אשר השקוהו, ותמכו בו שיהיה אדם גדול ובעל מידות טובות כעץ אשר יוכל להמשיך ולגדול בצורה ישרה ולהניב פרות, כפי שנאמר: "כי האדם עץ השדה". ונקרא בר מצוה שמעתה מחויב במצוות, ואף שמקיים מצוות עוד מקטנותו, אמרו חז"ל: "גדול המצווה ועושה

ממי שאינו מצווה ועושה" - כלומר שעד עתה קיום מצוותיו היו בגדר אינו מצווה ומעתה שנכנס לעול המצוות נקרא מצווה ועושה ולכן מעלתו גדולה יותר.

צריך האב לשים דגש על חינוך הילד ומקום לימודו שיהיו עפ"י דרך ה'; ויקנה טלית ותפילין מהודרים וכל סעודת המצווה תהיה בכשרות ובקדושה.

המקור לגיל המצוות, מופיע בתורה הקדושה, שקרא ה' ליעקב ועשיו "איש" שנאמר: "ויגדלו הנערים ויהי עשיו איש ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים". פסוק זה מתייחס ליום פטירת אברהם אבינו ובאותו זמן הגיעו יעקב ועשיו לגיל שלוש עשרה וקראם הקב"ה "איש". וכן מובא בדברי רבותינו במשנה באבות: "רבי יהודה בן תימא אומר "בן שלוש עשרה למצות".

הכנה לבר המצווה (חזור-לוגי)

בהתקרב היום המיועד, צריך האב להכין את בנו במספר מישורים, והם:

☞ שיסביר לבנו חשיבות המצוות, אשר מעתה יתחיל לקבל שכרם, וכן מידות טובות, דרך ארץ, קבלת אחריות למעשיו, ושמירת העיניים.

☞ מעלת התפילין, שהיא מצוה חשובה שנאמרה בתורה, לכן יקנה תפילין מהודרות, אשר כתבם אדם שהוא ירא שמים.

☞ יקח את בנו לרב, כדי שילמד אותו את קריאת הפרשה, לקראת העלייה לתורה, וילמדו הרב דרשה לכבוד המעמד.

🕎 יזמין קרוביו ותלמידי חכמים אשר יקדשו המעמד, וכן עניים לסעודה שיהיו מליצי יושר בעדם.

🕎 ומנהג עתיק יומין שיקח האב את בנו לכותל המערבי שבירושלים אם יתאפשר, ולהתפלל בעדו, וכן לגדולי תורה שיברכו אותו בברכה והצלחה לתחילת דרכו.

🕎 יום לפני הבר מצוה, יקח האב את בנו לספר ויכין לו בגדי כבוד, מפני שהחתן הוא כמלך.

כך יגיעו למעמד הבר מצוה ברגשי כבוד לבורא, אשר זכו לעוד שלב בחייהם להמשיך השושלת היהודית הנצחית.

שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד

"שמע ישראל" - בא לומר לנו יחוד ה' בעולם, זוהי המצוה הראשונה שמתחייב בה האדם בהגיעו לגיל שלוש עשרה, ומיד בצאת הכוכבים יוכל לקרוא קריאת שמע.

וידוע כמה האומה היהודית לדורותיה מסרה את נפשה על קידוש ה' בכונה טהורה באמירת "שמע ישראל...".

כוונת הפסוק:

שמע ישראל: אני מקבל ומבין שה' הוא בורא העולם.

ה' אלוקינו: שהוא מנהיג ומשגיח על העולם הזה, והעולמות העליונים ובעל הכוחות כולם.

ה': אדון הכל היה, הווה ויהיה.

אחד: א- מורה שהוא יחיד ומיוחד, ח- שולט בשבעה רקיעים, ובעולם הזה. ד - שולט ונמצא בארבע כווני העולם, והריני מוכן

למסור עצמי על קידוש ה' בארבע מיתות בית דין.

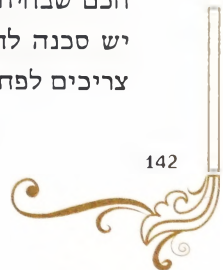
שלוש הפרשיות הנמצאות בקריאת שמע:

(א) "ואהבת את אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך..." - מלמדנו שצריך כל אדם לאהוב את ה' יתברך בכל ליבו ונפשו, ובכל אמצעיו.

(ב) והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי אשר אנוכי מצוה אתכם היום..." - מלמדנו על גודל החיוב לשמירת המצוות ולימוד התורה הקדושה, בכדי להנחיל לצאצאינו את מורשת התורה והמצוות.

(ג) "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם..." - מלמדנו שצריך כל אדם שיש לו בגד עם ארבע כנפות להטיל ציציות על אותו בגד השומר על האדם, וכן שמירת העיניים, וזכירת יציאת מצרים שהוא נס גאולתנו.

בתלמוד (ברכות סא') מובא מעשה: שגזרה מלכות רומא על ישראל שלא ילמדו תורה, ולמרות הכל, רבי עקיבא המשיך להקהיל קהילות רבים והפיץ את אור התורה, בא פפוס בן יהודה ואמר לו: וכי אתה לא מתיירא שמא יתפסו אותך? אמר לו ר"ע: אמשול לך משל, בא השועל ליד הנהר ואמר לדגים: מפני מה אתם בורחים? אמרו לו: מפני הרשתות שמניחים בני אדם בנהר כדי להרגנו, אמר להם השועל: מוטב לכם לעלות ליבשה ולדור עימי, אמרו לו: וכי אתה חכם שבחיות? אין אתה אלא טיפש, אם במים שאנו רגילים לחיות יש סכנה לחיינו, אז ביבשה שאין הוא מקום חיינו כל שכן שאנו צריכים לפחד.

(רבי עקיבא בא לרמוז, שעם ישראל לא יכולים בלי תורה ומצוות שהם מקור חיינו). תפסו את רבי עקיבא והוציאוהו להורג בסבל, שסרקו את בשרו במסרוקות של ברזל, שאלו תלמידיו: זו תורה וזו שכרה? אמר להם ר"ע: כל ימי ציפיתי מתי יגיע לידי פסוק זה של "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך..." יש לעבוד את ה' למרות שנוטלים את נפשך, ועכשיו שאני יכול לקיימה, לא אשמח? מיד צעק: "שמע ישראל..." ויצאה נשמתו במילה "אחד". יצאה בת קול (שכינה) משמים ואמרה: "אשריך רבי עקיבא שמוזמן אתה לחיי העולם הבא (גן עדן)".

תפילין (תפילין-ונוֹרָה)

כתוב בתורה "וקשרתם לאות על ירך, והיו לטוטפות בין עיניך" מצות הנחת תפילין היא האירוע המרכזי מכל המצוות בהגיעו לגיל שלוש עשרה, וזאת מפאת קדושת התפילין ומעלתה, שזוכה על ידה לדבוק בבורא העולם.

ואמרו רבותינו ז"ל כל הזהיר בתפילין ונוהג בהם בקדושה ואינו מדבר דברי חולין בעודם עליו מאריך ימים, ומובטח לו שהוא בן העולם הבא שנאמר: "ה' עליהם יחיו..."

בתפילין של יד וכן בתפילין של ראש כתובות ארבע פרשיות מהתורה, והם:

- א. "קדש לי כל בכור..." - יציאת מצרים ונס גאולתנו.
- ב. "והיה כי יביאך..." - זכותנו על ארץ ישראל שיועד לנו ע"י ה' יתברך כבר מבריאת העולם.
- ג. "שמע ישראל..." - קבלת עול מלכות שמים, ואהבתנו לקב"ה.

ד. "והיה אם שמוע..." - חובתנו בקיום ושמירת המצוות.

בתפילין של יד כתובים כל הפרשיות על קלף אחד מעור בהמה, ובשל ראש כל פרשה בקלף נפרד, ומוכנסים בארבע תאים שבראש. צבע התפילין שחורים וצורתן מרובעות, שכך קיבלנו ע"י משה רבינו במעמד הר סיני.

ידוע בהלכה, כאשר אדם מניח תפילין של יד מיד לאחריו מניח תפילין של ראש, ואסור להפסיק ביניהם בדיבור, ואפשר להפרש עפ"י הדרש, שתפילין של יד מרמז על עבודת כפים, שהיא עבודה חומרית, ותפילין של ראש מורה על המחשבה שהיא רוחנית, ובא זה ללמדנו, שכשם שאדם עוסק ברוחניות כגון: תפילה, שבת ושאר מצוות, מחשבתו ודאי נמצאת ברוחניות, כך גם כאשר עוסק בעבודתו או בשאר עניני העולם החומרי, צריך שתהיה מחשבתו ג"כ ברוחניות, וכיצד יתכן דבר זה? פשוט, שיקיים את כל עבודתו או אכילתו וכדומה על פי כללי התורה הקדושה, ודוגמא לכך: כאשר אדם עובד לפרנסתו יחשוב בליבו שמקיים מצוה לפרנס את ביתו כמו שציוה ה' יתברך את האדם הראשון: "בזיעת אפך תאכל לחם", וכן באכילתו יאכל מאכלים כשרים ולא טרפות, שהרי כתוב בתורה: "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו", ובדברים אלו ודאי מחשבתו נתונה לה' יתברך ועושה רצונו בשמחה, ושיהיו כל דרכיו באמונה.

השל"ה הקדוש כתב בשם רשב"י: הרי נאמר בתורה: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" וכיום בית המקדש חרב, וכיצד הקב"ה ישרה שכינתו בתוכנו? אלא הוא נתן לנו מצות תפילין שעל-ידה משרה

הקב"ה שכינתו בתוכנו.

מכאן למדים עד כמה גודלה מעלת התפילין שע"י זה הקב"ה נותן ברכה לאדם בכל מעשה ידיו, וזוכה להרבה דברים בעולם הזה ובעולם הבא, וחלילה אם אדם לא מניח תפילין עובר על שמונה מצוות עשה.

ציצית (סיסית-גודול)

נאמר בתורה: "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם" (במדבר טו, לח). ומנין שהכונה לבגד שהוא בעל ארבע כנפות? שנאמר: "גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה" (דברים כב, יב).

ומדוע נקראת שמה "טלית"? מלשון "הטלה" שמטיל בה ציציות. מובא בתלמוד: שנו חכמים חביבים עם ישראל שהקיפם הקב"ה במצוות: תפילין בראשיהם וזרועותיהם, ציצית בבגדיהם ומזוזה בפתחיהם, ועליהם אמר דוד המלך: "שבע ביום היללתיך על משפטי צידקך" (תהילים קיט, קמד). כלומר שבע מצוות הם: תפילין של יד ושל ראש, ארבע ציציות והמזוזה.

ונאמר בתורה: "ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת", כלומר שפתיל אחד יהיה תכלת, וגילו לנו חז"ל שמקורו של צבע התכלת נמצא בדמו של חילזון הים שצבעו הוא תכלת, והטעם שבחר הקב"ה בצבע התכלת, מפני שהוא כצבע השמים המזכיר ליהודי את מורא ה', אולם בימינו שאין יודעים לזהות את אותו חילזון, לכן רוב ישראל לא נהגו להטיל פתיל תכלת, עד שיגיע משיח צדקנו ויגלה לנו שוב את אותו חילזון.

אמרו רבותינו, שציצית שכולה כנגד כל התורה כולה, וציצית זו שומרת את האדם ומצילה אותו מן החטא, ומובא בילקוט ראובני בפרשת "שלח" בשם רבנו האר"י ז"ל, שע"י מצות ציצית ניצול מעין הרע, וכתב עוד בשם הזוהר הקדוש, שכאשר אדם יוצא מפתח ביתו לבוש בציצית הקב"ה שמח והמלאך המשחית בורח משם.

מסופר על הגאון מוילנ"א: שלפני פטירתו היה יושב ובוכה, שאלוהו תלמידיו: רבנו וכי אתה צריך לבכות הרי כל ימיך עבדת את ה' בדבקות ומובטח לך גן עדן? אמר להם הרב: על זה ודאי שאינני בוכה. א"כ על מה אתה בוכה שאלוהו תלמידיו, מיד אחז הרב בציציותיו ואמר להם: בני! דעו לכם שבעולם הזה אפשר לקיים מצות ציצית, שכל ארבעה צעדים שאני מתהלך עימה, נחשב הדבר כאילו קיימתי את כל התורה כולה מה שאין כן בעולם הבא אין אני יכול לקיים מצוה חשובה זו.

עלייה לתורה (הַתִּירוּ וְרַפְטָה)

מלבד ימי השבתות והחגים שבהם קוראים בספר התורה, תיקנו חז"ל שלא יעברו על האדם שלושה ימים בלי תורה ולכן אנו קוראים בתורה גם בימי שני וחמישי בפרשת השבוע.

כאשר יום הולדת השלוש עשרה (בתאריך העברי) חל ביום הסמוך לשני או לחמישי מקיים העלייה לתורה באחד מימים אלו. ויש נוהגים לעלות ביום שבת.

לאחר תפילת הלחש, מכבדים את החתן ומשפחתו בפתיחת ההיכל והוצאת ספר תורה. תוך כדי הולכת הספר תורה לתיבה נוהגים לפתוח בשירות ותשבחות לבורא עולם, ונהגו הנשים לזרוק סוכריות

ומיני מתיקה על החתן לסימן טוב.

לאחר הגבהת הספר מכבדים את החתן בעלייה לתורה, ומברך וקורא קטע מהפרשה אשר הכין מבעוד מועד, ומברך הרב את הנער שיזכה לתורה לחופה ולמעשים טובים ויש שמכבדים גם את הקרובים לעלות לתורה.

לאחר הקריאה פונה האב לבנו ומברך: "ברוך שפטרני מעונשו של זה", כלומר שער עכשיו אחריות מעשי הילד היו על אביו ומעתה נעשה ל"איש" והרי הוא ברשות עצמו ואחראי למעשיו. ורמז למנהג עליה לתורה ביום הבר מצוה, ע"פ הפסוק: "כי נר מצוה ותורה אור",

וידוע שהנר הוא משל לאדם שנאמר: "נר ה' נשמת אדם", ועכשיו שהאדם נעשה בר מצוה- "נר מצוה", צריך הוא לעלות לתורה. כדי שהתורה תאיר בו- "ותורה אור".

סעודת בר מצוה (סעודו)

נוהגים לערוך סעודה לכבוד חתן הבר מצוה בשמחה מרוממת, על כך שעוד יהודי נחלץ למערכה באומה היהודית המאוחדת בכוחותיה.

מובא בזוהר הקדוש: שרבי שמעון בר יוחאי הזמין את קרוביו ביום שבנו רבי אלעזר הגיע לגיל המצוות וערך סעודה גדולה בכלים נאים ויקרים והושיב את חכמים בצד אחד ואת בנו הושיב במקביל לחכמים, והיה רשב"י שרוי בשמחה גדולה, ואמר לאנשיו: שביום הבר מצוה, ירדה נשמה קדושה עליונה אל אלעזר בני. ואמר לבנו: שב בני, כי ביום הזה אתה קדוש.

סעודה זו נחשבת לסעודת מצוה, שמראים כמה צריך האדם לשמוח שזכה להיות חלק מאומה קדושה זו, שבחר הקב"ה בעם ישראל מכל האומות לקיים מצוותיו.

ובסעודה אומר החתן דרשה לכבוד המאורע, ובתוכן הדרשה מציין חשיבות ומעלת המצוות, ומודה להוריו שגידלוהו והשקיעו בו בחינוך והביאוהו עד הלום, ויש שנהגו לומר את הדרשה ליד ההיכל בגמר קריאת התורה בבית הכנסת.

מסופר על האדמו"ר רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל, שבשעת שמחת הבר מצוה שלו, שאל אחד מהרבנים בסעודה: כיצד יכולת עד עכשיו להתמודד מול היצר הרע והטבת את מעשיך, הרי רק ביום הבר מצוה נכנס בך היצר הטוב?

אמר לו החתן: שכל פעם שבא היצר הרע להסיתני לעשות מעשה רע השבתי לו תשובה ניצחת, כי לפי ההלכה אסור לדיין לשמוע דברי אחד מבעלי דין בלי שיבוא קודם חברו למשפט, א"כ חכה עד שאהיה בר מצוה ויהיה לי את "חברך" הנקרא יצר הטוב ואז אבחן את המעשה אם לעשות או לא, וכך בכל פעם ופעם שבא להסיתני הייתי אומר לו כך.

דיני ומנהגי הבר מצוה

פניני הלכה

זמן עלייה לתורה (ואחַטַּת הַתִּירוּ וּרְפָטָה)

- (א) קטן שהגיע לגיל שלוש עשרה שנה ויום אחד, נעשה ל"איש" ומתחייב בכל מצוות התורה, וכשנולד בלילה, יום השלוש עשרה יחול רק ביום שלמחרת. ודע שתאריך הבר מצוה נקבע, אך ורק לפי התאריך העברי!
- (ב) הנולד בחודש אדר בשנה פשוטה (לא מעוברת), ושנת השלוש עשרה ללידתו היא שנה מעוברת, עורכים את הבר מצוה באדר ב"ג.²
- (ג) כאשר תאריך השלוש עשרה שנה חל בשבת או ביו"ט, שאלו ימים שאין מניחים בהם תפילין, יכולים להקדים את העלייה לתורה כדי לקיים "ברב עם הדרת מלך", וטוב שגם ביום שחל בו הבר מצוה יעלה שוב לתורה, וחגיגת הבר מצוה יכולים להקדימו או

פקורות וביאורים

- 1 רמב"ם פרק ב' הל' שביתת שאור הל' יא, שו"ע או"ח סי' נה' סעי' ט' ועיין רש"י באבות פרק ה' משנה כה'. לפי היהדות הלילה הוא קודם ליום שנאמר: "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד" (בראשית).
- 2 שו"ע שם, שו"ת יחוהדעתח"א פרק כג' ע"ע בהרחבה בנטעי גבריאל בר מצוה הפרק ב'.

לאחרו, וטוב שיזמינו תלמיד חכם לסעודה שיאמר דברי תורה.

(ד) בימי בין המצרים (יז' בתמוז עד ט' באב) אין לדחות את העלייה לתורה והנחת התפילין, אלא יקיימו אותם בזמנם, וכן מותר לערוך את שמחת הבר מצוה בימים אלו אף ששמחה זו מלווה בכלי נגינה ושירים, וכן מותר לאכול בשר ולשתות יין, ואעפ"י שנהגו בקווקז שלא לאכול בשר ולשתות יין בין המצרים, וכל זה דווקא שעורכים את הסעודה בזמנה. ויש כאלו שנמנעים מלקיים את הסעודה בבין המצרים וכל אחד יעשה כפי מנהגו.

(ה) בימי ספירת העומר עורכים את העלייה לתורה והנחת התפילין בזמנם, ואם עורכים את סעודת המצוה ביום השלוש עשרה מותר לשמוע שירים המלווים בכלי נגינה. ואפשר להקל לחתן להסתפר ביום השלוש עשרה.

פקורות וביאורים

- 3 מעיקר הדין אין חיוב לערוך סעודה. אמנם ע"י שמזמינים תלמיד חכם והחתן אומר דרשה נחשב זה לסעודת מצוה. ועיין בשו"ת יחיה דעת ח"ב סי' טו'. וכתב עוד המגן אברהם בסי' רכה' ס"ק ד' שמצוה על כל אדם לערוך סעודה ביום שנעשה בנו בר מצוה כיום שנכנס לחופה, וציין שם עוד מקורות וטעמים לסעודת הבר מצוה בשם הים של שלמה: א- שנעשה עכשיו מצווה ועושה והרי כתוב: "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה". ב- שזכה אביו לגדלו עד עתה ולהכניסו בברית התורה. ולפי זה ודאי שנחשב לסעודת מצוה ולא גרע מסיום מסכת. וכן בזה"ק הוזכר בהקדמה.
- 4 שו"ת יחיה דעת ח"ו סי' לד'. בין המצרים אלו ימים שכל ישראל מתאבלים בהם על חורבן בית המקדש. וטוב שידחו הסעודה לאחר ימים אלו.
- 5 מן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"א סי' כא' ובשו"ת יחיה דעת ח"ו סוף סי' לד'.
- 6 בשו"ת בית אבי חלק ב' סי' כ'. וטוב שהחתן יסתפר יום לפני הבר מצוה. שאז

(1) מנהג קווקז כמנהג רוב העדות, שכאשר יום השלוש עשרה חל בחול המועד (ימי פסח או סוכות) יעלה החתן לתורה בלי הנחת תפילין, וכן מותר לערוך את סעודת הבר מצוה בחול המועד אפילו שלא עורכים אותה ביום השלוש עשרה, ואם רוצה יכול להקדים או לאחרו.

עלייה לתורה

(א) שני אחים או בן ואביו אין לעלותם לתורה בזה אחר זה, משום עין הרע, ואם יעלו אדם אחר בניהם מותר ואין לחשוש⁸.

(ב) כאשר ישנו חתן בר מצוה בבית הכנסת, אין אומרים תחנון ונפילת אפיים. ונתנו טעם לזה, שחתן הבר מצוה דומה למלך שנאמר: "כחתן יכהן פאר...", והרי הוא כיו"ט שלו⁹.

(ג) כאשר החתן עולה לתורה, לפני שהוא קורא את הפרשה נהגו קהל המתפללים לשיר לכבוד החתן ולשבח לה' יתברך שזיכהו למעמד זה, ומברכים את החתן: "שיזכה לחופה ולמעשים טובים בחיי כל משפחתו", ובעת השירה לא ישאירו את הספר תורה

פקודות וביאורים

עדין נחשב לקטן שאינו מחויב כלל במצוות.

7 שו"ע סי' תקמו' סעי' ד' ובמשנה ברורה שם כתב שכל מה שאומרים אין לערבב שמחה בשמחה זה דרוקא בחתן וכלה.

8 נטעי גבריאל פרק יא' סעי' ג'. ויש שאומרים פסוק: "המלאך הגואל אותי מכל רע..." בין העולים.

9 יביע אומר ח"א אור"ח סי' כז' אות ח'. ועוד טעם. שיום שמחה הוא לו, שנעשה מצווה ועושה.

פתוח, ואין להאריך יותר מדי בשירה משום טורח ציבור¹⁰.

(ד) מנהג קווקז, שהנשים אוחזות נרות בזמן העלייה לתורה, מפני שהמצוות נמשלו לנר, והתורה לאור שנאמר: כי נר מצוה ותורה אור¹¹, וכן בחגיגת הבר מצוה נהגו לכבד את קרובי המשפחה בהדלקת נרות, וטוב שיכוונו לע"נ הצדיקים¹².

(ה) מנהג קווקז, שמלווים החתן מביתו לבית הכנסת בשירה ומיני מתיקה, ובעת הולכת הספר תורה זורקות הנשים על החתן סוכריות ואורז, על שזכה לקבל עול תורה ומצוות, והגברים שרים ושמחים לכבוד החתן, ובסוף התפילה מחלקים מתנות לכל ציבור המתפללים, וטוב שיתן החתן צדקה ביום הזה¹³.

(ו) הרב בבית הכנסת, או הגבאים ידאגו שגם אבי החתן ומשפחתו יניחו תפילין¹⁴.

(ז) מנהג קווקז, בשבת שאחרי העלייה לתורה, החתן עולה לתורה באחד מן העליות, וטוב שיעלה שלישי או שישי, ויש נהגו לעלות מפטיר¹⁵.

פקורות וביאורים

- 10 כן פשט המנהג בכל תפוצות ישראל.
- 11 תוס' במסכת סנהדרין דף לב: שהנר מסמל שמחה.
- 12 שו"ת הרשב"ן או"ח סי' קלח' והרבה נהגו כן מעדות המזרח. ולענין האורז והמתנות עיין בפרק נישואין מה שכתבנו בזה.
- 13 פשוט. שהוא בכלל זיכוי הרבים, וידוע מה שאמרה הגמרא בר"ה ז' שמי שלא מניח תפילין הוא בכלל פושעי ישראל בגופם.
- 14 בביאור הלכה ס"ס קלו' משמע שטוב שיעלה לקרוא בס"ת, מאשר מפטיר וכן מובא בנטעי גבריאל עמ' 13. וכן המנהג בקווקז.

ח) כבר בליל יום השלוש עשרה יכול החתן לעלות שליח ציבור בערבית, וישתדל לכוון בקריאת שמע ובתפילה, שזוהי המצוה הראשונה שהוא מחויב בה בחייו¹⁵.

ט) נהגו שבזמן העלייה לתורה מברך האב על בנו: "ברוך שפטרני מעונשו של זה". ברכה זו נאמרת בלי שם ומלכות, והטעם מפני שכשהיה קטן אחריות המעשים של הבן הייתה על אביו וכיום שנעשה לאיש אחריותו נתונה בידו¹⁶.

י) כאשר ישנם שני חתני בר מצוה וישנו כהן בבית הכנסת יבקשו שיצא ויעלו שני החתנים, ואם לא יצא יאמר הרב אעפ"י שיש כהן יעלה ישראל במקום כהן, ומנהגנו שאין מוסיפים עליות בשני וחמישי יותר משלושה¹⁷.

פקורות וביאורים

15 ישועות יעקוב סי' נג' ס"ק ח'. נוכחתי בשמחת בר מצוה של קרוב משפחתי, והיה זה ליל יום השלוש עשרה, וניגש אלי החתן ושאל אותי האם הוא יכול לומר קריאת שמע מאוחר יותר, מפני שאינו יכול כרגע לכוון כראוי ואמרתי לו שבכל זאת ישתדל, וראיתי כמה הוא התאמץ לכוון בקריאת שמע והתפעלתי מאוד, שצריך שכל יום יהיו בעיניך כחדשים.

16 מדרש רבה פרשת תולדות פרק סג', וכן בספר התשב"ץ סי' שצ' וכיוון שאין ברכה זו מוזכרת בתלמוד מברכים אותה בלי שם ומלכות.

17 מגילה כא' במשנה שם, ופרש רש"י שם הטעם שלא יקשה על הציבור שהוא יום מלאכה. וכתב הב"י בסי' קלה' שאין אנו נוהגים להוסיף אף בשביל חתנים, והרמ"א מתיר.

תפילין

א) אופן הנחת התפילין למנהג הספרדים: לאחר שהתעטף בטלית וישב ומוציא תפילה של יד בלבד ומשחיל לידו השמאלית (אדם שהוא שמאלי מניח בידו הימנית) ומניחה על הקיבורת, דהיינו מקום התפוח שביד (השריר שבזרוע) ומכונה כנגד הלב ומברך: "ברוך אתה ה', אלקנו מלך העולם, אשר קידשנו במצוותיו וציונו להניח תפילין" ומיד מהדק את הרצועה על היד ומסובב אותה כלפי חוץ פעם אחת, [ויש נהגו שלוש פעמים כאות שי"ן] ומביאה אל הזרוע וכורך סביב היד שבע פעמים (חוץ מחצי הראשונה) וכשמגיע לכף היד אוחז הרצועה בידו, לאחר מכן עומד ומוציא תפילה של ראש ומניחה ללא ברכה על ראשו, כך שקצה התפילה תהיה מונחת בתחילת צמיחת השער ולא על מצחו, ולאחר מכן מסובב את הרצועה סביב האמה שבכף ידו שלוש כריכות ואומרים הפסוקים: "וארשתך לי...", ושאר הרצועה כורך אותה סביב כף ידו.

אופן חליצת התפילין כאופן הנחתו, רק שיתחיל לחלוץ מהסוף להתחלה, דהיינו שיתחיל לחלוץ מכף ידו, שבה הוא סיים¹⁸.

ב) אחינו האשכנזים מניחים גם את התפילה של יד בעמידה וכן מברכים גם על התפילין של ראש: "ברוך אתה ה'... אשר קידשנו

18 שו"ע או"ח סי' כז, בן איש חי שנה א' פרשת וירא. זמן הברכה לפני הידוק הרצועה כך פסק הרמב"ם הל' תפילין פרק ד' הל' ז'. בזוהר הקדוש פרשת חיי שרה מובא שתפילין של יד מניח בישיבה ושל ראש בעמידה, וע"ע באורך על אופן הנחת התפילין והטלית בשער הכוונות דרוש ה'.

במצוותיו וציונו על מצות תפילין, ויש מקומות בקווקו אשר נהגו כן ויכולים להמשיך במנהגם, אולם אנו בארץ ישראל נוהגים כמנהג הספרדים וכנ"ל, ומ"מ אם שח בין התפילין של יד לשל ראש צריך לחזור ולברך, ויזהר שלא ישוח בניהם¹⁹.

ג) צריך להיזהר שהרצועה של היד לא תתהפך, אלא שהצד השחור תמיד יהיה כלפי חוץ, וכן ברצועות ההדוקות לראש, ועדיף שגם הרצועות היורדות לא יתהפכו²⁰.

ד) בכל פעם שמניח תפילין צריך לברך כגון: אדם הנכנס באמצע תפילה לבית הכיסא כשחוזר לתפילתו צריך לחזור ולברך, וכן כשרוצה ללמוד ביום עם התפילין²¹.

ה) זמן הנחת התפילין ביום ולא בלילה, אמנם אם היה אנוס ולא היה באפשרותו להניח תפילין ביום, יניח בלילה ולא יברך עליהם²².

פקודות וביאורים

19 שו"ע שם סי' כה סעי' ה' והרמ"א שם כתב שיברך גם על תפילה של ראש, וטוב לומר לאחר מכן "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ודע שהיו תקופות בקווקו שהרבנים למדו באשכנז והביאו איתם מנהג אשכנז אף שמנהגנו כמנהג הספרדים, לכן הנכון ביותר הוא כדעת השו"ע, ועיין בזה באורך בספר ילקוט יוסף סי' כה' סעי' ג'.

20 שו"ע שם סי' כז' סעי' א' ומשנ"ב שם ס"ק לח'.

21 שו"ע שם סי' כה' סעי' יב', וע"ע בהליכות עולם ח"א עמ' כ'.

22 הרמב"ם הל' תפילין פרק ד' הל' יא' כתב שהמניח תפילין בלילה עובר בלאו, ובשו"ע סי' ל' סעי' ב' נפסק שהוא מדרבנן ועיין בשו"ת יביע אומר ח"ה אה"ע סי' ז', שבלילה מניח ללא ברכה.

- (1) אין מניחים תפילין בשבת ויו"ט, וכן נהגו שאין מניחים גם בחול המועד²³.
- (2) אין לברך ברכת "שהחינו" על תפילין חדשות, אלא יברך על טלית חדשה ויכוון לפטור גם את התפילין²⁴.

ציצית

(א) אופן עטיפת הטלית גדול: גולל הטלית בשתי ידיו כאשר העטרה כלפי חוץ ומברך: "ברוך אתה ה', אלקנו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וציונו להתעטף בציצית" ומיד מניח את הטלית על ראשו כשארבע כנפות הטלית מלפניו שתיים לימינו ושתיים לשמאלו, ואח"כ אוחו צד הימין ומשליך לאחרי כתפו השמאלית, ואח"כ לוקח צד השמאלי ומשליך אותו ג"כ לאחוריו לצד שמאל וישהה כך מספר שניות, ומחזיר כל הטלית לפניו, ומתעטף מאחרי גבו, וגולל כל צד על כתף אחת, כך שלבסוף יהיה מונח עליו שתי כנפות לפניו מימין ומשאל וכן שתיים מאחוריו מימין ומשמאל. ואלו השמים את הטלית כמו צעיף שכל הארבע כנפות לפניהם טעות הוא בידם, וצריך להסבירם

מקורות וביאורים

- 23 שו"ע שם סי' לא', וגבי חול המועד כתב הבי"י בסו"י לא' שבני ספרד לא נהגו להניחם. כן מצא בשם רשב"י, והרמ"א שם כתב ויש אומרים שבחול המועד חייב בתפילין, ורבו החולקים.
- 24 שו"ע שם סי' כב', והעיד מרן החיד"א במחזיק ברכה סי' כב' ס"ק ב' שהמנהג כדעת השו"ע, וראה עוד בביאור הלכה שם שהביא דעת הגר"א והרמב"ם שכן יברך.

בנועם אופן עטיפת הטלית²⁵.

- (ב) בשעת עטיפת הטלית צריך שפניו יהיו מגולות, ולא כאותם שמכסים את כל פניהם בשעת העטיפה²⁶.
- (ג) טוב לכסות ראשו בטלית בזמן התפילה, ואם אינו יכול כל התפילה ישתדל לפחות בשעת תפילת הלחש, וכך יכולים לנהוג גם בחורים רווקים אעפ"י שיש חולקים בדבר²⁷.
- (ד) לפני ברכת הטלית יבדוק את הציציות שאינם חסרים וכן יפריד אותם שלא יהיו סבוכים זה בזה, וביום שבת טוב שיבדוק לפני השבת. טוב שיאמר "לשם יחוד..." לפני שיתעטף בציצית²⁸.
- (ה) הפושט טליתו על דעת לחזור ללבשו שוב, כגון: שהלך לבית הכיסא אינו חוזר ומברך כשמתעטף שוב, אולם אם עברה חצי

סקורות וביאורים

- 25 בית יוסף או"ח סי' ח' עפ"י הגמרא במועד קטן כד' גבי עטיפה באל. כתב הכף החיים סי' כב' ס"ק ט' שיש שאוהזים את הטלית ביד ימין בשעת הברכה כמו בכל ברכת הנהנין, ויש חולקים וכך נהגו. המגן אברהם בסי' ח' ס"ק ח' וכן במשנ"ב ס"ק ג' כתבו דמי שלובש הטלית כצעיף ברכתו לבטלה.
- 26 שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' י' כתב שהצריכו עטיפת הישמעאלים וכשמכסה פניו לאו דרך עטיפה היא, ועיין עוד בזה באורך ביחודה דעת ח"ה סי' א'.
- 27 המגן אברהם ס"ק ג' כתב שרווק לא יניח טליתו על ראשו בשעת התפילה, והשדי חמד במערכת חתן וכלה כתב שגם בחור רווק יניח טליתו על ראשו והוא עפ"י רבנו הארי"י בשער הכוונות.
- 28 שהרי לכך נקרא ציצית ע"ש החוטם הנפרדים ממנה ועיין בשו"ע סי' ח' סעי' ט'.

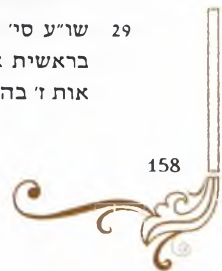

שעה צריך לחזור ולברך אעפ"י שהיה דעתו לחזור ללבשו, ואם פושט הטלית שלא על מנת לחזור ולהתעטף בה ושוב רוצה להתעטף בה חוזר ומברך אפילו שלא עברו חצי שעה²⁹.

מקורות וביאורים

29 שו"ע סי' ח' והרמ"א שם שחולק, וראה משנ"ב שם ס"ק לח', ובן איש חי בראשית אות ה'. והכריע מאור עיננו בשו"ת יביע אומר ח"ח או"ח סי' ב' אות ז' בהלכה שכתבנו.

פניני המעשיות (דָרָשׁ)

הצדיק ר' פינחס מקוריץ זצ"ל היה מוקף בחברים קדושים. לאחד מאותם חברים היו שלוש בנות, אך לא היו לו אמצעים להשיאן, מה עשה? היה נוסע לכל עיר שישב שם אחד מקרוביו כדי לאסוף כספים. פעם אחת לפנות ערב הגיע לאחד הכפרים, ונכנס לפונדק ללון, ראה את בנו של הפונדקאי מסתובב הלך וחזור בחדר ואומר לעצמו: "ריבוננו של עולם, כשבראת את האדם. לשם מה יצרת גם את יצר הרע? וכשכבר יצרת את יצר הרע, לשם מה בראת את האדם? שמע זאת החסיד ונכנס עמו בשיחה וסיפר לו נפלאות על גדולי הצדיקים ובמיוחד על גדולתו של רבו, ר' פינחס. לשמע הסיפורים חש הבחור סיפוק רב, חיות חדשה הילכה בו, נכנס עם החסיד לחדר מיוחד וישב עמו לסעוד ארוחת ערב, כשסיימו הארוחה הציע לאורח משכב נוח.

הפונדקאי שמע על אודות אותו חסיד והיה מרוצה מאד מהשפעתו על בנו ואמר: סוף סוף התאוּשש בני הצעיר לאחר שבועות של דכדוך הנפש ובבת אחת חזר לאיתנו, למחרת שוב סיפר לו החסיד סיפורי צדיקים, והבחור התמוגג מהנאה, כך לא זו ממנו והחזיקו מספר ימים, כשעמד החסיד לצאת לדרכו, הודה לו האב מאוד והעניק לו מתנה נאה.

שוב נפל הבן לתוך מרה שחורה, והחל לשאול שאלות משונות, ומיד חיפשו הוריו את אותו חסיד ששייב את נפשו של הילד, אך לא הצליח לאתרו. כאשר הגיעו ימי ה"סליחות", קם הפונדקאי ויצא עם בני ביתו העירה, כמנהגו בכל שנה, כדי לשהות שם עד מוצאי יום

כיפור. מידי לילה, באשמורת האחרונה, היה שמש הקהילה דופק על הדלתות ומעיר את הישנים בקראו: "ישראל, עם קדושים, קומו לעבודת הבורא!".

שלח הפונדקאי לקרוא לאותו שמש וביקש ממנו שילך להעיר את בנו שיקום ל"סליחות", ולא ידע שהבן כבר הקיץ והתלבש והיה מוכן ללכת, אלא שבאותו רגע נכנס בו הרהור עבירה, וחשב בלבו לעבור עבירה חמורה מאוד, התחיל יצר הרע לפתותו, הרי לך שעת כושר לספק את כל תאוותיך! בו ברגע שמע את הקריאה בקול רועד! "עם קדושים קומו לעבודת הבורא" נחרד הבחור ובשניה אחת נסתלקה תאוותו, ויצא להתפלל הסליחות ברטט וביום כיפור התפלל בכוונה.

אף על פי כן לא חדל המצפון לייסרו והציק לו מאוד גם לאחר ששבו לביתם שבכפר על איזו עבירה חמורה עמדתי לעבור דווקא בשעה שקהל ישראל עומדים במקום קדוש לבקש כפרה על עוונותיהם של כל השנה ולולא השמש ופטישו הייתי נופל בחטאי, ושוב חזר בלבלו כל כך עד שעמד כמעט על סף היציאה מדעתו, ופסק מלאכול והיה מתבודד בחדרו וממלמל קושיותיו המשונות.

התחננו הוריו לפניו שיגלה להם הסיבה אך הוא פיו סגור ומסוגר, הבין הפונדקאי שעליו למצוא בלא שהיות את אותו חסיד שהתארח אצלו אז והשפיע כל כך על בנו, לכן מיהר לקוריץ וחיפש שם עד שמצא אותו, הפציר בו שיבוא לכל החורף לביתו, וילמד את בנו ויבוא על שכרו בעין יפה ואמר לו: חשוב נא אדוני מה גדולה מצווה שתעשה הרי זה פיקוח נפש ממש. הסכים אותו חסיד ונסע עימו ולמד עם הבן עד שהבריא לגמרי. כשביקש החסיד לנסוע לביתו

לקראת פסח חשש הפונדקאי ששוב תחזור המחלה לבנו אך לא העז לומר לו זאת וכי איך ימנע מיהודי לחוג את החג עם בני ביתו שלא ראה מחצית השנה את משפחתו.

קרא החסיד בפני ההורים את צערם ויעץ שישלחו את בנם עימו לרבי פינחס ולא יחסר לו מאומה שם ואני מבטיח לכם שאשתדל לפני הצדיק שיתפלל לשלומי, הסכימו ההורים והבן נסע לקוריץ כשהגיעו העירה מיהר החסיד כמנהגו לרבי. אך הצדיק נתן לו שלום רופף כלאחר יד ולבחור לא שם לב כלל, נבוך החסיד ותמה על כך אך ניחם את הבחור ואמר לו שבשבת אי"ה ישב עימו בסעודה ליד השולחן בתוך קהל החסידים, וכך עשה בליל שבת בשעת הסעודה קם רבי פינחס ופתח בדברים מהגמרא בסוטה: "ויבוא יוסף לעשות מלאכתו..." שתי דעות של רב ושמואל, חד אמר לעשות מלאכתו ניכנס, וחד אמר לעשות צרכיו (עבירה עם אשת פוטיפר). אלא שדיוקנו של אביו נראה לו ונמנע מהחטא, ואז התחיל הרב לצעוק: שמואל! שמואל! מה אתה סח איך אתה מוציא שם רע על יוסף הצדיק? וחזר על צעקתו שלוש פעמים.

אך לא הבין החסיד הקשר, מה עניין זה לפרשת השבוע, אך הבחור החולה הבין מיד שהצעקה מכוונת אליו ובא לידי חלישות למחרת בשעת הסעודה שוב צעק הרבי שלוש פעמים: שמואל! שמואל! איך אתה מוציא שם רע על יוסף הצדיק? הפעם נפל הבחור בחלישות יותר גדולה.

ביום ראשון בבוקר שוב ניכנס החסיד עם הבחור לרבי פינחס והפעם קיבל אותם בסבר פנים יפות ובחמימות, ובמיוחד קרב את הבחור אליו, וע"י התקרבות זו השפיעה עליו שיחזור בתשובה שלמה ואז אירע הפלא: כל מחושיו, תעיותיו ומלמוליו נעלמו ונער

הבריא לגמרי, מאותו יום דבק הצעיר ברבי פינחס והחליט להישאר בקוריץ, ואף השפיע בהסכמת הרבי על הוריו שיעזבו את הכפר וישבו בעיר, והצליחו מאוד.

ראו מה שכתבו של אדם המתגבר על היצר הרע שמרגע שמגיע לגיל המצוות כבר צריך האדם להכניעו.

לקהל המשתתפים בשמחת בר המצוה של אחד מילדי העיר בני ברק הייתה הפתעה - בפתחו של אולם השמחות נראתה לפתע דמות מוכרת והיה זה גדול הדור, ה"סטייפלר" (הרב הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצוק"ל). עברה לחישה מפה לאוזן וכולם קמו ממקומם ומבקשים לחזות בהדרת פניו של הצדיק, אשר זה זמן רב אינו יוצא מפתח ביתו מפאת חולשתו.

נרגשים במיוחד היו בני משפחתו של החתן, נרגשים ונבוכים כאחת, שהרי אין הם קרובי משפחתו של ה"סטייפלר", על מה ולמה זכו דווקא הם לבואו של הצדיק, שהרי שנים רבות אינו משתתף אף בשמחות משפחתיות, אמנם עד מהרה התבררו הדברים, שכן עם היכנסו לאולם השמחות ביקש ה"סטייפלר" לשוחח ביחידות עם חתן הבר מצוה, ובתום השיחה עזב הרב הנכבד את המקום.

מיד הקיפוהו כל קרוביו ושאלוהו: "מה אמר לך הרב?", הנער התרגש מאוד ואמר: "הוא בא לבקש ממני מחילה..." הסתבר כי אביו של חתן השמחה נוהג להתפלל בבית המדרש "לדרמן" - בו התפלל ה"סטייפלר" זצ"ל, ובעת שהיה הילד כבן שבע שנים, נדמה היה לו ל"סטייפלר", כי הילד לומד בזמן התפילה, הוא גער בו על כך,

ואחר כך התברר לו כי סידור התפילה של הילד דומה היה לגמרא, והילד אמנם התפלל ולא למד, וכיון שכך, חפץ הצדיק לבקש את מחילתו של הילד, אך לפי שקטנים אינם בני מחילה, לא יכל לבקש את מחילתו, לפיכך בירר ה"סטייפלר" זצ"ל את שם הילד ואת גילו. שש שנים שמר את הדבר בלבו, ובהתקרב מועד בר המצוה של הנער, ביקש לדעת היכן תיערך שמחת המצוה, ומיד עם צאת הכוכבים, ביום בו מלאו לנער י"ג שנים הוא יצא מגדר "קטן". ולכן מיהר הצדיק לבקש את מחילתו.

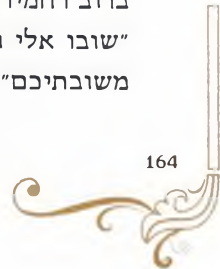
ה"מגיד מדובנא" סיפר משל על עני אחד שבא ליום השוק, ופגשו לץ אחד ונתן לו שלום ושאלו על מעמדו, והעני התמרמר לפניו שלא אכל מאומה כמה ימים ואין לו מקום לנוח מעט מעצבו ורוגזו, והלץ הציע לו לבא לביתו ושם יתן לו מיטה, שלחן, כיסא ומנורה, וכך היה שהעני הלך איתו, והלץ הכניסו לבית אכסניה גדולה, ואמר לתת לאורח ככל אשר יתאווה לאכול ולשתות, לאחר כמה ימים שהעני אסף את חפציו ונתן אותם אל תוך שקו ותרמילו לשוב וללכת לדרכו, החזיק בו בעל האכסניה בשקו ובתרמילו שישלם לו דמי אכילה ושתייה, כי שקר דיבר האיש ההוא שהוא בעל הבית, כי אין הוא באמת בעל הבית, ולקח ממנו את שקו ותרמילו למשכון עד שיתן לו את כספו. והעני נחרד מאד ויצא החוצה, והנה בא לקראתו הלץ בשינוי בגדים כדי שלא יכירו, ואמר לו הלץ, איך עשית טעות כזאת כאחד הכסלים ושמעת אל דברי הלץ אשר ציד בפיו...? אבל שמע לעצתי כיון שכבר שקך ותרמילך ביד בעל האכסניה, תנצל

ותאכל ותשתה אצלו לפחות עוד כמה ימים, כי בין כך ובין כך שקך ותרמילו ישארו אצלו...

והנמשל: כך דרכו של יצר הרע, כי בימי הילדות משפיע על האדם בלשון חלקלקה לעבור עבירות וליהנות ממחמדי העולם הזה בחינם, ואחר כך כשאדם מגיע לימי הזקנה והשיבה ומרגיש שלא נהנה בחינם, אלא עליו לשלם על מה שנהנה (באיסור) מהעולם הזה, ואז בא יצר הרע בדמות יצר הטוב ומכביד עליו את התשובה ומפליג עליו את העונש מאד ואומר לו שאין בידך לתקן ולחזור בתשובה, וכיון שבין כך ובין כך איבדת את העולם הבא, לכן לכל הפחות תהנה מהעולם הזה וחסוף ואכול.

ודע שאמרו המפרשים: שכאשר רוצה היצר הרע לפתות את האדם לעבור עבירה, ממעיט בעיניו את חומר האיסור, ואומר לו שזה רק "חומרא" ומותר לעשות דבר זה, ולאחר שהאדם התפתה אליו ועבר את העבירה, מגדיל היצר הרע את חומרת העבירה וחומרת העונש, ואומר לאדם לאחר שעברת עבירה כה גדולה, בין כך ובין כך אין לך סיכויים לזכות לחיי עולם הבא וסופך לרדת לגיהנום, ולכן תנצל לפחות את "העולם הזה". וזו הכוונה שאנו מתפללים בערבית "הסר השטן מלפנינו ומאחרינו", כלומר שמתפללים לקדוש ברוך הוא שיצילנו מן השטן, שלפני העבירה ממעיט את חומרת העוון והעונש, ולאחר העבירה מגדיל את חומרת העוון והעונש, וכוונתו לייאש את האדם לבל יחזור בתשובה שלימה. אבל האדם החכם יודע ומבין שאין לך דבר העומד בפני התשובה, והקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו וחסדיו, קורא לכל יהודי לשוב בתשובה וכמו שנאמר: "שובו אלי ואשובה אליכם", וכן נאמר שובו בנים שובבים ארפא משובתיכם".

פְּנֵי הַתְּפִלוֹת (תְּפִילוֹ-לוּבוֹ חוּסְטָה)

דְּרָשָׁה לַחֲתַן בַּר מִצְוָה

בְּרִשׁוֹת הוֹרֵי הַיְקָרִים וְאוֹרְחִים נִכְבְּדִים.
יוֹם זֶה יוֹם קְדוֹשׁ, בּוֹ נִהְיִיתִי לְבַר מִצְוָה.
כַּעַת נִכְנַס אֲנִי לְאַמָּה קְדוֹשָׁה וְעַם מִפְאָר.
עַם יִשְׂרָאֵל יָדַע תְּמִיד תְּלָאוֹת רַבּוֹת, אֲךָ בְּזִכּוֹת
הַמִּצְוֹת שְׂאֵמָה זֶה מְקִיַּמַת שׁוֹרְדִים אָנוּ וְנִשְׂאָרִים
לְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים.
תְּפִלִּין אֵלּוּ שְׂאֵנִי מְנִיחַ מִחֲבָרִים אוֹתִי
לְעַם הַקְּדוֹשׁ, לְתוֹרַת יִשְׂרָאֵל, וְלֹאֲהַבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
ה' צָוָה אוֹתָנוּ לְשֹׁמֵר עַל כָּל פֶּסֶת אֲדָמָה בְּאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל מִיָּמֵי אֲבֹרָהִם אֲבִינוּ כְּכַתוּב בְּסֵפֶר בְּרֵאשִׁית:
”כִּי אַתְּ כָּל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֵתָּה רוֹאֶה לָּךְ אֲתַנְנָה
וְלִזְרַעָה עַד עוֹלָם”
זוֹהִי אֶרֶץ אֲבוֹתֵינוּ, הָאֶרֶץ שֶׁהִבְטַחָה לָנוּ,
”אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְזָדֵבֵשׁ.”
תּוֹרַת יִשְׂרָאֵל - נִצְטוּוּ עִם יִשְׂרָאֵל, לִקְיָם אֵת הַתּוֹרָה
הַקְּדוּשָׁה הַמֵּאֲחֵדַת אֵת עַם יִשְׂרָאֵל בְּכָל קְצוֹת תִּבְלָה,
וְאִין אֵמָה זֶה אֵמָה, אֵלְּא בְּתוֹרָתָהּ, וְנִתֵּן לָנוּ 613
מִצְוֹת כְּדִי לְזַכּוֹתָנוּ וְלִקְדָּשָׁנוּ.

וְלִסְיוֹם: אֹדָה לַהוֹרֵי הַיְקָרִים אֲשֶׁר טָרַחוּ וְעִמְלוּ
 בְּגִדְוָלֵי וְהִבְיֵאוּנִי עַד הַלּוֹם, וְלֵאחֵי וְאַחֵיוֹתַי הַיְקָרִים,
 סָבִים, סַבְתוֹת, דוּדִים, דוּדוֹת וְאוֹרְחִים נִכְבְּדִים
 שְׂפָאתָם לְשִׂמְחָה בְּשִׂמְחָתִי, וְנִזְכָּה כְּלָנוּ לַחַיּוֹת בְּאַרְצָנוּ
 הַקְּדוּשָׁה בְּשִׁלּוֹם בְּעִזְרַת ה'!
 וְיֵהי רְצוֹן שְׁנִזְכָּה לְרֵאוֹת בְּתַפְאֶרֶת עִם יִשְׂרָאֵל
 בְּבִיאת הַמְּשִׁיחַ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ,
 וְיִרוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּן לְבִטָּחָה, וְנֹאמַר אָמֵן!

(ניתן להרחיב הדרשה בדברי תורה, תורה וכדומה, וכן לחבר
 עם חלק מהתפילה כדלקמן).

תְּפִלָּה לַחֲתָן בַּר מִצְוָה

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, הֲרִינִי בָּא לְפָנֶיךָ בְּשִׂמְחָה רַבָּה
 עַל שֶׁהַחֵייתָנִי, וְהִגִּיעַתָּנִי לְיָמֵן הַזֶּה, מֵה נִכְבַּד הַיּוֹם
 הַזֶּה בְּעֵינֵי אֲשֶׁר בּוֹ אֲנִי נִכְנָס בְּגִדְרֵךְ בַּר מִצְוָה וּמַעֲתָה
 אֲנִי מִצְוָה בְּכָל מִצְוֹתֶיךָ, עַל זֶה שִׂמַּח לְבִי וַיְגַל כְּבוֹדִי,
 וְאַף לְזֹאת יִשְׂמַח לְבִי כִי הוֹדַעְתָּנִי עַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ חַכְמֵי
 יִשְׂרָאֵל כִּי בִּהְגִיעַ הָאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי אֹר לְאַרְבַּעַת עָשָׂר
 שָׁנָה רוּחַ נְכוֹן יִתְחַדֵּשׁ בְּקֶרְבּוֹ, וְגַם גִּלְוָה יַצַּר הַטּוֹב
 וְבָא לְעֶזֶר וּלְהוֹעִיל, וּמַהֲלָלִים אֶת שְׁמֶךָ, יְהִי שֵׁם יְהוָה
 מְבָרָךְ וּמְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וְתַהֲלָה, וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן

אָבִינוּ שְׁבַשְׁמִים. עַל הַכֹּל אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ.

וְאוֹלָם רַעְדָה אַחֲזַתְנִי, כִּי יָדַעְתִּי חֲרַפְתִּי בַשָּׁמַיִם
וּכְלַמְתִּי שְׁעַד עֵתָה הוֹצֵאתִי יָמַי לָרִיק וְשִׁנּוֹתַי לְבִהְלָה.
וְקִצְרֵתִי מְאֹד בְּעִבּוֹדְתֶךָ וְשׁוּם מַעֲשֵׂה טוֹב לֹא עָשִׂיתִי.
וְחוֹשְׁשֵׁנִי לִי פֶן חֵס וְשְׁלוֹם לֹא אֶהְיֶה לְכִי מוֹכֵן וְלֹא אֲזַכֶּה
לְרוּחַ נְכוֹן. עַל זֶה הִיָּה דְוָה לְכִי וְאַף לְזֹאת יִחַרְד לְכִי כִּי
מַעֲתָה אֲנִי בַר עֲנָשִׁין. וְחוֹשְׁשֵׁנִי לִי פֶן חֵס וְשְׁלוֹם יִתְגַבֵּר
עָלַי יְצָרִי הָרַע וְלֹא אוּכַל לוֹ. וְיַעֲבִירֵנִי עַל דַּעַת קוֹנִי.
אֵלֶּה אֲזַכְרֶה וְאֲשַׁפְּכֶה עָלַי נַפְשִׁי. תְּרוֹפָה לֹא מִצְאָתִי
כִּי אִם לְהַפִּיל תַּחֲנִתִּי לְפָנֶיךָ, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תִּפְלֹת
כָּל פֶּה. וְעוֹשֶׂה צְדָקָה עִם כָּל בֶּשָׂר וְרוּחַ. וּבְכוֹן. שְׁמַע
יְהוָה קוֹלִי אֶקְרָא וְחַנּוּנִי וְעַנּוּנִי. חַטָּאוֹת נַעֲוִירִי וּפְשָׁעֵי
אִל-תִּזְכֹּר כְּחִסְדֶּךָ זָכַר-לִי-אַתָּה לְמַעַן טוֹבָה יְהוּה. לֵב
טָהוֹר בְּרָא-לִי אֱלֹהִים וְרוּחַ נְכוֹן חִדַּשׁ בְּקִרְבִּי. הִשִּׁיבָה
לִי שְׁשׁוֹן יִשְׁעֶךָ וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי. וְהִשְׁפַּע עָלַי
מִמְרוֹם שְׁפַע קִדְשָׁה וְטָהָרָה לְעִבְדֶּךָ בְּאַמֶּת תְּמִיד כָּל
הַיָּמִים עֲבוֹדָה שְׁלֵמָה, עֲבוֹדָה תְּמָה, בִּירְאָה וְאַהֲבָה
וְשִׂמְחָה רַבָּה כְּדַת מַה לַּעֲשׂוֹת. וְרַשְׁפִּי הַתְּעוֹרְרוֹת
אֲהַבְתֶּךָ וִירְאָתֶךָ יִתְמִידוֹ וְיִתְרַבּוּ בְּלִי הַפְּסֵק. וְתִרְחִיקֵנִי
מִיֵּצֵר הָרַע וְתִדְבִּיקֵנִי בַּיֵּצֵר הַטוֹב.

אָנָא אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה, הִיָּה עוֹזֵר לִי בְּתוֹךְ כָּל
יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ. עֲזָרְנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ
וְסִיעֵנוּ לְהִתְחַזֵּק בְּתוֹרָתֶךָ וּיְרֵאתֶךָ. וּלְהִתְמַיֵּד בְּעִבּוֹדְתֶךָ
וּלְעֲשׂוֹת רְצוֹנֶךָ פְּרָצוֹנֶךָ כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ. וְלֹא נַחֲטָא לָךְ
וְלֹא לְבְרִיּוֹתֶיךָ. וְתִקְנֵנוּ מִלִּפְנֵי בַעֲזָה טוֹבָה מִלִּפְנֵיךָ.
וְנִהְיֶה שְׁלָמִים בְּמַדּוֹת וּבִדְעוֹת וּבְכָל מִינֵי שְׁלָמוֹת.
וְלֹא תֵצֵא תִקְלָה מִתַּחַת יְדֵינוּ. וְלֹא שׁוֹם דְּבַר שְׂאִינוּ
מִתְקַן. וְנִמְצָא חַן וְשִׂכָר טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם. וְזִכְנוּ
לְהַשְׁלִים תְּקוּן נַפְשׁ. רוּחַ נְשָׁמָה בְּגִלְגּוּל זֶה וְלֹא גְעוּל
בְּכִסּוּפָא קַמָּךְ.

אָבִינוּ שְׁבַשְׁמִים, אַתָּה יַדְעֵת אֵת יֵצֵר לֵב הָאָדָם
רַע מְנַעֲרָיו וְהוּא אִישׁ וְאִנְחָנוּ בְּשׂוֹר וְדָם. רֵאָה נָא
בְּעֵינֵינוּ זִכְרֵךְ כִּי עִפְרָ אִנְחָנוּ. וְרֵאָה כִּי אֲזַלְתָּ יָד וְאָפַס
עֲצוּר וְעִזּוֹב. וּמוֹשִׁיעַ אֵין בְּלִתֶּךָ וְאֵין לָנוּ מִלָּךְ עוֹזֵר
וְסוּמָךְ אֱלֹא אַתָּה. עֲזָרְנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ. עֲשֵׂה
אֲשֶׁר בְּחִסְדֶּיךָ נִלְךָ וְאַרְחוּתֶיךָ נִשְׁמַר. וְנַעֲשֵׂה רְצוֹנֶךָ
פְּרָצוֹנֶךָ כָּל יְמֵי חַיֵּינוּ. וְנִזְכֶּה וְנִחְיֶה וְנִירָשׁ טוֹבָה וּבִרְכָה
לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. לְמַעַן יִזְמְרֶךָ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם יְהוָה
אֱלֹהֵי הָעוֹלָם אֹדָה. וּמִבְּרַכְתֶּךָ יִבְרַךְ בֵּית עֲבָדֶיךָ אָבִי
רוּעִי. וְתֵאָרֶיךָ יְמֵנוּ בְּטוֹב וּשְׁנוֹתֵינוּ בְּנַעֲמִים. לֹא יִיגַע
לְרִיק. יִשְׂמַח אָבִי בְּיוֹצְאֵי חֲלָצֵינוּ וְתִגַּל אִמִּי בְּסַפְרֵי

בטנה בראותם אותי שלם במדות ובדעות ובכל מיני
שלמות (ובשאינ לו אב ואם יאמר: וזכות אבי ואמי
עם זכות כל הצדיקים והחסידים יעמד לי, והם ימליצו
בעדי ויבקשו רחמים עלי לפני כסא כבודך שתעזרני
על דבר כבוד שמה ותגדלני בתורתך ויראתך וישמח
אבי בנו עדן ביוצאי חלציו ותגל אמי בפרי בטנה).

וכשם שהחייטני והגעתיני ליום הזה, בו
תחיני ותקמיני ותגיעני לחפה ולמעשים טובים, ועד
זקנה ושיבה אלהים אל תעזבני. ענני יהוה ענני פנה
אלי וחנני תנה-עזה לעבדה והושיעה לבן-אמתה.
עשה עם-עבדה כחסדה וחסיה למדני. גל-עיני
ואביטה נפלאות מתורתך. עשה למען רחמיה ולמען
אבותינו הקדושים: אברהם, יצחק וישראל עבדיך.
ולמען משה ואהרן, יוסף ודוד, ולמען כל הצדיקים
זכותם יגן עלינו והם ימליצו טוב בעדנו. עשה למענה
לא למעננו. יהיו לרצון אמרי-פי והגיון לבי לפניך.
יהוה צורי וגאלי.

תפלה להכניע את יצר הרע

רבון העולמים תצילני מיצר הרע. הלא האדון עוזר לעבדו. הלא האב עוזר ומציל לבנו שלא יהרגוהו אויביו. כל שכן בעל הרחמים, אבי ובוראי, הצל מאויבי יצר הרע שמבקש להרג ולאבד גופי ונשמתי.

ואם מפני שאני חוטא לא תעזר לי. הלא האב עוזר לבנו אפילו מורד בו, אם בן בבשר ודם. כל שכן בך בעל הרחמים. למה בראת אותי אם לטוב אם לרע. אם לטוב - תרומם יצר הטוב, ואם לרע - מפי עליון לא תצא הרעות, ואל תעשה שפעלתה תהיה לריק.

בעל הרחמים. רצונה שאני אקדש שמה בישראל, ורצון יצר הרע הפך. עבד ורבו למי שומעים. הלא לרב, ורצוני בן הוא. ואיך אקים זה אם לא תעזרני.

בעל הרחמים. הלא הצדקה אהובה לפניך. עשה עם עמי כמני צדקה מעזרה. בעל הרחמים. אם עזונתי גרמו להסיר עזרה מעלי. תכפרם ברב רחמיה. ויותר אני אוהב היסורים משתעלה יצר הרע עלי. בעל הרחמים. אתה השבעתני לשמר מצוותיה. ואיך אקים שבועתי אם לא תעזרני ותכבש יצרי הרע. בעל הרחמים. למה בראת יצר הרע. אם כדי שאני אוסיר

זכות. אני איני עבדה להוסיף זכות. אלא לעשות
נחת רוח לפניך. ואם בן יצר הרע למאי. ואם פדי
לקיים העולם הזה. שלזה בלבד יהיה בי ולא לדברים
אחרים.

בעל הרחמים. אתה יודע ורואה רצוני וטרחי לעסק
בתורתך. ויודע אני שהוא מעט נגד מה שאני חיב
לעשות. אפלו הכי טרחי יהיה להביל וריק אם חס
ושלום לא תעזרני לחזקני בתורתך ולכבש יצרי
הרע.

בעל הרחמים. אתה הבדלת אותנו מן העמים בתתך
לנו נבואתך. עתה אין עוד נביא ולא אתנו יודע עד
מה. ומה יהיה ההבדל אלא בהיותנו עבדיך. ואימתי
נהיה עבדיך כשתעזרנו לנצח יצר הרע.

בעל הרחמים. אם תאמר שלא לסור יצר הרע ממני
כדי שלא לשנות טבע העולם. לא בראת אלא לעשות
רצונך. אם לא תשנה טבע כזה נמצא רצונך בטלה.
ואם תשנה נמצא רצונך עשויה.

בעל הרחמים. הסירהו מעלי בזכות אברהם יצחק
ויעקב הקדושים והטהורים שכבשו יצרם להיותך

בְּעִזְרָתָם בְּכֹל דָּבָר וְדָבָר. בְּעַל הַרְחָמִים. אִם אֶחָד
נוֹשֵׂא מִנְחָה לַמֶּלֶךְ, וּבָא אֶחָד וּמוֹנְעוֹ מִזֶּה הֲלֹא חַיֵּב
מִיָּתָה. כֵּן יִצְרֵי הָרַע הַמוֹנְעֵנִי מֵעֲבוֹדָתְךָ תִּהְרַגְהוּ
וְתִכְנִיעֶהוּ. בְּעַל הַרְחָמִים. הַמְטַמֵּא טְהוֹרֹתַי שֶׁל חֵבְרוּ
הֲלֹא הוּא חַיֵּב אֵף שֶׁחֵבְרוּ לֹא כָּרַח מִמֶּנּוּ. כֵּן יִצְרֵי
הָרַע מְטַמֵּא נַפְשֵׁי הַטְּהוֹרִים חַיֵּב בְּדֵינֵי שָׁמַיִם. בְּעַל
הַרְחָמִים. רוֹצֵחַ שְׂרָעָח מִי חַיֵּב מִיָּתָה הוּא אוֹ חֵרְבוּ.
הֲלֹא הוּא. כֵּן אֲנִי כְּבֹלֵי (בְּלֵי כֹל) וַיִּצַר הָרַע מִרַע הוּא
חַיֵּב מִיָּתָה וּכְרִיתוֹת.

בְּעַל הַרְחָמִים. אִם מֶלֶךְ מִשְׂיָא בָתּוֹ לְאֶחָד. וּבָא רֵיב
אֶחָד וְנוֹתֵן בֵּינֵיהֶם שְׂנְאָה וְתַחֲרוּת. הַמֶּלֶךְ מְסַלְקוֹ
וְהַרְגוֹ וּמֵאֲבָדוֹ. כֵּן אַתָּה נֹתֵת לִי בְּתֶרֶת הַתּוֹרָה הַקְּדוּשָׁה
לְאִשָּׁה. וּבָא הַיִּצָר הָרַע וְנוֹתֵן בֵּינִי וּבֵינָה שְׂנְאָה.
תְּסַלְקֶהוּ וְתַרְצֶהוּ.

בְּעַל הַרְחָמִים. הֲלֹא לְאִמֵּן יָרַע בְּעֵינָיו כְּמִי שֶׁמֵּאֲבָד
פְּעֻלוֹתָיו וּמֵלֹאכְתּוֹ. וְאַתָּה אִמֵּן גְּדוֹל בְּרָאת נַפְשֵׁי
הַיְקָרָה בָּרָה וְטְהוֹרָה. בְּרִיאָה יְפָה. טוֹבָה. וּבָא יִצָר
הָרַע וּמֵאֲבָדָהּ וּמְסִיר יְפִיָּה מֵעֲלֵיהָ. כֵּן מוֹת הוּא. תִּדְבְּהוּ
וְתִהְרַסְהוּ. בְּעַל הַרְחָמִים. אַתָּה הָאֵל הַעוֹנֶה בְּעַת
צָרָה. וְאִיָּה צָרָה גְּדוֹלָה מִזוֹ שֶׁל יִצָר הָרַע הַמְסִית אוֹתִי
לְעִשׂוֹת רַע? תַּעֲנֶה אוֹתִי בְּצָרָה זוֹ. וְתַעֲזְרֵנִי לְדַרְכּוֹ

וְלַהֲרֹגוּ אוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ טוֹב וְיִשֶׁר. בְּעַל הַרְחָמִים. אַתָּה
שָׁלֵם בְּכָל הַשְּׁלָמוֹת. וְאַתָּה מְצִיל עֶשְׂוֹק מִיַּד עוֹשֵׂקוֹ.
הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד עוֹשֵׂקֵי - יֵצֵר הָרַע. בְּעַל הַרְחָמִים. גְּלוֹי
וְדוּעַ לְפָנַי שְׁעוֹנוֹתַי גְּרָמוּ לְהַגְלוֹת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל
וּשְׁכִינְתְּךָ. וְאַתָּה תַעֲזֹרֵנִי וּלְיִשְׂרָאֵל שִׁבְגָלוֹת לְכַבֵּשׁ
יִצְרָנוּ. לְפָדוֹת שְׁכִינְתְּךָ וּלְקַדֵּשׁ שְׁמֶךָ הַמְּחַלֵּל בְּגוֹיִים.

בְּעַל הַרְחָמִים. יֵצֵר הָרַע נְטַעַתְּ בְּנוֹ כְּדֵי שֶׁנִּרְחַק מִמֶּנּוּ
וְיִהְיֶה בְּנוֹ זָכוֹת גְּדוֹל. הֲלֹא וְדָאֵי וְאַמֶּת הוּא שְׂאֵם
הָיוּ בְּנוֹ הַרְבֵּה מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. לֹא דֵי לְשָׁלֵם
אֶחָד מִנֵּי אֲלֶף מִטּוֹבוֹת שְׂאֵתָה נוֹתֵן לָנוּ וְנִתַּת וְעֵתִיד
לָתֵן. וְכָל הַטוֹב חֶסֶד גָּמוֹר. וְאִם כֵּן. יֵצֵר הָרַע לְמָאִי?
יְהִי רְצוֹן שֶׁתִּגְרָשֶׁהוּ מֵעַמֶּנּוּ לְפִי שְׂאִינוּ עוֹשֶׂה. אֲלֹא
שֶׁנִּשְׁלֵם רְעָה תַּחַת טוֹבָה.

בְּעַל הַרְחָמִים. הַסְּבָרָא נוֹתַנַת שְׂאֵם אֲנִי עֲשִׂיתִי טוֹב
לְחֵבֵר וּמִימֵתִי רְצוֹנוֹ בְּהַרְבֵּה דְבָרִים. אִין רְאוּי שִׁיְהִיָּה
עָמִי כְּפּוּי טוֹבָה. שְׂאֵם אֲנִי שׁוֹאֲלוֹ דְבַר לְהִנָּאת עֲצָמִי.
רְאוּי שִׁיְתַנְּה לִי. וְכָל שְׂכָן אִם עֲשִׂיתִי נַחַת רוּחַ גַּם כֵּן
אֲלִיו. כֵּן אֲנִי עֲשִׂיתִי אֶחָד אוֹ שְׁתֵּים אוֹ שְׁלוֹשׁ מִצְוֹת.
וְאַמֶּת שֶׁהֵם מַעֲט כְּנֶגֶד מַה שְׂאֲנִי חַיֵּב לַעֲשׂוֹת. אִפְלוּ
הֲכִי אַתָּה רוֹצֶה לָתֵת לִי שְׂכָר. אִינִי שׁוֹאֵל כְּנֶגְדָם שְׂכָר.
אֲלֹא שֶׁתַּעֲזֹרֵנִי לְכַבֵּשׁ יֵצֵר הָרַע. וְרְאוּי לָתֵת שְׂאֵלְתִי

וְלַעֲשׂוֹת בְּקִשְׁתִּי בֵּין שְׁהוּא נַחַת רוּחַ לְפָנֶיךָ.
בְּעַל הַרְחָמִים. הַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבָרוֹ בְּרַבִּים אֵין לֹא חֶלֶק
לְעוֹלָם הַבָּא, וְאִם אֵין לֹא זְכוּת - אִף בְּעוֹלָם הַזֶּה.
וְהָרִי יֵצֵר הָרַע מִחֻטְיָא אוֹתִי וּמַלְבִּין פְּנֵי לְפָנֶיךָ וּלְפָנֵי
כָּל מַלְאָכֶיךָ. עֲשֵׂה שְׁלֵא יִהְיֶה לֹא חֶלֶק וְהוּיָה לְפָחוֹת
בְּעוֹלָם הַזֶּה.

בְּעַל הַרְחָמִים. הֲלֵא כָּל אָדָם עוֹזֵר לְנַעַר לְעֲשׂוֹת
מַעֲשִׂים טוֹבִים לְפִי שְׁהוּא חֲלָשׁ, וְכֵן אֲנִי. הִנֵּה לֹא
יָדַעְתִּי דְבַר כִּי נַעַר אֲנוּכִי. תַּעְזֹרְנִי אַתָּה לְסַלְקוֹ. בְּעַל
הַרְחָמִים. הָרִי אַתָּה רוֹפֵא רַחֲמָן וְאֲנִי חוֹלֶה, וְרוֹפֵא
שְׂרוּצָה לְרַפָּא הַחוֹלֶה. בְּתַחֲלָה מְסִיר סַבַּת הַחֲלִי אוֹ
עוֹשֶׂה שְׁהַסְבָּה לֹא יִהְיֶה לָּהּ כַּח לְהָרַע. כֵּן אַתָּה רוֹפֵא
לְרַפָּא נַפְשִׁי. תְּסִיר יֵצֵר הָרַע שְׁהוּא סַבַּת חֲלִי אוֹ עֲשֵׂה
שְׁלֵא יִהְיֶה לֹא כַּח לְהָרַע לִי.

בְּעַל הַרְחָמִים. לֹא אֲמוֹת כִּי אַחִיָּה, וְאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יְהוָה.
כִּי לֹא הַמְתִּים יְהוָה לִי וְלֹא כָּל-יְרֵדֵי דוֹמָה, לְכֹן.
עֲשֵׂה שְׁלֵא יִמִּיתֵנִי הַיֵּצֵר הָרַע כְּדֵי שְׂאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי יְהוָה.
בְּעַל הַרְחָמִים. אִם תַּעְזֹרְנִי לְהָרֵג יֵצֵר הָרַע אֲלַמְּדָה
פְּשָׁעִים דְּרַכִּיָּךְ, וְחֻטְאִים אֵלֶיךָ יִשׁוּבוּ. וְאִם ח"ו לֹא
תַּעְזֹר - יִלְמְדוּ הָאֲנָשִׁים רַע מִמֶּנִּי. לְכֹן, הַצִּילֵנִי מִמֶּנּוּ.
בְּעַל הַרְחָמִים. תְּסִיעֵנִי לְהַכְנִיעַ יֵצֵר הָרַע שְׂאֲנִי צָרֶיךָ

לְעִזְרַתָּהּ מְאוֹד. לְפִי שְׂיַעַר הִרְעֵ יֵשׁ לֹא כֹל הָאֵיכָרִים
בְּעִזְרָתוֹ, וַיַּעַר הַטּוֹב לְכַדּוֹ, וַיַּחֲדֵד וּרְבִים - הִלְכָה
כְּרַבִּים. אִם כֵּן. צָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה בְּעִזָּר יַעַר הַטּוֹב. בְּעַל
הֶרְחָמִים. הֲלֹא צוּיָתְנָנוּ: וּלְפָנַי עֹזֵר לֹא תִתֶּן מִכְשָׁל. וְכֹל
שֶׁכֵּן שֶׁאֲסוּר לְעִזְרוֹ. וְהִרֵי יַעַר הִרְעֵ מִסִּיר רְאוּת עֵינַי
שְׂכָלִי וְנוֹתֵן לְפָנַי מִכְשׁוֹלוֹת. מִדָּה כִּנְגֵד מִדָּה לְעֹזֵר
עֵינָיו וְלִתֵּת לְפָנָיו מִכְשׁוֹלוֹת שִׁיפֵל בָּם וַיָּמוּת.

בְּעַל הֶרְחָמִים. הֲלֹא צוּיָתְנָנוּ: תִּמְחַח אֶת זְכַר עַמְלֶק. לְפִי
שֶׁהוּא שְׁלַח יָד בְּרֵאשׁוֹנָה בְּאֶמְהַ יִשְׂרָאֵלִית לְהַרְגֵם בֵּן
יַעַר הִרְעֵ שְׁלַח יָד בְּרֵאשׁוֹנָה בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ לְהַכְרִיתָם.
תִּעְזְרֵנִי לְמַחֲוֹת זְכָרוֹ וּלְהַשְׁמִידוֹ. בְּעַל הֶרְחָמִים. אִם
מֶלֶךְ בְּשֵׁר וְדָם יֵשׁ לֹא צָבָא לְמַלְחָמָה. אִם יֵשׁ קֶשֶׁר
בְּרֵאשׁ אֹ שֵׁר בָּהֶם שְׂרוּצָה לְמַרְד בְּמַלְכוֹ וּמִסִּית
לְאַחֵרִים לְמַרְד בּוֹ. אַחַת דָּתוֹ לְהַמִּית. וְאִיִּה קֶשֶׁר אֲמִיץ
וּמְרַד גְּדוֹל מְזֶה שֶׁמִּבְקֶשׁ לַעֲשׂוֹת יַעַר הִרְעֵ עִם מֶלֶךְ
מְלָכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אַחַת דָּתוֹ לְהַמִּית.

בְּעַל הֶרְחָמִים. הַמְזַמֵּן לְמֶלֶךְ בְּשֵׁר וְדָם לַעֲמֵד וְלִדְוֹר
עֲמוֹ. וּמִכְבֵּד בֵּיתוֹ וְעוֹשֶׂה לֹא כְבוֹד גְּדוֹל וְנַחַת רוּחַ.
וְרוּצָה הַמֶּלֶךְ לֵישֵׁב עִמּוֹ לְעוֹלָם. וְכֹא רִיק אַחַד.
וּמִגְרֵשׁ לְמֶלֶךְ. וְדָאֵי גְדוֹל עֲוֹנוֹ מִנְשֵׂא. גַּם אֲנִי הִכְנַתִּי
לְבִי לְשִׁכְנִיתָהּ. וְקָרְבִי וְכִלְיוֹתַי לְמִדּוֹר כְּבוֹדָהּ. וְכֹא

יצר הרע בנכליו ומחשבותיו ומגרש אותה - גדול
עונו ופשעו מנשא וראוי להיות נכרת. בעל הרחמים
אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים. ויצרי שמני
במשמר. ואיך אתיר עצמי בלא עזרתך?

בעל הרחמים. יצר הרע. בפיו שלום ודבר ובקרבו
ישים ארבו. על אלה תתאפק יהוה? אם ביצרי כזה
לא תתנקם נפשך. הלא פי תהפוכות שנאת. ואיך פה
תהפוכות גדול משל יצר הרע. תשנאהו ותאבדהו.
אם הדבר הזה תעשה. אטהר את לבבי ואישר את
נתיבותי. והקרב והקרעים ארחין במים. ועיני ואוזני
ועפעפי ישרו. ונשמתי תיחדה. ונפשי תפארה. אף
רוחי וקרבי אשחרה. ולא אטה ימין ושמאל כאשר
עשיתי מאתמול. ואלה באור הנשמה הטהורה אל מול
פני המנורה המאירה. ואעשה לפניה עולה וזבחים.

ואתה יהוה אלהי ואלהי אבותי. אחת שאלתי מאתך
להכין לבי לעבודתך ולהדבק בתלמוד תורתך ולקיים
את כל מצוותיך. והעליני אל ירושלים במהרה. לי
ולכל בני ביתי. וישבנו בתוכה בשמחה ובטוב לבב
מרב כל. ותרבה גבולי בתלמידים צדיקים וחסידים
ישרים ותמימים. ויהיו תלמידי ובני אוהבי שמך
ולומדי תורתך לשמה. אשר יקרא שמך עליהם.

"אין-פּרין ואין יוצאת ואין צוחה ברחבתינו". ולמדני
ליחד שמך למען אמצא חן בעיניך.

ואנא בעל החסד. בארץ אפך תדינני. ואל תעלני
מהעולם הזה בחטיפה עד שאברר מנה יפה ומדור
לנשמה הטהורה במשכנות האורה אשר הם סדורים
בחדרי התורה. ומשמן אפרסמון ומטל חרמון תרבה
חלקי ותשלים חקי. ובחיי העולם הבא תן לי חלק בלי
קצבה. ודעת חדרים נחלה בלי מצרים. גם בעולם
הזה תזכני ודברי תורה תודיעני. ואהיה אהוב למעלה.
ונחמד למטה. ואימתי מוטלת על הבריות והלמודי
בידי. ואנחל שני עולמות ויחדו יהיו תמים.

ואעבד לפניך באהבה וחסד בארץ הטובה. ובטרם
תלקח נפשי מגופי. יהא למודי סדור וגור בפי. ולא
אבוש בשער פלטרך ואזכה לטייל בתענוג הצריך
ולראות בטובת בחירך. ועיני תראינה ירושלים נוח-
שאנן. וערי יהודה בבנינו. והר ציון וגוה אפריון. ונגה
אש להבה הדבק בחשק האהבה וחי העולם הבא.
והעלני בחבה אל מעין הטובה שאין לו קצבה. ואפטר
באהבה וחסד בארץ הטובה אשר שכנת שמך בה.

ואני תפילתי- לך יהוה עת רצון. אלהים ברב-חסדך

ענני באמת ישעה. מי אל כמוה נשא עון ועבר על-
פשע לשארית נחלתו. לא החזיק לעד אפו כי-חפץ
חסד הוא. ישוב ירחמנו. יכבש עונתינו, ותשליך
במצלות ים כל-חטאותם. יהיו לרצון אמרי-פי והגיון
לבי לפניך יהוה צורי וגאלי. עזרני יהוה אלהי. הושיעני
בחסדך - אמן.

[מספר "ימצא חיים" להגר"ח פלאגי]

תְּפִלַּת בָּנִים עַל אָבוֹת:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. שִׁיְהִיו
אָבִינוּ וְאִמָּנוּ וְאֶנְחָנוּ בְּרִיאִים וְחֻזְקִים לְעַבְדֹת אֹתְךָ
בְּאֵמֶת. וְתִשְׁפִיעַ לָהֶם וּלְנוּ פְּרֻסָּה בְּרוּחַ וּבְהַצְלָחָה
מְרֻבָּה וְכֹל טוֹב לְעַבְדֹת אֹתְךָ בְּאֵמֶת וּבִשְׂמֵחָה.
וְתֵן לָבְנוּ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל אָבִינוּ וְאִמָּנוּ. וְהוֹשִׁיעֵנו שְׁנִכְבֵּד
אוֹתָם תָּמִיד כְּאֲשֶׁר רְצוֹנְךָ הַטּוֹב עִמָּנוּ. וְנַעֲבֹד אוֹתְךָ
בְּאֵמֶת. וְיִגְדְּלוּ אָבִינוּ וְאִמָּנוּ אוֹתָנוּ. לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה
וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְיִהְיוּ מְצַלְחִים בְּבְרִיאֹת וְכֹל טוֹב
וְעִשְׂרוֹת לְתֵן לָנוּ מִהֵרָ וּמְתָן וְכֹל טוֹב בְּסִבֵּר פָּנִים
יְפוֹת. וּמִלֵּא כָּל מְשָׁאוֹת לְבָבְנוּ לְטוֹבָה.
אָבִינוּ שְׁבַשְׁמִים הוֹשִׁיעֵנו כָּל זֶה בְּכֹל כָּל יִשְׂרָאֵל.
וְנִזְכֹּר לְהַגִּיד כְּבוֹד שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל וְכְבוֹד תּוֹרָתְךָ תָּמִיד.
יְהִיו לְרְצוֹן אִמְרֵי-פִי וְהַגִּיוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי
וְגֹאֲלִי:

נישואין

(מָה/עֵרְסִי)

נישואין (פָּה/עַרְסִי)

פתיחה

נאמר בתורה "ויברא אלקים את האדם בצלמו... זכר ונקבה ברא אותם", "ויברך אותם אלקים ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוהָ..." (בראשית פרק א', פס' כו'). זוהי מצות עשה מהתורה על כל איש ישראל לישא אישה. שורש המצוה, שה' יתברך חפץ בישוב העולם ובסיבתה מתקיים כל העולם כולו.

מתוך התרי"ג (613) מצוות בחר ה' את המצוה הראשונה בתורה, מצות נישואין שתכליתה לפרות ולרבות, דהיינו להביא צאצאים לעולם, לישוב העולם ואשרי האדם הנושא אישה בגיל יח' שנים, שהרי כתוב במסכת באבות: בן יח' לחופה וע"י שנושא אישה שרוי בשמחה ובברכה וע"ז נאמר: "מצא אישה מצא טוב" (משלי פרק יח' פס' כב').

כאשר עומדים החתן והכלה תחת החופה מלאים התרגשות וקדושה, שהרי מעמד החופה ככהן גדול, אשר נכנס לקודש הקדשים ביום הכיפורים והלבבות מתמלאים בגיל ורעדה בעתיד הצפוי לזוג, אשר בחר להמשיך את שושלת היהדות וגורל חיהם מושפע מאותם

רגעים מרגשים, לפתוח דף חדש בחייהם ועל-ידי התשובה שעשו באותו היום נמחלים להם כל עוונותיהם.

השערים אשר היו פתוחים לפנייהם נסגרים, והשערים שהיו סגורים לפנייהם נפתחים, וכולם מתפללים שהשערים אשר נפתחים יהיו של מזל, ברכה והצלחה לדורותיהם.

כשנותן החתן את הטבעת לכלה, הרי הוא מייעד אותה אליו ובקריאת הכתובה מביע החתן את התחייבותו כלפיי אשתו, לדאוג לכל מחסורה.

הרב, אוחז כוס יין ומברכים ברכות האירוסין והנישואין ומשבחים את הבורא יתברך שמו, אשר נטע ביניהם אהבה ואחוה, שלום ורעות והבדילם מכל מעשה של איסור וקידש אותם במותר להם.

לסיום החופה אומר החתן פסוק "אם אשכחך ירושלים...", שפסוק זה בא לומר לנו, למרות שמחתינו הגדולה, אין אנו מסירים מליבנו את הצער והכאב, של חסרון בית מקדשינו, שלעולם אין שמחתנו שלימה בלעדיו וזהו בעצם המנהג של שבירת הכוס על-ידי החתן שמרמז לנו את חורבן בית המקדש, ולכך כל הציבור מתפלל ומייחל בליבו ששמחתנו תהיה שלימה בבנין בית המקדש במהרה בימינו אמן!

מהלך החופה והקידושין (קידושי)

שושבינים - נוהגים, ששני האבות מלויים את החתן למעמד החופה ושתי האמהות מלוות את הכלה ומחזיקים בידם נרות ומצינו במדרש, שכאשר ברא ה' יתברך את אדם וחווה, נטל כוס של ברכה והמלאכים, מיכאל וגבריאל, היו השושבינים של האדם הראשון

וכך נוהגים עד ימינו, שמלויים השושבינים לחתן ולכלה.

כיסוי פני הכלה - החתן הולך ומכסה פני הכלה ע"י ההינומה שעל פניה.

יש נוהגים לגלות את פני הכלה בזמן הקידושין שהעדים יכירוה. וכן מצינו בתורה הקדושה, שרבקה אמנו, כאשר ראתה את יצחק כיסתה פניה שנאמר "ותיקח הצעיף ותתכס" (בראשית פרק כה' פס' סה'). ומעלת כיסוי פני הכלה חשובה, שי"א שזוהי עיקר החופה.

עמידה בחופה - עומדים מתחת לחופה, הכלה מימינו של החתן ויש נהגו שהכלה תעמוד לשמאלו של החתן, שהוא ההפך מנהוג העולם והטעם זכר לחרבן בית המקדש, ומנהגו שהכלה עומדת לימין החתן.

ההורים יעמדו בצד החתן והכלה, וכן שני עדים כשרים, יעמדו לצידו של הרב, וכל הקהל עומדים מסביב לחופה. הרב אוחז כוס יין ומברך ברכת האירוסין.

עדים (שזוהעיד) - בוחרים שני עדים כשרים, שאינם קרובי החתן והכלה, הרב שואל את העדים האם הטבעת שזה פרוטה?. ואומר החתן לעדים: "אתם עדיי".

טבעת (אנגושטרי) - לוקח החתן טבעת חלקה בלי אבן או יהלום, אשר קנה מכספו ואומר: "הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל" ונותן באצבע הכלה (הסמוכה לאגודל) ושני העדים חייבים לראות את נתינת הטבעת לכלה.

טלית (סיסית גודול) - אוחו החתן טלית חדשה ומברך: "ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" ואם עושים את החופה ביום, מברך גם "להתעטף בציצית" ואח"כ ברכת "שהחיינו" ומכוון בזה גם על בגדיו החדשים וכו'.
טלית זו פורסים מעל החתן והכלה בזמן החופה, ויש נוהגים שהחתן והכלה מתכסים בטלית, ובקווקז הטלית הייתה החופה.

קריאת הכתובה (כתובו) - הרב קורא את הכתובה לפני החתן והכלה.

מהות הכתובה היא, שטר התחייבות החתן לכלה, לדאוג לכל מחסורה וכותבים סכום כסף בכתובה (לערבות במקרים של גירושין חלילה) ולוקח החתן מטפחת או חפץ כל שהוא ומגביהו ובזה עושה קנין לחלות הכתובה, והחתן לוחץ את ידו (תקיעת כף) של הרב וזוהי שבועה חמורה (הנכתב בכתובה) וזה הוא תוקף הכתובה, ויש נוהגים לעשות הקנין והשבועה לפני החופה.

שבע ברכות - הרב אוחו כוס יין (כוס שנייה) ומברך שבע ברכות הנישואין, ויש נוהגים לכבד מקרובי המשפחה, או רבנים נוספים באמירת הברכות.

שבירת הכוס - אומר החתן פסוק מתהילים: "אם אשכחך ירושלים, תשכח ימיני, תדבק לשוני לחיכי, אם לא אזכרכי, אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי", להראות שאין שמחתו שלימה עד שה' יבנה את בית מקדשינו.

טהרת המשפחה (פיקבו)

טהרת המשפחה הוא יסוד גדול בחיי הנישואין והבית היהודי, למרות שקבלנו מצוה זו כחוק מפי הגבורה, עם זאת יש תועלת מוכחת התורמת לחיי הזוגיות גם מבחינת הקשר בין בני הזוג וגם מבחינה רפואית, אשר חוקרים מהתבל חקרו והודו בתועלת קיום המצוה.

בניגוד לדתות זרות, התורה שוללת נזירות ופרישות טוטאלית מהאישה, אלא להיפך רואה בזה ערך עליון, ונמנית בתוך תרי"ג (613) מצוות כמצוה הראשונה במעלה, להיות שותף לה' יתברך בקיום העולם, אלא שהתורה מנחה כיצד לקיים המצוה בדרך הקדושה. ע"כ צריך האדם ללמוד ולברר מהי דרך התורה בחיי האישות.

בימי הטהרה של האישה, כשיש הפריה נוצר בחסדי שמים ולד וכאשר אין הפריה נטמאת האישה מידי חודש בחודשו, ורק לאחר שהתנקתה לחלוטין סופרת שבעה ימים נקיים ע"י בדיקות וטובלת במקוה בסיום השבעה ימים ורק לאחר מכן נטהרת לבעלה, ואינו דומה אמבטיה או בריכה שהם מים שאובים למקוה, כשם שאין דומה שושנה המחוברת לאדמה לשושנה שכבר נקטפה, אע"פ ששניהם נראים שווים. כך מי המקוה או המעיין שהם לא מים שאובים דומה לפרח שעדיין מחובר.

וצריכה כל אישה שלפחות פעם אחת תקבל הדרכה מפורטת בעניין הטהרה וכך תזכה לשמור על מורשת ישראל ולהנחיל לדורות הבאים אחריה כיצד לחיות בקדושה ובטהרה, ואם החליטו הזוג להמנע מלהביא עוד ילדים כעת, חובה להתייעץ עם רב כיצד לנהוג עפ"י תורת ישראל, שישנם אופנים האסורים בהחלט כגון: הוצאת

זרע לבטלה כמבואר בתורה הקדושה: "ויהי ער בכור יהודה רע בעיני ה' וימיתו ה'" והסיבה לכך מפני שהיה משחית זרע לבטלה. נהגו בקווקו ובעדות המזרח, כלילה שלפני החופה מלוות הנשים את הכלה למקוה בהמון חוגג ואמר לי הרב הצדיק עקיבא הכרמי שליט"א, שימשיכו במנהגם ובלבד שישמרו על גררי הצניעות, ויש בכך קידוש ה' לפרסם עניין טהרת המשפחה, ובשנים קודמות נהגו בקווקו ללוות הכלה לטבילה בנהר, ואף בימי החורף המושלגים ואשריהן שמרו טהרת המשפחה במסירות נפש.

שלום בית (שלומי חוּנה)

האחדות שבין יושבי הבית מהווים משכן לשכינה הקדושה (אור ה' יתברך) להיות בתוכם וזאת כאשר יש ביניהם אהבה ואחוה שלום ורעות, שיש הבנה הדדית ע"י הבלגה וויתור למען השני. מסופר במדרש, על זוג אחד של"ע, לא היו להם ילדים עשר שנים ובאו אל רבי שמעון בר יוחאי כדי להתגרש בעקבות העניין. אמר להם רשב"י: כשם שחתונתכם הייתה במאכל ומשתה, כך אתם צריכים להיפרד, מתוך מאכל ומשתה דהיינו שיעשו סעודה. הלכו הזוג בעצתו ועשו לעצמם יום טוב ע"י סעודה גדולה והאיש השתכר ואמר לאשתו: אשתי כל חפץ שיש לי בבית קחי ולכי לבית אביך. מה עשתה האישה? לאחר שנרדם אמרה לעבדיה שירימו אותו עם מיטתו ויקחו אותו לבית אביה, כאשר הגיע חצות הלילה התעורר משנתו ואמר לה: אשתי, היכן אני נתון? אמרה לו: בבית אבי. אמר לה: מה לי ולבית אביך? אמרה לו: וכי לא כך אמרת לי, שכל חפץ שאחפוץ, אטול ואלך לבית אבי? והרי לי אין חפץ יותר

טוב ממך בכל העולם.

הלכו לרבי שמעון וסיפרו כל המעשה, עמד רשב"י והתפלל עליהם
ובירכתם שיפקדו בבנים, וחזרו לחיות יחד, ולאחר זמן נפקדו בבנים.
אשרי האדם שמשכין שלום בין אישה לבעלה, ששלום- הוא שמו
של הקב"ה.

מסופר במדרש שנפטר אהרן הכהן הלכו אחרי מיטתו שמונים אלף
ילדים ושמן אהרן, ומי הם אלו הילדים? אותם משפחות, שאהרון
הכהן השכין שלום בניהם, החליטו לקרוא לבנם הראשון אהרן.
בהיות המשפחה יסוד העולם והקשר הפנימי המשפחתי יסוד
המשפחה, צוותה התורה לבעל ששנה אחת תמימה יהיה עם אשתו
שישתדל לא להיות במרחקים אפי' לעבודתו, כדי שתרכה אהבה
ההדדית ביניהם ע"י יצירת קשרים שיחזקו את האחוה ביניהם
לאורך חייהם, שידוע שצביונו של הבית נקבע אחר ההתחלה לכן
מן הראוי ששנה ראשונה יקדיש מירב זמנו אל ביתו וכך ילדיהם ג"כ
יגדלו במשפחה מלאה אהבה ושמחה, וזהו ציווי התורה: "נקי יהיה
לביתו שנה אחת".

אמר רבי עקיבא: איש ואישה שזכו - שכניה ביניהם. לא זכו - אש
אוכלתם.

כאשר שמו של הקב"ה שוכן בבית יש ברכה ואושר בביתם וזוהי
כוונת רבי עקיבא, איש ואישה זכו... אם נסיר את האותיות השייכות
לשמו של הקב"ה שהם י' וה' נשאר אותיות א' וש' שהם "אש".

דיני ומנהגי הנישואין

פניני הלכה

שידוכין (תזמני)

- (א) אימותינו ואבותינו הקדושים דאגו להכין תמיד את צרכי החופה (נדוניה-גיאיז) עוד בעודם תינוקות ולהצניעם ימים רבים, עד שיכנסו ילדיהם לחופה וכבר שנולד בן מברכים אותו שיזכה לחופתו (חתן גרדו), ולבת שתזכה להיות כלה (ערוס גרדו). ואשריהם ישראל, שהיו משיאים ילדיהם בעודם צעירים!
- (ב) צריך האדם מהיותו נער להתפלל לה' ולהטיב את מעשיו, כדי שה' יזמן לו אישה טובה והגונה ואל יסמוך רק על השדכנים, וסימן ההכר לעם ישראל: רחמים, בישנים וגומלי חסדים?
- (ג) עד ימינו המנהג לשרך על ידי שדכנים עוד בעודם צעירים לימים, ואשריהם שלא נהגו לגבות כסף על השידוך ושכרם רב מהשם יתברך. לאחר בירור על טיב ויחוס המשפחה לדורותיה משני הצדדים, מגיעים להסכמה ובאים משפחת החתן לבית

מקורות וביאורים

- 1 הבית היהודי בהקדמה לנישואין. גבי נישואין בגיל צעיר עפ"י המשנה באבות "בן שמונה עשרה לחופה" וע"ע שו"ע אה"ע סי' א' סעי' ג', ורמו במדרש תלפיות "זהו אישה בבתוליה יקח" "והוא" בגימטרייה עולה שמונה עשרה.
- 2 רמב"ם איסורי ביאה פרק ה' יז' ומי שאין בו סימנים הללו אין ראוי לדבוק בו

הכלה, לדבר בענין השידוך ומציעים להם כיבוד, ומנהג קווקן שלא טועמים כלום עד אשר יגיעו להסכמה, וזאת למדים מאליעזר עבד אברהם שנאמר: "ויושם לפניו לאכול ויאמר לא אוכל עד אם דברתי דברי ויאמר דבר" (בראשית כד', לג')³.

(ד) נוהגים, שהפגישה הראשונה נעשית ע"י השדכנים והטעם שדווקא ע"י שדכנים ולא ע"י החתן, מפני שמצינו באברהם אבינו, ששלח שליח, את אליעזר עבדו לבקש הסכמת הורי רבקה והוא הפגישם בראשונה ועוד טעם שגם התורה ניתנה ע"י שליח, שמשא רבינו השליח, ואנו ככלה לפני הקב"ה.

(ה) נהגו להזמין את הכלה לבית הורי החתן לשבת או חג כדי להכיר טיבה ומידותיה וכן החתן הולך לבית הורי הכלה⁴.

(ו) נהגו שהחתן שולח מתנות לבית הכלה ולהורי הכלה, שנישואי החתן וכלה כמתן תורה שבחר ה' בישראל שנאמר: "וארסתין לי לעולם..." ולפני מתן תורה נתן ה' לישראל מתנות, שכאשר טבעו המצרים בים סוף הוציא הקב"ה את כל רכושם לחוף ועם ישראל אספום⁵.

מקורות וביאורים

3 שו"ע אה"ע סי' כו' סעי' ד' וכתב הר"ן על מס' שבת יב' שמשמעות שידוכין מלשון שקט ומנוחה שהאישה מוצאת בבית בעלה וכן מצינו בספר שופטים שכתוב: "ותשקוט הארץ" (פרק ה' פס' לה') ופירש התרגום ושדוכת ארעא ובערוך כתב שדכן מלשון ערבוב וקישור. מקום שנהגו לשלם לשדכן מחויבים לשלם.

4 ויזהרו החתן והכלה שלא ישנו יחד באותו בית לפני החתונה ואשרי מי שמתנהג בכל ימי השידוכין בצניעות ובקדושה.

5 ספר הטעמים מ"א.

הכנות לקראת החופה (חזר לוגי)

א) יום החופה הינו יום מחילת עוונות לחתן ולכלה ולכן צריכים להרבות בתשובה, צדקה ומעשים טובים, מפני שמעלת יום החופה הוא כיום הכיפורים⁶. מנהג קווקז, שילכו החתן והכלה לנשק ידי הוריהם ויבקשו מהם מחילה ויודו להם שהביאום עד הלום, וההורים מברכים את החתן והכלה⁷.

ב) צריך החתן לקנות את טבעת הקידושין מכספו והטבעת צריכה להיות חלקה, ללא אבנים וכדומה. וצריך להיזהר, שלא לתת את הטבעת לכלה באירוסין או לפני החופה⁸.

פקורות וביאורים

6 מסכת יבמות דף סג: כתוב: הנושא אישה עוונותיו מתפוקקין וכן בתלמוד ירושלמי מסכת ביכורים פרק ג' הל' ג' כתוב: חתן מוחלים לו כל עוונותיו. השל"ה בסדר האותיות אות ק' כתב שהחתן והכלה ישבו בתשובה ויתוודו ביום חופתם ובזוהר הקדוש מובא שקרובי החתן והכלה שנפטרו מגיעים מעולם האמת להשתתף בשמחה וכדי, שלא יתביישו החתן והכלה, מוחלים להם את כל עוונותיהם. וסיפר הרב מפפא שהמהרי"ד מבלזע אמר לבנו ביום חופתו, שבתשובה שעושים ביום החופה צריכים להיזהר בה יותר מיום הכיפורים, כי ביום הכיפורים אם לא שב כראוי יכול להשלימו אח"כ משא"כ ביום החופה. ע"ע בנטעי גבריאל נישואין ח"א פרק ט' סעי' א'.

7 מלכות אררט עמ' 61 כתב: שנהגו החתן והכלה לנשק ידי הוריהם.

8 שו"ע אה"ע סי' לא' סעי' ב'. יש אומרים שאם קידש בדבר שאין לו שומא (שאין בקיאים במחירו) כגון אבנים טובות וכדומה, האישה לא תיתן דעתה על אותם אבנים ודבר זה יכול להוות בעיה בקידושין, לכן נהגו לקדש בטבעת חלקה. ועיין בכך איש חי פרשת שופטים אות ה' שצריך לשאול את העדים, אם הטבעת שוה פרוטה.

ג) יש נוהגים, שהכלה קונה טלית חדשה לחתן והוא מברך עליה במעמד החופה: "ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" ואם עורכים את החופה ביום מברך לפני ברכת "שהחיינו" על הציצית: ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, אשר קידשנו במצוותיו וציונו להתעטף בציצית", מ"מ אם אין לו טלית חדשה מתעטף בישנה ולא מברך עליה שהחיינו⁹. לאחר הברכה נוהגים לפרוש את הטלית בחופה¹⁰.

ד) מנהג קווקז שהכלה לומדת הלכות טהרת המשפחה אצל אחת מקרובי משפחה הנקראת יַנְגָה וכמו כן החתן, אמנם כיום נהגו כולם ללמוד אצל רב ורבנית המומחים בנושא הבית היהודי שזהו יסוד הבית היהודי ונצח ישראל¹¹.

ה) הכלה הולכת בליווי משפחה וחברותיה (סוגדושי-כתף בריאה) למקוה לאחר שבעה ימים נקיים וטובלת בלילה שלפני החופה, וטוב שגם החתן יטבול במקוה ביום החופה, וכך היה בקווקז שהחתן טבל בנהר בליווי חבריו¹².

פקורות וביאורים

- 9 הש"ך בסימן כח' ס"ק ה' כתב שבעת ברכת "שהחיינו" יכוין לפטור גם את הקידושין, בגדיו וכליו החדשים. ה"חיד"א במחזיק ברכה ס"ק ה' כתב, שלא מברכים "שהחיינו" כשאין טלית.
- 10 הכל בו כתב טעם לפרישת הטלית, שהרי כתוב: "ופרסת כנפיך על אמתך" (רות פרק ג' פס' ט') ויש שכתבו הטעם משום עין הרע.
- 11 ראה בספר יהודי ההרים עמ' 94, וכן עם ישראל לדורותיו, וכיום ישנם מדריך חתנים ומדריכת כלות.
- 12 מלכות ארט עמ' 61, ויהודי ההרים עמ' 95. קליעת השער לכלה לאחר המקוה מובא במדרש שה' קלע את שערות חוה. גבי טבילת החתן מובא

- 1) לפני יום החופה, יתאם עם הרב להכין שני עדים למעמד הקידושין וצריך להקפיד, ששני העדים יהיו שומרי תורה ומצוות וכן שלא יהיו העדים מבני משפחת החתן או הכלה, וללא קרבה משפחתית בין העדים. העדים חייבים לראות את נתינת הטבעת וחותמים על הכתובה¹³.
- 2) טוב שהחתן והכלה ירבו לתת צדקה לקראת חופתם וכן ידאגו להזמין עניים לסעודת שמחתם שמעלה גדולה היא, ואותם עניים יהיו מליצי יושר בעדם¹⁴.
- 3) ביום החתונה, יש אשר נהגו להניח מעט אפר על ראש החתן ואומרים יחד מזמור תהילים פרק קלז' המתאר חורבן בית המקדש וכן נהגו בקווקז ובאשכנז, וכיום אצלנו נשתכח המנהג¹⁵.

- בריקנטי טעמי המצוות רכו'.
- 13 שו"ע חו"מ סי' מב' ואעפ"י שיש פוסקים שמתירים עדות בקרבה רחוקה כמבואר בשו"ע, אמנם הורה לי הרב עקיבא הכרמי שליט"א, שלכתחילה עדיף, שלא יהיו מבני המשפחה כלל מפני השלום והמכשולים.
- 14 במדרש תלפיות כתוב: שהחתן דומה למלך וכמו שהמלך פותח את ידו לעניים כך גם החתן צריך לפתוח ידו לעניים וכתב עוד המעם לועז בפרשת לך לך דף שלז' ועיקר סעודת המצוה, שיזמין עניים לשמחה וצא וראה מה נעשה לאיוב, שבאו עליו יסורים, על שלא הזמין עניים לסעודתו, וראיתי ז' לחתונת יתומים ביום חתונת ילדיהם ותבוא עליהם ברכה.
- 15 שו"ע או"ח סי' תקס" עני' ב' כתב שנהגו לתת אפר בראש החתן במקום הנחת תפילין והרמ"א כתב שיש נהגו לשבור כוס ובדרכי משה כתב שנהגו לקיים את שני המנהגים. וכן כתב באור לציון לקיים מנהג האפר לשים מעט ומיד להורידו, אמנם בשלחן גבוה ובב"י כתבו שדי בשבירת כוס.

ט) בשנים עברו נהגו בקווקז שהחתן מתענה ביום חופתו וכך נהגו קהילות רבות באירופה, אולם כיום יש שלא נהגו בזה מפני חלישות הדורות¹⁶.

י) מנהג קווקז שהחתן מזמין את בני משפחתו וחבריו וכן את אחי הכלה ועורכים סעודה קטנה לפני החתונה והוא בכדי להרבות אחוה ולהתפייס איתם וטוב שיזמינו תלמיד חכם לסעודה לומר דברי תורה (ונקרא סעודת ברור דומור)¹⁷.

יא) נהגו שקרובי החתן והכלה (מינצ'י) מחלקים את ההזמנות לקראת החתונה והמוזמנים נותנים לו סכום סמלי, על הבשורה הטובה, להשתתף בסעודת המצוה, ואין לחלק ההזמנות ביום שבת¹⁸.

פקורות וביאורים

16 הרמ"א אה"ע סי' סא' והרוקח כתב טעם לכך, מפני שבים מתן תורה עם ישראל התענו וכל ענייני החתן למדנו ממתן תורה ומהר"י ברונה כתב טעם, שהרי אין כתובה בלא מריבה לכן מתענה שיעבור בשלום, וכן מטעם שנמחלים עוונותיו כיום הכיפורים.

17 וכמו שמצינו לפני יום הכיפורים שמוחלים לו כל עוונותיו והולך ומתפייס עם בני אדם וכן בחתן שג"כ מוחלים לו כל עוונותיו, צריך להתפייס עם קרוביו.

18 אף שמעיקר הדין מותר לתת הזמנה בשבת, אולם מפאת המכשולים יחלקו בימי חול. ותשלום על בשורה טובה, שזיכהו במצות שמחת חתן וכלה.

הכנות הכלה לחופה (תזאר לוגי)

- א) מנהג קווקז, שהחתן הולך בליווי הוריו, קרוביו, הרב ומדריך החתנים מבית הורי החתן, בליווי כלי נגינה ושירה ואוחזים בידיהם נרות ולפידים (למפה)¹⁹.
- ב) מנהג קווקז, כאשר מלוים את החתן לבית הורי הכלה, להביא עימם מגשים מלאים בבגדים, תכשיטים ומיני מתיקה (טבגו) וכל הקהל זורקים אורז ומיני מתיקה לעברם ויש כאלו, שזורקים כסף (שומוש), ואח הכלה מחזיק מראה בידו²⁰.
- ג) מנהג קווקז, שבכניסה לבית הורי הכלה, ממתין אח הכלה ומקבל סכום כסף מהחתן ולאחר מכן נכנסים לבית, והרב כותב שטר תנאים (תונואי בסטה) סך התכשיטים, הבגדים וכל הנדוניה

פקורות וביאורים

- 19 הנרות והלפידים רמו למתן תורה בהר סיני שנאמר "ויהי קולות וברקים ולפידים" שעם ישראל משולים ככלה לפני הקב"ה. ועיין טעמי המנהגים אות תתקס' בשם התשב"ץ אות תסז'. ומובא במטה משה רמז בשתי נרות כנגד 252 שהם רנו' אבריה של האישה 2481 שהם רמח' אבריו של הגבר ומספרם יחד עולה 500 ופעמיים נר ג"כ עולה 500.
- 20 מסכת ברכות דף נ' זורקים חיטים ומיני מתיקה וכן בכתובות דף ח' ברש"י שם וכן בשו"ע או"ח סי' קעח' סעי' ה'. הסבירו לי הזקנים שאנו זורקים אורז ולא חיטים שנקרא ברכט והוא עפ"י הזוהר הקדוש שכל הצמחים ה' מינה מלאך עליהם חוץ מחמשת מיני דגן שהממונה עליהם הוא ה' יתברך ולכן נזהרים יותר בלחם. זריקת הכסף נהגו החסידים בפולין ובעלז מובא בנטעי גבריא על ערך חלקה. וגבי החזקת המראה עיין במנהגי ישראל ח"ב שיש עוררים על כך, ולכן שב ואל תעשה עדיף.

וחותמים בו²¹.

ד) מנהג קווקז, כאשר יוצאים מבית הכלה, הוריה, משפחתה וחברותיה (סוגדושי) מלווים אותה מסביבה ומדריכת הכלה (ינגה) הולכת לפניה ולפיד בידה והולכים כולם לבית הורי החתן²².

ה) מנהג קווקז, שבכניסת בית החתן, מקבלת את פניהם אם החתן בקצרת דבש (עסאל) ושמה האם יד הכלה הימנית בדבש ומטביעה ידה במשקוף הבית לסימן טוב²³.

ו) יש מקומות בקווקז שנהגו לערוך בבית הורי החתן את הקידושין ובבוא השעה יוצאים כולם למקום מעמד חופה. ויש נהגו (בעיקר בדרבנד) לערוך החופה וקידושין בבית הכנסת ולאחר

פקורות וביאורים

21 אח הכלה מקבל כסף כמו שמצינו אצל אליעזר עבד אברהם כאשר הלך להביא אישה ליצחק כתוב: "ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ומתנות ויתן לרבקה ומגדנות נתן לאחיה" (בראשית כד, נד).

22 מסכת מגילה כט' מבטלים תלמוד תורה להכנסת כלה ופרש"י ללוות הכלה מבית אביה לחופה והוסיף הררישה אה"ז סי' כה' ס"ק ה' שכולם מתאספים בבית בבית הכלה לקראת החופה. וכן מובא במעם לועז תקעו. וצריך שהכל יהיה בקדושה וצניעות שהרי ה"ז כתב שיש שביטלו מנהג זה מטעמי צניעות.

23 הדבש הוא לסימן טוב כמו שמצינו בראש השנה וכן יהיה בתחילת הנישואין וידוע שיום החופה נמשל למעמד הר סיני והתורה משולה לדבש שנאמר "דבש וחלב תחת לשונך" ומטעם זה יש נהגו להטביל גם בחמאה, וראה המנהג בספר יהודי ההרים עמ' 95, ובספר מלכות אררט עמ' 61 מובא שהמנהג בחמאה ודבש.

מכן עושים סעודת מצוה, אמנם כיום כולם נהגו לערוך את החופה והקידושין במקום השמחה וסעודת מצוה, ונהגו לערוך שתי שמחות מצד בית החתן, וכן מצד הכלה, וכיום רובם נהגו לערוך שמחה אחת במעמד החופה וקידושין²⁴.

(ז) מנהג עתיק בקווקז, שחברותיה של הכלה מלוות אותה אל התופרת (בולשי-בורה) כדי לקנות שמלת כלה (בולשי-ערוס) ומאותו בד היו תופרים עוד בגדים ומחלקים לעניים ויתומים, וכיום שקונים כבר בגדים מוכנים, ויש נוהגים ג"כ לקנות לעניים ויתומים, ואשריהם ישראל²⁵.

פְּקוּרוֹת וּבִיאָוּרִים

- 24 וע"ע בזה בספר נהר מצרים באורך, שעדיף לערוך הקידושין והנישואין יחד וכך תיקנו עוד מזמן התלמוד כדי למנוע מכשולים שאם חלילה נפרדו לאחר הקידושין צריכה גט למרות שעדין לא התקיימה החופה שבחתונה.
- 25 ראה בספר מלכות אררטלצביכשדאי, וכיום נשכח המנהג ואשרימי שינהג בכך.

ליל החתונה (שב ערסי)

- א) נהגו בקווקז, בשנים עברו לעשות החופה והקידושין ביום לקראת הערב וכך מנהג ירושלים, אולם כיום רוב העם עושים את החופה והקידושין בלילה ואין לחשוש²⁶.
- ב) יש נהגו, שהחתן מכסה פני הכלה בהינומא לפני החופה ולאחר מכן ניגשים לחופה²⁷.
- ג) נהגו, שהשושבינים מלויים את החתן והכלה בדרכם לחופה ואוחזים נרות בידיהם, על פי המדרש, שהמלאכים: גבריאל ומיכאל היו שושבינים של האדם הראשון.
- ד) מנהג קווקז, שהכלה עומדת לימינו של החתן, ויש נהגו לשמאלו, זכר לחורבן בית המקדש²⁸.
- ה) מנהגנו, לא להקפיד שתהיה החופה דווקא תחת כיפת השמים, אלא יכולים לערוכה גם בתוך מקום מקורה, ובדגיסתן נהגו לערוך החופה בחצר בית הכנסת תחת כיפת השמים, שיהיה

פְּקוּרוֹת וּבִיאוּרִים

- 26 כך כתבו הפוסקים להקיש קידושין לגט, מה הגט ביום אף הקידושין ביום וכ"כ רבי חיים פלאגי בספר נשמת כל חי ח"ב סי' ב', אמנם בשו"ת רב פעלים כתב שאין לחשוש ואפשר לקדש גם בלילה.
- 27 יש אומרים שזהו מצות יחוד, ויש נוהגים לגלות פני הכלה לפני החופה.
- 28 הרוקח בשנא' כתב, שתעמוד לימין החתן וכן הוא בכנסת הגדולה, אמנם בסידור בית עובד מובא בשם רבנו האר"י ז"ל שתעמוד לשמאלו זכר לחורבן.

זרעינו לרוב ככוכבי השמים, וכך נהגו חלק מעדות אשכנז²⁹.

ו) במעמד החופה כל הקהל עומדים, מפני כבוד השכינה וכבוד החתן וכלה ויקפידו שלא לדבר, אלא ישמעו הברכות ויענו אמין³⁰.

ז) יש אשר נהגו, לעשות פירמדה מכוסות ושופכים יין בכוס העליונה ונשפך ממנו לשאר כוסות והוא מנהג טוב, מזמן התלמוד.

ח) חובה לשמור על הכתובה כל ימיהם ובמקרה שאבדה הכתובה, ילכו לרב ויכתוב כתובה חדשה ויחתימו עדים וכיום ישנו ברבנות העתק כתובה³¹.

ט) מנהג קווקז לערוך טקס החינה בסיום החתונה, כאשר כולם מתקבצים ליד החתן והכלה והאח הצעיר של הכלה מחלק את החינה לציבור ושמים אצבעותיהם בחינה לסמל השמחה ויש שנותנים כסף לאח הצעיר. נהגו בסיום החתונה לאחר חצות הלילה ללכת לבית משפחת הורי החתן ויושבים שם על שטיח והחתן וכלה ישבו בכיסאות ואחד מהקהל פותח בקול נהי (עצוב) ומזמר "בני-גורו" (בני גלות, ועיין בהערה) ומזכיר נשמות הנפטרים הקרובים לחתן ולכלה וכן חורבן בית המקדש וארץ

פקרות וביאורים

29 כתב בכנסת הגדולה, שתחת כיפת השמים הוא סימן טוב וביביע אומר ח"ג אה"ע סי' י' אות ד' כתב, שאין זה מנהג ספרד.

30 יביע אומר ח"ו סי' סח' וח"ג סי' י' ועוד פוסקים.

31 קיצור שו"ע פרק י' הל' ה' ולא חייבים שהכתובה תהיה בבית הווג, אלא כל מקום שמור.

ישראל, ואח"כ מזכירים משמות המשפחה וכל הקהל חוזרים אחריהם.³²

(י) נהגו בקווקז, שלאחר שנתן החתן טבעת הקידושין לכלה, שוב נותן לה מטבע מכסף טהור והוא מנהג טוב.³³

פְּקוּרוֹת וּבִיאוּרִים

32 והמנהג הקדמון בספרים ישנים ובצבי כשדאי. בני-גרו הוא ניב בפרסית ופירושו לומר ולהזכיר כך מובא בספר יהודי ההרים עמ' 91. ויש שאמרו בני גלות, רק שהלשון השתבש להזכיר לנו שאנו עדיין בגלות, עד לביאת גואל צדק בבנין בית המקדש בב"א. י"א שחינה זה ראשי תיבות ח-חלה נ-נידה ה-הדלקת הנר, שזהו עיקר המצוות השייכות לאישה. הזכרת שמות הנפטרים הוא עפ"י הזוהר הקדוש פרשת פנחס שנשמות הצדיקים באים בליווי השכינה לחופה והטעם שדווקא בחצות מפני שזהו זמן תיקון חצות ובוכים בזמן זה על בית המקדש ואמרתי מנהג זה לראשון לציון הרה"ג שלמה עמר שליט"א ואמר לי שמנהג טוב הוא וטוב שיוסיפו מזמור מתיקון לאה.

33 כסף סימן לחסד ומייחל שכך יצאו בניו רחמנים ביישנים וגומלי חסדים וגם כדי לבטל כישופים ויש עוד סודות בזה כידוע בבן איש חי, וראה המנהג בספר מנהגי ישראל ח"ב עמ' שג.

לאחר החתונה (ערסי בגדה)

א) מנהג קווקז, שברגל (חג או שמחה) הראשון לאחר החתונה, באים החתן והכלה לבית הורי הכלה ונמצאים שם מספר ימים ומספרת הכלה שבחיה ושבחי החתן ולבסוף אביה נותן לה ולחתנו מתנה ומברכם ושולחם חזרה לביתם, והוא מנהג קדום בתלמוד ירושלמי (ועיין בהערה)³⁴.

ב) מנהג שבת חתן- נהגו בקווקז לעשות שבת חתן בשבת שלאחר החתונה (שובות חתין). וכן מנהג הספרדים. בשבת בבוקר החתן והכלה מגיעים לתפילת שחרית בליווי כל הקרובים ומכבדים את החתן להוציא ס"ת ועולה לתורה, הרב והקהל מברכים בסימן טוב ומזל טוב ושרים ומשמחים את החתן וכלה. הכלה והנשים זורקות מיני מתיקה מעזרת הנשים ואחר התפילה עושים קידוש ומברכים על מיני מתיקה שהביאו המשפחה עוד לפני השבת, ומחלקים מתנה צנועה לכל המתפללים ולרב, שיתפללו על הזוג. ויש נהגו להוציא ס"ת נוסף וקוראים לחתן בפרשת "ואברהם זקן..." (שמסופר זיווג יצחק ורבקה), ומזמינים את הרווקים שיכנסו תחת הטלית ומברכים אותם לזיווג הגון³⁵.

34 אפשר לומר סמך למנהג זה עפי' התלמוד ירושלמי מסכת פסחים פרק ח' הל' א' איזהו "רגל ירדופין" (פוי וקונדה) שאביה רודפה לבית בעלה וכן בירושלמי כתובות פרק ז' הל' ד' ופירש שם הפני משה שרגל ראשון הולכת הכלה עם בעלה ומספרת שבחים ואביה רודפה להחזירה לבית בעלה.

35 הטעם לשבת חתן מובא בתנא דבי אליהו פרק יז', ששלמה המלך בנה את ביהמ"ק השני עשה שני שערים באחד נכנסים רק החתנים בשבתות ובאחד אכלים והיו ישראל יושבים בין השערים ומברכים את החתנים ולהבדיל

ג) שבע ברכות- חתן וכלה שמחתם נמשכת שבעה ימים. כל לילה עושים סעודה ובסופה מברכים שבע ברכות וכך ג"כ נהגו בקווקז ובכל תפוצות ישראל, שכך תיקן משה רבינו לישראל³⁶. החתן וכלה דומים למלך ומלכה וימים אלו ימי מועד עבורם ולכן אין להם לעשות מלאכה בימים אלו וצריכים ללבוש מלבושי כבוד והדר ואין החתן או הכלה יוצאים לבדם, מפני שצריכים שמירה.

ד) לכתחילה עדיף שבכל שבעת ימי המשתה יהיו נוכחים בסעודה לפחות עשרה גברים וצריך החתן לאכול פת עם המסובים. כדי לברך את כל השבע ברכות צריכים שלושה תנאים:
א. עשרה אנשים שמתוכם שבעה שאכלו פת.
ב. שהסעודה תתקיים בבית החתן.
ג. שתי פנים חדשות (אנשים שלא השתתפו בחתונה).

ויש נהגו לברך את כל השבע ברכות, אפילו שלא עשו את

פקודות וביאורים

מנחמים את האבלים, משנחרב בית המקדש תיקנו שיבואו לבתי כנסיות ושם הקהל מברכם. דע שלמרות המנהג הנפלא של השבת חתן, חייב החתן לדעת שזאת בתנאי שלא יהיו חילולי שבת כגון כלי נגינה או נסיעה ברכבים ומנהג רע יש שכיום עושים שבת חתן באולם ומחללים שבת ואין כשרות לאולם ובוודאי שאין הקב"ה חפץ בכך. לכן כאשר אין לחתן ברירה יעלה לתורה בשני או חמישי ושכרו וברכתו תהיה מהקב"ה על כך וזכות זו תגן עליהם כל ימי חייהם.

36 תלמוד ירושלמי כתובות פרק א' הל' א', רמב"ם הלכות אבל פרק א' הל' א' ובספר מנורת המאור ח"ב נר ג' כתב שאף לפני משה רבינו נהגו כן במצרים ועיין שו"ע אה"ע סי' סד'.

הסעודה בבית החתן, וכיון שאין המנהג אצלנו ברור יעשו כמו שכתבנו בתחילה. כל הברכות מחלקים בין הקהל ואין החתן מברך אותם. וכאשר אין את התנאים הללו מברכים, אך ורק שתי ברכות:
א. "אשר ברא...". ב. ברכת "הגפן"³⁷.

זמנים הראויים לנישואין (ואַחַט עֶרְסִי)

- א) נהגו בקווקז ובעוד קהילות לשאת אישה ביום רביעי בשבת, והוא ע"פ המשנה, אולם ע"פ הזוהר הקדוש עדיף שלא ישא ביום רביעי וטוב שישא ביום חמישי בשבוע³⁸.
- ב) לא ישא אישה ביום שישי ובמוצאי שבת ויו"ט, מפני המכשולים³⁹.

מקורות וביאורים

- 37 שו"ת יביע אומר ח"ו אה"ע סי' ט', וכן בבית חתנים ח"ב פרק טו' ועיין בשובע שמחות ח"א פרק יז' ע"ש כל יתר דיני השבע ברכות באורך.
- 38 מסכת כתובות דף ב, זוהר הקדוש פרשת פינחס ועוד טעם ליום חמישי שבו נבראו הדגים ובהם נאמר: "פרו ורבו..." והוא סימן טוב וע"ע בזה בספר 'מנהג ישראל תורה' אה"ז דף סח'. ואגב אזכיר מנהג יפה בקווקז לאמר ימי השבוע, אחד בשבת, שני בשבת וכו' (יאק שבות, דו שבות) וכך מובא בכן איש חי פ' כי-תשא יז'. וכך בספורנו שם, והטעם לקיים מצוות "זכור את יום השבת לקדשו" שברכת כל השבוע נובעת מיום השבת.
- 39 אעפ"י שמצד הדין מותר, כבר כתבו האחרונים, שמצוי בזמנים הללו חילולי שבת וכן הורה מו"ר הרב עובדיה יוסף שליט"א.

ג) ישנם עוד ימים, שנהגו לא לשאת בהם נשים והם: ראשי חודשים, חציו הסופי של החודש, ז' באלול, ז' בשבט. ז' בתמוז וחודש מר חשון, אמנם כיום רבים לא נהגו להחמיר בימים אלו שמותרים עפ"י ההלכה ושומר פתאים ה'; ומ"מ עדיף שלא יקבעו החתונה ליום האחרון בחודש⁴⁰.

ד) אין נושאים נשים בחגים והם: שבעת ימי הפסח, שבועות, ראש השנה, כיפור שבעת ימי סוכות ושמחת תורה. הטעם שאין נושאים בימים אלו, משום שאין מערבבים שמחה בשמחה ועוד מטעם שיהיה פנוי לקיים שמחת החג ואף לערוך החופה בלא סעודה אסור בימים אלו⁴¹.

ה) בחנוכה ופורים, שהם חגים מדרבנן נושאים בהם נשים, מפני שהם ימים מוצלחים⁴².

ו) אין נושאים נשים בימי התעניות והם: צום גדליה (ג' תשרי), עשרה בטבת, י"ז בתמוז, ומר"ח אב עד י' באב ומנהג קווקז כמנהג אשכנז לא לשאת אישה מי"ז בתמוז עד י' באב. הטעם שאין נושאים נשים בימים אלו, מפני שהם ימים קשים שעברו על עם ישראל ובפרט חורבן בית המקדש ועדיף שגם במוצאי

מקורות וביאורים

40 ילקוט יוסף שובע שמחות ח"א עמ' עז' וכתב עוד שם, שבימינו יפה שעה אחת קודם.

41 מסכת מועד קטן דף ח: ועיין שם בגמרא עוד טעמים וכן בשו"ע או"ח סי' תקמו'.

42 שו"ע שם סי' תרצו' וכן בספר מנהגי חב"ד עמ' עו' כתב שעושים נישואין בחנוכה וכן מנהג ויזניץ'.

התעניות לא יערכו החופה, כדי שלא יצטרכו לעשות את ההכנות של השמחה ביום התענית⁴³.

(ז) אין נושאים נשים בימי ספירת העומר ומנהג הספרדים מפסח ועד ל"ד בעומר, מפני שבימים אלו מתו עשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא. ואחינו האשכנזים מקילים ביום ל"ג בעומר⁴⁴.

(ח) כל האמור גבי קביעת התאריכים הם מרבתינו הקדושים, אולם בראש ובראשונה, חייבים להקפיד, שהחתונה תהיה בקדושה, צניעות וכשרות ובדרך זו הלכו אבותינו הקדושים, ע"פ תורתנו הקדושה.

עם פי ראוי להתחתן

(א) בזמן חכמי התלמוד שבחו את המנהג לשאת אישה מבנות משפחתו כגון: בת אחותו, בת אחיו, בת דודו, בת דודתו מצד אביו או מצד אמו, מפני שטבעם שווה והשלום ישרור ביניהם וכך ג"כ מנהג קווקז לדורותיו, אולם כיון שדעת הרופאים בימינו, שיש בזה סיכון רפואי לילדיהם יש שנמנעים מנישואים

פקרות וביאורים

43 שו"ע שם סי' תקנ"א וברמ"א שם, ובארץ הקודש נהגו להתיר להינשא מיז' בתמוז עד ר"ח אב כמנהג הספרדים, ועיין ביביע אומר ח"ו סי' מג', וכן בשו"ת אביר יעקב או"ח סי' ב'.

44 שו"ע שם סי' תצ"ג ועיין ברמ"א ובמשנה ברורה שם. מעשה בתלמידי ר"ע מובא במסכת יבמות סב., ועיין ביביע אומר ח"ג או"ח סי' כו' אות ד'.

אלו ומ"מ אין לאסור נישואים אלו ויש ברפואה כיום בדיקות דם וע"פ זה מכריעים אם יכולה להיווצר בעיה לילדים וזאת יש לעשות לפני תחילת השידוך כדי למנוע עגמת נפש⁴⁵.

(ב) עם הארץ לא ישא כהנת, מפני שזהו סכנה לו ולה וכל זה דווקא באדם שהוא מחלל שבת ברבים, אמנם תלמיד חכם שנושא כהנת הרי זה משובח, וכהן יכול לשאת בת ישראל⁴⁶.

(ג) יש שנזהרים לא לשאת אישה ששמה כשם אמו או גבר ששמו כשם אביה, אמנם אין צריך לחשוש לכך ומ"מ אם בכל זאת חושש אפשר להוסיף שם לחתן או לכלה ובזה מותר⁴⁷.

(ד) מותר מצד הדין ששני אחים ישאו שתי אחיות, אמנם יש כאלו שחששו לכך⁴⁸.

פיקורת וביאורים

45 שו"ת ציץ אליעזר ח"טו' סי' מד', יביע אומר ח"ד אה"ע סי' ז' אות ט' וכן מובא בספר נשמת אברהם אה"ע סי' ב'.

46 שו"ע אה"ע סי' ב' סעי' ח' וביחודה דעת ח"ה סי' סא' כתב, שאם קובע עיתים לתורה יכול לשאת כהנת.

47 צוואת רבי יהודה החסיד ועיין ביביע אומר ח"ב אה"ז סי' ז' שכתב שם שמי שאינו חושש לזה אין צריך להחליף שם ויש אומרים שצוואת רבי יהודה החסיד היא רק למשפחתו.

48 צוואת רבי הורה החסיד וכן מובא בספר חסידים סי' תעז' וע"ע בזה ביביע אומר ח"ד אה"ע סי' ה'.

פניני המעשיות (דַרְש)

מסופר בתלמוד: חוזים בכוכבים אמרו לו לרבי עקיבא, כי ביום שתכנס בתו לחופה, יכיש אותה נחש ותמות והיה רבי עקיבא מצטער ודואג על כך.

ביום כניסתה לחופה לקחה ביתו של רבי עקיבא את תכשיט הזהב שלה ובתכשיט היה תפור מחט מאחריו ונעצה אותו בכותל שבחוץ.

באותה העת, הניח שם הנחש את ראשו ובזמן שנעצה את התכשיט בכותל, קלעה ודקרה את הנחש בעינו. למחרת בבוקר, כאשר הורידה את התכשיט מהכותל נגרר אחריו הנחש המת, שמע זאת רבי עקיבא ואמר לביתו: איזה מעשה טוב עשית שניצלת מאותו נחש? אמרה לו: אתמול בערב בא עני אחד וביקש לאכול, לאחר שכולם היו טרודים בסעודת הנישואין ולא שמו ליבם אליו, לקחתי חלק מסעודתי ונתתי לעני לאכול.

אמר לה אביה: מצוה גדולה עשית ובזכותה ניצלת ממיתה. דרש רבי עקיבא: "וצדקה תציל ממות".

מכאן למדים כמה חשוב שאדם יאכיל את העניים מתוך סעודת הנישואין שאין אנו יודעים מהי שכרה של אותה מצוה.

(תלמוד בבלי שבת קנו:)

מסופר במדרש: מעשה באדם אחד שהיה עשיר גדול, שהייתה לו בת אחת חסידה יפת תואר מאוד, ונישאה שלוש פעמים לשלושה בני אדם. כעבור הלילה הראשון של נישואיה, היו מוצאים את בעלה מת. אמרה: לא ימותו עוד בני אדם עלי, אשב אלמנה ועגונה עד אשר יראה הקדוש ברוך הוא בצערי וירחם, ישבה כך ימים רבים.

לאותו עשיר היה אח עני מאוד במדינה אחרת והיו לו עשרה בנים ובכל יום ויום היו הוא ובנו הגדול מביאים חבילות עצים מן היער ומוכרים אותם, ומזה היו מתפרנסים הוא ואשתו ובניו. פעם אחת לא הצליחו למכור את העצים ולא היו להם מעות לקנות לחם ולא אכלו באותו היום, למחרת הלכו ביער והתעצבה רוח האב, מיד כשראה הבן זאת זלגו עיני הבן דמעות על עניים ותלה עיניו למרום. חשב הבן בליבו מה יעשה, נטל רשות מאביו ומאימו והלך למדינת דודו העשיר, כשבא לביתו שמחו עליו דודו ובני משפחתו שמחה גדולה ושאלו על אביו ואמו ועל הבנים. ישב עימו שבעה ימים, לסוף שבעת הימים בא הבחור לדודו ואמר לו: שאלה אחת אני שואל ממך, אל תשיבני ריקם. אמר לו דודו: אמור בני מה שתרצה. אמר לו: השבע לי, וכן עשה. אמר הבחור: זאת השאלה אשר אני שואל ממך - שתתן לי את בתך לאישה.

כששמע האיש בכה ואמר לו: בני ידוע הדבר שכל מי שמתחתן עם בתי סופו למות. אמר לו: אף על פי כן אני מוכן! אמר לו: אם על עסקי ממוני אתה קופץ עליה, אל תשא אותה ואני אתן לך כסף וזהב. אמר לו העני: כבר נשבעת על הדבר הזה. ראה העשיר הדבר ונתרצה לו ובא לבתו וסיפר לה את הדברים. כששמעה זאת בכתה וצעקה

במר נפשה ותלתה עיניה למרום ואמרה: ריבונו של עולם, תהי ירך בי ואל ימות האיש הזה עלי. מה עשה אותו עשיר? קידשה ועשה משתה וקרא לזקני העיר ועשה כילה וישב החתן בתוכה, נזדמן לו זקן אחד והוא אליהו זכור לטוב ואמר לו: בני, אתן לך עצה נכונה ואל תזוז מעצתי, כשתשב לסעוד יבוא אליך עני לבוש בגדים שחורים וקרועים, עני שאין כמוהו בכל העולם, כשתראהו תקום ממושבך והושיבהו אצלך והאכילהו והשקהו ושמם לפניו בכל כוחך וכבדהו, אם תעשה את כל אשר אמרתי לך, תחיה לשלום.

הלך לו הזקן ובא החתן למקומו, וישב במשתה. כשהתחילו לאכול בא אותו עני וכשראהו החתן עמד ממקומו ועשה לו כל מה שאמר הזקן. לאחר המשתה קרא אותו עני לחתן, הביאו לחדר, ואמר לו: בני, אני שלוחו של מקום ובאתי הנה לקחת את נפשך. אמר לו: אדוני, תן לי זמן, שנה אחת או חצי שנה, אמר לו: לא! אמר לו: אם כן, תן לי שלושים יום או שבעת ימי המשתה, אמר לו: לא אתן לך אפילו יום אחד, כי כבר הגיעה שעתך. אמר לו: בבקשה ממך, המתן לי עד שאלך ואקח רשות מאשתי, אמר לו: לדבר הזה אשא פניך, לך ובוא מהרה. הלך לחדר והיא יושבת יחידה ובוכה ומתפללת לקונה. קרא הבחור אליה ובאה לפתוח לו, כשנכנס אליה לחדר, אמרה לו: למה באת? אמר לה: ליטול רשות ממך, כי שעתי קרובה ללכת בדרך כל הארץ. כי המלאך בא ואמר לי שבא לבקש את נפשי. אמרה לו: לא תלך, אלא תשב הנה ואני אלך לי ואדבר עימו. הלכה ומצאה אותו, אמרה לו: אתה המלאך שבאת לבקש נפש אישי? אמר לה: כן. אמרה לו: לא ימות עתה! כתוב בתורה: "כי יקח איש אישה חדשה לא יצא בצבא ולא יעבור עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת

ושמח את אשתו אשר לקח". והקדוש ברוך הוא אמת ותורתו אמת, ואם תיקח את נפשו תעשה התורה פלסתר. אם תעשה דברי מוטב ואם לא תבוא עימי לבית הדין הגדול. מיד גער הקדוש ברוך הוא במלאך והלך. בלילה היו יחד החתן והכלה, ואבי הכלה ואמה בוכים בחדרם. כשהגיע חצי הלילה קמו האיש והאישה להכין קבר לחתנם, קודם שיעלה עמוד השחר. כשקמו שמעו שהחתן והכלה משחקים ושמחים יחד. נכנסו לחדר לראות הדבר, ראו ושמחו והודיעו הדבר לקהל והודו לקדוש ברוך הוא.

ראו עד היכן מגעת מצות הכנסת עניים לסעודת המצוה.

(החופה והנישואין בשערי האגדה פרק לא')

סיפור זה שמעתי מיהודי שעלה לארץ מקווקז בשנות השישים: כפר קטן ישנו בהרי הקווקז אשר היהודים שרדו בו מאות בשנים, הבחור יצחק (שם בדוי) הגיע לגיל השידוכין, אך אותו כפר היה קטן ולא נמצא בו שידוך עבורו מכל בנות הכפר, או מפני שהתחתנו כבר או שהיו קטנות, קרובי משפחתם גרו בעיר הבירה "בקו", והנה כבר עברה שנה, ועוד שנה, ויצחק כבר בגיל עשרים וארבע, באחד מן הימים, קראה לו אימו הצדקנית אשר שערות ראשה כבר החלו להלבין מרוב צערה, ואמרה לו: בני היקר לאחר מחשבות רבות והתייעצות עם אבא החלטנו לשולחך אל קרובי משפחתנו בעיר בקו והם יסייעו לך בפרנסה בכבוד, ותמצא לך שידוך טוב, וכבר ארזתי את בגדיך וכסף להוצאות הדרך ובעוד שעתיים תלך לשלום ודי' יהיה בעורך.

היה קשה ליצחק לעכל את הרעיון, אך מעולם לא סירב להוריו והיה מכבדם מאוד והסכים.

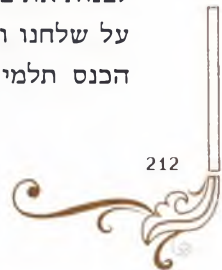
בהגיע השעה לצאת לדרכו, אימו ליוותה אותו מספר פסיעות משער הבית ואז היא קראה לו: יצחק! הסתובב הנער הפנה מבטו אליה וראה שאימו בוכה דמעות שליש, חשב יצחק בליבו שקשה עליה הפרידה, והחל להרגיעה.

אמרה לו אימו תוך כדי בכי מר: "בני היקר בעיר הבירה ישנה התבוללות קשה מאוד עם הגויים, אך תבטיח לי שלא תחתן עם בנות הגויים, ואפילו אם תצטרך להינשא ליהודיה בלי ידיים ובלי רגליים, טוב שתינשא לה מאשר לעזוב דרך אבותינו הקדושים. ובאמת שכך היה שב"ה התחתן עם יהודיה כשרה ונולדו להם ילדים וכעת גרים בארץ הקודש.

מעשה זה מדבר בעד עצמו כמה אימותינו הקדושות דאגו להמשיך את שושלת היהודיים בחירוף נפש למרות תנאי מקומם הקשים.

מסופר על אחד מתלמידי הגאון רבי אליהו מוילנא זצ"ל, שנתעוור בימי נעוריו, אולם לא פרש מאהלה של תורה וכל הימים היה שוקד על משנתו, עד שהגיע למעלות רמות בתורה. הגר"א מוילנא נטל על עצמו להשיאו אישה ואמנם נמצאה אחת מבנות וילנא, שהסכימה לבנות את ביתה עם הצעיר העיור ואביה התחייב להחזיק את הזוג על שלחנו ובלבד שיוסיף לעמול בתורה. שמחתו של הגר"א ביום הכנס תלמידו לחופה הייתה מרובה והיא הגיעה לשיאה לפני

העמדת החופה, כאשר השושבינים הובילו את החתן לכסות את הכלה בהינומה כמנהג ישראל, באותה שעה פנה אליו הגר"א ואמר לו: חכמינו ז"ל אמרו "אסור לקדש אישה עד שיראנה", ומשהשלים את דבריו פקח החתן העיור את עיניו! כל העומדים שם נוכחו לראות את כוחו האלקי ובני הזוג ראו את עולמם בחייהם. בנים ובני בנים. הרי לנו שגם אם אדם מוותר ומוכן להתחתן עם אדם שיש לו בעיה כלשהי הקב"ה לא ישיבו ללא שכר.

{החופה והנישואין בשערי האגדה פרק לב'}

מסופר בתלמוד: רבי יהודה בר אילעאי היה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה. רב שמואל בר יצחק היה לוקח בידיו שלושה ענפים של הדסים והיה זורק שנים לאויר ואחד היה תופס בידו וכן על זה הדרך כדי לשמח את החתן והכלה. פעם הגיע לחתונה כזאת רבי זירא וכשראה את מעשיו של רב שמואל שהיה זקן וגדול בתורה, שמזלזל בכבוד עצמו ונוהג קלות ראש בעצמו, אמר שלא נאה לרב שמואל לעשות דבר זה, שמביא את ידידיו החכמים לידי בושה.

כשנפטר רב שמואל היה יורד עמוד של אש מן השמים והפסיק בינו לבין העם וקבלה היא בידנו, שאין כל אדם זוכה לעמוד אש רק לאחד או שנים בדור ואז אמר רבי זירא, שהשוט של הדס שהיה מרקד בו רב שמואל הועיל לו כעת וזכה למעלות גבוהות. ראו כמה גדולה מצות שמחת חתן וכלה שצריך כל אדם לשמחם בכל מה שהוא יכול. (כתובות יז').

מסופר על הגאון רבי יוסף שאול נתנזון זצ"ל, אב בית דין לבוב וגיסו הגאון רבי מרדכי זאב זצ"ל, שהלכו לאסוף כסף לפדיון שבויים, בדרכם סרו אל הגביר המפורסם רבי הרצלי ברנשטיין. הוא קיבל את פניהם בכבוד רב, כאשר שמע את מבוקשם אמר להם: אם תגיעו לאכול היום בביתי סעודת צהריים אתן לכם את כל הסכום החסר" נענו לו הרבנים ונשארו לסעוד איתו.

בתוך הסעודה דיברו הרבנים דברי תורה ודרשו, עד כמה גדולה מצות פדיון שבויים וזריזים מקדימים לקיימה, כי שכרה גדול מאוד, כששמע בעל הבית את דבריהם אמר להם: כיון שהתחלתם בשבח המצוה, הנני מבקש מכם רשות לספר מה קרה איתי בימי נעורי ואז תראו, עד היכן זכות המצוה מגיעה. פתח הגביר ואמר: אחרי החתונה שלי הייתי צעיר לימים אברך הסמוך על שלחן חותנו, שאין דאגת הפרנסה מוטלת עליו, כאשר יצאתי מבית חותני לאחר מספר שנים, היו בידי ארבע מאות שקל כסף וזה היה כל רכושי, אז התחלתי לדאוג לצרכי בני בייתי, כאשר הגיע זמן היריד הגדול בלאשקביץ אמרתי בליבי: אנסה את כחי במסחר, אולי יצליח ה' בעדי ואמצא את דרכי במסחר אבנים טובות ומרגליות, מסחר שעסקו בו אבותי ואבות אבותי.

באתי ליריד הגדול הזה ומצאתי שם אלפי בני אדם וכל אחד מהם טרוד בעסקיו, זה מוכר וזה קונה, כולם מדברים וצועקים והרעש ממלא את כל רחובות העיר והנה בתוך המהומה הזאת, שמעתי קול אישה בוכה וקולה היה חודר עד עמקי נפשי, ניגשתי אל האישה

הבוכה ושאלתי אותה: מפני מה את בוכה? השיבה לי האישה: "עת דודים הגיע לביתי הכלה וצריכה אני ארבע מאות שקל כסף להכניסה לחופה ואם לא אצליח להביא את הנדוניה לפני החופה הארוס יעזבנה לנפשה, כל הזמן אני הולכת מאיש לאיש ומספרת לכל אחד את צערי ואין מי שירחם עלי ועל ביתי "

ממשיך הגביר ומספר: כאשר שמעתי את דברי האישה, נכמרו רחמי עליה, הוצאתי את כל כספי ונתתי לה והלכתי משם. לאחר מכן ניגש אלי סוחר אחד ובידו מחרוזת אלמוגים יקרה, מימי לא ראיתי אלמוגים כאלו יפים.

הביט בי הסוחר ואמר: אחי! מה אתה משתומם על המראה הזה? האם תרצה לקנות את האלמוגים האלה? אמרתי לו: אני רוצה! אך העיקר חסר מן הספר אין לי כסף לשלם עבורם.

כששמע הסוחר שאין לי כסף לשלם עבורם, אמר לי: אמכור לך את המחרוזת רק באלף שקל כסף ומחר תשלם לי את הכסף, כי ראיתך לאיש נאמן, לקחתי מידו את מחרוזת האלמוגים ומכרתי אותה מיד ליד והרווחתי הון רב, באותו יום באתי אליו ונתתי לו אלף שקל כסף ולקחתי ממנו שוב פעם בהקפה אבנים טובות ומרגליות במחיר ששת אלפים כסף.

כעבור ימים אחדים הלכתי אליו כדי לשלם את החוב אך לא מצאתי אותו, הלכתי בשווקים וברחובות לבקש את האיש אך לא מצאתי אותו.

שנה לאחר מכן שוב חיפשתי את אותו אדם, אך הוא נעלם ואיננו. לבסוף אמרו לי בני אדם: לשוא אתה מחפש את הסוחר הזה, כי לא

תמצא אותו, אין זה כי אם אליהו הנביא זכור לטוב.

מאותו יריד ואיך אני מנסה לחפש אחר הסוחר ההוא ועד היום לא מצאתי אותו, אבל אני יודע דבר אחד, שבזכות מצות הכנסת כלה, הגעתי לכל העושר הרב אשר אתם רואים כיום וא"כ הדבר מדוע לא אתן לכם את הסכום אשר אתם דורשים לדבר מצוה, מיד ניגש אל התיבה ונתן להם את הסכום הנדרש לפדיון שבויים ואמר להם: כן יעזרנו ה' לי ולכל אשר ידרוש את ה' באמונה.

ראו חברים כי אין שיעור למצות הצדקה ואין אנו יודעים מה שכרה וכדי לכל אדם לעזור לחתן וכלה עד כמה שידו מגעת.

[החופה והנישואין בשערי האגדה פרק מא']

פניני התפלות (תפילו-לובו חוסטה)

תפלות לכלה לפני החפה:

טוב שתאמר האישה ביום כניסתה לחופה תפילה זו:

אלהים מושיב יחידים ביתה. ויאמר אלהים נעשה
אדם בצלמנו כדמותנו.

ויברא אלהים את-האדם בצלמו בצלם אלהים ברא
אתו. ויבן יהוה אלהים את-הצלע אשר-לקח מן-
האדם לאשה ויבאה אל-האדם. ויברך אתם אלהים
ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את-הארץ. אתה
הוא יהוה האלהים האל הגדול הגבור והנורא. אתה
עשית את השמים ואת הארץ. אתה הוא יוצר האדם
ונפחת בו רוח ונשמה. ובראת איש ואשה ורשמה
בהם שמה הקדוש יו"ד באיש וה"א באשה. למען
דעת וללמד אותם לאמר זכו שכינה ביניהם.

לכן אני האשה הנצבת לפניך היום. המוכנת ומזמנת
בקדשה ובטהרה כדת משה וישראל עבדיה להכניס
לחפה עם החתן בעלי. הנני מפלת תפלה ותחנונים
לפני כסא כבודך בעת ובעונה הזאת שאתה מוחל

לִי וּלְבַעֲלֵי עַל כָּל עוֹנוֹתֵינוּ, חַטָּאוֹתֵינוּ וְאִשְׁמוֹתֵינוּ
בְּכַתוּב: "מִצָּא אִשָּׁה מִצָּא טוֹב וַיִּסַּק רָצוֹן מִיְהוָה":
וְעוֹנוֹתֵינוּ מִתְּפַקְקִין עַל-יְדֵי תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים
וְחַפָּה.

תַּפְּלָה לְכַלָּה לַפְּנֵי יְצִיאָתָה לַחֲפָה

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְשִׁלְמָה אִם-יְהוָה לֹא-יִבְנֶה בַּיִת שְׁוֹא
עֲמָלוֹ בּוֹנֵיו בּוֹ אִם-יְהוָה לֹא-יִשְׁמֵר-עִיר שְׁוֹא שָׂקֵד
שׁוֹמֵר:

שְׁוֹא לָכֶם מִשְׁכִּימֵי קוֹם מֵאַחֲרֵי-שֶׁבֶת אֲכָלֵי לֶחֶם
הָעֲצָבִים כִּן יִתֵּן לִיְדֵידוֹ שְׁנֵא: הִנֵּה נִחַלְתִּי יְהוָה בָּנִים
שָׂכָר פְּרֵי הַבֶּטֶן:

כְּחָצִים בֵּיד-גְּבוּר כִּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים: אֲשֶׁרֵי הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר
מָלֵא אֶת-אֲשַׁפְתּוֹ מֵהֶם לֹא-יִבְשׁוּ כִּי-יִדְבְּרוּ אֶת-
אוֹיְבִים בְּשַׁעַר:

ואחר כך תתפלל מעומק ליבה:

רְבוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם

הַרְיֵנִי מוֹדָה לְפָנֶיךָ עַל כָּל הַטּוֹבוֹת שֶׁגִּמַּלְתָּ עִמִּי מִיּוֹם
הוֹלְדֵי וְעַד עַתָּה. וּבִפְרֹט הַיּוֹם הַזֶּה שֶׁאַתָּה מְזַכְּנִי
לְהִכָּנֵס לַחֲפָה
יְחַד עִם חַתְּנִי הַמֵּיָעֵד לִי (פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִית)

יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי.
 אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב.
 שתתמלא ברחמים עלינו היום הזה
 בשעה קדושה זו.
 ותזכנו להקמת בית נאמן
 בקדשה ובטהרה לעבודתך.
 ותרבה אהבה ואהוה שלום ורעות בינינו.
 ותזכנו לחיים ארקים ומאשרים.
 חיים של טובה וברכה.
 חיים של עשר וכבוד.
 ותזכנו למצא חן וחסד בעיניך
 ובעיני כל רואינו. ותתמיד בריאותנו.
 ותשמרנו מכל דבר רע.
 ותזכנו לזרע קדש של קמא.
 ותשלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידינו.
 ותטע בלבנו אהבתך ויראתך לעשות רצונה ולעבדך
 בללב שלם.
 ותזכנו להיות בשמחה כל ימי חיינו.
 ותברכנו ברכה שלמה ברב עז ושלוש בדבר
 שנאמר:
 "יברכה יהוה וישמרה:
 יאר יהוה פניו אליה ויחנך:
 ישא יהוה פניו אליה וישם לה שלום":

חַנְנִי וְעַנְנִי וּשְׁמַע תְּפִלָּתִי
כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה.
אָמֵן. כֵּן יְהִי רָצוֹן.

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם אַתָּה קִדְשַׁת אֵת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מִכָּל
הָעַמִּים וְצוֹיֵת אוֹתָם לְטַהֲרָה מִטְּמְאוֹתָם וְלַרְחוֹץ אֵת
גּוֹפֵם בְּמַיִם טְהוֹרִים. יְהוָה אֱלֹהֵי. תְּהִי נָא מְרַצָּה
וּמְקַבֵּלֶת לְפָנֶיךָ הַטְּהַרָה וְהַרְחִיצָה וְהַטְּבִילָה כְּטַהֲרַת
כָּל הַנְּשִׁים הַטְּהוֹרוֹת וְהַצְדִּיקוֹת בְּבָנוֹת יִשְׂרָאֵל
הַמְטַהֲרוֹת וְהַטּוֹבֹלוֹת בְּעַת וּבְעוֹנָה הָרְאוּיָה. שְׁמַע
בְּקוֹלִי כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי. אֱלֹהֵי
אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב. שְׁתַּחֲנְנִי הַלֵּילָה
הַזֶּה הַבָּא לְקַרְאֲתֵנוּ לְשָׁלוֹם וּלְהַתְּעַבֵּר מִבְּעָלֶי. וְהַגְּדִ
הַנוֹצֵר מִהַטְּבִילָה הַזֹּאת יְהִי תַלְמִיד חָכֵם וִירָא שְׁמַיִם
בְּסֵתֵר וּמְקַיִם מִצְוֹתֶיךָ לְשָׁמַם. רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם קְבֵל
נָא אֵת תְּפִלָּתִי וְתִשְׁפִיעַ בְּמַעֲי נִשְׁמָה זָכָה וְטַהוֹרָה.
וְלֹא אֶתְחַלֵּל חֵס וְשָׁלוֹם בְּבָנִים שְׂאִינָם מְהַגְּנִים. וְהִסֵּר
מִמֶּנִּי כָּל מַחֲשָׁבָה זָרָה. וְתַצִּילֵנִי מִיָּצֵר רַע לְבַל יִסִּיתֵנִי
לְבַלְעֵנִי בְּמַחֲשָׁבוֹת רָעוֹת. וְתֵן בְּלִבִּי בְּעָלֵי מַחֲשָׁבָה
טוֹבָה כְּשֶׁרוֹצֵה לְהַזְדַּוֵּג עִמִּי. וְשִׁיחָהּ שְׂמֵחַ וְטוֹב לֵב.

וגם יהיה לחן ולחסד עמי. כדי שנזכה להוליד בן זך.
טהור וטוב לב. וימלאו משאלותי לטובה בי אל מלך
יחיד ישר ונאמן אתה ומקבל תפלות יצוריה.
עשה למען שמה. עשה למען תורתה. עשה למען
קדשתה. יהיו לרצון אמרי-פי והגיון לבי לפניה יהוה
צורי וגאלי.

שמרני כאישון בת-עין. בצל כנפיה תסתירני: תסתירני
מסוד מרעים. מרגשת פעלי און: יצילני מאיבי עז
ומשנאי בי-אמצו ממני:

שיר למעלות אשא עיני אל-ההרים מאין יבא עזרי:
עזרי מעם יהוה עשה שמים וארץ: אל-יתן למוט
רגלך אל-יגום שמרה: הנה לא-יגום ולא יישן שומר
ישראל: יהוה שמרה יהוה צלך על-יד ימינה: יומם
השמש לא-יכבה וירח בלילה: יהוה ישמרה מכל-רע
ישמר את-נפשך: יהוה ישמר-צאתך ובואך מעתה
ועד-עולם:

ותאמר:

לשם יהוד קודשא בריך הוא ושכינתיה ברחילו
ורחימו ליחדא שם יו"ד ה"א בשם וא"ו ה"א הרני
מוכנת ומזמנת לעשות טבילה בדת משה וישראל.
ויהי געם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו
ומעשה ידינו כוננה:

תפלה לפני הטבילה: (בורוכי דבלה/מקבו)

ברוך אתה יהוה. אלהינו מלך העולם.
אשר קדשנו במצוותיו וצונו על הטבילה:

לאחר הטבילה תאמר:

מזמור לדוד יהוה רעי לא אחסר. בנאות דשא ירביצני
על-מי מנחות ינהלני. נפשי ישובב ינחני במעגלי-צדק
למען שמו: גם כן-אלה בגיא צלמות לא-אירא רע
כי-אתה עמדי שבטה ומשענתה המה ינחמני: תערה
לפני שלחן נגד צררי דשנת בשמן ראשי כוסי הויה:
אה טוב וחסד ירדפוני כל-ימי חיי ושבתי בבית-יהוה
לארץ ימים:

תפלה לאשה ולבעלה קדם הזוג

תפלה לאשה קדם הפצוה:

יהי רצון מלפניך צור העולמים. שתזמין אלי זרע
קדוש וטהור לעבודתך. ליראתך ולתלמוד תורתך
ולא תפגע בו שום פגע רע ולא שלטון מסטרא אחרא.
ותצילהו מיד אל נכר ומכל אויב ואורב רע בדרך.

וּמִכֶּפֶךְ מַעֲוֵל וְחוּמִין. כִּי-אֵתָהּ תִּקְוֵתִי אֲדַנִּי אֱלֹהִים
מִבִּטְחִי מִנְעוּרַי. וְאִם תַּעֲלֶה הַרְיוּנִי בְּהַתְּלוּת אִישִׁי
אֵלָי. לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתַיָּךְ חֲפִצְתִּי וְתִגַּל לִבִּי בִישׁוּעָתָךְ
אֲשִׁירָה לִיהוָה כִּי גָמַל עָלַי. אֵתָהּ יְהוָה חֲנֻנִי וְהַקִּימֵנִי.
עַד שְׂאֲזֹכָה לִגְדֹלוֹ לַעֲבוּדָתְךָ וְלִירְאָתְךָ בְּאֵמֶת וּבְלֵב
שָׁלֵם בְּרִצּוֹנְךָ הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר. כִּי נִגְדָדָה כָּל תְּאוֹתַי וְכוֹנֵה
טוֹבָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִצְרֶפֶה לַמַּעֲשֶׂה. אָמֵן כֵּן יְהִי
רְצוֹן.

תְּפִלוֹת לִבְעַל קֶדֶם הַמַּצּוּחַ:

הַרְיֵנִי מִתְנַדֵּב שֶׁמֶן זֶה לַעֲלוֹי נִשְׁמַת רַבִּי מֵאִיר בְּעַל
הַנֶּס כְּדִי שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּזִכּוֹת רַבִּי מֵאִיר בְּעַל
הַנֶּס יִזְכְּנִי לְהוֹלִיד הַלְיָלָה הַזֶּה הַבָּא לְשָׁלוֹם וְתִתְעַבֵּר
אֲשֶׁתִּי (פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִית) מִבֶּן זָכָר חָכֵם וְחָסִיד זָרַע
קֹדֶשׁ זָרַע אֲנָשִׁים לַעֲבוּדַת ה' יִתְבַּרַךְ. אֱלֹהֵי דְמֵאִיר
עֲנֵנִי.

ואחר כך יאמר:

לְשֵׁם יְחִוּד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשְׂכִינְתֵיהּ, בְּדַחִילוֹ
וּרְחִימוּ וּרְחִימוּ וְדַחִילוּ, לְיַחְדָּא שֵׁם י"ה בּו"ה בְּיַחְדָּא
שְׁלָיִם בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל, הַרְיֵנִי מוֹכֵן וּמְזַמֵּן לְקִים מַצּוֹת
הַזּוֹגָה לְהַזְדַּג עִם אֲשֶׁתִּי לְדַבְּקָא גּוֹפָא בְּגוֹפָא, וְכַתְּוֹב:

"וּדְבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד" לְתַקַּן שְׂרָשׁ מִצְוַה זֶה
בְּמָקוֹם עֲלִיּוֹן:

וְיִהְיֶה רְצוֹן מִלְּפָנֶיהָ יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי. שְׁתַּתֵּן
לִי וּלְאִשְׁתִּי פַח וּיְכַלֵּת וְעִזָּר וְסִיּוּעַ וְהַכּוֹנֵה בְּזוּג זֶה,
לְהַמְשִׁיךְ שְׁפַע רַב וּבִרְכָה מִמְּקוֹר הָעֲלִיּוֹן לְכָל הָעוֹלָמוֹת
הַקְּדוּשִׁים, וְלִנְפְשֵׁנוּ רוּחַנוּ וְנִשְׁמָתָנוּ, וְכֹשֶׁם שְׂזָכוּ רַחֵל
וְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׁתִּיחֶן אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל לְהוֹלִיד בְּנִים
צְדִיקִים וְחַכְמִים, נְבוֹנִים וְתַמִּימִים, יִשְׁרִים וְטוֹבִים, כֵּן
תֵּלֵד לִי אִשְׁתִּי בְּנִים צְדִיקִים חַכְמִים וְנְבוֹנִים בְּרִיאִים
וְחַזְקִים, וְיִזְכּוּ לְזִקְנָה וְשִׁיבָה טוֹבָה, וְנִשְׂמַח אֲנִי וְאִשְׁתִּי
בָהֶם וּבְבָנֵיהֶם, וְיִזְכּוּ לְנִשְׁמָה קְדוּשָׁה עֲלִיּוֹנָה, הַחֲצוּבָה
מִמְּקוֹם עֲלִיּוֹן, וְכֹשֶׁם שְׁעֵשִׂית עִזָּר וְסִיּוּעַ בְּזוּג יַעֲקֹב
וְלֵאָה כְּפָתוּב: "וַיִּשְׁכַּב עִמָּה בְּלַיְלָה הַזֶּה, וַתַּהַר וַתֵּלֵד
לְיַעֲקֹב בֶּן חַמִּישִׁי, וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשְׂשָׁכָר", וְזָכָה לְהִיּוֹת
הוּא וְזָרְעוֹ חַכְמִים וְנְבוֹנִים בְּתוֹרָה, כְּפָתוּב: "וּמִבְּנֵי
יִשְׂשָׁכָר יוֹדְעֵי בִינָה לְעֵתִים", כֵּן יִהְיֶה עִתָּה עִת רְצוֹן
לְפָנֶיהָ, וְתַעֲזְרֵנִי וְתַסִּיעֵנִי בְּזוּג זֶה שְׂאֲנִי מִזְדוּג וְשׁוֹכֵב
עִם אִשְׁתִּי, וְיַעֲלֶה לְפָנֶיהָ כְּאֵלּוֹ כּוֹנְנִי בְּכָל הַכּוֹנְנוֹת
הָרְאוּיֹת לְכוּן, וְיִהְיֶה נֶעֱם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה
יְדֵינוּ כּוֹנֵנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ:

תפלת האשה על בעלה

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. אלהי אברהם, אלהי יצחק, ואלהי יעקב. שתשמר ותנצר ותטר תמיד את בעלי מכל נזק, מכל רע, ומכל חלי. ותתן לו חיים טובים, חיים ארוכים, חיים של עשר וכבוד. ותתן לנו זרע של קיימא ובנים הגונים וצדיקים. ותטע בינינו תמיד אהבה ואהבה שלום ורעות. ותטע בלבנו אהבתך ויראתך, לעשות רצונך לעבדה בלבב שלם פיהודים בשרים. ולעשות צדקה וחסד עם עמך ישראל. ותברך את בעלי ברכה שלמה ברב עז ושלום, בדבר שנאמר:

"יברכה יהוה וישמרה: יאר יהוה פניו אליה ויחנה: ישא יהוה פניו אליה וישם לה שלום": ונאמר: "יהוה ישמרהו ויחיהו ואשר בארץ". אמן כן יהי רצון.

תפלת האשה על בניה

רבון כל העולמים, רם על רמים, שמע תפלת באי עדיה, לבקש רחמיה וחסדיה. ותזכני ברב חמלתך, לגדל בני לעבודתך, בנחת ולא בצער, ולא יבשו כי-ידברו את-אויבים בשער. ויהיו ממלאים ומזרזים בתורה, ויתפרנסו מתחת ידיך בנקיות ובשפי.

וְלֹא יִמָּצֵא בָהֶם שְׂמֵיךְ דְּפִי וְעֵינֵינוּ יִרְאוּ בְּשִׂמְחַתְּךָ.
בְּתוֹרַתְּךָ וּבְהַצְלַחְתְּךָ.

יְהִיו לְרִצּוֹן אִמְרֵי-פִי, בְּעַד עוֹלָלַי וְטָפִי. וַיִּחַשֵׁב לְפָנֶיךָ
בְּהַקְרַבַת פֶּר, בְּזִכּוֹת יְשָׁנֵי אֲדַמַת עֶפֶר. וְהִגִּיזִין לְבִי
לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרֵי וְגֹאֲלֵי. אָמֵן :

[כל תפילות אלו לקוחים מספר תפילת חנה השלם]

המקדש אישה מברך ברכת אירוסין, ונהגו לסדר ברכת האירוסין על היין, ואם אין יין יברך ברכת אירוסין בלבד. וייחד החתן עדים, ויראה להם הטבעת שידעו ששווה פרוטה, ושיראו את הקידושין. וישים החתן לכלה את הטבעת באצבעה הימנית הסמוכה לאגודל. ולכתחילה נכון שהחתן יברך ברכת האירוסין, ואם אחר מברך יכוון להוציא את החתן ידי חובה, וכן החתן יכוון לצאת ידי חובה.

סֵדֵר אִרוּסִין:

סִבְרֵי מְרֻנָּן. ועונים: לְחַיִּים.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם

בוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הָעֲרִיזוֹת. וְאָסַר לָנוּ אֶת הָאֲרוּסוֹת.
וְהִתִּיר לָנוּ אֶת הַנְּשׂוּאוֹת לָנוּ עַל יְדֵי חֲפָה וְקִדּוּשֵׁין.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל

עַל יְדֵי חֲפָה וְקִדּוּשֵׁין:

וטועם המברך, ואחר כך משקין את הכלה.
קודם שיתן החתן הטבעת באצבע הכלה,
יאמר לה בפני שני עדים כשרים:

הֲרִי אֶת מְקַדְּשֵׁת לִי בְּטַבְעַת זֶה

(אם מקדש בכסף יאמר: בָּזָה).

בְּדַת מֹשֶׁה וְיִשְׂרָאֵל:

וקוראים את הכתובה וחותמים בה העדים.
ואחר כך מברכים על כוס יין נוספת.

סדר נשואין:

וַיִּתֵּן-לָהּ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ.
וְרַב הָגֵן וְתִירֵשׁ:

סִבְרֵי מֶרְנָן. ועונים: לְחַיִּים.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם.
בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם.
שֶׁהַכֹּל בְּרָא לְכַבּוֹדוֹ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. יוֹצֵר הָאָדָם:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר יָצַר אֶת
הָאָדָם בְּצַלְמוֹ, בְּצַלְמֵ דְמֹזַת תְּבַנְיָתוֹ, וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ:

בְּנִין עֶזְרָה עֲדֵי עַד. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה יוֹצֵר הָאָדָם:
שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתַגְלַל עֶקְרָה. בְּקַבּוּיִן בְּנִיָּה לְתוֹכָהּ
בְּמַהֲרָה בְּשִׂמְחָה.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שִׂמַּח תְּשַׂמַּח רַעִים אֱהוּבִים.

בְּשִׂמְחָה יִצִּירָה בְּגוֹן עֵדוֹן מִקִּדְּם.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְשַׂמַּח חֲתָן וּבְלָה:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. אֲשֶׁר בְּרָא
שְׁשׁוֹן וְשִׂמְחָה. חֲתָן וּבְלָה. גִּילָה. רִנָּה. דִּיצָה וְחֲדוּדָה.
אֲרָבָה וְאַחֲוָה. שְׁלוֹם וְרַעוּת. מְהֲרָה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
יִשְׁמַע בְּעַרְיֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם. קוֹל שְׁשׁוֹן
וְקוֹל שִׂמְחָה. קוֹל חֲתָן וְקוֹל בְּלָה. קוֹל מִצְהָלוֹת
חֲתָנִים מִחֲפָתָם. וְנִעְרִים מִמִּשְׁתֵּה נְגִינָתָם. בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה. מְשַׂמַּח הַחֲתָן עִם הַבְּלָה:

וְעוֹנִים הַקְהָל: אָמֵן. ואחר כך אומרים: וּמְצַלִּיחַ.

וישתה המברך רביעית, ויתן לחתן לטעום, ואחר כך תשתה
הכלה. החתן שובר את הכוס, ולפני כן יאמר:

אִם-אֲשַׁכַּחְךָ יְרוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּח יְמִינֵי:

תִּדְבַק-לְשׁוֹנִי לְחֻכֵּי אִם-לֹא אֲזַכְרֶכִּי.

אִם-לֹא אַעֲלֶה אֶת-יְרוּשָׁלַיִם

עַל רֹאשׁ שִׂמְחָתִי:

חנוכת הבית

(חנוך הבית)

חנוכת הבית (חֲנוּךְ הַבַּיִת)

פתיחה

מנהג קדמון בעם ישראל מדורי דורות, כאשר אדם נכנס לדירה חדשה, עורך סעודת מצוה ומזמין את בני משפחתו ותלמידי חכמים ושרים ומשבחים לה' יתברך וקובעים מזוזות לפתחי הבית ומברך בעל הבית ברכת: "שהחיינו" על פרי או בגד חדש, ומכוון גם על הבית ונותן צדקה. ולומדים סדר לימוד מיוחד שתיקנו חז"ל לחנוכת הבית, ומודה לה' יתברך על טובו וחסדו שזכה לדירה זו.

המקור למנהג זה, הוא כבר מששת ימי בראשית כאשר סיים ה' יתברך את בריאת העולם, ברא ה' את אדם וחוה ביום השישי וערך להם סעודה על בריאת העולם.

ועוד מצינו בתורה הקדושה שכתוב: "מי האיש אשר בנה בית ולא חנכו ילך וישוב לביתו" (דברים ב', ה'), והיינו כאשר אדם קנה דירה ועדין לא חנך אותה פטור הוא מלצאת למלחמה.

ואמר הרב מרדכי שרעבי זצ"ל שגם כשאדם משכיר בית אע"פ שלא קנה, יעשה חנוכת הבית, מפני שהלימוד מועיל מאוד ליושבי הבית. ודע שמעלת חנוכה הבית גדולה מאוד עד כדי כך, שעדיף לעורכה ביום הראשון שנכנס לביתו עוד לפני שישן בדירה.

פזוזה

קביעת מזוזה היא מצות עשה מהתורה שנאמר: "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך" (דברים ו', ט').

בקלף המזוזה כתובות שתי פרשיות:

א. "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד". שמשמעותה קבלת האמונה ומלכות שמיים עלינו, ויחוד ה' בעולם ואהבתנו אליו.

ב. "והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי..." המורה על גודל החיוב לשמירת כל המצוות, ולהנחילה לבנינו.

בכל פעם שאדם עובר בפתח הבית, ישתדל לנשק את המזוזה בידו הימנית, וע"י זה יזכור את הכתוב בו.

עם ישראל לדורותיו שמרו על מצוה זו במסירות, והיא סימן היכר לבית היהודי, והמזוזה היא סגולה נפלאה לשמירת הבית מכל דבר רע, ולכן נהגו לכתוב במזוזה (מחוץ לקלף) שם ש-ד-י, שהוא אחד משמותיו של הקב"ה ויש רמז בראשי תיבות: ש-ו-מ-ר, ד-לתות, י-שראל, וכן אותיות 'מזוזות' זז-מוות, וכל הזהיר במצוות מזוזה זוכה לאריכות ימים ונשמר מכל רע,

מסופר בתלמוד ירושלמי: שלח ארבטון (מושל מאומות העולם) לרבי יהודה הנשיא במתנה יהלום יקר ערך, ורבינו שלח לו בתמורה מזוזה, כאשר נפגשו שאלו ארבטון: אני שלחתי לך מתנה כל כך יקרה ואתה שלחתי לי מזוזה ששווה כמה פרוטות?!

ענה לו רבינו: אתה שלחתי לי מתנה שאני צריך לשמור עליה מאוד, ואני שלחתי לך מתנה שהיא תשמור עליך מכל רע, ופעם חלתה בתו של ארבטון וכל הרופאים לא הצליחו לרפא אותה ואמרו שנכנס בה רוח רעה, נזכר ארבטון במזוזה שנתן לו רבנו וקבע אותה בפתח

החדר בו היא ישנה ומיד נתרפאה.

וכך הבין ארבטון שמתנת המזווה ערכה רב, ושווה הרבה יותר מיהלומים.

הכנסת אורחים (גי'נוג לוג'י)

נאמר במשנה באבות: "והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", וכן "יהי ביתך פתוח לרווחה, ויהיו עניים בני ביתך", וזוהי מצות גמילות חסדים הראשונה שעושה בביתו.

כאשר אדם מכניס אורחים לביתו זוכה למצוה גדולה ודבק במידותיו של הקדוש ברוך הוא והולך בדרכו של אברהם אבינו שנקרא: "יסוד החסד", וכן כתוב בתורה לגבי אברהם אבינו: "ויטע אשל" שהוא ראשי תיבות א- כילה, ש- תיה, ל- ינה, ול-ויה, שארבעת הדברים הללו היה אברהם אבינו מספק תמיד לכל אורחיו.

ונאמר בזהר הקדוש (פרשת וירא עמ' קד) שכל מצות הכנסת אורחים תלויה בליווי האורחים בצאתם מן הבית, ומובא במדרש: גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, וגדול ליווי האורחים יותר מהכנסתם, ונאמר בישעיה (נז, יט): שכל המלוה את האורחים וכן האורחים עצמם, שכרם שאינם ניזוקים. כתב הזהר הקדוש (פ' וירא): הטעם לליווי האורחים הוא, מפני שבעל הבית השכינה עמו וכאשר מלוה את האורח השכינה מלוה גם אותו ושומרתו בדרך מכל רע.

מצות הכנסת אורחים לכל אדם בין עני ובין עשיר, ואילו מצות צדקה היא רק לעניים לפי רמת חסרונם.

ורמוז בתורה שאורח מביא רפואה לאדם ובני ביתו שנאמר: "וברך את לחמך והסירותי מחלה מקרבך" (שמות כג). והביאור הוא שכאשר האורח מברך על לחמו של בעל הבית, הקב"ה מסיר מחלה ממנו ומעל בני ביתו.

וידוע כמה עם ישראל משתדלים במצוות הכנסת אורחים, וזכורני כאשר התארחתי בקווקז, כמה אורה ושמחה ראיתי בבית אשר זוכים להכניס בו אורחים, שכל בני הבית משתדלים ומכבדים האורח ואף שוחטים לכבודו עוף וצאן, ולא עוד אלא שכאשר הולך האורח כל בני הבית מקפידים ללוותו ושופכים אחריו מים שהוא סימן לחסד שיגיע למקומו לשלום, וכן נותנים מתנה לאורח שבא מרחוק וזאת שבר על כך שזיכה אותם במצוה יקרה זו, ואשריהם ישראל.

דיני ופנהגי חנוכת הבית

פניני הלכות

הכנות לבית (חזור לוגי חונה)

א) כאשר אדם בונה בנין נהגו לערוך הנחת "אבן פינה", (בינה בורו) ומזמינים אדם ירא שמים שיניח כף מלט ראשונה ביסוד הבנין, ונהגו בקווקז לשים בתוך היסוד מטבע כסף טהור המורה על חסד!

ב) בכניסה לבית נהגו להשאיר חלק אמה על אמה (כ-50 ס"מ מרובע) ללא טיח וצבע, כך תיקנו חכמינו ז"ל, שבכל פעם שנכנס לביתו אע"פ ששמח יראה מולו סימן זה ויזכור חורבן בית המקדש, ואם כבר טחו וצבעו או שקנה בית שכולו צבוע אין חייב בזה, ומ"מ יש שמשאירים אמה על אמה בכל אופן ותבוא עליהם ברכה, ויש שלא נהגו להשאיר אמה על אמה בכל אופן!

פקרות וביאורים

1 נאמר בשמואל א' פרק יד' פסוק לה' "ויבן שאל מזבח לה..." ופרש הרד"ק שם ששאל בעצמו שם את האבן הראשונה ואח"כ בנו את המזבח, ודרשו חז"ל על הפסוק "וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך..." אל תקרא בניך אלא בוניך, וכן נאמר "בחכמה יבנה בית" מכאן שה"תלמיד חכם יתחיל בבניה. ויש נהגו לשים ביסודות חיטה ומחט ועוד לסימן טוב והנח להם לישראל, וכן מנהג קווקז.

2 רמב"ם הל' תענית פרק ה' הל' יב', שו"ע סי' תקס' ומשנ"ב שם ס"ק א' ומובא

- ג) מצוה גדולה לרכוש דירה בארץ ישראל שהיא ארץ אבותינו שהוריש לנו הקב"ה עוד מששת ימי בראשית, ומעלת הדר בה גדולה שמקיים מצות ישוב הארץ בכל זמן'.
- ד) כאשר בונה בית ורוצה להשתמש בגג הבית חייב על פי התורה לעשות מעקה (לפחות בגובה 80 ס"מ ועדיף 97 ס"מ), וישתדל בעל הבית לעשות בעצמו לפחות מעט בבניית המעקה ובסיומו יברך: "ברוך אתה ה', אלקינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לעשות מעקה", וכ"ז ודווקא כשרוצה להשתמש בגג באופן תדיר, אבל אם רוצה להשתמש רק למחסן וכדו', אין בזה חובה והמחמיר תבוא עליו ברכה, אלא שאין מברכים על מעקה במקום שאינו חיוב מעיקר הדין לעשותו'.

- בכף החיים שם סי' ג' כ"ז בבית ולא בבית הכנסת או בית מדרש, וכתב עוד באור לציון ח"ג דף רעו' שאם בכ"ז משאיר אמה על אמה אעפ"י שאינו חייב יש בזה ברכה לבית, ומשנ"ב סי' תקס"ב, שיש נוהגים להקל בז"ה.
- 3 רמב"ם הל' אישות פרק יג', ושמעתי מיהודים נכבדים שאעפ"י שהם גרים בחו"ל מ"מ רכשו דירות בארץ ישראל ובאים לבקר בחגים ובכל הזדמנות ואשריהם ישראל, שיש בזה מצוה.
- 4 דכתבי: "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך, ולא תשים דמים בביתך כי יפול הנופל ממנו" (דברים כב') ופסק השו"ע או"ח סי' תכז' שאדם שלא עשה מעקה ביטל מצות עשה, וכתב בספר בחינוך מצוה תקמו' שאעפ"י שה' משגיח על העולם והכל ממנו, צריך האדם לשמור עצמו מהמקרים הנהוגים בעולם, וכתב הבא"ח פרשת פנחס אות ד' ישתדל כל אדם לקבוע מעקה בידו שמצוה בו יותר מבשלוחו וקודם יאמר "לשם יחוד" וכו'.

ה) טוב שלא ימכור אדם בית או קרקע ראשונה שקנה או שקיבל מאביו ירושה, מפני שאין זה סימן טוב, וכך שמעתי מזקני קוקוז ומקורו בתלמוד⁵.

ו) טוב שלא לסתום חלון הבית לגמרי, ואם בכ"ז רוצה ישאיר נקב קטן או קנה חלול⁶.

הנהגות הבית

א) הקונה או המשכיר בית, טוב שיצבע את קירות הבית לפני שנכנס לדור בו⁷.

ב) לא ישן אדם יחידי בבית, מפני שיש בזה סכנה, ואם משאיר אור דלוק אין לחשוש, וכן לא יישן בחדר לבד, אבל אם אינו נועל החדר מותר⁸.

ג) מנהג קווקז כשאדם יוצא מביתו לדרך רחוקה שופכים אחריו מים הרומזים על חסד למתק הגבורות, ועוד טעם כשם שאין

פקורות וביאורים

5 גמרא קידושין ע"מ נט', ובבן איש חי פרשת פינחס אות יג', וכן מובא בכף החיים סי' קטז' אות קפח'.

6 הטעם מפני המזיקים, צוואת רבי יהודה החסיד אות סי' כ', ובספר חסידים סי' תתשמ"ו וכן מובא בבן איש חי פרשת פינחס, וגבי קנה בחלון כך הורה הגאון רבי חיים קנייבסקי שליט"א.

7 מובא בספר שובע שמחות בשם ויצבור יוסף ח"ב ס' א' אות רטו'.

8 הזוהר הקדוש פרשת תזריע וכן ברמ"א סי' קטז' סעי' ה' וכן בכף החיים שם ס"ק ט'.

מכשול לפני מים זורמים כך מאחלים שלא יהיו לפניו מכשולים, ויש מניחים מים בכניסה לבית תמיד⁹.

ד) יזהר לא לשים מאכל או משקה אפי' מכוסים מתחת למיטה שישנים בה, משום רוח רעה השורה מתחת למיטה, ואם שכח והניח בהפסד מרובה אפשר להקל ואם הוא דבר שאפשר לשטפו כגון: פירות וכדו', ישטפם שלש פעמים, ובהפסד מועט לא ישתמש בהם, ויש מקילים בסגורים אפי' בלא שטיפה¹⁰.

ה) מנהג קווקז כאשר מחזיר לחברו כלי מושאל, לא יחזיר הכלי ריק אלא מניח בו דבר מתיקה וכדומה. וכן לא מכניסים לבית כלים שהתרוקנו, אלא משאירים בו מעט. וכן לא משאירים בקבוקים ריקים על שולחן הבית, ובעיקר בשעת ברכת המזון, והוא עפ"י הסוד¹¹.

ו) נהגו להיזהר מפיזור מלח בבית, מפני שמביא למחלוקת¹².

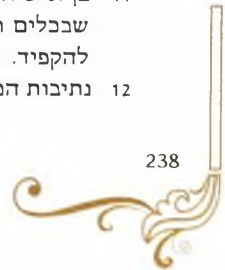
פְּקוּרוֹת וּבִיאורִים

9 נתיבות המערב בהנהגות הבית.

10 שו"ע יו"ד סי' קטז' סעי' ה' והרמב"ם הל' רוצח פרק יב' הל' ה' כתב שהטעם שמא יפול בו דבר המזיק וכן מובא בבן איש חי פרשת פינחס סעי' יד', והעצה לשטוף מובא ביביע אומר ח"א יו"ד אות ט'. וכתב המנחת יצחק ח"ד סי' קיז' שלשים מאכל מתחת לעגלת התינוק מותר אעפ"י שלפעמים נרדם התינוק.

11 בן איש חי שנה א' פרשת שלח לך אות ד' עפ"י רבנו האר"י והטעם מפני שבכלים ריקים באים החיצונים (רוחות רעות), ומ"מ אם הכלי סגור אין להקפיד.

12 נתיבות המערב בשם נוהג בחכמה עמ' קכ'.

ז) הלוקח הלוואה מהבנק לצורך קניית דירה צריך לברר שיש הסכם לבנק הנקרא: "היתר עיסקא", וע"י זה מותר אעפ"י שלוקחים ריבית¹³.

ח) אדם שקנה דירה ושהה בה, ולאחר זמן מה עבר לדירה אחרת, לא יחזור לדור בדירתו הקודמת, אלא אם כן עברו שבע שנים, אולם אם השאיר בדירה חפץ כלשהו ואפי' מסמר בקיר, מותר ואין לו לחשוש¹⁴.

בפעגל השנה (הואחטוי פּעיד)

א) אין עושים חנוכת הבית בשבת ויו"ט, אולם בחול המועד (ימים שבתוך פסח וסוכות) מותר¹⁵.

ב) בימי ספירת העומר (מפסח ועד ל"ד בעומר) מותר לערוך חנוכת בית, וכן מותר לצבוע את ביתו, ויברך ברכת "שהחיינו" באכילת פרי חדש או בלבישת בגד חדש, ויזמין אוהביו ות"ח ויערכו

פְּקוּרוֹת וּבִיאָוִרִים

13 ילקוט יוסף חנוכת הבית ובשו"ת צמח צדק יו"ד סי' פח, ובימינו רוב הבנקים בישראל יש להם היתר עסקה, ומכאן תוכחה לאותם אנשים המלווים בריבית זהו איסור חמור, ויש הנמנעים אף ע"י היתר עיסקא, ומותר להלוות לגוי בריבית.

14 כף החיים יו"ד סי' קטז' ס"ק קיט' והוא עפ"י רבנו האר"י בשער בגילגולים.

15 אעפ"י שמעיקר הדין מותר, מ"מ אסרנו בזה בגלל המכשולים הרבים הכרוכים בחילולי שבת, ומה שאומרים אין מערבבים שמחה בשמחה זה דוקא בשמחת חתן וכלה.

סעודה, אולם לא ישמיעו שירים דרך טיפ¹⁶.

ג) עדיף שלא יעשה חנוכת הבית בימי "בין המצרים" (מי"ז בתמוז עד לאחר ט' באב), ומ"מ כשהוא דחוק יכול להיכנס לביתו בימים אלו, ולא יברך "שהחיינו" אלא יביא עשרה ת"ח ויעשו הלימוד בסעודה ללא בשר ושירים שהם ימי אבל על חורבן בית המקדש¹⁷.

ד) ראש חודש, חנוכה ופורים מותר לערוך חנוכת הבית¹⁸.

ה) מר"ח אב עד לאחר תענית ט' באב אסור לבנות בית לצורך יופי והרווחה, אמנם אם הקבלן החל לבנות לפני יז' בתמוז ויש בזה הפסד ממון להפסיקו מעבודתו מותר, ולצורך מגורים או מבנה ציבורי מותר¹⁹.

פקודות וביאורים

- 16 יחיה דעת ח"ג סי' ל' שמחלק בין, בין המצרים שהם אכלות על הכלל לבין ספירת העומר שמצד עצמם קדושים כחול המועד.
- 17 שו"ע או"ח סי' תקנ"א סעי' יז' וע"ע ילקוט יוסף שובע שמחות חנוכת בית סעי' יח'.
- 18 פשוט, ויש ענין להרבות שמחה בימים אלו, לכן טוב שיעשו בימים אלו להחשיבה לסעודת מצוה לכ"ע.
- 19 ב"י או"ח סי' תקס', ובספר מועד לכל חי לגר"ח פלאגי' סי' י' אות ז', וכן פסק הבא"ח פרשת דברים אות ג' והוסיף שלעשות מעקה מותר אף בימים אלו.

חנוכת בית (חֲנֻכַּת הַבַּיִת)

- (א) מנהג ישראל קדושים לערוך סעודת חנוכת הבית המלווה בדברי תורה ושירים לכבוד ה' יתברך חנוכת ועושים סדר הלימוד וקובעים מזוזה²⁰.
- (ב) נהגו לברך ברכת "שהחיינו עם פרי או בגד חדש ולפטור את הבית, אמנם אם אין לו פרי או בגד, בכל זאת רשאי לברך²¹.
- (ג) נכון לערוך חנוכת הבית גם כאשר שוכרים דירה²².
- (ד) כאשר אדם בנה חדר נוסף לבית, טוב לערוך חנוכת הבית על אותו חדר, וגם כאן טוב שיברך "שהחיינו" על בגד או פרי חדש ויפטור גם את החדר²³.

מקורות וביאורים

- 20 חנוכת הבית אינו חיוב מן הדין, אלא מנהג כל ישראל, ומקורו מהפסוק: "מי אשר בנה בית ולא חנכו" ופירש רש"י שם חינוך לשון התחלה, ובספר השורשים לרד"ק כתב התחלת אכילה ונקרא חינוך ומכאן מקור לסעודת חנוכת הבית, וכן מובא בזהר הקדוש פרשת ויקרא.
- 21 גמרא ברכות נד' בנה בית חדש וכלים חדשים מברך: "שהחיינו", וכן בשו"ע או"ח סי' רכג' סעי' ג' אף בלא פרי או בגד חדש. והבן איש חי בפרשת ראה אות ר', וכן בכף החיים סי' רכג' ס"ק ו' כתבו שכיום לא נהגו לברך שהחיינו על הבית אלא אם כן יברך על בגד או פרי חדש ויפטור את ביתו.
- 22 הבית היהודי בשם הרש"ש הקדוש שאין מחלק בין קנויה לשכורה.
- 23 שו"ת תורה לשמה סי' תפד', ובבן איש חי פרשת ראה סעי' ז' כתב שאין צורך בחנוכת הבית רק שיברך שהחיינו, ונראה שטוב אם יסיים מסכת ויעשה סעודה בשירות ותשבחות לה' יתברך.

הפזוזה

- א) כל חדרי הבית חייבים במזוזה (למעט חדרי נוחיות ואמבטיה), וכן השערים בחצר שיש להם שתי קורות ומשקוף חייבים במזוזה, ומברך: "ברוך אתה ה', אלקנו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לקבוע מזוזה", ונהגו שמברך על המזוזה שבפתח הבית ופוטר בזה את כל מזוזות החדרים, ולא יפסיק בדיבור עד שיניח את כל המזוזות שבבית, ומנהג קווקז לכבד הרב בקביעת המזוזות²⁴.
- ב) מקום המזוזה הוא בתחילת השליש העליון בצד ימין כשנכנס לבית או לחדר, ויש נוהגים לקבוע את המזוזה באלכסון ויש נהגו בצורה ישרה, ובקווקז רובם נהגו לקבוע באלכסון, ומנהג הספרדים בארץ ישראל לקבוע בצורה ישרה, וכל אחד יעשה כמנהגו²⁵.
- ג) צריך לבדוק מזוזות ביתו פעם בשלוש וחצי שנים ומדת חסידות פעם בשנה בחודש אלול, וכשחוזר וקובעם לאחר הבדיקה מברך בשם ומלכות²⁶.
- ד) חנויות או משרדים וכדומה גם בהם קובעים מזוזה, אולם לא

מקורות וביאורים

- 24 שו"ע יו"ד רפו' ורפה' סעי' א', ושם בסעי' כג' עוד כתב שהשוכר דירה בחו"ל פטור ממזוזה שלושים יום ובארץ ישראל חייב מיד, וכן חדר קטן שאין בו 1.96 רבוע ג"כ פטור מובא בשיעורי תורה סי' ג' סעי' לח' לגר"ח נאה זצ"ל.
- 25 שו"ע שם סי' רפט' סעי' ו' כתב לקובעה בצורה זקופה והרמ"א כתב שהמנהג באלכסון.
- 26 שו"ע שם סי' רצא' סעי' א'.

יברכו עליה, מפני שאין ישנים בהם²⁷.

(ה) צריך זהירות גדולה מפני מזוזות פסולות ומזויפות אשר נמכרות בחנויות, לכן יקנה מסופר ירא שמיים שכותבה בקדושה וטהרה²⁸.

(ו) בתי כנסת ובתי מדרש וכן כיתות לימוד קובעים בהם מזוזות, אולם לא יברכו עליה, מפני שאין ישנים שם²⁹.

(ז) כאשר אדם עובר דירה יזהר לא לקחת המזוזות מהפתח, שיש בזה סכנה, ואם רוצה רשאי לעשות תנאי לפני שקובעים ויאמר: בעת שאני עוזב הבית הריני לוקח את מזוזות ברגע שאצטרך, וישים מזוזות אחרות פשוטות במקומם, אם גוי בא לגור בבית זה מותר לקחתם (ובארץ ישראל אין למכור לגוי בית)³⁰.

פקורות וביאורים

27 שו"ע שם סי' רפו', ושדי חמד בכללים מ' כלל קמ"ד כתב שיקבעו ללא ברכה ותהיה לו ברכה מאת ה'.

28 שארית יוסף ח"א עמ' רצז', וכן מובא במעם לועז פרשת עקב בחומרת המזוזה מאדם לא ראוי.

29 שו"ע שם סי' רפו' סעי' י' ועיין שם ש"ך וט"ז גבי כיתות לימוד.

30 שו"ע שם סי' רצא' סעי' ב' ומובא מעשה נורא בתלמוד על אדם שלקח את מזוזות ביתו איתו וקבר את אישתו ושני בניו, גבי מכירת בית לגוי ישאל חכם שיש בכך תנאים.

פניני המעשיות (דָרָש)

מסופר על הגאון רבי משה סופר זצ"ל, שפעם נכנס לחדרו אברך ובפיו בקשה: "יתן לי הרב סמיכת הוראה". שם הרב ליבו לכך שהאברך לא נישק את המזוזה בהיכנסו לחדרו. דבר זה עורר תמיהה בליבו, אך סבור היה שאין זה אלא מקרה. פנה אפוא אל האברך ואמר: "היום אין שעתי פנויה לכן, בוא אלי מחר".

יצא האברך מהחדר, והרב שעקב אחריו נוכח שגם הפעם לא נשק למזוזה. למחרת היום, כשהגיע האברך בשנית, שוב לא נשק למזוזה. אמר הרב הגאון לאותו אברך: "שלוש פעמים ראיתך נכנס ויוצא בעד דלת חדר, ובכל פעם אינך שם ירך על המזוזה, לכן אינך ראוי להיות רב בישראל."

מעשה היה ביהודי תם וישר, שזיכהו הקב"ה ועלה בידו לקנות לו שדה, ואף בנה לו בית מפואר, ומאחר שיהודי זה היה עשיר מופלג אבל הוא לא ידע דין זה שאדם בונה בית צריך להשאיר אמה על אמה ללא טיח וזכר לחורבן בית המקדש. וכאשר סיים את בנייתו, היה צריך לנסוע למקום אחר להתארח שם. כאשר לן באותו מקום, לפתע קם באמצע הלילה בבכי גדול. שאלו אותו בני הבית, האם ראה חלום רע? אמר להם: חלמתי שהלכתי לירושלים במקום המקדש, ומצאתי שם חכמים וגאונים וזקנים מופלגים, והנה כולם בוכים בכי מר ועושים הספד גדול. ניגשתי לאחד מהם ושאלתי אותו על פשר הבכייה הזאת? והשיב לי שהם בוכים על בית מקדשנו שנחרב ועל

כך שגלו ישראל ממקומם, וכששמעתי זאת התחלתי גם אני לבכות ולהצטער עימהם, עד שנתעוררתי מרוב הבכיות.

כששמעו בני הבית אודות החלום תמהו כולם, אמנם למראה הפנים הרגיעו אותו ואמרו לו שלא יתן דעתו לחלומות, ובפרט לחלום זה, מפני שבית מקדשנו הרי חרב כבר הרבה זמן, ולא מהיום מחזיקים הגויים במקום בית תפארתנו, ודברי חלומות לא מעלים ולא מורידים.

ויהי בבוקר ותפעם רוחו, ואמר בליבו שודאי דבר גדול רצו להראות לי מן השמים, ואיני מבין מהו?

ולאחר שנכנס לביתו החדש שלח וקרא לתלמיד חכם אחד שהיה יוצא ונכנס בביתו וסיפר לו את כל אותו החלום, אך התלמיד חכם לא הבין את פשרו.

אבל לאחר מכן בחן את קירות ביתו וראה שכל הבית מסוייד (צבוע), ולא השאיר זכר לחורבן, ומיד קרא לבעל הבית ואמר לו שאכן נודע הדבר, וזה ביקשו להודיעך בחלום, שלא טוב עשית שסיידת את כל הקירות ולא השארת זכר לחורבן. ומיד קרא לאומן והרסו הטיח (50 על 50 ס"מ) בכניסה לבית, זכר לחורבן בית המקדש.

[מעם לועזו דברים ג']

פְּנֵי הַתְּפִלוֹת (תְּפִילוֹ-לוּבוֹ חוּסְטָה)

תְּפִלָּה לַהֲנַחַת אֶבֶן הַפֶּהָה: (בֵּינָה-בוֹרוֹ)

בתחילה כשמטיל יסוד לבית יקדים תפילה, וכה יאמר:

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם,

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ עַל שְׁחַנְנַנְתָּנִי לְבָנוֹת בְּנֵין לְעַבֹדְתֶךָ.

וּבְכוֹן הֲרִינִי מוֹכֵן לְהַתְּעַסֵּק בְּבָנֵין הַבַּיִת לְעַבֹדְתֶךָ.

וְעֵינֵי תְלוּיֹת אֵלֶיךָ

שֶׁתְּעַזְרֵנִי לְבָנוֹת בַּיִתִּי בְצַדִּיק

וְתִתֵּן לִי יִכְלֹת לְהַשְׁלִים בְּנֵין הַבַּיִת עַל מַתְכַּנְתּוֹ,

בְּאִפֶּן שִׁיחֶיָה לִי יָשׁוּב לְעַבֹדְתֶךָ.

וְתִזְכְּנֵנוּ שֶׁתְּשַׁרְרָה שְׂכִינְתֶךָ בְּבֵיתֵנוּ וּבְקֶרְבָּנוּ.

וְיִהְיֶה נָעִם אֲדָנֶי אֱלֹהֵינוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ פּוֹנְנָה

עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ פּוֹנְנָהוּ.

בבואו לחנוך הבית, כתב מהרי"א שיאמר בכניסתו לבית:

בְּרוּךְ אַתָּה בְּבִאָרָה

(שהוא ראשי תיבות בא"ב שהוא שם קדוש וכוחו

להצלחה).

וְיִהְיֶה יְהוָה אֶת-יִסְרָף וְיִהְיֶה אִישׁ מְצַלִּיחַ.

וְיִהְיֶה דוֹד לְכָל-דֹּרְכּוֹ מִשְׁפִּיל, וְיִהְיֶה עֲמוֹ.

וְיִהי נַעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ
וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנֵנָה עָלֵינוּ
וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנֵנָהוּ.

גם "יושב בסתר", "אנא בכח" וכו'.

וְהִנֵּה אֲנַחֲנוּ מֵאֱלֹמִים אֱלֹמִים בְּתוֹךְ הַשָּׁדָה וְהִנֵּה
קָמָה אֱלֹמֵתִי וְגַם-נִצְבָּה וְהִנֵּה תִסְבִּינָה אֱלֹמֵתֵיכֶם
וּתְשַׁתְּחוּיִן לְאֱלֹמֵתֵי: ג' פְּעָמִים.

("קמה" יכוון שהוא הק"ם שם קדוש).

(מספר "בית תפלה")

תְּפִלָּה לְמִצִּיאַת דִּירָה: (חֲנוּךְ וּסְתוּרָה)

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי, שֶׁתִּמְצִיא
לִי דִירָה טוֹבָה וְנָאֵה וּמִתְאַמֶּה, בְּמַהֲרָה בְּקָרוֹב לָגוֹר
בָּהּ, אֲנִי וּבְנֵי בֵיתִי, וְיִהְיֶה בָּהּ אוֹיֵר צַח וְזָה, וְלֹא יִהְיֶה
בָּהּ קְרִירוֹת וּרְטִיבוֹת, וְיִפְגַּס בָּהּ שֶׁמֶשׁ בְּזְרִיחָתָהּ
וּבְשִׁקִיעָתָהּ, וְתִהְיֶה מִתְאַמֶּה לָנוּ וּלְבְרִיאֹתֵינוּ וְלְכָל
דָּבָר טוֹב, וְתִמְהַר וְתִכְשִׁיר הַדִּירָה וְהַחֲדָרִים וְכָל
הַמְּקוֹמוֹת שָׁלֵה, מִן הַמְּזִיקִים וּמֵעֵין הָרַע, וּמִכָּל מִינֵי
נֹזֵק וְהַפְסֵד בְּכַח שְׁמֵהּ הַקְּדוֹשׁ הַיּוֹצֵא מִפְּסוּק: "וְיִהִי
בְּנִסְעֵ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוֹמָה יְהוָה וַיִּפְצוּ אֵיבֵיךָ וַיִּנְסוּ
מִשְׁנֵאִיךָ מִפְּנֵיךָ, וּבִנְחָה יֹאמֶר שׁוּבָה יְהוָה רַבְבוֹת אֲלֵפֵי
יִשְׂרָאֵל". "יָקוּם אֱלֹהִים יִפְצוּ אוֹיְבֵי וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאִיו

מפניו". ויתקיים בנו מקרא שפתוב: "לא-תאנה אליה
רעה ונגע לא-יקרב באהלה". "מה-טבו אהליה יעקב
משכנתיה ישראל".

אמן כן יהי רצון!

(אורח צדיקים)

תפלה למכירת דירה: (חנה פרוגטה)

יהי רצון מלפני אבינו שבשמים. שימצא לנו קונה
לדירתנו (ברחוב... בבבלות...).

ונוכל בזה למלא הפצנו לעסק בתורה ובמצוות בלי
כל הטרדות ולעשות רצונה בלבב שלם.

(צריך לתרום צדקה לתינוקות של בית רבן,
ולבקש שיאמרו נוסח התפילה הנ"ל).

ביקור חולים
(הנוצ'וג סר קשירָה)

ביקור חולים (הנוצ'וג סר קשיִרה)

פתיחה

ביקור חולים היא מצוה גדולה עד מאוד, אשר מטיבה למבקר ולחולה.

וזאת כיצד? כשבו אדם לבקר חולה צריך הוא להתפלל עליו לבריאותו, וממילא מטיב הוא עם מידותיו, וטובע בליבו להיות רחמן, ובזה נדבק במידותיו של הקדוש ברוך הוא שהוא רחום וחנון, וכן תבוא אל ליבו הבנה כמה טובות ה' נתן לו שהוא חזק ובריא ובזה מודה לה', וכן טובת החולה ברורה היא, שהרי ע"י תפילות המבקרים הוא זוכה לרפואה שלימה.

וחז"ל הקדושים גילו לנו שכר מצוה זו שאוכל פירותיהם בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא דהיינו שע"י ביקור החולים זוכה המבקר לברכה מאת ה', ששומר בריאותו, ובריאות משפחתו בעולם הזה ושכרו שמור ג"כ לעולם הבא.

וכל אדם צריך לבקר את החולה, בין גדול ובין קטן, בין עני ובין עשיר, וצא ולמד מהקדוש ברוך הוא שהלך לבקר את אברהם אבינו בשעת חוליו ביום השלישי למילתו כמו שכתוב: "וירא ה' אליו באלוני ממרא..." (בראשית יח, א').

וכן מקיום המאמר המפורסם של ר' עקיבא "ואהבת לרעך כמוך",

וכתוב בתלמוד: כל המבקר את החולה, מבקש (מתפלל) עליו רחמים, שע"י שמבקר עולה רחמים בליבו ומבקש מה' יתברך שירפאהו, ויתן בלב הרופאים חכמה בינה ודעת לכלכל דבריהם במשפט להחיש לו רפואות (נדרים מ')

וכן מנין שהשכינה למעלה מראשותיו של החולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דווי (שבת יב').

וכתב הרמב"ן לכן כל המבקר את החולה ולא ביקש עליו רחמים לא קיים המצוה, (תורת האדם שער הסכנה), וכן בתלמוד אמר רב דימי כל המבקר את החולה נוטל אחד משישים מחוליו (נדרים שם). והסיוע לחולה צריכה להיות בכמה אופנים:

בגופו - שדואג לכל מחסורו כגון: לדאוג לו לרופא טוב וישר ואם החולה בביתו בא ומסדר ביתו ובזה שגורם לו נחת משיב נפשו, וכפי שמסופר בתלמוד שתלמיד אחד היה חולה, ובא רבי עקיבא לבקרו והיה מטאטא את ביתו ומסדר את חדרו, ונגרם לתלמיד החולה מזה נחת, ואמר לר"ע: "רבינו החייתני" (נדרים שם).

בנפשו - שמעורר החולה ומדבר אל ליבו וגורם לו תקווה ועידוד, ומתפלל עליו לרפואה, בזה מחייה את נפשו.

בממונו - שקונה מחסורו כגון: תרופות וכדומה, ומנהג יפה נהגו בקוקז כשמגיעים לבקר חולה מביאים שתייה וכיבוד ומאכלים הבריאים לגוף בין לעני ובין לעשיר ובזה מקיימים ביקור חולים בממונם.

ואשרי אדם המטפל בחולים במיוחד עניים שהם צריכים לעזרה ביותר, בייחוד בזמן שמוטלים על ערש דווי ר"ל, וידוע שעשיר נקרא בלשון הקודש "גביר" שנרמז בארבע אותיות אלו - ארבע מידות הצריכות לעשיר שיקרא "גביר",

אות ג' - רומז על שיהיה גומל חסדים שיעזור כמה שיותר לבריות.
אות ב' - ביישן אע"פ שעושה צדקות הרבה שלא תהא דעתו זכה עליו (גאווה), אלא תמיד יהיה בעיניו שלא עשה דיו.
אות י' - ישר שיהיה ישר בעסקיו וכל מעשיו יהיו ישרים.
אות ר' - רחמן שיהא רחמן ובעל לב טוב כלפי כל אדם.
שעשיר אע"פ שהוא בעל ממון אם לא יקיים ה - ד' מידות הנ"ל אין עני יותר ממנו שאין לו קרן בעולם הבא (מעם לועז בראשית א' עמ' שמה').

דינים ומנהגים הקשורים בחולה

פניני הלכה

ביקור חולים

(א) מצות עשה מדברי חכמים לבקר חולים¹. שכרו בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא². כל המבקר את החולה ניצול מדינה של גיהינום שהרי דוד המלך אמר בתהילים: "אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'", וכוונתו לומר, שכשם שבא אדם לבקר את החולה, שהוא נקרא דל אז ימלטהו ה', כלומר, שישמרהו ה' מכל דבר רע בעולם הזה ויש לו שכר גם לעולם הבא³.

(ב) עיקר המצוה הוא לעזור ולעודד החולה ולבקש עליו רחמים בתפלה מהקב"ה שירפאהו רפואה שלימה, וצריך לבקרו בעצמו, וכשאינו יכול אפשר לטלפן לחולה, ואם לא ביקש עליו רחמים לא קיים המצוה⁴.

פקודות וביאורים

- 1 רמב"ם הלכות אבלות פרק י"ד הל' א', והוא מצוה מדרבנן, בגמרא נדרים לט' משמע שהוא מצוה מהתורה.
- 2 ערוך השלחן י"ד סי' שלה ס"ק ב'. ומובא בחלמוד רמז מהתורה לביקור חולים שנאמר "אם כמות כל האדם ימותון ופקודת כל האדם יפקד עליהם" שהם חולים ומוטלים בעריסתם ובני אדם מבקרים אותם.
- 3 נדרים לט'.
- 4 הרמ"א סי' שלה סעי' ד', ועיין ברמב"ן בתורת האדם שער הסכנה חובת בקשת

ג) קרובי המשפחה וחבריו הרגילים להיכנס לביתו אפילו מיום הראשון לחוליו מבקרים אותו, והרחוקים מהיום השלישי לחוליו. עדיף שלא יבקרוהו בשלוש השעות הראשונות של היום ולא בסופו של היום.

ד) כל המרבה לבקר את החולה הרי זה משובח ובלבד שלא יטריח החולה ומצוה זו מוטלת על כולם וגם הגדולים מבקרים את הקטנים.

ה) ראוי בכל קהילה להקים חבורת "ביקור חולים", שהם עוזרים לחולה בשאר צרכיו ואשריהם ישראל שהם רחמנים בני רחמנים הדבקים במידותיו של הקב"ה שהוא רחום וחנון.

ו) אם אינו יכול לבקר את החולה יכול לדבר עימו דרך הטלפון לשאול לשלומו וגם בזה יש מצוה.

ז) מנהג יפה נהגו בקווקז כאשר באים לבקר את החולה מביאים דברי מאכל הבריאים לחולה ומעורדים את רוחו.

פקודות וביאורים

רחמים על החולה, והוא עפ"י הגמרא ב"ב קטז.

5 שו"ע שם סעי' א.

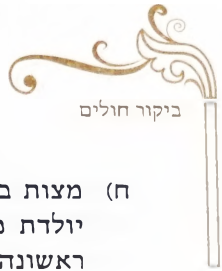
6 שו"ע שם סעי' ד.

7 שם סעי' ב.

8 פשוט שהרי הוא בכלל מצות חסד, "ואהבת לרעך כמוך".

9 חזון עובדיה אבלות חלק א' עמ' יא.

ח) מצות ביקור חולים נוהגת גם כשאיש מבקר אישה חולה או יולדת כשרה וצנועה, המבקר הולך עם אשתו והיא נכנסת ראשונה שזו היא דרך צניעות¹⁰.

תפילות על החולה

א) נהגו לברך את החולה שנפל למשכב בברכת "מי שברך..." בבית הכנסת בשעת הוצאת ס"ת, שבשעה זו מתעוררים רחמי שמים¹¹.

ב) מי שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אל חכם גדול בתורה כדי שיתפלל עבור החולה ויזכירו את שמו בשיעורי תורה וירבו בצדקה ובקריאת תהילים¹².

ג) המתפלל על החולה, אם החולה לפניו לא יזכיר את שמו ואם החולה לא לפניו יזכיר את שמו ושם אמו וכן באשה חולה, אם אינו יודע שם אמו יאמר את שם אביו ואם אינו יודע גם את שם אביו, המנהג לומר פלוני בן חוה, ובקווקו נהגו להזכיר תמיד שם אביו¹³.

פיקורות וביאורים

- 10 ערוך השלחן שם ס"קיא.
- 11 ספר הזוהר בפרשת ויקהל עמוד רז.
- 12 בבא בתרא קטז' - ררש רבי פינחס בר חמא שילכו אצל חכם ויבקש עליו רחמים שנא' במשלי "חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה" וכתב הנ"י שם שילך אצל מי שתופס ישיבה שיברך החולה.
- 13 ספר הזוהר בפרשת נח עמוד סט' - על הפסוק "ויזכור אלוקים את נח" בשעה שיש דין לא יזכיר את שמו בכדי שלא יזכרו את חובותיו. הא דצריך

(ד) המתפלל על אביו שחלה או אמו שחלתה לא יתארם בתארי כבוד, אלא יאמר עבדך אבי פלוני בן פלוני, ועל אמו יאמר אמתך אמי פלונית בת פלוני, ועל רב ותלמיד חכם יאמר עבדך רבי פלוני בן פלוני¹⁴.

(ה) חולה שכבד חוליו, מותר לשנות את שמו או להוסיף לו שם שע"י זה יתבטלו מעליו הגזרות ויעשו שאלת חכם¹⁵. וצריך מאוד לדקדק בשם החולה כאשר מברכים או מתפללים עליו¹⁶. וראוי לעשות לחולה גם פדיון נפש.

(ו) מצוה להתפלל על כל אדם חולה, ויש בזה משום "ואהבת לרעך כמוך", ומותר לגר להתפלל על אביו הגוי שה' ישלח לו רפואה שלימה ואם אביו נפטר מותר לו לומר קדיש על אביו¹⁷.

(ז) חולה שנתרפא צריך לברך ברכת: "הגומל" בעמידה, ובפני עשרה גברים כדי להודות לה' שריפאו מחוליו, ונהגו לברך ליד ספר

פקודות וביאורים

להזכיר שם אימו הוא עפ"י הזוהר פרשת לך לך עמוד פד' שאמר דוד המלך "והושיע לבן אמתך" וכתב בבן יהוידע (ברכות נה:) הטעם מפני שהאוישה אין לה עוון ביטול תורה לכן אין עליה קיטרוגים כמו על האב, והנוהגים להזכיר שם אביו מפני הלעז, והבן, ומנהגי הזכיר אביו וגם שם אימו.
14 ספר חסידים - שכר אמר שלמה המלך על אביו דוד אבי ללא תארים וכן

15 ר"ה טו: שאחד הדברים שמקרעים גזר דינו של אדם הוא שינוי השם.

16 מעשה שהיה עם הגאון רבי עקיבא איגר שהתפלל על חולה ולא הבריא, וביקש הרב לברר שמו במדוייק, וכשאמרו שמו המדוייק, שוב התפלל הרב. והחולה מיד החל להבריא.

17 יחוד דעת ח"ו סימן ס'.

תורה תוך שלושה ימים מיום שהתרפא, ודווקא שהיה החולה במיטתו לפחות יום אחד¹⁸.

ידידי החולה ודיני גוסס (אָסר נשומי)

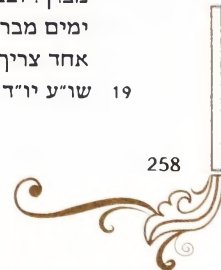
א) כשרואים אדם אשר נוטה למות אומרים לו: התודה (שוב בתשובה על מעשיך ויאמר שמע ישראל וכו' וברוך שם וכו') ועוד אומרים לו: הרבה התוודו ולא מתו והרבה לא התוודו ומתו ובשכר שאתה מתוודה אתה חי, וכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא. ואם אינו יכול להתוודות בפיו יתודה בלבו, ואם אינו יודע להתוודות, אומרים לו: אמור מיתתי תהא כפרה על עוונותי¹⁹.

ב) סדר הוידוי: " מודה אני לפניך ה' אלוקי ואלוקי אבותי שרפואתי ומתתי לפניך, יהי רצון מלפניך שתרפאני רפואה שלימה ואם אמות תהיה מתתי כפרה על כל החטאים והעוונות ופשעים שחטאתי ושפשעתי לפניך ותן חלקי בגן עדן וזכני לעולם הבא

18 גמרא ברכות נד: ארבעה צריכים להודות שהם ר"ת חיים, ח-בוש, י-סורים, י-ם, מ-דבר, עפ"י הפסוק: "וכל החיים יודוך סלה", וכן פסק בשו"ע יו"ד סי' ריב'. וכתב בשו"ת יחזה דעת ח"ד סי' יד' שניסה לאבד עצמו לדעת אינו מברך. ובבא"ח פרשת עקב אות יז' כתב כל שהיה חולה לפחות שלושה ימים מברך, והיחזה דעת כתב, כל ששבב במיטתו מחמת חוליו אפילו יום אחד צריך לברך.

19 שו"ע יו"ד סי' שלח' סעי' א' והרמ"א שם עפ"י הגמרא בשבת לב.

הצפון לצדיקים"20. (הנוסח בסוף הפרק)

ג) כאשר החולה אינו יכול לדבר, או שהוא מחובר למכשירים אבל הוא שומע את הסובבים אותו יאמרו הוידוי לפניו שהרי שתיקה נחשבת כהודאה21.

ד) כל אלו הדברים של הוידוי אין אומרים אותם לא בפני עמי הארץ, נשים וקטנים שמא יבכו ויגרום להם שיברון לב22.

ה) אעפ"י שאין אומרים וידוי ותחנונים בשבת ויו"ט, וידוי החולה אפשר לומר אפי' בשבת ויו"ט23.

ו) ראוי הוא לאדם שלפני פטירתו יסדר צוואה לביתו בכל עניניו, אם ישנו חשש שעל ידי שיאמרו לו להכין צוואה תחלש דעתו (יפחד מאוד), לא יאמרו לו וטוב שישאלו תלמיד חכם ויקבלו עצה כיצד לנהוג24.

ז) צריך להזכיר לחולה, שיבקש מחילה וסליחה מכל אדם שחטא כנגדו וכן הוא צריך למחול לכולם שנאמר "כל המעביר על מדותיו מעבירים לו על כל פשעיו"25. וכן שלא ישאיר אחריו

פקורות וביאורים

20 שו"ע שם סעי' ב', עפ"י הגמרא ב"ב קמג'.

21 שמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק סד' סעי' א'.

22 שו"ע שם.

23 מועד לכל חי סי' ג' סעי' ח'.

24 שו"ע יו"ד סי' שלה' סעי' ז', ובספר חסידים סי' תשיח'. ועיין נטעי גבריא אל הל' אבלות חלק א' פרק א' שכתובת צוואה היא סגולה לאריכות ימים.

25 מועד לכל חי סי' ג' סעי' ט'.

חובות של ממון לשום אדם.²⁶

ח) ראוי שכל ילדיו יהיו נוכחים ליד מיטתו ויברך אותם, שכן מצינו ביעקב אבינו שבאו אליו כל ילדיו ובירך אותם, וצריך החולה לצוות אותם שלא יסורו מדרך השם לשמור מצוותיו, שזהו תכלית האדם ומצוה גדולה להיות לידו בשעותיו האחרונות ולומר איתו שמע ישראל²⁷.

ט) גוסס נקרא חי למרות שהרופאים התייאשו מלרפא אותו ומצוה לעשות הכל כדי להחיש לו רפואה וכן מצוה לחלל עליו שבת, ואסור חס ושלום לנתק שום מכשיר ממנו, אע"פ שהחולה סובל ואפ"י שהחולה ביקש שאם יגיע מצבו לכך ינתקוהו, לא ישמעו לו, מפני שהקב"ה מחליט מתי קיצו של אדם והוא היודע מה טובת האדם.²⁸

י) אסור לגעת בגוסס, שע"י נגיעתו יכול לקרב מיתתו וכאילו שופך דמים.²⁹

יא) מנהג ירושלים, לאחר המות מחכים חצי שעה ורק אח"כ מורידים אותו מהמטה לרצפה ופותחים את כל החלונות ויקפידו שלא

פקרות וביאורים

26 פשוט שהוא בכלל איסור גזל.

27 שו"ע יו"ד סי' שלט' סעי' ד', וברמ"א שם שלא יהיה יחידי בשעת יציאת נשמה, ובמעבר יבק מה' פרק כח' שנאמר: "ויוסף ישית ידו על עניך", ועיין גשר החיים פרק ב' הל' א'.

28 הרמ"א ופ"ת שם סי' שלט' סעי' א'.

29 שו"ע שם, גשר החיים חלק א' פרק ב', ועיין קיצור מעבר יבק.

יהיה נוכח שם גוי³⁰.

יב) כשאדם חולה, אסור להכין לו שום דבר לצורך הקבורה וכן לא לחצוב קבר או אזכרות, אבל לאדם בריא מותר לקנות חלקת קבר והיא סגולה לאריכות ימים³¹.

מקורות וביאורים

- 30 מעבר יבק שפתי צדק פרק כו'. נטעי גבריאל פרק ג' סעי' יג'.
31 הרמ"א א' סי' שלט' ס"א, וצוואת רבי יהודה החסיד.

פניני המעשיות (דָרָש)

מסופר על הצדיק הירושלמי רבי אריה לוינ' זצ"ל, שמנהגו היה לבקר בבתי החולים בכל שבוע, ובכניסתו למחלקה היה שואל את האחיות היכן נמצאים החולים אשר אין להם מי שיבקר אותם, והיה הולך אליהם מעודדם, משמחם, מסלק כל יאוש מליבם, מברכם ברפואה שלימה ובכך היה מחזק את רוחם באמונה שהרפואה קרובה לבוא. (הבית היהודי חלק ג').

מעשה על רבי עקיבא, שאחד מתלמידיו חלה ולא נכנס שום אדם לבקרו והיה מוטל בצער, מפני שלאיש לא איכפת ממנו, עד שבא רבי עקיבא לבקרו חייך אליו, דיבר איתו ונתן לחולה את מלוא תשומת הלב, אותו אדם מאוד התרגש ושמח שסוף סוף יש אדם שחושב עלי ובא לשאול לשלומי, ומרוב התרגשות קם ממיטתו בבריאות איתנה, ואמר לרבי עקיבא: רבי! בזכות שבאת לבקר אותי מחלתי פריחה כלא הייתה, מיד יצא רבי עקיבא מביתו של החולה ודרש: "כל מי שאינו מבקר חולים כאילו שופך דמים".

(תלמוד בבלי מס' נדרים דף מ').

פעם אחת פנה אברך אחד אל רבי יחזקאל לוינשטיין וביקש ממנו שיתפלל עבור בנו החולה, השיב לו הרב : וכי אתה תצא ידי חובתך בתפילה שלי ?

הרי אתה בתור אבא מוטל עליך להתאמץ בתפילה ולהתפלל על בינך ולא לסמוך על תפילתי בלבד! מכאן למדים כמה חשובה התפילה של ההורים על החולה כדי להחיש לו רפואה ואל יאמר אדם בליבו וכי איזה צדיק אני שה' ישמע תפילתי, אלא ה' שומע תפילת כל יהודי באשר הוא.

{עולם חסד יבנה חלק ח'}

מסופר על תלמיד חכם אחד, שסבל ממחלה מסויימת וכל זמן שהיה נתקף בה, הגיע למצב מסוכן מאוד וזקוק מיד לרופא. פעם אחת חש בהתקף קשה בליל שבת והתקשר לרופא שלו והרופא אמר לו שהוא מיד מגיע אליו, אבל לפני שהרופא ניתק את הטלפון, שאל את החולה: מנין לך מספר הטלפון שבו התקשרת אלי, הרי אין אני בביתי עכשיו, כי אם בביתו של חולה אחר ? ובאמת שהחולה היה מופתע וכנראה שהוא חייג מספר שגוי, אבל מהשמים סיבבו שיחייג בדיוק לביתו של אותו חולה כדי לסייע לתלמיד חכם. מכן למדים כמה סיעתא דשמיא ה' שולח לחולים ואל להם לדאוג, שה' הוא רופא חולי עמו ישראל.

{שאל אביך ויגדך ח"ב}

מסופר בתלמוד על התנא הקדוש רבן יוחנן בן זכאי שחלה, ובאו תלמידיו לבקרו וכשראה תלמידיו החל לבכות. אמרו לו תלמידיו: רבנו על מה אתה בוכה? ענה להם: אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכים אותי, שהוא עצמו היום כאן ומחר בקבר, ואם כעס המלך עלי אין כעסו כעס עולם, ואם המלך הורגי אין מיתתו מיתת עולם, ואפילו אני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון ואעפ"כ הייתי בוכה, ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקיים לעד ולעולמי עולמים, שאם יכעס עלי כעסו כעס עולם, ואם יאסרני יסורו יסור עולם, ואם הורגי מיתתו מיתת עולם, ואין אני יוכל לפייסו בדברים ולשחדו בממון, ולא עוד אלא שיש בפני שתי דרכים, אחד של גיהינום ואחד של גן עדן ואיני יודע באיזה מהם מוליכים אותי, וכי לא אבכה? אמרו לו רבינו ברכנו, אמר להם יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, אמרו לו: רבינו עד כאן (רק זאת הברכה?) אמר להם: והלוואי! דעו לכם שאדם עובר עבירה אומר בליבו שלא יראני אדם. בשעת פטירתו אמר להם פנו כלים מפני הטומאה והכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה שבא לבקרני (שהיה כהן).

{ברכות כח}

פְּנֵי הַתְּפִלוֹת (תְּפִילוֹ-לוּבוֹ חוֹסְטָה)

תְּפִלָּה עַל הַחֹלָה:

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ.
שֶׁתִּתְמַלֵּא רַחֲמִים עַל (פְּלוּנִי בֶן פְּלוּנִית) וְיִכְבְּשׁוּ רַחֲמֶיךָ
אֶת כַּעֲסֶךָ וְתִבְטֵל מֵעַל (פְּלוּנִי בֶן פְּלוּנִית) כָּל גְּזֵרוֹת
קְשׁוֹת וְרָעוֹת:

אֲנִי מְלַךְ רַחוּם וְחַנוּן. הַתְּמַלֵּא רַחֲמִים עַל (פְּלוּנִי בֶן
פְּלוּנִי) הַמוֹטֵל עַל עַרְשׁ דְּוִי. וְתִרְפְּאֵהוּ רְפוּאָה שְׁלֵמָה.
כִּי אַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ רוֹפֵא חוֹלֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל (ר"ת רפ"ח
למִתְק וְלֹהֵעֲלוֹת רפ"ח נִיצוּצִין), וְתִקְוִים בּוֹ מִקְרָא שְׂכֵתוֹב:
יְהוָה יִסְעֲדֵנוּ עַל-עַרְשׁ דְּוִי כָּל-מִשְׁכְּבוֹ הַפְּכֵת בְּחַלּוֹ
(יְכוֹן כִּי "עַרְשׁ" יִהְיֶה עֶשֶׂר. דְּוִי - יוֹד).

וְלִמְעַן זְכוּת אֲבֹרָהּם אַחֲזוּ בְּחֶסֶד. יִצְחָק נֶאֱזָר בְּגִבּוֹרָה.
יַעֲקֹב אַחֲזוּ בְּתַפְאֲרָתָהּ. מֹשֶׁה אַחֲזוּ בְּנִצְחָתָהּ. אֶהְרֵן בְּהוֹדָתָהּ.
תִּרְפְּאֵהוּ רְפוּאָה שְׁלֵמָה וְתַצִּיל מִמּוֹת נַפְשׁוֹ וּבְכַח שְׁתִּים
וְעֶשְׂרִים אוֹתִיּוֹת תוֹרְתֶךָ הַקְדוּשָׁה שֶׁקִּבְּלָנוּ בְּהַר סִינַי.
תִּפְתַּח לִי (פְּלוּנִי בֶן פְּלוּנִית) שְׁעָרֵי אֲרוּכָה וּמְרַפָּא. שְׁעָרֵי
בְּרִיאוֹת. שְׁעָרֵי גִילָה. שְׁעָרֵי דְרוֹר. שְׁעָרֵי הוֹד וְהַדָּר.
שְׁעָרֵי וְתִיקוֹת. שְׁעָרֵי זְכוּת אֲבוֹת. שְׁעָרֵי חֲמֵלָה. שְׁעָרֵי
טוֹבָה. שְׁעָרֵי יְשׁוּעָה. שְׁעָרֵי כִפְרָה. שְׁעָרֵי לֵב טוֹהוֹר.

שְׁעָרֵי מַחִילָה. שְׁעָרֵי נְעִימוֹת. שְׁעָרֵי סְמִיכָה. שְׁעָרֵי
עֲזָרָה. שְׁעָרֵי פְדוּת. שְׁעָרֵי צְדָקָה. שְׁעָרֵי קוֹמְמִיזוּת.
שְׁעָרֵי רְפוּאָה שְׁלָמָה. שְׁעָרֵי שְׂמֵחָה. שְׁעָרֵי תְשׁוּעָה.
וְכָל צְדָקוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה הוּא וּבְנֵי בֵיתוֹ יִזְכְּרוּ לְפָנַי כִּסֵּא
רַחֲמַי לְהַמְלִיךְ טוֹב בְּעַדוֹ וְאֵל תִּתְּנֵהוּ בְּנַפְשׁ אוֹיְבָיו.
יְהוָה יִשְׁמְרֵהוּ וַיְחַיֶּהוּ לְאַרְבַּע יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם.
וַיְהִי רְצוֹן מִלְּפָנָי הַשֵּׁם הַקָּדוֹשׁ אֱהִיָּה אֲשֶׁר אֱהִיָּה.
אֲשֶׁר הוּא יְסוּד הַכֹּל וְעַקֵּר הַכֹּל וְשֶׁרֶשׁ הַכֹּל. הִיָּה
הַזֶּה וַיְהִיָּה (יְכוֹן כִּי יֵשׁ בּוֹ ד' אוֹתוֹת אֶלֶף. הָא. יוֹד. הָא
וּכְחוֹ גְדוֹל פְּשוֹט וּמִרְכָּב לְכָל דָּבָר. וְסוּדוֹ שֶׁהוּא סוּד הַיְחִידוּד)
שֶׁתִּשְׁלַח רְפוּאָה שְׁלָמָה לְחוּלָה הַזֶּה (פְּלוּנִי בֶן פְּלוֹנִית)
וְתַעֲמִידֵהוּ עַל עַמְדוֹ וַיְחִי מַחְלָיו. וַיִּדְעֵנוּ כִּי אֵין אָנוּ
כְּדָאִים לְהַתְּפַלֵּל לְפָנָיָה עַל עַצְמָנוּ וְכָל שָׂכֵן עַל
אַחֲרִים. אָמֵנָם שְׂמָנוּ רַחֲמַיָּה נֶגֶד עֵינֵינוּ כִּי רַחוּם אַתָּה
וְאַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה. לָכֵן בְּבִשְׁתׁ פָּנִים אֶתְאַנּוּ
לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים וְתַחֲנוּגִים עַל (פְּלוּנִי בֶן פְּלוֹנִית) הַחוּלָה
הַזֶּה. אֵל נָא רְפֵא נָא לוֹ וְתַבְרִיאָהוּ וְתַחְלִימָהוּ וְתַחֲזַקְהוּ
וְתַאֲמִצְהוּ וְתַמְלֵא מִשְׂאֵלוֹת לְבוֹ לְטוֹבָה. עֲשֵׂה לְמַעַן
שְׂמֵךְ. עֲשֵׂה לְמַעַן יִמְיָנֶה. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרְתֶהָ. עֲשֵׂה
לְמַעַן קֹדֶשְׁתֶּהָ. יְהִי לְרְצוֹן אִמְרֵי-פִי וְהִגִּיוֹן לְבִי לְפָנָיָה
יְהוָה צוּרִי וּגְאֻלִּי.

(מִרְן הַחִיד"א מִסְפֵּר תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה)

תְּפִלָּה עַל הַחוּלָה: (לובו הרי נוצ'וג)

אֲנֵא מְלֶךְ רַחוּם וְחַנוּן, יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתִּתְמַלֵּא
רַחֲמִים עַל כָּל חוּלֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, וּבִפְרֹט עַל (פלוגי בן
פלוגית) הַמוּטָל עַל עֵרֶשׂ דְּוִי, וְתִרְפָּאֵהוּ רַפּוּאָה שְׁלָמָה.
כִּי אַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ רוֹפֵא חוּלֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, וַיְקִים
עֲלָיו מִקְרָא שְׁכֵתוֹב: "יְהוָה יִסְעֲדֵנוּ עַל-עֵרֶשׂ דְּוִי כָּל-
מִשְׁכְּבוֹ הַפֶּכֶת בְּחַלְוִי".

וְלִמְעַן זְכוּת אַבְרָהָם אַחֲזוּ בְּחֶסֶד, יִצְחָק נְאֻר בְּגִבּוֹרָה,
יַעֲקֹב אַחֲזוּ בְּתַפְאֲרָת, מֹשֶׁה אַחֲזוּ בְּנִצְחָה, אַהֲרֹן אַחֲזוּ
בְּהוֹד, תִּרְפָּאֵהוּ רַפּוּאָה שְׁלָמָה וְתַצִּיל מִמּוֹת נַפְשׁוֹ,
וְתַעֲמִידָהוּ עַל עֲמֻדוֹ וַיְחִי מַחְלְוִי.

וְאִף עַל פִּי שִׁידְעֵנוּ שְׂאִין אֲנִי כְּדָאִים לְהַתְפַּלֵּל עַל
עַצְמִנוּ, וְכָל שָׁפֵן עַל אַחֲרִים, אֵךְ שְׁמֵנוּ רַחֲמֶיךָ לְגַנֵּד
עֵינֵינוּ, כִּי רַחוּם אַתָּה וְאַתָּה שׁוֹמֵעַ הַפְּלֵת כָּל פֶּה,
לְכֹן בְּבִשְׁת פָּנִים אַתָּאנוּ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים
עַבּוּר (פלוגי בן פלוגית) הַחוּלָה הַזֶּה אֵל נָא רַפָּא נָא לוֹ,
וְתַחֲלִימָהוּ וְתַחֲזַקְהוּ.

וּבְכוּחַ שְׁתִּים וְעֵשְׂרִים אוֹתִיּוֹת תּוֹרְתֶךָ הַקְדוּשָׁה שֶׁקִּבְלָנוּ
בְּהַר סִינַי, תִּפְתַּח (לפלוגי בן פלוגית) הַחוּלָה הַזֶּה, שְׁעָרֵי
אַרְזֵכָה וּמִרְפֵּא, שְׁעָרֵי בְּרִיאוּת, שְׁעָרֵי גִילָה, שְׁעָרֵי
דְּרוֹר, שְׁעָרֵי הוֹד, שְׁעָרֵי זְכוּת, שְׁעָרֵי חֲמִלָה, שְׁעָרֵי
חֲדוּד, שְׁעָרֵי טוֹבָה, שְׁעָרֵי יְשׁוּעָה, שְׁעָרֵי כִפְרָה, שְׁעָרֵי
לֵב טוֹב, שְׁעָרֵי מַחִילָה, שְׁעָרֵי נְעִימוּת, שְׁעָרֵי סְמִיכָה.

שְׁעָרֵי עֲזָרָה. שְׁעָרֵי פְדוּת. שְׁעָרֵי צְדָקוֹת. שְׁעָרֵי
 קוֹמְמִיּוֹת. שְׁעָרֵי רְפוּאָה שְׁלֵמָה. שְׁעָרֵי שְׂמֵחָה. שְׁעָרֵי
 תְּשׁוּעָה. וַיִּזְכְּרוּ לְפָנֶיהָ כָּל צְדָקוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה הוּא
 וּבְנֵי בֵיתוֹ לְפָנֶי כֶּסֶף רַחֲמֶיהָ. לְהַמְלִיץ טוֹב בְּעֵדוֹ. וְאֵל
 תְּתַנְּהוּ בְּנַפְשׁ אֹיְבָיו. עָשָׂה לְמַעַן שְׂמֵחָה. עָשָׂה לְמַעַן
 יְמִינָהּ. עָשָׂה לְמַעַן תּוֹרַתָּהּ. עָשָׂה לְמַעַן קִדְשָׁתָּהּ. יְהִי
 לְרַצּוֹן אִמְרֵי-פִי וְהַגִּיזֵן לְבִי לְפָנֶיהָ יְהוָה צוּרֵי וְגֹאֲלֵי.
 (שְׁעָרֵי דַמְעָה)

וְדַי לְחוֹלָה שְׁכִיב מְרַע: (אִסֵּר נְשׁוּמוֹ)

נאמר במסכת שבת (דף ל"ב ע"ב ב'): מי שחלה ונטה למות,
 אומרים לו התוודה, שכן כל המומתין מתוודים, וכדי שלא
 לשבור את לבו, אומרים לו בדברים רכים: אל תדאג, הרבה
 התוודו ולא מתו הרבה לא התוודו ומתו, ובשכר זה שאתה
 מתוודה לפני ה' יתברך שמו, אתה חי, וכל המתוודה יש לו
 חלק לעולם הבא, ככתוב: "ומודה ועוזב ירוחם" (מה טוב
 שיהיו לידו עשרה אנשים, ויש להוציא מהחדר בו נמצא
 החולה, את הנשים והילדים) ואומר:

רְבוֹן הָעוֹלָמִים. בְּעַל הַסְּלִיחוֹת וְהַרְחָמִים. יְהִי רַצּוֹן
 מִלְּפָנֶיהָ יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי. שִׁיעֲלָה זְכָרוֹנִי לְפָנֶי
 כֶּסֶף כְּבוֹדָה לְטוֹבָה. וּרְאֵה בְּעֵנָי. כִּי אֵין מָתָם בְּבִשְׂרֵי
 מִפְּנֵי זַעֲמָה. אֵין שְׁלוֹם בְּעַצְמֵי מִפְּנֵי חֲטָאתַי. וְעַתָּה
 אֱלֹהֵי סְלִיחוֹת. הִטָּה אֵלַי חֶסֶדְךָ. וְאֵל תְּבוֹא בְּמִשְׁפַּט

את עבֹדָהּ. וְאִם קָרְבָה עִת פְּקֻדָּתִי לְמוֹת. אַחֲדוּתָהּ
לְעַד מִפֵּי לֹא תִמוּשׁ. כַּכְּתוּב: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל. יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ. יְהוָה אֶחָד." בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם
וָעַד.

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי. אֵל
הַרוּחוֹת לְכֹל בָּשָׂר, שְׂרָפוּאָתִי בִידֶךָ וּמִתְתִי בִידֶךָ. יְהִי
רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שְׂתַרְפְּאֵנִי רַפּוּאָה שְׁלֵמָה, וְיַעֲלֶה זְכוּרֹנִי
וּתְפִלָּתִי לְפָנֶיךָ כַּתְּפִלַּת חֲזַקְיָהוּ בַּחֲלוּתוֹ, וְאִם קָרְבָה עִת
פְּקֻדָּתִי לְמוֹת, תְּהֵא מִיתְתִי כַּפָּרָה לְכֹל חַטָּאוֹתַי וּלְכֹל
עֲוֹנוֹתַי וּלְכֹל פְּשָׁעֵי, שְׁחַטָּאתַי, שְׁעוּיֹתַי וְשִׁפְשָׁעֵתַי
לְפָנֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹתֵי עַל הָאֲדָמָה עַד הַשָּׁעָה הַזֹּאת, וְתֵן
חֲלָקִי בְּגוֹן עֲדוֹן, וְזַפְנִי לְעוֹלָם הַבָּא הַצָּפוֹן לְצַדִּיקִים.
וּתְוַדְּעֵנִי אֲרַח חַיִּים, שִׁבְעַת שְׁמַחוֹת אֶת-פָּנֶיךָ, נְעֻמוֹת
בִּימִינֶךָ נִצַּח, בְּרוּךְ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

[מועד לכל חי-בריה]

אבלות

(אובול)

אבלות (אובול)

פתיחה

כאשר נפטר לאדם אחד משבעה קרובים והם: אב, אם, בן, בת, אחות, אח ואשתו (או בעל) ורמזו לקרובים במילת א. ב. ל. א-אב, אם, אחות, אשה, ב- בן, בת, בעל, ל- בגימטרייא שלושים ימי אבלות, חייב אדם להתאבל עליהם, שמצינו בתורה בענין פטירת יעקב אבינו ע"ה כתוב: "ויספדו שם מספד גדול וכבד מאוד ויעש לאביו אבל שבעת ימים" (בראשית נ', י'), וכן לגבי שלשים יום, נאמר בתורה בפטירת אהרן הכהן הכהן כתוב: "ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלושים יום כל בית ישראל" (במדבר כ', כט'), ובפטירת משה רבינו כתוב "ויבכו בני ישראל את משה בערבות מואב שלושים יום ויתמו ימי בכי אבל משה".

למרות הכאב המר אשר חש האדם, שנלקח ממנו קרובו, עם זאת עלינו לזכור שהקב"ה אב הרחמים, אשר כל מעשיו עמנו למעננו, וגם במצב נורא זה שאדם נמצא צריך האבל (אובולדור) לעבור תהליך של שלושה ימים לבכי, שבעה ימים להספד, ושלושים יום שאסור בגילוח ותספורת. זאת עלינו לדעת, שאלו הימים הם לטובת הנפטר והאבל, ולכאורה כיצד יתכן דבר זה? אמנם התשובה היא ברורה,

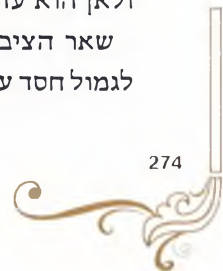

שעצם הענין שהאדם נלקח שעוזב הוא את העולם הזה אשר יש בו סבל, יסורים ומכאובים ועבר תקופת נסיון שה' הביאו לעולם הזה ועובר לעולם הבא, אשר כל תכלית האדם היא להגיע לשם זך ונקי ולכן למרות הבכי אשר נובע מקרבנו, כבר העידו כל הספרים הקדושים, שמטרת האבלות היא לעורר את האדם לתשובה, שהרי בד"כ האדם נמצא בעולם במרוץ חייו מעבודה לעבודה, טיפול במשפחתו ולעוד סידורים רבים והאבלות עוצרת את האדם לעשות עם עצמו קצת חשבון נפש ומסיק בדעתו, שעין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים (אבות) ושמעולם לא היה יצור אנוש אשר לקח מהעולם ולו מטבע אחד, אלא רק את מעשיו הטובים, והשאר ילדים בני תורה המרבים זכויותיו במעשיהם הטובים, אשר הם מגינים על האדם בבואו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה וזהו בעצם עיקר האבלות עם כל מנהגיו.

א"כ בזמן האבלות, שאדם מטיב את מעשיו ומקבל על עצמו עול המצוות, זוהי טובת האבל ואין לך עליו נשמה גדול מזה לנפטר, שקרוביו של הנפטר עושים תשובה ומתקרבים לאביהם שבשמים.

אמר שלמה המלך, החכם מכל האדם: "טוב לילך לבית אבל מלכת אל בית המשתה באשר הוא כל האדם והחי יתן אל לבו" (קהלת ז'). הרי לנו שטוב ללכת לביתו של האבל, שבכך אדם שם אל ליבו כמה חיי העולם הזה קצרים ושב בתשובה, מאשר לילך לבית המשתה, כמו חתונה ששם אדם רוקד, שש ושמה, עד ששוכח מאין הוא בא ולאן הוא עתיד לחזור בסוף ימיו.

שאר הציבור, הולכים לנחם את האבלים ועוזרים בקבורה בכדי לגמול חסד עימהם ולהשתתף ביגונם, זאת למדים מתורתנו הקדושה,

כאשר נפטר משה רבינו ע"ה, אומר המדרש שהקב"ה בעצמו עסק בקבורתו. אומרים דברי תורה בענייני המוסר והאמונה כדי לחזק אותם ולקבל הכל באהבה ולרומם את רוחם של האבלים ולחזקם באמונה לכל יפלו ליאוש, כיון שהאמונה היהודית אומרת לנו. שאדם שנפטר עבר את פרודור העוה"ז כדי ליכנס לטרקלין שהוא העולם הבא, להיות בארץ החיים שהוא כור מחצבתו ושם תנוח נשמתו. אסור להרהר אחר מדותיו של הקב"ה ולכן אסור לבכות יותר מג' ימים ובאהרן הכהן ראינו, ששני בניו נפטרו מן העולם התורה העידה עליו "וידום אהרון" וקיבל ע"ז שכר גדול.

מסופר באבות דר' נתן, שכאשר נפטר בנו של רבן יוחנן בן זכאי נכנסו אליו תלמידיו לנחמו, נכנס רבי אליעזר ישב לפניו ואמר לו: רבי, אני יכול לומר דבר אחד לפניך? אמר לו: אמור, אמר אדם הראשון נפטר לו בן והוא וקיבל עליו תנחומים שנאמר: "וידע אדם עוד את אשתו", אף אתה קבל תנחומים, אמר לו: לא די לי שאני מצטער בעצמי, אלא הזכרת לי גם צערו של האדם הראשון, נכנס רבי יהושע ואמר לו: איוב היו לו בנים ובנות ומתו כולם ביום אחד וקיבל עליו תנחומים, אמר לו לא די לי שאני מצטער בעצמי, אלא שהזכרת לי גם צערו של איוב.

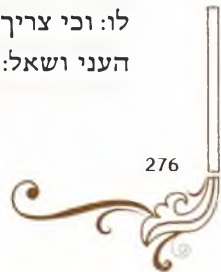
לבסוף נכנס ר' אלעזר בן עזריה כיון שראהו אמר לשמשו: קח לפני כף ולך אחרי לבית המרחץ, מפני שאדם גדול הוא ואיני יכול לעמוד בו, נכנס וישב לפניו, אמר לו: רבי, אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם אחד שהמלך הפקיד אצלו פקדון ובכל יום ויום היה בוכה. צועק ואומר, אוי לי אימתי אצא מהפקדון הזה בשלום, אף אתה

רבי היה לך בן וקרא תורה, מקרא, נביאים, כתובים, משנה, הלכות ואגדות ונפטר מהעולם ללא חטא, וצריך אתה לקבל תנחומים, שהחזרת פקדונך שלם, אמר לו רבן יוחנן בן זכאי, רבי אלעזר בני, נחמתני כדרך שבני אדם מנחמים, ע"כ. בעיקר בניו של האדם הם עזרתו ומגיניו של הנפטר בעולם האמת.

מוסר השכל (פְּשֵׁלָה)

משל לעני אחד בעל משפחה, שהיה נכשל בכל עבודה שעסק בה ופרנסתו הייתה מאוד בדוחק, פעם אחת שמע שיש אי במקום מרוחק מאוד. אשר האי כולו מלא באבנים טובות ויהלומים ומושלכים הם ברחבי האי וכל הרוצה יבוא ויטול, הלך וסיפר את אשר הוא שמע לאשתו וקיבל את הסכמתה, הלכו וחסכו להם מעט כסף לשם המטרה הנעלה, עלה לספינה ויצא לדרכו, כעבור חדשים מספר הגיע העני לאי וראה שכל אדמתה מכוסה ביהלומים, מיד החל לאסוף במרוצה את היהלומים לתוך שק גדול ומאחריו היה אדם אחד אשר הבחין במעשיו, פנה אליו ואמר לו: אני יודע שאתה אכן רוצה לקחת את היהלומים ולצאת, אבל דע לך, שרק בעוד שלושה חודשים תעבור שוב ספינה לכיוון בו אתה רוצה לפנות אליו ולכן אל לך למהר כ"כ, מיד נפעמה רוחו של העני, עצר וחשב בליבו שהלה צודק, השליך את השק ולקח לעצמו שני יהלומים בכיסו בכדי ללכת לפונדק לאכול, כאשר הגיע לפונדק רוצה לשלם עבור האוכל, הוציא העני מכיסו את היהלומים, מיד חייך המוכר ואמר לו: וכי צריך אני לאבנים אלו? הרי מפוזרים הם לרוב בארצנו, נדהם העני ושאל: א"כ כיצד אוכל לשלם לך עבור האוכל? נרות!! אמר לו

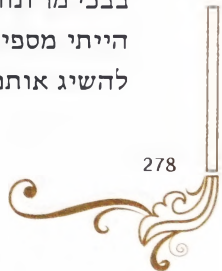

המוכר...כאן משלמים אך ורק בנרות, א"כ, שאל העני מהיכן אוכל להשיג אותם? והמוכר הציע לעני לעבוד אצלו ובתמורה יתן לו אוכל והעני הסכים. אבל עדין היה חסר לעני מקום לישון והמוכר הציע לו שיכביד עליו העבודה שבעתים ובתמורה יתן לו גם מקום לינה וכך היה, יום אחר יום העני הפך להיות פועל של המוכר במשך חודש, עד שיום אחד חשב העני בליבו, מה אני צריך לעבוד כ"כ קשה בשביל נרות? הרי אני יכול ליצור אותם בעצמי וכך השיג לאט לאט דונג ופתילות ויצר נרות בעצמו, ברוב שמחתו הלך עם הנרות וקנה לעצמו אוכל, בגדים, מקום לינה וכו'... לא הסתפק העני בזה ולקח איתו שתי פועלים כדי להגדיל את יצור הנרות, כך התקדם העני לעשר פועלים, עד שהגיע למאות פועלים והקים בית-חרושת לנרות ונעשה עשיר גדול, אט אט במרוצת הזמן, עברו להם שלושה חודשים ושישה חודשים עד שמרוב התעסקותו בנרות שכח לחזור לביתו, לאחר כשנה להפתעתו קיבל מכתב מאשתו שחיכתה לו זה זמן רב, "איך שכחת את אשתך וילדיך כולנו מחכים לך", כך טענה לו אשתו במכתבה, אז נזכר שבאמת צריך הוא לחזור לביתו, מיד אסף את כל פועליו ועשה להם מסיבת פרידה תמורת כמה נרות לכל עובד, למחרת אמר להם להעמיס את כל הספינה בנרות וחזר לעירו, כאשר הגיע לביתו שאלה אותו אשתו נו.. מה הבאת לנו? וטרם אשתו סיימה לדבר, הנה הוא מוריד מהספינה שקים מלאים בנרות, חשבה אשתו שבאי הזה שהיה בו נטרפה דעתו ואמרה לו: הרי אתה הלכת להביא יהלומים, מדוע חזרת עם נרות, מיד נזכר העני והחל לבכות בכי מר וסיפר לאשתו כיצד התבלבל ושכח מהיהלומים, מפני שבאותו מקום הכסף היה נרות, הלכה אשתו בפחי נפש לקחה את תרמילו הביתה ותוך כדי שהיא מרוקנת את התרמיל נפלו ממכנסיו

שני היהלומים שהיו בכיסו, רצה ליהלומן לשאול עבור שווים ואמר לה שהם שוים הרבה מאוד כסף, שמחה ורצה לבעלה. אמרה לו: מדוע לא סיפרת לי על ההפתעה? איזה הפתעה? שאל בעלה! אמרה לו שני היהלומים שהיו בתוך מכנסיו, שוב פרץ בבכי מר, למה אתה שוב בוכה? שאלה אשתו הרי זה שווה הון! אמר לה בעלה: ודאי שאני צריך לבכות יכולתי להביא מהיהלומים האלה הרבה יותר!...

והנמשל בזה- לפני שנשמתו של האדם יורדת אל העולם הזה, הקב"ה אומר לה, ביתי היקרה, דעי לך, את הולכת להגיע למקום מאוד מבולבל, אשר הכסף שם הוא שטרות ומטבעות למיניהם, אמנם אל תשכחי, שכאן בעולם האמת, שהוא עולם הנצח, שטרות ומטבעות אלה אינם שווים מאומה, אלא הכסף אצלנו הוא רק מצוות ומעשים טובים שאדם עושה בעולם הזה, אבל כאשר האדם מגיע לזה העולם רואה את הרדיפה אחרי השטרות, המטבעות, כל הנכסים ועסקים למיניהם, שוכח הוא לגמרי מהכסף האמיתי והנצחי, התורה והמצוות אשר ציוהו ה' וכאשר אדם מגיע לפני בית-דין של מעלה, הקב"ה שואל אותו, יהודי יקר! נו כמה כסף אספת לך? והאדם אומר: הנה, ריבוננו של עולם הבאתי מלא שטרות ומטבעות והרבה נכסים ואז מזכיר לו ה' יתברך בני, אמרתי לך, שאין זה שווה מאומה כאן ובכ"ז בודק אותו ה' יתברך לראות אם יש לו קצת מצוות ומעשים טובים בכדי לתת לו שכר ואכן מוצא ה' יתברך ונותן לו שכר גדול על אותם מצוות קטנות שעשה והאדם מתחיל לפרוץ בבכי מר ונורא וה' שואל אותו על מה אתה כ"כ בוכה בני? "על שלא הייתי מספיק חכם לקחת יותר מצוות כי יש אפשרות בעולם הזה להשיג אותם בקלות ובשפע רב" כך עונה האדם ברוב תסכולו.

דיני ומנהגי אבלות

פניני הלכה

שפיכת מים בשכונת המת (אוב שְׁנָדָה אֶזְחָנְאֵי מוֹרְדָה)

א) מנהג לשפוך את כל המים השאובים בשכונת הנפטר¹, כלומר שני בתים מכל צד, מימין ומשמאל. בבנין קומות ישפכו, שתי קומות מלמעלה ושתי קומות מלמטה² ויש מחמירים אפילו בכל הבנין³.

שלושה טעמים למנהג זה:

א - שידעו כולם על מקרה המות ולא יצטרכו להודיע בשורה רעה בפיהם.

ב - מלאך המות מטיל במים אלו טיפת דם.

ג - מלאך המות מצחצח סכיניו שם.

ב) כשנפטר בשבת ויו"ט אין צורך בשפיכת המים ובמוצאי שבת עדיף להחמיר⁴.

פקורות וביאורים

- 1 שו"ע יו"ד סי' שלט, ש"ך וט"ז שם
- 2 גשר החיים ח"א פרק ג', וראה בתשב"ץ עור טעם כפי שפסק המים במות מרים הנביאה, וכן במעבר יבוק שפת אמת פכ"ג.
- 3 מנהגי החיד"א
- 4 פתחי תשובה שם ס"ק ד'.

- ג) בקבוקים סגורים, תרופות וכדומה אין צורך לשופכם⁵.
- ד) אם הנפטר הוא גוי, טוב שישפכו את המים בשכונת המת⁶.
- ה) תינוק, שנפטר בתוך שלשים יום לחייו, צריך לשפוך את המים שבשכונת המת⁷, אמנם אשה שהפילה אין צריך לשפוך את המים שבשכונת הנפל, וכן בנהרג בידי אדם (ר"ל) שאין צריך לשפוך המים⁸.
- ו) מנהג קווקו, כאשר המים היו מכוסים בברזל, שאין צריך לשופכם, ועדיף להחמיר בזה, וכן נהגו לזרוק גם המאכלים המבושלים בבית⁹.

שמירה על המת (פְּרֻדָּה תַּחְנוּןִי - אֵיכָבוּ אִישָׁתָה)

- א) הנפטר צריך שמירה בין ביום ובין בלילה ושני טעמים לכך:
א- משום כבודו של המת, שלא יהיה מוטל בביזיון וכאילו שאין חפצים בו.

פקורות וביאורים

- 5 שו"ת זבחי צדק רי"ב סימן לא', בן איש חי ש"ב פ' פנחס י', וביב"א חיו"ד סימן כג'.
- 6 בן איש חי שנה ב' פרשת פינחס.
- 7 ברכי יוסף סימן שלט'.
- 8 רוח חיים רבי חיים פלאגי סי' שלט' סק"ב. ובנהרג אין צריך, וכן כתב הכל בו ויש חולקים גשר החיים עמ' נב'.
- 9 מובא במלכות אררט עמוד 63, כפי הדין מים שבתקופה.

ב- משום שהגוף הוא קדוש שהרי הוא משכן הנשמה וכאשר היא יוצאת ממנו כל המזיקים רוצים להיכנס באותו גוף¹⁰.

(ב) השומר צריך לומר דברים שבקרושה כגון: תהילים. משניות ותפילות שסידרום חכמים בספרים הקדושים ועדיף שני שומרים¹¹.

(ג) כאשר הנפטר נמצא בחדר קירור אין חייבים לשומר, אמנם עפ"י הסוד טוב שיאמרו בקרבת מקום תהילים וכן¹².

(ד) גם בשבת ויו"ט המת צריך שמירה¹³.

הלנת המת (פיתוח אִישָׁתָה)

(א) אסור להלין את הנפטר, אלא אם כן עושים זאת לכבודו כגון: להמתין מעט לקרוביו שיגיעו מרחוק, להביא לו ארון, תכריכים או מקוננות, מלבד אלו המקרים אין להלין אותו משום איזה מנהג, אלא יודרו לקברו מיד¹⁴.

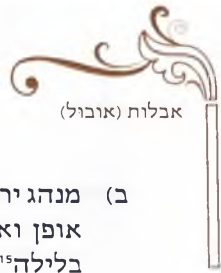
10 מעבר יבק שפתי רננות, גשר החיים ח"א פרק ה' סי' ד' והזוהר הקדוש פרשת אמור.

11 גשר החיים שם. אעפ"י שאין אומרים תהילים בלילה שהוא בכלל המקרא מ"מ לצורך השעה מותר כן כתב רבי חיים פלאגי.

12 אגרות משה ח"א יו"ד סי' רכה'.

13 רמ"א סימן שע"ג וגשר החיים עמ' סט'.

14 שו"ע יו"ד סי' שנו' סעי' א'. זוהר הקדוש תחילת פרשת אמור כתב טעם בזה. שכל שלא נקבר הגוף יש צער לנשמה ורוח טומאה שורה עליו.

ב) מנהג ירושלים, משנים קדמוניות, שאין מלינים את הנפטר בשום אופן ואפילו בלילה קוברים אותו, ומנהג קווקז שאין קוברים בלילה¹⁵.

ג) כשנפטר יום שישי יקברהו מיד כשיש זמן עד כניסת השבת ואין חשש חילולי שבת שיש בזה נחת לנפטר¹⁶.

ד) השאיר הנפטר צוואה שלא לקברו אלא לאחר מספר ימים אין לחוש לצוואתו אלא יזדרזו לקברו מיד¹⁷.

טהרה ותכריכין (פיתורא שושטה / אחריתי דחיתה)

א) הטהרה היא מלאכת קודש וההתעסקות בה, הרי היא כהתעסקות בספר תורה.

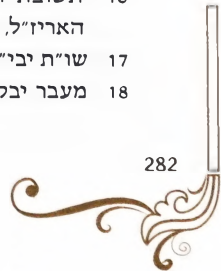
ב) כיום מלאכה זו מסורה ביד צוות אנשים מומחים ויראי שמים ונקראים "חברא קדישא".

ג) בכל שלבי הטהרה ולבישת התכריכין יש בה סדר שהוא מיוסד עפ"י הקדמונים וצריכים הם לבקש מחילה לפני הטהרה וכן בקבורה ויש בכך כוונות ותפילות מיוחדות¹⁸.

פקרות וביאורים

15 גשר החיים ח"א פרק ז' סי' ג' וע"ע שם מקור למנהג זה.
 16 תשובת הרדב"ז שי"א. ועדיף לאחר חצות כך בשלחן גבוה בשם רבינו האריז"ל, וכ"ז בילקו"י סימן ח' ה"ח.
 17 שו"ת יבי"א ח"ד יו"ד סימן כח'.
 18 מעבר יבק בשפתי רננות פרקים: יא', יב', יג'. ע"ע גשר החיים ח"א פרק ט',

(ד) כל בגדי הנפטר שהיו עליו בשעת מתתו, מותר להשתמש בהם חוץ מהנעלים שנוהגים לקרעם, אבל שאר בגדיו ומנעליו אין צריך לזרוקם, ויש שתורמים חפציו לעניים ויש בכך מצוה.¹⁹

(ה) כל סדר הטהרה תעשה על ידי יהודים, וכשאינן אפשרות, אפשר על ידי גויים.²⁰

(ו) יזהר שלא יסתכל בפני אדם מת שלא לצורך, מפני שמביא שכחה ויש בכך סכנה, ודווקא במכוון, אבל בהסתכלות בעלמא מותר כגון: זיהוי הנפטר.²¹

קריעה (יְתֵן שְׂאִירָה פֶּרַע סוּחָטָה)

(א) אדם שנפטר לו אחד משבעה קרובים (אביו, אמו, אחיו, אחותו, בנו, בתו, אשתו) מברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם דיין האמת". ומיד חייב לקרוע בגדו. ברכה זו נאמרת בעמידה ואם אמרה בישיבה, לא יצא ידי חובה וצריך לקרוע שוב, הקריעה חובה היא בין לאיש ובין לאשה ואותן נשים שנהגו בחו"ל לא

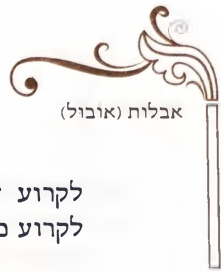
מקורות וביאורים

19 שהעוסקים בכך עפ"י רוב הם יראים וקדושים. כ"ב ספר המטעמים. מועד לכל חי סי' ה'.

20 גמרא ביצה ו'. שו"ע אר"ח סימן תקכו ס"א בדין נפטר ביו"ט שמותר ע"י גוי, וראה ביבי"א ח"ו יו"ד סימן ל', ובקווקז הרוחצים היו מתנדבים, והיקפרו שלא יהיו רוחצים גויים.

21 גמרא הוריות יג'. מעבר יבוק שפתי רננות פרק ט', וראה בפר"ח אר"ח סימן ב' שמשבח תלמודו, נטעי גבריאל פרק מג' הל' יב' שסכנה למגיפה ר"ל.

- לקרוע צריכות לבטל מנהגן, וכן קטנים מגיל חינוך צריכים לקרוע כדי לעורר לבכי.²²
- (ב) רבו המנהגים גבי זמן הקריעה, אמנם מנהג קווקז לקרוע לפני הקבורה וההספדים.²³ (ועיין בהערה)
- (ג) ברכת "דיין האמת", מברכים אפי' בשבת, אמנם הקריעה אינה נעשית בשבת, ובמוצאי שבת צריך לקרוע.²⁴
- (ד) אם נפטר בחול המועד מנהג ירושלים שאין קורעים אלא על אב ואם, אמנם בשאר המקומות נהגו לקרוע, וכך מנהג קווקז.²⁵
- (ה) מקום הקריעה בחולצה מלפניו בבית הצוואר ולמטה, ואם קרע מאחוריו לא יצא ידי חובה וצריך לחזור ולקרוע.²⁶
- (ו) על פטירת אב ואם יש שנהגו לקרוע כל הבגדים העליונים שעליו, אמנם מנהג הספרדים לקרוע רק את החולצה העליונה בלבד, וכן מנהג קווקז.²⁷

פְּקוּרוֹת וּבִיאָוִרִים

- 22 שו"ע יו"ד סי' שמ'. מעבר יבוק שפתי רננות ס"ט וגשר החיים עמ' נה', מועד לכל חי (בריה) סי' יא'.
- 23 מהשו"ע סי' שלט' משמע שצריך לקרוע עם יציאת הנשמה ויש שנהגו לפני הוצאת המת מהבית ויש שנהגו לאחר הקבורה ויש שנהגו בזמן סעודת הבראה. עיין גשר החיים ח"א פרק ד', וכל אחד יעשה כמנהגו.
- 24 גשר החיים ח"א פרק ד'.
- 25 חזון עובדיה אבלות ח"א בדיני קריעה והוא עפ"י דברי הרמ"א יו"ד סי' שמ' סעי' לא' אמנם השו"ע פסק שכן צריך לקרוע וכן הוא מנהג קווקז.
- 26 שו"ע שם סעי' ב'.
- 27 מועד לכל חי סי' יא'. בחזון עובדיה שם כתב שלפי בולם אין קורעים את

ז) על פטירת אביו או אימו קורע לצד שמאל של החולצה עד מקום הלב, אמנם בשאר קרובים קורע בצד ימין. גם האישה תקרע בצנעה ומיד אח"כ מחברת ע"י סיכה. שיעור הקריעה הוא טפח (כ-8 ס"מ), הקריעה על שאר קרובים בין בידו בין בכלי, ועל אב ואם דווקא בידו ואפשר להתחיל בכלי ולהמשיך בידו²⁸.

ח) אם שכח ולא קרע, כל זמן שלא עבר יום הקבורה והלילה שאחריו קורע בברכה, אבל אם נזכר ביום שאחרי הקבורה קורע כל השבעה ובלא ברכה ובאב ואם קורע לעולם²⁹.

ט) מותר להחליף את חולצתו לפני הקריעה. אולם לאחר הקריעה בתוך שבעת ימי אבלות אסור, ואם מוכרח להחליף את החולצה כגון שהתלככה רשאי לעשות כן ושוב קורע בלי ברכה³⁰.

י) חולה אין מודיעים לו שנפטר אחד מקרוביו ואפילו שלא מקפיד בדיני קריעה ואבלות, פן יחמיר מצבו, הכל תלוי במצב החולה ובטבעו³¹.

יא) יש נוהגים שאם חס ושלום אחד מגדולי התורה נפטר עושים

המעיל או הסוודר מפני שבר"כ אין לובש אותו בביתו וכן גופיה וטלית קטן אין צריך לקרוע.

28 גשר החיים ח"א פרק ד'. הקריעה בידו לפי המאירי גמרא מ"ק כד. וראיתי שחברה קדישא מתחילים בכלי והאבל ממשיך בידו בכל מקרה מפאת הקושי.

29 חזון עובדיה שם ועיין בס"ק כ'.

30 שדי חמד אבלות דף קע"ו וילקו"י ח"ז.

31 שו"ע יו"ד סי' שלו' וב"ח בשם הר"ן שם.

קריעה ואם נפטר רבו המובהק, שרוב חכמתו ממנו (שלימדו דרכי העיון והפסק) צריך קריעה כדין אביו ואימו³².

(יב) בכניסה לירושלים אומר: ציון מדבר הייתה ירושלים שממה, וקורע חולצתו, וכשמגיע לכותל המערבי אומר: בית קודשנו ותפארתנו אשר היללוך אבותינו היה לשרפת אש וכל מחמדינו היה לחרבה, ושוב קורע, ויש שהקלו בזה לא לעשות קריעה כלל, אמנם טוב שיעשה קריעה פעם אחת בחייו כשבא לירושלים ויה"ר שיבנה במהרה בימינו אמן³³.

אוּן (פְּשׁוּי גִבּוֹרָה)

(א) אדם שנפטר לו אחד משבעה קרובים ועדין לא נקבר מתו נקרא אונן, ופטור מכל מצוות עשה שבתורה כגון: לימוד תורה, תפילה, תפילין וכו', אמנם חייב הוא במצוות לא תעשה, כגון: שמירת שבת, כשרות וכו'. וכל זה דווקא בימי החול, אבל בשבת חייב בכל המצוות וצריך הוא לנהוג אבלות בצניעה³⁴.

מקורות וביאורים

- 32 שו"ע שם סי' שמ' סעי' ז' וח'. הרמ"א פסק שאין חייבים לקרוע על אדם כשר אא"כ היה נוכח בשעת יציאת נשמה אמנם הכף החיים והשלחן גבוה (סי' שה') פסקו שכיום נהגו להקל בזה.
- 33 שו"ע או"ח סי' תקס"א סעי' א', ובמשנ"ב שם שירחיק שלוש אצבעות בין הקריעות. וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחה.
- 34 שו"ע סי' שמא' סעי' א' ע"פ הגמרא ברכות יז'. בספר גשר החיים ח"א כתב, ב' טעמים לאיננות: א- מפני כבודו של הנפטר. ב- בכדי שיוכל לטפל בצרכי הנפטר.

ב) אונן פטור מהמצוות גם כאשר אחרים דואגים לקבורה, אולם לאחר יום אחד, אם אחרים מטפלים בצרכי המת, מתחייב במצוות ואם הוא עצמו דואג לכל ענייני הקבורה פטור אפילו כמה ימים³⁵.

ג) אונן חייב בכל האיסורים שאבל נוהג בהם כגון: מלאכה, רחיצה, סיכה, למוד תורה וכו'³⁶, ואלו הנוהגים להקל לאונן להסתפר ולהחליף בגדים יש להם על מה שיסמכו, אמנם בנפטר בע"ש מותר לאונן להתרחץ ולהחליף בגדיו לכבוד שבת, ויש מתירים אפילו להתפלל מנחה של ערב שבת³⁷.

ד) המביאים את הנפטר לקבורה בארץ ישראל פטורים ממצוות התורה (כנ"ל) ומצוה גדולה יש במעשיהם, שמעלת הקבורה בארץ ישראל גדולה מאוד³⁸.

ה) כשהגיע אונן לבית הכנסת אינו עונה אמן, לא מצטרף למנין, ואין אומרים תחנון בציבור, אך מותר לו לומר קדיש ויש נהגו

פקרות וביאורים

35 גשר החיים פרק יח, ועוד כתב שם שאם האונן נמצא בחו"ל ודואג לנפטר דרך הטל, ג"כ פטור. כאשר הנפטר נמצא במקום שהחוק שם לקבור רק אחרי ג' ימים אין דין אנינות נוהג. בשו"ע או"ח סי' ע"א סעי' א' כתב שיכול הוא לקרוא קריעת שמע כאשר אחרים דואגים לקבורתו.

36 שו"ע שם סעי' ה'.

37 נהר מצרים ובמועד לכל חי (בריה) סי' ו' סעי' טו' ויז'.

38 יביע אומר יו"ד ח"ד סי' כח' אות ב' וכן באגרות משה ח"ב סי' קע'. דע שהבאת הנפטר לקבורה בא"י ממעט צער של הנפטר, בכך שמתכלה גופו במהרה, וכן שהקבורים בא"י קודמים לקבורים בחו"ל לקום בתחיית המתים.

שאדם אחר יאמר איתו קדיש וכן מנהג קווקז³⁹.

1) מנהג קווקז, שהגברים מתאספים ליד חצרו של הנפטר ומחכים ללוותו, והנשים בחצר או באהל יושבות ומענות (גי'רִיה) ומקוננות (וואי זארי) גם לפני הקבורה, וכשמוציאים את הנפטר באות הנשים ומקוננות ויזהרו שלא לגעת בנפטר במיוחד לאחר טהרת הנפטר. ולאחר מכן הגברים מלוים את הנפטר באמירת מזמור "יושב בסתר עליון..." ולאשה אומרים "אשת חיל..."⁴⁰.

הספד וקִינוּת (גי'רִיה-וואזרי)

א) מצוה גדולה להספיד את הנפטר כראוי, מפני שזהו כבודו, אופן ההספד על ידי שיגביה קולו ויאמר דברי מוסר המשברים את ליבו של האדם ומזכיר שבח על הנפטר במעשיו ומידותיו הטובים, וצריך הסופד להיזהר לא לומר בהספד שבחים יותר מידי שיש בכך סכנה לו ולנפטר, ויש נהגו בקווקז לא להספיד מהטעם הנ"ל⁴¹.

ב) בסיום ההספדים נוהגים לומר תהילים וקדיש על ידי שאר

מקורות וביאורים

39 ציץ אליעזר רמת רחל סי' מו' ובמנהגי החיד"א (אונן וקבורה).

40 שו"ע א"ח סי' תכ'. מענות ומקוננות מובא במשנה ובתלמוד והטעם עיין בפרק הספד.

41 כל בו אבלות סי' ז' אות ט' ושו"ע סי' שדמ' סעי' א, מעבר יבוק מנחת אהרן פ"ד שע"י הספד מקילים מצער המת, וכתב הט"ז שם שהמת שומע שבחיו כמתוך חלום. ומנהג לא להספיד עיין בנטעי גבריאל פרק נא' הל' טו' והטעם שלא יגזימו יותר מדי בשבחים שיש בכך סכנה, וכן משום משום עין הרע.

הציבור ולא האונן, מנהג קווקז לומר שבעה קדישים וביניהם מזמור תהילים (נבאר הטעם בדיני לוויה), ויש נהגו שהאונן אומר קדיש עם אדם אחר⁴².

ג) מנהג קווקז, להביא נשים מומחיות וידועות בעדה אשר הן מענות (גי'ר'יה), ומקוננות (וואי זארי) ומטפחות והוא מנהג קדמון. מענות- שכולם אומרות יחד, מקוננות- שאחת אומרת וכולם עונות אחריה, מטפחות- טופחות כף אל כף או על הירך. וכל זה דווקא בנשים ולא גברים, והטעם שעל ידי שהחטיאה חוה לאדם הראשון נגזר מוות בעולם, ולכן ג"כ מנהגנו שהנשים עולות ראשונות לקבר באזכרות⁴³.

ד) הימים האסורים בהספד, הם ימים שאין בהם תחנון בתפלה והם: שבתות ויו"ט, ראשי חדשים, חודש ניסן, פסח שני, ל"ג בעומר, ט"ו באב, ימים שבין כיפור לסוכות, חנוכה, פורים וחול המועד, ועל תלמידי חכמים מותר להספיד אפילו בימים הללו⁴⁴.

ה) בימים הנ"ל כשעדיין לא נקבר, מותר לנשים לענות ולטפח. אבל

פקורות וביאורים

42 שבע קדישים על המת ואחר לאחר הקבורה עפ"י הזוהר הקדוש, וראה כ"ז בברכי יוסף סי' שמא' סעי' ב'. בשדי חמד מובא שאמירת תהילים מבריחה מזיקים ואין חוששים לומר תהילים מפני טומאת המת, וע"ע במעבר יבק שפתי רננות פרק יד'.

43 משנה בבכתובות, שו"ע אבהוהעורסי' פט' סעי' א' ואו"ח סי' תכ'. בספר מעבריבקים פרקי' כתב שע"י דימעתן של הנשים מבטלות מידת הדין בעולם ויפה כוחם בזה.

44 שו"ע או"ח סי' תכ' סעי' א' וסי' תרצו' ותרע'.

שאדם אחר יאמר איתו קדיש וכן מנהג קווקז³⁹.

(ו) מנהג קווקז, שהגברים מתאספים ליד חצרו של הנפטר ומחכים ללוותו, והנשים בחצר או באהל יושבות ומענות (גי'קה) ומקוננות (וואי זארי) גם לפני הקבורה, וכשמוציאים את הנפטר באות הנשים ומקוננות ויזהרו שלא לגעת בנפטר במיוחד לאחר טהרת הנפטר. ולאחר מכן הגברים מלויים את הנפטר באמירת מזמור "יושב בستر עליון..." ולאשה אומרים "אשת חיל..."⁴⁰.

הספד וקנות (גי'קה-וואז'י)

(א) מצוה גדולה להספיד את הנפטר כראוי, מפני שזהו כבודו, אופן ההספד על ידי שיגביה קולו ויאמר דברי מוסר המשברים את ליבו של האדם ומזכיר שבח על הנפטר במעשיו ומידותיו הטובים, וצריך הסופד להיזהר לא לומר בהספד שבחים יותר מידי שיש בכך סכנה לו ולנפטר, ויש נהגו בקווקז לא להספיד מהטעם הנ"ל⁴¹.

(ב) בסיום ההספדים נוהגים לומר תהילים וקדיש על ידי שאר

מקורות וביאורים

39 ציץ אליעזר רמת רחל סי' מו' ובמנהגי החיד"א (אונן וקבורה).

40 שו"ע או"ח סי' תכ'. מענות ומקוננות מובא במשנה ובתלמוד והטעם עיין בפרק הספד.

41 כל בו אבלות סי' ז' אות ט' ושו"ע סי' שדמ' סעי' א, מעבר יבוק מנחת אהרן פ"ד שו"ע הספד מקילים מצער המת, וכתב הט"ז שם שהמת שומע שבחיו כמתוך חלום, ומנהג לא להספיד עיין בנטעי גבריאל פרק נא' הל' טו' והטעם שלא יגזימו יותר מדי בשבחים שיש בכך סכנה, וכן משום משום עין הרע.

הציבור ולא האונן. מנהג קווקז לומר שבעה קדישים וביניהם מזמור תהילים (נבאר הטעם בדיני לוייה), ויש נהגו שהאונן אומר קדיש עם אדם אחר⁴².

(ג) מנהג קווקז, להביא נשים מומחיות וידועות בעדה אשר הן מענות (גי'ייה), ומקוננות (וואי זארי) ומטפחות והוא מנהג קדמון. מענות- שכולם אומרות יחד, מקוננות- שאחת אומרת וכולם עונות אחריה, מטפחות- טופחות כף אל כף או על הירך. וכל זה דווקא בנשים ולא גברים, והטעם שעל ידי שהחטיאה חוה לאדם הראשון נגזר מוות בעולם, ולכן ג"כ מנהגנו שהנשים עולות ראשונות לקבר באזכרות⁴³.

(ד) הימים האסורים בהספד, הם ימים שאין בהם תחנון בתפלה והם: שבתות ויו"ט, ראשי חדשים, חודש ניסן, פסח שני, ל"ג בעומר, ט"ו באב, ימים שבין כיפור לסוכות, חנוכה, פורים וחול המועד, ועל תלמידי חכמים מותר להספיד אפילו בימים הללו⁴⁴.

(ה) בימים הנ"ל כשעדיין לא נקבר, מותר לנשים לענות ולטפח, אבל

מקורות וביאורים

42 שבע קדישים על המת ואחד לאחר הקבורה עפ"י הזוהר הקדוש, וראה כ"ז בברכי יוסף סי' שמא' סעי' ב'. בשדי חמד מובא שאמירת תהילים מבריחה מזיקים ואין חרשים לומר תהילים מפני טומאת המת, וע"ע במעבר יבק שפתי רננות פרק יד'.

43 משנה בכתובות, שו"ע אבן העזר סי' פט' סעי' א' ואו"ח סי' תכ'. בספר מעברי יבק שם פרקי' כתבשע"י דימעתן של הנשים מבטלות מידת הדין בעולם ויפה כוחם בוה.

44 שו"ע או"ח סי' תכ' סעי' א' וסי' תרצו' ותרע"ו.

אין להן לקונן ולאחר הקבורה אינם מענות ומקוננות⁴⁵.

1) צריך להזהיר את הנשים, שישנו איסור חמור לפי התורה, לאלו אשר מרוב צער שורטות את בשרם ופניהם ותולשות שערותיהן, אלא צריך לקבל דין שמים שהקב"ה אב הרחמים ורדין האמת⁴⁶.

לויה (הַפְסָאי מִיתוּ רַפְתָּא)

א) מצוה גדולה ללוות את הנפטר, ושכרו מרובה בעולם הזה ובעולם הבא, ומצוה ללוותו עד למקום הקבורה. גם אדם שרואה בדרכו לוויה ילווהו לפחות ד' אמות (2 מטר), ואף אם נוסע ברכבו יעצור בצד וילווהו וימתין עד שתסתיים הלוויה ותיעלם מעיניו, ונוהגים לומר "לך בשלום ותעמוד לגורלך לקץ הימין", ואם אינו יכול ללוותו יבקש עליו רחמים ויתן צדקה⁴⁷.

ב) נוהגים לומר בלויה את פרקי תהילים: "יושב בסתר עליון..." ו"אנא בכח..." ולאישה יאמרו "אשת חיל...". צריכים כולם ללוות

פְּקוּרוֹת וּבִיאוּרִים

45 שו"ע סי' תכ' גבי ר"ח, ונראה שה"ה לשאר ימים שאין בהם תחנון וע"ע גשר החיים ח"א עמ' נ'.

46 פשוט שהרי כתוב בתורה: "לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין ענייכם" וכל חכמי הדורות מוחים על מנהג זה וע"ע בגשר החיים בזה.

47 שו"ע סי' ססא' סעי' ג'. אדם שרואה לוויה ואינו מלוה עובר משום לועג לרש ואפשר לנדות אותו. ע"ע יביע אומר ח"ד יו"ד עמ' שכו', ומועד לכל חי (ביריה) סי' ח'.

בכובד ראש ולא לשוחח בעניינים שונים⁴⁸.

ג) מצוה לשאת מיטת הנפטר ויתחלפו בקהל⁴⁹. יש נוהגים בקווקז שהאונן הולך לפני המיטה ויש להם על מי לסמוך, אמנם עדיף שהאונן ילך אחרי המיטה⁵⁰.

ד) ישתדלו הנשים לא ללכת בלוייה עד למקום הקבורה, וכן מנהג קווקז שהנשים מלוות עד למקום ההספד (חברה קדישא) וצריך להסבירם בנועם, שגדול הוא השלום⁵¹. נוהגים שאשה מעוברת אינה עולה לבית העלמין⁵².

ה) מצוה על הבנים להתעסק בקבורת אביהם ואף ללוותו לקבורה כפי שמתואר בתורה שהבנים קברו את האבות הקדושים: אברהם, יצחק ויעקב, אמנם מנהג ירושלים שאין הבנים מלוים את מיטת אביהם וכן נהגו בכמה מקומות בקווקז ובכל מקום יעשו כמנהגם⁵³.

פקורות וביאורים

48 מועד לכל חי שם סעי' טו'.

49 יוסף אומץ יוזפא עמ' שכו' ומועד לכל חי שם סעי' טז'.

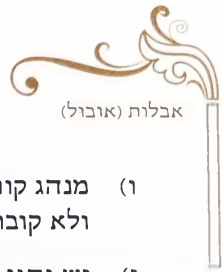
50 ט"ז סי' שנט' ס"ק א' בשם הרמב"ן ועיין ב"ח שם.

51 שו"ע סי' שנט' סעי' ב' ועיין ש"ך שם ס"ק ב'. באבן שלמה לגאון מוילנא כתב שנשים לא יעלו כלל לבית העלמין שגורמות בכך צרות לעולם ח"ו, ואף הגברים לא ירבו ללכת לבית הקברות.

52 מנחת יצחק ח"י סי' מבי' וכתב עוד שם שכן נהגו נשים רבות בירושלים שלא עולות ובפרט מעוברות.

53 שו"ע סי' שמ' סעי' טז', רבנו האר"י בשער הבונות כתב הטעם למנהג ירושלים, מפני שע"י זרע לבטלה נבראים כל מני מזיקים וכאשר הבנים הולכים אחר מיטת אביהם יש למזיקים רשות להזיק לנפטר, והרבה ת"ח בצואתם כתבו

1) מנהג קווקז לעטוף את הנפטר בטלית גדול וקושרים כנף הטלית, ולא קוברים הטלית עם הנפטר, ויש נהגו לקברו עם הטלית⁵⁴.

2) יש נהגו במעמדות ומושבות לקרובי המת והוא שעוצרים שבע פעמים בלויה ובכל פעם אומרים מזמורים וקינוח אחד מהקהל אומר קדיש וכ"ז לפני הקבורה, ובאשכנז נהגו שלש פעמים לאחר הקבורה, ומנהג קווקז שבמקום ההספדים אומרים שבע קדישים ע"י הקהל וביניהם אומרים תהילים וקינוח ובכל פעם זורקים לכיוון אחר חתיכות של מטבעות כסף, והוא מנהג קדמונים ע"פ הקבלה, מ"מ מקום שלא נהגו בכל זה אינם עושים⁵⁵.

3) כשמת שכנו או חברו הגוי, מותר ללכת ללויה שלו וכן לנחם את בניו ומותר אף להיכנס למסגד בשעת ההספדים, אולם לכנסיה אסור להיכנס בשום פנים ואופן, מפני שמקום זה בית עבודה זרה שלהם⁵⁶.

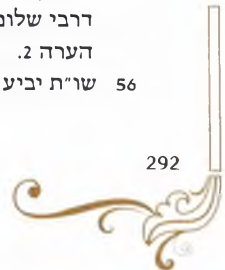
פיקורות וביאורים

לעשות כמנהג ירושלים. ועיין מקור למנהג במבשרת ציון לרב הגאון בן ציון מוצפי שליט"א.

54 ערות מרבי זרח שיחי' תלמיד רבי יחיאל צבי זצ"ל מקווקז. גשר החיים ח"א פרק יב'

55 ב"ב דף ע' עמ' ב', וברשב"ם כתב הטעם לנחמם או להרבות צער על הנפטר ולתת בליבם לשוב בתשובה, והרמ"א ביו"ד סי' שעו' סעי' ד' וע"ע במעבר יבק שכתב שם שזריקת המטבעות מרחיק החיצונים מהמת. שבעה מעמדות כשיטת רש"י שם ושלושה כשיטת רשב"ם שם. סיפר לי רבי זרח שיחי' שזריקת המטבעות בקווקז הופסקה בתקופת רבי יחיאל צבי זצ"ל משום דרבי שלום שהגויים חשבו שזהו לרעתם, ומנהג שבעה קדישים עיין לעי"ל הערה 2.

56 שו"ת יביע אומר ח"ג יו"ד סי' כד', וכל זה משום דרכי שלום או פרנסה וללא

ט) מצוה לחתן וכלה להשתתף בלוייה של קרוביהם. אפילו שהם עדין בתוך שבעת ימי המשתה, וכ"ש שמצוה ללכת לבית האבלים כדי לנחמם, ובקוקז נהגו להימנע מכך⁵⁷.

י) מנהג קוקז בשנים קדמוניות שאם המת רווק (ר"ל) הולך אדם בלוייה ומחלל בחליל קינה עצובה, והוא מנהג קדום מתקופת המשנה.

קבורה (גִּבּוּרָה)

א) קבורת הנפטר, היא מצוה גדולה, שכן הקדוש ברוך הוא התעסק בקבורת משה רבינו ע"ה וגוף האדם הרי הוא כספר תורה וצריך לנהוג בו זהירות רבה וכובד ראש, כך שכל הקהל העומד סביב הנקבר צריך להיות בדממה, בכדי לאפשר לחברה קדישא לעשות מלאכתם⁵⁸.

ב) מניחים את הנפטר על גבו וקודם מורידים את צד רגליו ואח"כ צד ראשו⁵⁹.

ג) צריך לקבור את הנפטר דווקא בקרקע ואפילו בחו"ל, כאשר אדם

פקורות וביאורים

טעמים אלו לא ילך שלחן גבוה סי' שלה' ס"ק כד'.

57 שו"ת עדות משה ח"ב יו"ד סי' כח' וילקוט יוסף אבלות עמ' רמב'.

58 שו"ע יו"ד סי' שסב' סעי' א', גשר החיים פרק טז' סעי' א' וע"ע במעבר יבן שפת אמת אות כז'.

59 נטעי גבריאאל אבלות ח"א פרק עו' סעי' ו' וגשר החיים ח"א סי' ב'.

נקבר בארון צריך לנקב הארון מלמטה⁶⁰.

ד) המתעסקים בקבורה צריכים להיות יהודים ובמיוחד בשעת קבורת הנפטר, וטוב שלא יהיה נוכח שם גוי בכלל והטעם ע"פ הסוד⁶¹.

ה) מצוה למלא עפר בקבר ומתחילים מצד הראש ואומרים פסוק: "והוא רחום יכפר..." שלוש פעמים ולבסוף יאמר "וסר עוונך וחטאתך תכופר", ומבקשים מחילה מהנפטר ומתחלפים בקהל, ויזהרו שלא להעביר את המעדר מיד ליד, מפני שאין מעבירים צרה מיד ליד⁶².

ו) נהגו להפוך את מיטת הנפטר שלוש פעמים לאחר שהורידו אותו למטה לקבר והטעם לכך, שהרי מיטה בגימטריא עולה כמנין דין, ורמז שתתהפך הדין למידת הרחמים⁶³.

ז) נכון לשלם דמי חלקת הקבר לפני הקבורה ואם אין בידו לשלם את כל הסכום לפחות ישלם חלק מהסכום⁶⁴.

פְּקוּרוֹת וּבִיאוּיִם

60 באר היטב שם ס"ק א' כתב עוד עצה למלא כיס בעפר וליתן תחת ראשו של הנפטר וע"י זה נחשב שנקבר בקרקע וע"ע בגשר החיים שם, ורבי יהודה הנשיא ציוה לנקב ארונו ירושלמי כלאים פ"ט ה"ד ובזמננו עדיף לא לקבור עם הארון.

61 גשר החיים שם פרק טז' סי' ט'.

62 מעבר יבק שפת אמת פרק כז' ותוצאות חיים עמ' קיט'.

63 גשר החיים שם פרק טז' סי' ב'.

64 חפץ חיים פרשת ויצא.

ח) מנהג קווקז, שהאבל אומר קדיש "דהוא עתיד" על אביו או אימו לאחר הקבורה מחוץ לבית העלמין כדעת השו"ע. אמנם בארץ ישראל נהגו לומר הקדיש בסיום הקבורה סמוך לקבר ואומרים גם צידוק הדין⁶⁵.

ט) מנהג קווקז, שבסיום הקבורה מודיע הרב לקהל תאריך השבעה וקורא לקהל בשם האבלים להשתתף בסעודה הבראה, ובסיום הסעודה מודיע תאריך השבעה.

י) המנהג לקבור בעל ואשה אחר ליד השני, כפי שקבורים האבות הקדושים יחד עם נשותיהם במערת המכפלה, ומ"מ ישנן קהילות קדושות שקברו גברים לחוד ונשים לחוד וכל קהילה יעשו כמנהגם, אולם אין לקבור איש ליד אישה זרה⁶⁶.

יא) אישה שנתאלמנה ונישאה בשנית ויש לה ילדים משני הבעלים ונפטרה אחרי מות הבעל השני עדיף לקבורה ליד בעלה הראשון, מפני שבתחיית המתים היא חוזרת לבעלה הראשון, אמנם אם כתבה בצוואתה שהיא רוצה להיקבר ליד בעלה השני, צריך לקיים את צוואתה, ובוודאי שצריך לקבור הנפטר בבית קברות יהודי⁶⁷.

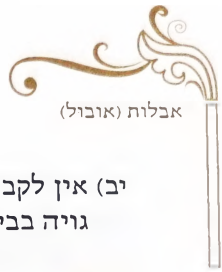
מקורות וביאורים

65 שו"ע שם סי' שע"ו סעי' ד' ומועד לכל חי סי' י'.

66 זוהר הקדוש פרשת שלח לך וכתב בספר מבשרת ציון סי' כד' בשם הרמ"ק שכך יקומו יחד בתחיית המתים ולכן אין ראוי שיקומו איש עם אישה זרה יחד בתחיית המתים.

67 זוהר הקדוש פרשת בראשית דף סא' וע"ע באורך ביביע אומר ח"ז יו"ד סי' מ' וילקוט יוסף סי' מו' עמ' תשטו'. בשו"ת רב פעלים ח"ב סוד ישרים סי' ב' כתב

יב) אין לקבור יהודי בבית קברות של גויים, וכן אין לקבור גוי או גויה בבית קברות יהודי ובדיעבד יעשו מחיצה⁶⁶.

קדיש

א) מנהג אמירת הקדיש לעילוי נשמת הנפטר יסודו בהררי הקודש במאמרי חז"ל אשר הרבו בגודל חשיבותו והתועלת באמירתו לנפטר, ואף לאחר שנה ראשונה ניתן לומר קדיש ובמיוחד לאחר שיעורי תורה שיש בזה תועלת גדולה לנפטר, וצריך לדקדק מאד במילים של הקדיש ולא לשנות כגון: "יתקדל ויתקתש..."⁶⁷.

ב) אדם הנמנע מאמירת קדיש לע"נ הנפטר, הרי הוא כמזלזל בכבודו ולכן כאשר אין לו אפשרות לומר קדיש, יתן שכר לאדם אחר ירא שמים, כדי שיאמר במקומו קדיש וירבה בצדקה ולימוד תורה לע"נ הנפטר⁷⁰.

סקירות וביאורים

עוד טעם שצריך לקבורה ליד בעלה הראשון, מפני שנשמתה עולה בגן-עדן ליד בעלה הראשון.

68 כך הורה מו"ר עובדיה יוסף שליט"א במכתב לרבני ונצואלה, מובא בילק"י סי' מה' הל' ו'.

69 מסכת כלה פרק ב' הובא באור זרוע ח"ב סי' נ'. המהרח"ו בשער הכוונות דרוש הקדיש עמ' טז' כתב בשם רבנו האריז"ל שהקדיש לא רק מציל את הנפטר מדין גיהנום, אלא מעלהו בג"ע למדרגה עליונה. וע"ע בחסד לאלפים אות א' וביחודה דעת ח"ה סי' נט'. ובפלא יועץ ערך כיבוד אב ואם כתב שיאמר כל חייו קדיש על הוריו אלא שאין חובה לאחר השנה. טעם לאמירת הקדיש שהרוב מתים על עוון חילול ה' וע"י הקדיש, מקדש שם שמים, והקדיש נאמר בלשון ארמית מחמת הגזירות כ"כ בשיבולי לקט.

70 שו"ת באר משה ח"ד סי' צז' כתב, אדם אשר הוריו בחיים יוכל לומר קדיש

ג) לאחר אזכרת אחד עשר חודש, מפסיק לומר קדיש למשך שבוע, כדי שלא יאמרו, שהנפטר היה רשע וכשם שידונו אותו בעולם הזה לכף זכות, כך ידונו אותו בשמים לכף זכות, בכדי שלא יתקיים בו הפסוק: "משפט רשעים בגיהנום יב' חודש" ואח"כ ממשיך לפחות עד יום שנים עשר חודש⁷¹.

ד) חישוב השנה הוא לפי חודשים, לכן בשנה מעוברת, יש לערוך את האזכרה בסיום שנים עשר חודש והמחמיר לעשות אזכרה גם בסיום שנה שהוא יג' חודשים תבוא עליו ברכה⁷².

ה) מנהג קווקז, שבכל שנה אומרים קדיש ביום היארצייט בערבית, שחרית ומנחה כדעת רבנו האר"י, ויש נהגו לומר קדיש מערבית של ליל שבת עד יום הפטירה, שבאותו שבוע⁷³.

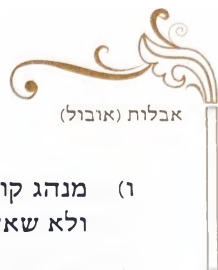
פְּקוּרוֹת וּבִיאוּרִים

על נפטר כלשהו, ובלבד שיקבל רשות מהוריו, ומועיל לומר קדיש על כמה נפטרים ויש חולקים, ויותר טוב שיאמר על נפטר אחד או שיכוון בבל קדיש על נפטר אחר, כך הסיק הנשמת ישראל עמ' תרכה, וכן הדין בנר נשמה שעדיף נר נפרד לכל נפטר, ועיין שו"ת רב פעלים ח"ב חלק או"ח סי' יד'.
71 כנסת הגדולה יו"ד סי' תג, ברכי יוסף בשיורי ברכה סי' שעח' ס"ק ח' וילקוט יוסף עמ' תעו, ויש נוהגים להפסיק שבועיים.

72 שו"ע יו"ד סי' שצא' סעי' ב, וכן בשו"ת רב פעלים ח"ד או"ח סי' מא' שהמנהג לערוך האזכרה ביב' חודש, וכן התענית גם בשנה מעוברת, וכן ביביע אומר ח"ט או"ח סי' ק', וכך הנהיג מו"ר עובדיה יוסף שליט"א בפטירת הרבנית ע"ה, מובא בילק"ו סי' מ', ויש נהגו בסיום שנה מלאה גם בשנה מעוברת, לכן טוב שיערוך אזכרה גם ביג' חודש.

73 בשער הכוונות דרוש הקדיש דף טו' כתב שכך נהג רבנו האר"י. ע"ע ביחוד דעת ח"ה סי' נט'.

- (1) מנהג קווקז, שכל המחויבים לומר קדיש אומרים ביחד ובנחת, ולא שאחד ימהר ואחד יאט⁷⁴.
- (2) אין אומרים קדיש, אלא כשיש עשרה גברים גדולים (מגיל 13), ואף ביום פקודת השנה בבית הקברות אין לומר קדיש אם חסר אפילו אדם אחד⁷⁵.
- (3) בשעת אמירת הקדיש, נכון לעמוד כמו בתפילת הלחש, להצמיד את רגליו כדי להידמות למלאכים, שנאמר בהם: "ורגליהם רגל ישרה..."⁷⁶, ולא טוב עושים אלו המתחילים לומר קדיש בהליכה או בישיבה⁷⁶.
- (4) מנהג קווקז, כדעת השו"ע לענות "אמן יהא שמיה רבה..." עד "יתברך", אולם המחמיר כמנהג הספרדים, שהוא עפ"י הקבלה לענות עד "ראמירן בעלמא" תבוא עליו ברכה⁷⁷.
- (5) מנהג קווקז לומר קדיש יהא שלמא גם אחר עלינו לשבח, ויש נהגו חצי קדיש⁷⁸.

פקורות וביאורים

- 74 שדי חמד מערכת אבלות אות קנד' וילקוט יוסף עמ' תפג'.
- 75 שו"ע או"ח סי' נה' סעי' א', ועיין ביחודה דעת ח"ו סי' ה'.
- 76 הליכות עולם ח"א עמ' צג'.
- 77 שו"ע שם סי' נו' סעי' ב', וכף החיים אות כט'.
- 78 דרכי משה בשם האגור, שנתקן הקדיש לאחר עלינו לשבח, וכך פסק הרמ"א סי' קלב' סעי' ב', וכן במאירי ברכות פ"ה, והטעם לשהות מעט לאחר התפילה, אולם הבן איש חי פ' יוחי הי"ב כתב שעיקר הקדיש לפני עלינו לשבח וכן בכף החיים סי' נא' ס"ק א' והוא ע"פ האריז"ל, ולכן יש נהגו לא לומר קדיש אחרי עלינו לשבח או לומר חצי קדיש, ובארץ ישראל רבים נהגו שלא לומר

סעודת הבראה (יקומן סעודתי אובול)

א) לאחר הקבורה עורכים סעודת הבראה ומדוע נקראת כך? מפני שמבריאים האבלים מיגונם ומצוה על הקרובים או השכנים לערוך את הסעודה לאבלים, מפני שאסור לאבלים לאכול משל עצמם, ומנהג קווקז בשנים קדמוניות שהקהל נותן כסף לשמש, אשר הוא דואג לכל צרכי סעודת האבלים.⁷⁹

ב) נהגו להגיש על השולחן בתחילה ביצים, ערשים, תפוזים וכדומה שצורתם עגולה לרמז על העולם, שהוא עגול ועל חיי האדם שהם גלגל חוזר בעולם, ועוד שהצורה העגולה אין לה פה כך האבלים מרוב צערם קשה להם לפתוח את פיהם.⁸⁰

ג) מנהג קווקז בסעודת אבלות, אזכרות, שבתות ויו"ט, קודם שמברכים ברכת המוציא על הלחם, מברכים "בורא פרי העץ", "פרי האדמה" ו"שהכל נהיה בדברו" והטעם, כדי להרבות זכויות במצות הברכות לנפטר וכמו שנהגו בשבת ויו"ט להרבות בברכות, וכן מנהגינו שהציבור משתתף בסעודת האבלים, ויזהרו בנטילת ידיים לפני ברכת המוציא.⁸¹

קדיש כלל אחר עלינו לשבח.

79 שו"ע יו"ד סי' שעח' סעי' א' והבאר היטב שם ס"ק ג' כתב שאם רצה להתענות ולא לסעוד מותר ואין האבל אוכל משל עצמו גמרא מו"ק כז' ועיין בשו"ת יביע אומר ח"ד סי' כו', המנהג במלכות אררט.

80 רש"י פרשת תולדות כה' ל' שו"ע שם סעי' ט' וע"ע שו"ת יביע אומר ח"ד סי' כו' ומעבר יבק שפת אמת פרק כח'.

81 וכן מנהגנו לברך על כל מני פרות אחרי הקידוש בליל שבת ואין בזה

ד) אין עושים סעודת הבראה בחגים, אמנם בחול המועד, חנוכה ופורים עושים סעודת הבראה בשתייה ועוגות. עדיף שלא לעשות סעודת הבראה בסמוך לכניסת שבת אע"פ שיש חולקים בדבר⁸².

ה) מנהג קוקז לעשות סעודת הבראה באכילת בשר ושכר כמו שכתוב בספר משלי "תנו שכר לאובד ויין למרי נפש" (משלי לא, ו') ומגישים כוסות שכר במגש גם לשאר הציבור לאמירת הברכה. ואע"פ שיש מקורות באכילת בשר, אולם ראוי לבטל מנהג זה בימינו מפני המכשולים הרבים הנגרמים מכך⁸³.

ו) אומרים זימון וברכת המזון לאבלים בנוסח מיוחד וכל המשתתפים בסעודה עם האבלים מברכים בנוסח הזה⁸⁴. (עיין בתפילות, שם כתבנו נוסח הברכה).

מקורות וביאורים

משום ברכה שאינה צריכה שהרי יש בזה צורך להרבות בברכות בשבת ויו"ט או בסעודת אבלים לעילוי נשמתו של הנפטר. ע"ע בזה בחזון עובדיה טו בשבט עמ' יב, ושו"ת יחיה דעת להרה"ג יצחק חזן ח"ב סי' כג'. ועדיף סעודה על הפת, ספר ערוך השלחן, שו"ע שם סעי' ה' ומועד לכל חי סי' יב.

שו"ע שם סעי' ט' פסק שאבל מותר באכילת בשר ויין, וראה גר"א שם ס"ק יב', ובשדי חמד אבלות ח"ו אות קד'. וראיתי לבטל ה מנהג, מפני הבעיות הסבוכות בכשרות הבשר בעיקר בגולה למרות השתדלותם, וכאשר יש חשש איסור אין לילך אחר המנהג, ועוד שממון רב כרוך בכך ואותם עניים שאין בידם מתביישים ונכנסים לחובות כספיים, לכן ראוי לעשות דבר השווה לכל נפש.

שו"ע שם סי' שעט'. 84

12 מנהג קווקז, כאשר נפטר אדם באריכות ימים מופלגת, מגישים בסעודת ההבראה והשבעה דבש לרמוז שנפטר בשיבה טובה.⁸⁵

ניחום אבלים

א מצות עשה מדברי חכמים לנחם אבלים, שהוא חסד עם החיים ועם המתים וגם האבלים ינחמו אחד את השני, כפי הכתוב בתורה על יעקב אבינו ע"ה, ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו... (בראשית לז, לד)⁸⁶.

ב עדיף לנחם ביום ואפשר גם בלילה, וכן עדיף לנחם בימי החול ולא בשבת וימתין שהאבל יתחיל בדיבור ואחר כך ינחמו אותו, שזוהי גזרת שמים (גיסמט - חודו) וידבר על ליבו שהעולם הזה כפרוזדור בפני העולם הבא, ששם חיי הנצח וכו', אבל אסור לומר לאבל שזה כבר קרה ואין מה לעשות ואי אפשר לשנות וכדו' שנראה שאין מקבל גזרת ה'. אלא צריך לומר לאבלים, שיקבלו עליהם דין שמים, שהוא דיין האמת ונהגו לומר מן השמים ולא תוסיפו לדאבה עוד, וי"א המקום ינחם אתכם בתוך אבלי ציון וירושלים, ומנהגנו להושיט שתי ידיים ליד האבל ולומר שלא תדעו יותר צער (באדי נגרדו, יראור מוננשיט). כיון שזהו דרך נחמה והשתתפות בצערם ולא כדרך שאילת שלום⁸⁷.

מקורות וביאורים

- 85 אינני יודע מקור לזה והנח להם לישראל שמנהג ישראל תורה הוא.
86 רמב"ם הלכות אבלות פרק יד' הל' ז'. וכן מצינו בדוד המלך ע"ה, שניחם את אשתו בפטירת בנו.
87 משנה מס' סוכה מא: וכיום נהגו שהאבלים יושבים על מזרון והמנחמים

- ג) מצוה לנחם אבלים, אפי' כמה פעמים ובלבד שלא יטריח אותם, ועדיף להתפלל עימם וידאגו להזמין תלמיד חכם לדברי מוסר וחיזוק ומצוה להביא גם את בנו, שזהו מוסר לכל ימי חייהם שעיקר החיים הם התורה ומצוות⁸⁸.
- ד) מותר לנחם אבלים גוים משום דרכי שלום, וכן מותר לגר לומר קדיש והשכבה על אביו הגוי, ויש בזה קידוש השם⁸⁹.
- ה) מנהג קוקז, שהאבלים אומרים למנחמים לפני שהולכים קחו עימכם שימחה (שורי ברושית).

הנהגות לאבל

- האבל במשך שבעת הימים צריך להתאבל על מתו לכך אסור הוא בדברים כדלהלן:
- א) אבל אסור במלאכה וצריך לסגור חנותו או עסקו, וכשיש הפסד גדול או שיש לו עסק בשותפות, ישאל מורה הוראה כיצד לנהוג, שיש אפשרויות להתיר במקום הצורך⁹⁰.
- ב) אבל אסור בסיכה (מריחת קרמים או שמן) ורחיצה, אבל במים

- יושבים על כיסאות. ע"ע בזה בספר נהר מצרים אות קכט', שולחן גבוה סי' שפו' ויביע אומר ח"י יו"ד סי' מח'.
- 88 ילקוט יוסף סי' כו' ועיין בראשית חכמה פרק גידול בנים.
- 89 שו"ע יו"ד סי' שסז' סעי' א' ומשום דרכי שלום.
- 90 גמרא מו"ק כא' ו-טו' סמך מהפסוק "והפכתי חגיכם לאבל" ומה יום טוב אסור במלאכה כך הדין באבל, שו"ע יו"ד סי' שפ' סעי' א' ונהר מצרים אבלות.

קרים מותר לרחוץ רק פניו ידיו ורגליו, ובמים חמים אסור אפי' פניו ידיו ורגליו, ובמקום צורך כגון שנתלכלך בטיט מותר, ובאדם איסטנסי הקלו. אישה לא תתאפר בימי אבלותה".

ג) אבל אסור בנעילת הסנדל (נעלי עור) כל שבעה, אולם נעליים העשויות מחומרים שונים לא גזרו חכמים ומותר, וכן לחולה וליוולדת הקלו".

ד) אבל אסור בתשמיש המיטה, ולכן לא ינהג מנהגי אישות עם אשתו בימי האבל וכן הדין באשה אבלה".

ה) אבל אסור בלימוד תורה, כיון שהם גורמים לאדם שמחה שנאמר: "פקודי ה' ישרים משמחי לב" (תהילים יט), וכן אינו עולה לתורה אפי' בשבת בתוך השבעה ואם קראוהו מותר, אולם מותר לו לקרוא תהילים, ללמוד ספרי מוסר, ספרי קינות, הלכות אבלות וכן בשמיעת מוסר מתלמידי חכמים, שכל אלו גורמים לאבל להרהר בתשובה והוא דבר טוב לאבל ולנפטר".

ו) אבל אסור בשאילת שלום, כמו כן אחרים לא יאמרו לו שלום. אבל על אביו או אמו לאחר ימי השבעה מותר לו לשאול בשלום אחרים, אבל הם לא ישאלו בשלומי י"ב חודש וכל זה דווקא במילה "שלום", אמנם בשאר מילים כגון ערב טוב יש מקילים.

פקורות וביאורים

91 שו"ע שם סי' שפא' סעי' ו' וכן ערוך השלחן שם ע"פ הגמרא מו"ק טז:

92 שו"ע שם סי' שפב' סעי' א' וראה בכף החיים שם אות טז, וטעם ההיתר בשאר נעליים שעל כך לא גזרו חז"ל בזמנם, ואין לגזור גזרות חדשות בימינו.

93 שו"ע שם סי' שפג' סעי' א'.

94 שו"ע שם סי' שפד' סעי' א' ומפרשים שם.

ומה שנוהגים ללחוץ ידי האבלים, מפני שזה כעין ניחום והנח להם לישראל⁹⁵.

(ז) אין לאבל לכבס בגדיו וגם אחרים לא יכבסו לו, וכן לא יחליף בגדיו בתוך שבעה, אבל כשמוכרח לובש אדם אחר את בגדיו העליונים כחצי שעה ולאחר מכן מותר לאבל ללבוש את אותם הבגדים, ויקרע חולצתו בלא ברכה, וגופיה וכדומה מותר להחליפם כשנחוץ⁹⁶.

(ח) אין לאבל לשבת בכסא או ספסל, אלא על הקרקע וכיום הקילו לשבת על כרים ומזרונים וכן בכיסאות נמוכים פחות מגובה של כ-30 ס"מ, אמנם בזקן וחולה נהגו כל בית ישראל בארץ ובגולה להקל בזה, ויש להסביר זאת לאבלים בנועם⁹⁷.

(ט) אבל אסור בשמחה, לכן לא יחזיק תינוק דרך שעשוע ושחוק, וכן אסור במשחקי קלפים וכדומה⁹⁸.

(י) אין לאבל להניח תפילין ביום הראשון לאבלות, וכן אם נקבר הנפטר יום אחרי פטירתו ג"כ לא יניח תפילין באותו יום ומי שבכל זאת רוצה להניח ביום השני, יניח לאחר הקבורה בלי ברכה⁹⁹.

מקורות וביאורים

- 95 שו"ע שם סי' שפה' ושו"ת יביע אומר ח"ד יו"ד סי' לה'.
- 96 שו"ע שם סי' שפט' סעי' א', גשר החיים ח"א פרקכא' וביע אומר ח"ד יו"ד סי' לד'.
- 97 שו"ע שם סי' שפז' סעי' א' ועיין ש"ך שם.
- 98 שו"ע שם סי' שצא' סעי' א'.
- 99 שו"ע שם סי' שפח', שו"ת יביע אומר ח"ד יו"ד סי' כז' ובבית היהודי כתב שהחפץ חיים נהג להניח ביום הקבורה בלי ברכה.

יא) אין לאבלים לצאת מחוץ לבית שיושבים שם שבעה במהלך ימי השבעה או מקום אחר שקבעו מראש, אלא אם כן יוצאים לצורך כגון שאין מקום לישון בבית האבל יכול ללכת לביתו או לבית אחר, וכשצריך ללכת לבית הקברות צורך המצבה וכדומה ישלחו אדם אחר והאבל לא ילך¹⁰⁰.

יב) המנהג שלא מביאים ספר תורה לבית אבלים, אלא הולך האבל בימי שני חמישי ושבת לבית הכנסת ויש נהגו להביא ספר תורה והוא מותר ע"פ ההלכה, ולכן כשיש צורך כגון בגולה שהמרחק רב עד לבית הכנסת, אפשר להביא ספר התורה למקומם¹⁰¹.

יג) נהגו להדליק נר בבית אבלים במשך השבעה שנאמר "נר אלוקים נשמת אדם" (משלי כ'), ויש נהגו במשך שנה על פטירת אב או אם, וכן מנהג קווקז לשים נר בקערת זכוכית ומים וימשיכו במנהגם, שיש לזה יסוד ברבותינו¹⁰².

פיקרות וביאורים

100 שו"ע שם סי' שצג.

101 שו"ע שם סעי' ג', והרמ"א שם כתב שהולכים לבהכ"ס רק בשבת, וע"ע יביע אומר ח"ט א"ח סי' יט'. וכשהיתי בגולה הוריתי להביא ספר תורה שלא יהיו חילולי שבת.

102 והטעם, שמים רומז למת כמים הנגרים על הארץ, וכלי זכוכית רומז לתחיית המתים, כשם שיש תקנה אם נשברה הזכוכית כך למת יש תקנה שיקום בתחיית המתים, ויש נהגו גם לשים אבן שהוא דומם, וכן לחם או קמח, ויש עוררים על מנהג זה ושב ועל תעשה עדיף. ע"ע בספר חכמת הנפש לרבי אליעזר מגרמיזא עמ' ד' וכן בלקט יושר, ומרחיב בזה בספר מנהגי ישראל ח"ג עמ' קמו'.

יד) מנהג קווקז שאבל לא אומר לחיים על משקה במשך שנה לאות
אבל¹⁰³.

פנהגי התפילות בבית אבלים (עֲדַת תְּפִילָה הָאֹר-חֻנָּה)

א) מצוה להתפלל בבית אבלים או בכל מקום שקבעו האבלים
לשבת בו, שיש בכך נחת רוח לנפטר והוא חסד של אמת, וכשאינן
אפשרות מותר לאבלים לבוא ולהתפלל בבית הכנסת ויזמינו
תלמידי חכמים לומר דברי תורה ובכך מרבים זכויות לנפטר¹⁰⁴.

ב) נוהגים לכסות את כל התמונות והמראות בבית האבל
שמתפללים שם, והטעם שאסור להתפלל מול תמונה או מראה,
ויש נהגו בכל מקרה לכסותם בבית האבל¹⁰⁵.

ג) לאחר התפילה יושבים האבלים ואומרים להם צידוק הדין
והשכבה ונהגו לא לומר צדוק הדין לאחר ערבית, בכדי לא
לעורר הדינים שהם בלילה, ובקווקז נהגו לעשות כל האזכרות
ביום ולא בלילה, אולם טוב שגם בליל השבעה יאמרו דברי

פְּקוּרוֹת וּבִיאוּרִים

103 נראה מטעם שלא יחשב סעודת מרעות המוזכר ברמ"א שם סי' שצ"א סעי'
ב' שאסור ומנהגינו כהרמ"א.

104 רמ"א יו"ד סי' שע"ו סעי' ג', גשר החיים פרק ב' אות ג'. שבת הלוי ח"ה סי'
קס"ג כתב, שאין נ"מ לענין נחת רוח לנפטר אם מתפללים במקום שהוא
נפטר או במקום אחר וכשיש צורך יקבעו במקום אחר.

105 שו"ת יביע אומר ח"ד סי' לה' אות ג', ושו"ת חמדת צבי ח"ג סי' מח', וראה
במועד לכל חי (בריה).

תורה וברכות¹⁰⁶.

(ד) אין אומרים תחנון בכל התפילות בבית אבלים. מפני שמדת הדין מתוחה ואין ראוי לעורר הדינים וכן בשבת במנחה נהגו לא לומר "צדקתך..." ומדלגים ברכת "מעין שבע" בערבית, ויש נהגו לדלג "במה מדליקין" בתפילת ליל שבת ואומרים רק "אמר רבי אלעזר..." ולאחר מכן קדיש, ובמוצ"ש (שב אליהו-הנוביא) מדלגים "שובה" ומתחילים מ"אורך ימים...". מנהג ירושלים לא לומר הלל בבית אבלים בראש חודש, אלא יאמרו בחדר אחר, והאבלים לא יאמרו כלל, אמנם בחנוכה כולם אומרים הלל כולל האבלים¹⁰⁷.

(ה) יש נוהגים, שאין הכוהנים נושאים כפיהם בבית האבל ויש נוהגים שכן, אולם האבל שהוא כהן לא ישא כפיו ובשבת גם האבל נושא כפיו¹⁰⁸.

(ו) מנהג טוב, שהאבל יעלה שליח ציבור (חזן) במהלך השנה כמו כן בכל שנה ביום היארצייט ויש נהגו לא לעלות, אלא לאחר השבעה וכל זה דווקא באדם שראוי לעלות שליח ציבור¹⁰⁹.

(ז) כאשר צריכים לברך ברכת הלבנה יצאו הקהל לחצר ויאמרוהו

פקודות וביאורים

106 מועד לכל חי (בריה) סי' יח' סעי' י'.

107 טעמי המנהגים עמ' תמח' ושו"ת יביע אומר ח"ד יו"ד סי' לג'.

108 שו"ת יביע אומר ח"ד יו"ד סי' לב' וגשר החיים פרק כ' סי' ג'.

109 רמ"א יו"ד ס"ס שעו'. מי האדם הראוי להיות שליח ציבור, שיהיה נקי מעבירות וקולו ערב ועניו עיין שו"ע או"ח סי' נג' סעי' ג'. בוהר הקדוש בפרשת ויקרא כתב אם השליח ציבור לא ראוי וואי לציבור, שזהו שלוחו.

בזמנה והאבלים ישתדלו לברך אחרי השבעה, ובכל אופן אם מברכים בתוך השבעה כגון שיעבור זמנה לא יאמרו "שלום עליכם"¹¹⁰.

ח) אבל, שהתחייב בברכת הגומל, אם יעברו שלושה ימים עד לאחר השבעה מותר לברך הגומל בתוך השבעה, ועדיף לברך אחר קריאת התורה¹¹¹.

יום השבעה (רוז חופתי)

א) מנהג קווקז, לערוך אזכרת השבעה ביום ולא בלילה ומתאספים בשעות הבוקר בבית האבלים, הרב אומר את הפסוקים שנהגו לומר בתום השבעה, "לא יבוא עוד שמשך..." וכו' ומיד קמים מהשבעה, לאחר מכן הנשים עולות בראשונה לבית העלמין ואח"כ עולים הגברים, וקורא הרב: "יהי רצון..." ותהלים מפרק קיט' לפי אותיות שמו של הנפטר ואומרים האבלים קדיש "יהא שלמא..." וממשיך הרב לקרוא קטע מהזוהר: "אמר רבי אבא...", ויש שקוראים משניות, לפי אותיות שם הנפטר ואומרים האבלים קדיש "על ישראל..." ולבסוף השכבה לנפטר, ויש אומרים: "אנא ה' מלא רחמים..." יוצאים מבית הקברות ונוטלים ידיהם ויש נהגו שלא לנגבם. באים מיד לסעודה, מפני שאנו נוהגים לא

פְּקוּרוֹת וּבִיאוּרִים

110 שדי חמד מערכת אבלות אות נא' וילקוט יוסף סי' לח' סעי' יא' שאבל אסור בשאילת שלום.

111 כף החיים סי' ריט' אות ט', וכן רבי חיים פלאגי' בכף החיים סי' כו' אות ט' ויש חולקים עיין בן איש חי פרשת עקב אות ג'.

ללכת לבקר שום בית אחר בחזרה מבית העלמין וקורא הרב משניות ותהלים ואומרים קדיש "על ישראל..." ומברכים ברכות: "עץ", "אדמה" ו"שהכל", ונוטלים ידיהם ומברכים "המוציא לחם מן הארץ", ולאחר ברכת המזון מודיע הרב לכל הציבור תאריך השלושים. ספירת השבעה ושלושים נמנית מיום הקבורה ולא מיום הפטירה¹¹².

(ב) יש נהגו לעשות אזכרה בליל השבעה ומתאספים בבית או בבית הכנסת ומזמינים תלמיד חכם לומר דברי מוסר וחיזוק ומגישים דברי מאכל, כדי לברך ברכות ומנהג טוב הוא. ומנהג קווקז לעשות האזכרה ביום ומבקרים בבית העלמין, וטוב שיזמינו תלמיד חכם גם בלילה שלפני לומר דברי תורה בין מנחה לערבית¹¹³.

(ג) ביום השביעי יוצאים האבלים מאבלותם לאחר תפילת שחרית, ומותרים לרחוץ גופם ולהחליף מלבושם, ומנהג קווקז להמתין עד לאחר סעודת השבעה, ויש נהגו גם לטבול במקוה, וכן לא אומרים נחם בסעודת היום, מפני שמקצת היום ככולו, אמנם

מקורות וביאורים

112 יש נהגו לומר הפסוקים לאחר תפילת שחרית ויש נהגו בחזרה מבית העלמין, ומנהגנו לומר לפני שהולכים לבית העלמין, וכל מקום יעשו כמנהגם. עוד נהגו בקווקז לא לשים מזלגות בסעודה להראות הקושי והשתתפות בצער האבלים וכן שלא יראה כסעודת מרעים המוזכר ברמ"א לעיל. הטעם שנשים עולות בראשונה, מפני שגרמו למיתה לעולם. שהרי חוה החטיאה את האדם הראשון.

113 שו"ע יו"ד סוף סי' שדמ' ועיין ילקוט יוסף סי' לה'.

אסורים הם בגילוח ותספורת עד השלושים¹¹⁴.

ד) כאשר יום השבעה חל בחג, שבת או בראש חודש מאחרים את העלייה לבית העלמין לאחר המועד, אולם אין להקדים לפני סיום השבעה שהרי עדין לא יצאו מאבלותם¹¹⁵.

מצבה (מצבו-תובורך)

א) בתום שבעת ימי האבלות מקימים את המצבה לנפטר, וכאשר יום השבעה חל בחג או בראש חודש, יעשו את המצבה לאחר המועד, ויש נוהגים להקים המצבה לאחר השלושים, וכן מנהג קווקז. צריך לעשות את המצבה בינונית ולא מפוארת, שכך התריעו גדולי הדורות¹¹⁶.

ב) נהגו לחקוק האותיות על המצבה ולא טוב לשים אותיות בולטות. מפני שהקריאה בהם גורמת לשכחה, הכתב צריך

פקודות וביאורים

114 רמב"ם הל' אבל פרק ו' הל' יב'. יום השביעי מקצת היום ככולו ויוצאים מהאבלות כבר מנץ החמה, אולם ראיתי, שנהגו לחכות עד לאחר סעודת השבעה ואח"כ הולכים לרחוץ גופם.

115 מועד לכל חי סי' כז' אות יא' וכן איש חי פרשת וישב אות כב'.

116 רבנו האר"י בשער המצוות פרשת ויחי, ובצוואת בעל" יסוד ושורש העבודה" להקים המצבה מיד אחר השבעה, ויש נוהגים להקים מצבה לאחר השלושים וכן הורה החזון איש זצ"ל מובא בספר מעשה איש ח"ג עמ' רכג', וכן בספר הדרת קודש סי' לח'. מכיון שיש כמה דעות בזה נראה לי שגם לנוהגים ביום השלושים לפחות ישימו בטון בסוף השבעה.

להיות באותיות הקודש בכתב אשורית (מרובע) ולא יפריזו בשבחים על הנפטר, ובודאי לא בשבחים שלא היו בו, שזה גורם צער לנפטר¹¹⁷.

ג) כל חכמי הדורות התריעו נגד אותם אנשים, ששמים תמונת הנפטר על המצבה וכן אין לכתוב תאריך לועזי, אלא תאריך עברי בלבד ויש בזה טעמים רבים ולכן הרוצה להטיב לנפטר, ישמע לדברי רבותינו הקדושים וישכון לבטח¹¹⁸.

ד) מנהג קווקז לכתוב על המצבה את שם הנפטר ושם אביו, ומנהג הספרדים לכתוב שם האם, ויש שכותבים שניהם¹¹⁹.

ה) מצבה ישנה או שבורה שאינה ראויה לכבוד הנפטר, מותר להחליפה במצבה חדשה, ויכתבו בה בדיוק מה שנכתב במצבה הקודמת, ואת המצבה הישנה יצניעו ולא ישתמשו בה לעולם¹²⁰.

מקורות וביאורים

- 117 גשר החיים ח"א פרק כז' וילקוט יוסף בדיני מצבה.
118 המהר"ם שיק כתב שמנהג התמונות על המצבה מקורו באומות העולם ואין זה מעשה היהודים. ע"ע בזה ביביע אומר ח"ג יו"ד סי' כד' אות י'.
119 גשר החיים שם פרק כח' וספר זיו השמות פרק כט' סי' ז'.
120 שו"ת אבני חפץ סי' עז' כתב שכן עשו בעיר לבוב, ובהשו"ת עטרת פז ח"ב סי' רמא' איסר.

מנהגי השלושים (ימֵהִי/סִירוּזִי)

(א) מנהג קווקז גם ביום השלושים לעלות לבית העלמין ולאחר מכן, עורכים את סעודת השלושים ביום (כפי שתיארנו במנהגי השבעה). יש, אשר נהגו בערב ליל השלושים להתכנס לתפילת מנחה וערבית בבית הנפטר או בבית הכנסת ותלמיד חכם דורש בדברי תורה ולאחר התפילה עושים סעודת השלושים. בכל אופן, אף על פי שעצם האזכרה נהגנו דווקא ביום, טוב להזמין תלמיד חכם לדברי תורה גם בלילה¹²¹.

(ב) מנהג קווקז, כאשר ישנו נכד על שם הנפטר או ילדה על שם הנפטרת, לאחר סעודת השלושים עורכים שולחן בנפרד עם מיני מתיקה ושתייה וכולם מתאספים שם והרב מברך את הילד בברכת "מי שברך..." לברכה ולהצלחה והזקנות מביאות תכשיט או שעון וכדומה ונותנים לנכד תוך כדי איחולים וברכות, לאחר מכן, כולם מברכים ברכות הנהנין "עץ", "אדמה", "שהכל" וכי¹²².

(ג) יום השלושים, סופרים מיום הקבורה (כמו בשבעה) אפילו כשנקבר אחרי כמה ימים מהפטירה. כאשר יום השלושים חל

מקורות וביאורים

121 זוהר הקדוש פרשת ויקהל, שו"ת רב פעלים יו"ד סי' נא' ועיין במנהגי יום השבעה ה"ה ביום השלושים.

122 נראה שהטעם לכל זה להסיר קטרוג מהילד ששמו כשם הנפטר, ולעילוי נשמת הנפטר שהשאיר זרע בעולם שע"י מצוות אלו יעלה במעלות בשמים, אם הילדה מעל גיל שמונה לא תבוא ליד הגברים אלא תעמוד בצד הנשים, ולא מצאתי מקור לזה בספרים והנח להם לישראל.

בשבת או בחג יקדימו העליה, וכשאינן אפשרות מותר לאחר עד לאחר החג או השבת, וכן הדין בחול המועד (ימים שבתוך פסח וסוכות). לגבי חנוכה, פורים וראש חודש, שהם מדרבנן וכן בחודש ניסן, טוב שלא יעלו שאין מעוררים לבכי בימים אלו (וע"ע באבלות בחגים)¹²³.

(ד) האבלים מסתפרים ומתגלחים ביום השלושים, מפני שמקצת היום ככולו ואפילו באבל על אביו או אמו, אלא שהוא חייב גערה (שיאמרו לו להסתפר) ומנהג קווקז להסתפר ולהתגלח ביום השלושים ואחד, אמנם כאשר יום השלושים ואחד חל בשבת יכולים להסתפר ביום השלושים¹²⁴.

(ה) אבל על אביו או אימו, כשמסתפר ומתגלח (זקן אסור לגלחו בסכין ועיין בנושא "חלקה") חייב גערה, דהיינו שאחד מידידיו יאמר לו: "לך להסתפר..." ובשאר קרובים אין צריך גערה¹²⁵. מנהג קווקז ללכת עם האבלים לספר ואחד מידידיו משלם שכר הספר, והטעם שמראה צערו על הנפטר¹²⁶.

(ו) כשם, שאין מסתפרים במשך השלושים, כך אין לגזוז ציפורנים ע"י כלי, אלא ביום השלושים ובלא כלי מותר. אישה שיום

פקורות וביאורים

- 123 בן איש חי פרשת וישב אות כב'.
- 124 שלחן גבוה ס"ק יב', ברבי יוסף יו"ד סי' שצ' ס"ק ג' והרמ"א בסימן שצ' כתב שיש נוהגים שאבל על אביו או אימו, מסתפר רק אחרי שלושה חדשים.
- 125 שו"ע יו"ד סי' שצ'.
- 126 כדן סעודת הבראה, שאינו אובל משלו, וראה בנתיבות המערב פרק אבלות שכך ג"כ מנהג מרוקו.

טבילתה חל בין השבעה לשלושים מותר לה לגזוז בכלי¹²⁷.

(ז) מנהג קווקז להדליק נר במשך כל השלושים בבית הנפטר, ו"נר תמיד" בבית הכנסת למשך שנה¹²⁸.

אבלות בשבת (אובול הרוז-שובות)

(א) בשבת אין נוהגים אבלות בפרהסיה (בגלוי), אלא רק בצנעה (בסתר), מפני כבוד השבת ולכך לפני כניסת שבת צריך האבל להחליף את בגדיו העליונים בלבד וילבש בגדים שרגיל ללבוש בשבת, וביציאת השבת חוזר ולובש בגדי אבלותו, ואסור לאבל לרחוץ גופו בערב שבת, אולם במים צוננים מותר לרחוץ פניו ידיו ורגליו¹²⁹.

(ב) מנקים את הבית לכבוד שבת ועורכים את שולחן כבכל שבת ומדליקים נרות שבת ויושבים בכיסאות ומדלגים אמירת שלום עליכם, נהגו לומר דברי מוסר בסעודה ומותרים באכילת בשר

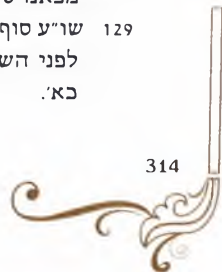

פיקרות וביאורים

127 שלחן ערוך יו"ד סי' שצ' סעי' ז'.

128 כ"כ בספר הר אבל עמ' לה', וכתב המעבר יבוק שפת אמת פט"ו שהדלקת הנר נחת לנשמה שבאה והולכת לבית וביחוד היכן שנפטרה, וכן בכרם שלמה סי' שצט', ויב' חודש כך בנשמת ישראל עמ' תתז' וכן בשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' פט'.

129 שו"ע סוף סי' ת' ובפתחי תשובה כתב שם שהקלו להחליף בגדים כשעתיים לפני השבת ועדיף כמה שיותר סמוך לשבת וע"ע גשר החיים ח"א פרק כא'.

אבלות (אוכל)

ושתיית יין וכן מותר בזמירות שבת, אולם מברכים האבלים ברכת המזון לאבלים, וכשיש עימהם סועדים שאינם אבלים. מברכים כולם ברכת המזון הרגיל¹³⁰.

ג) מנהג קווקז, בכל השבתות שבתוך השלושים. מתאספים האבלים עם בני ביתם בבית המנוח ומתפללים וסועדים יחד, והטעם כדי לחזק אחד את השני ולא להתעצב בשבת וכאשר מרבים אהבה, אחווה ושלוש ביניהם, גורמים נחת רוח לנפטר¹³¹.

ד) בשנים קודמות נהגו להתפלל תפילות שבת בבית האבל, אולם יש שביטלו המנהג מצד המכשולים, שבאים תוך כדי חילולי שבת ואין בכך מצוה כלל, מ"מ תפילת ערבית של מוצאי שבת אפשר לעשות בבית האבל וטוב להודיע לפני כן שתחילת התפילה כחצי שעה או יותר לאחר יציאת שבת בכדי שלא לגרום חילול שבת¹³².

ה) יש להסביר לנשים, שאין לומר קינות בשבת (גְרִיָה) ולא טוב לאלו שבאות ומקוננות ובוכות בשבת ומצערים את האבל, ומנהג קווקז שאפילו ביום שישי אין אומרות קינות¹³³.

פְּקוּרֹת וּבִיאָרִים

130 שו"ע שם סי' שעט' סעי' ד'.

131 וכל זה דווקא כשלא כרוך בכך חילולי שבת. שערי תשובה או"ח סי' רצז' סעי' א' כתב שלא יברכו על בשמים בשבת ובברכי יוסף חולק ע"ז, וכן מנהג ירושלים וכן מנהג קווקז לברך. ועיין בכף החיים סי' רצז'.

132 פשוט הוא, שהרי זו מצוה הבאה בעבירה וחילול שבת איסור דאורייתא הוא.

133 פשוט, שהרי שבת יום שמחה הוא ואין לבכות בו ונשים המתאספות בימים הללו דמעתן מצויה.

(1) במוצאי שבת יעשו הבדלה לאחר התפילה וידלגו פסוקי שמחה ופיוט וקטעי הזוהר, ומנהג קווקז לברך על נר ובשמים ויש נהגו לא לברך על הבשמים¹³⁴.

(1) אבל אסור בלימוד תורה, מפני שהתורה משמחת ליבו של האדם וכן הדין בשבת, אולם מותר ללמוד הלכות אבלות ונושאי חורבן בית המקדש וכדומה¹³⁵.

(2) כשחל יום השבעה בשבת, לאחר תפילת שחרית נוטלים ידיהם כנהוג, ואומרים פסוקי הנחמה: "לא יבוא עוד שמשך...", והשכבה. ועדיף שלא יעלה לתורה בשחרית, אולם במנחה מותר¹³⁶.

אבלות בחגים (אובול הפעידו)

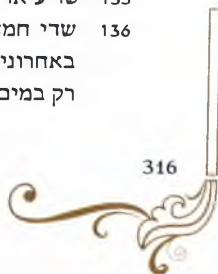
(א) ימי החג (יו"ט) קדושים הם ונקראים מועדי השם, שכולם שמחים בהם וימים אלו, עילוי לחיים ולמתים ואין דנים בהם את המת ונשמתו עולה במעלות רמות. לכן הקובר מתו לפני החג אף שנהג אבלות מספר דקות בטלים ממנו כל דיני אבלות של

134 יש נהגו לא לברך על הבשמים. מפני שהוא נועד לנשמה יתירה ובמקום צער אין נשמה יתירה ויש נהגו כן לברך ועיין שו"ת רב פעלים ח"א יו"ד סי' מז', וכתב בשמירת שבת כהלכתה פרק סח' אות קנה' שמדלגים פסוקי שמחה.

135 שו"ע או"ח סי' תקנ"ד סעי' א' וב' ועיין בשו"ת יביע אומר ח"ד יו"ד סי' לא'.

136 שרי חמד מערכת אבלות-אסיפת דינים אות כט', גבי עליה לתורה מח' באחרונים ומנהג ירושלים לעלות רק במנחה. רחיצת גופו בשבת מותרת רק במים צוננים.

אבלות (אובול)

שבעה אפילו על פטירת אביו או אמו. [אלו הם החגים שמבטלים שבעה: פסח, סוכות, שבועות, ראש השנה ויום הכיפורים]¹³⁷.

(ב) אדם שנקבר בתוך החג אפילו אם נפטר לפני החג, אין השבעה מתבטלת, אלא סופרים שבעה ימים לאחר שמסתיים החג, ובתוך החג נוהג אבלות בצנעה וכן"ל בשבת וימי החג נחשבים לספירת השלושים¹³⁸.

(ג) אם קבר מתו לפני החג, בטלה ממנו גזרת שבעה אפילו נהג אבלות מספר דקות לפני החג, ועולים לו שבעה ימים מלאים, ומיום הראשון של החג סופר כבר את היום השמיני למנין השלושים, כגון: מי שקבר מתו לפני פסח או סוכות עולים לו שבעה ימים של האבלות ועוד שמונה ימים של ימי החג, ואחר כך ממשיך לספור עוד חמישה עשר יום למנין השלושים. ועצרת (שבועות) עולה לו לשבעה ימים¹³⁹.

(ד) אם נקבר לפני ראש השנה בטלה השבעה ובטלים גם השלושים מפני יום כיפור הבא אחריו, וכן כשנקבר לפני כיפור בטלה בשבעה ובטלים השלושים, מפני חג סוכות, וביטול השלושים הוא דווקא בשאר קרובים, אמנם אבל על אביו או אימו אין השלושים בטלים, ומ"מ במקרה של פטירה לפני החגים ישאלו

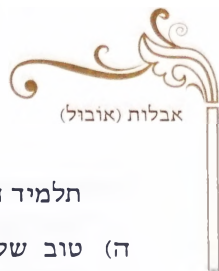
מקורות וביאורים

137 שו"ע סי' שצט' סעי' א' ומפרשים שם ושו"ת ישכיל עבדי ח"ח יו"ד סי' לה' ארת ג'.

138 שו"ת יביע אומר ח"ד יו"ד סי' לא'.

139 שו"ע שם סעי' ז' וז'.

תלמיד חכם, שההלכות בזה מרובות¹⁴⁰.

(ה) טוב שלא לעלות לבית העלמין בימים הבאים: חודש ניסן, חנוכה ופורים אפילו בשבעה או בשלושים, אלא יקדימו או יאחרו העלייה לבית העלמין, ואם יוכל לעצור עצמו מלבכות מעיקר הדין מותר לעלות אף בימים אלו. בחגים וחול המועד אין עולים כלל, אלא חלילה רק ללויה¹⁴¹.

שמחות ואירועים באבל (אובילדור השורי - ניקי)

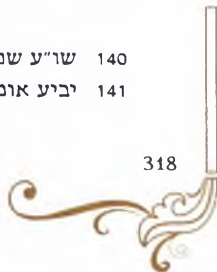
(א) לצערינו ענין האבלות אינו פוסח על שום יהודי בעולם, פעמים שאדם חלילה אבל ויש שמחה לבני ביתו או לקרוביו והשאלות הנפוצות, האם מותר לאבל להשתתף? כיצד? באיזו קירבה? כמה זמן? וכו'. אבל על אביו או אמו, אינו משתתף בשמחה ואין לו לשמוע שירים מדיסק או כלי נגינה במשך שנים עשר חודש. שאר קרובים שהם אחים, אחיות, אביו או אימו של הנפטר, אשתו או בעלה, זמן אבלותם הוא כחודש ימים בלבד, לאחר מכן אין חלים עליהם דיני אבלות ומותר להם להשתתף בשמחות ובאירועים. קרובים אחרים, שהם סבים, סבתות, דודים, דודות, נכדים, נכדות וכדומה, אין עליהם דיני אבלות כלל אפילו מהיום הראשון שנפטר. הרחבתי בדוגמאות אלו, מפני שהרבה טועים בכך, מהטעם שיש נוהגים לא ללכת לשמחות בכל מקרה

פקורות וביאורים

140 שו"ע שם סעי' ד', ט' וי'.

141 יביע אומר ח"ז יו"ד סי' מב' וילקוט יוסף מועדים עמ' קצב'.

אף במקרים המותרים לפי ההלכה, ואפילו השכנים בקווקז לא היו מתגלחים שלושים יום בכדי להשתתף בצער האבלים ואשריהם שמשתתפים ומרגישים בצער אחיהם, אולם אין כל זה אסור מצד הדין כלל, אבל לדחות שמחות ודאי שאסור, אם אין עליהם חלות דיני האבלות¹⁴².

(ב) ברית- אבל שנולד לו בן יעשה הברית ביום השמיני ללידת התינוק, כפי שציוה ה' יתברך בתורה שנאמר: "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ויקרא יג/ ג'). אף בתוך שבעה ימי אבלות מברך האב ברכת שהחינו בברית ובלבד שלא ישמעו שירים וכלי נגינה ונהגו לערוך הברית בבית הכנסת, ואסור בהחלט לדחות הברית בגלל האבלות¹⁴³. בין השבעה לשלושים מותר להשתתף בסעודת הברית, ומנהג קווקז שאבל על אביו או אמו לא ישתתף בסעודה כל י"ב חודש, כל האמור הוא אפילו במילה שלא בזמנה, דהיינו כשדחו הברית מחמת חולי וכדומה, מ"מ מותר לאבל לישוב סנדק¹⁴⁴.

(ג) פדיון הבן - כאשר נולד הבן הראשון ויום השלושים ללידת בנו חל בתוך השבעה של האב או האם, יערכו פדיון הבן בזמנו ואין לדחותו, אך אין לו להשתתף בסעודה לכבוד הפדיון, ומותר לאם התינוק האבלה ללבוש בגדי שבת בשעת הפדיון אף בתוך

וביאורים

פקורות

142 שו"ע יו"ד סי' שצ"א סעי' א' וב' ויביע אומר ח"ה עמ' רלב'.

143 בית יוסף סי' שצ"א התיר לאבל בסעודת ברית והרמ"א אוסר, ויש מתירים לישוב בחדר צדדי.

144 מרן החיד"א ברכ"י סי' שצ"ג ס"א ובשדי חמד מע' אבלות אות מח' וראה ביב"א ח"ט יו"ד סי' מא'.

שבעת ימי אבלות, ומנהג הספרדים להשתתף בסעודת הפדיון
לאחר השבעה בלי כלי שיר¹⁴⁵.

(ד) בר מצוה- אבל שבנו הגיע לגיל שלוש עשרה, עושה עלייה
לתורה לבנו בבית הכנסת, אפילו שאביו בתוך שבעת ימי
האבלות וצריך לדחות הסעודה לאחר השלושים ומותר לאבלים
להיות נוכחים בסעודה, על ידי שיעזרו בצרכי השמחה, בפרט
כשיש בסעודה תלמיד חכם האומר דברי תורה, וכן אפשר להקל
לאחים ואחיות של חתן הבר מצוה, ויש מחמירים¹⁴⁶.

(ה) נישואין - כאשר חלילה, נפטר אחד ההורים לחתן או לכלה,
ותאריך החתונה כבר נקבע והוא חל בתוך שבעת ימי אבלות
דוחים החתונה, ואם תאריך החתונה חל בתוך השנה הראשונה,
מותר לקיים החתונה בזמנה ואין צריך לדחותה, ומותר אף
בכלי שיר מפני שאין שמחה בלא כלי שיר, שהרי כתוב בספרים
הקדושים שנשמת הנפטר שמחה, שהבן או הבת מקיימים מצות
נישואין וזהו עילוי גדול לנשמה, שהשמחה נעשית בקדושה
וטהרה לפי תורת ישראל, וכאשר הדבר גורם למחלוקת ומריבה
יעשו את החופה בלבד וידחו את שמחת החתונה, שגדול
השלום, ובאבל על שאר קרובים ודאי שאין לדחות החתונה.
ויעשו שאלת רב בכל הנושא¹⁴⁷.

פְּקוּרוֹת וּבִיאוּרִים

145 גמרא ברכות נט: ספר חסידים סי' תתלט', יביע אומר שם. בגדי שבת. בפתחי
תשובה סי' שפט' סק"ג

146 החיד"א שם מתיר, ולפי הרמ"א שם אסור. וראם גם בגשר החיים ח"א פרק
כ"א.

147 עפ"י פסק מו"ר עובדיה יוסף שליט"א מובא בילקוט יוסף סי' שצא' סעי' טו'

(ו) כאשר אחד ההורים של החתן או הכלה אבלים על אב או אם, וקבעו כבר מועד לחתונת הבן או הבת, מקיימים החתונה בזמנה, ואין לדחות החתונה, אולם אין לאבל להשתתף בשמחה, אלא יבוא לחופה (בלי שירים) ויחזור לביתו, ובאם אבלה מותר לה להחליף את הבגד העליון בבגדי שבת לצורך השמחה, ואם מועד החתונה חל לאחר השלושים מותר להורים להשתתף בכל שמחת הנישואין ע"י שיעזרו בחתונה (סר פואי)¹⁴⁸.

(ז) סבא או סבתא של החתן או הכלה, שארע להם אבל על אב או אם, והם בתוך שנים עשר חודש, מותרים להשתתף בחתונת נכדיהם ולסעוד יחד עם המסובים, שהרי אמרו חכמינו ז"ל בני בנים הרי הם כבנים ומנהג קווקז שאין משתתפים¹⁴⁹.

(ח) אבל על אביו או אימו טוב שלא יכנס לדירה חדשה תוך שנים עשר חודש, אמנם כשהוא רחוק מותר אפילו בסעודת חנוכת הבית, אך מנהג קווקז שאין לאבל להשתתף בסעודה זו, ומכל מקום נראה שאפשר להתיר בכיבוד קל¹⁵⁰.

(ט) אבל על אביו או אמו אסור לו ללבוש בגד "לבן חדש" כל שנים עשר חודש, אמנם בשאר צבעים אפילו שהם חדשים מותר, והמנהג ברוב המקומות להחמיר גם בשאר צבעים. מנהג קווקז

מקורות וביאורים

ומתיר אפי' בין השבעה לשלושים, ועיין במהרי"ל הלכות עירווי צרות שעיקר שמחת חתן וכלה דוקא בכלי שיר.

148 שו"ת יביע אומר ח"ט עמ' שמח' וכל המונע שמחת בניו הרי הוא חוטא.

149 שמירת שבת כהלכתה ח"ב פרק סה' אות סו', וכפי שפסק הרמ"א לעיל

150 ים של שלמה בבא קמא פרק ז', והרמ"א שם.

והרבה עדות המזרח, ללבוש בגדים שחורים במשך שנים עשר חודש אפילו בשאר קרובים, ובימי שבת מחליפים לבגדי שבת, ומנהג ארץ ישראל שאבל לא לובש שחורים¹⁵¹.

(י) מותר לאבל על אביו או אמו בתוך י"ב חודש לעלות לתורה, וכן מותר לעלות לחתן תורה וחתן בראשית בשמחת תורה, ומצוה גדולה תחשב להם לעילוי נשמת הנפטר¹⁵².

יום אחד עשר חודש ויום השנה (יעזדא פהי / בטב הסל / יארצייט)

(א) מנהג עם ישראל לעשות אזכרה ביום אחד עשר חודש וכן עולים לבית העלמין ומפסיקים לומר קדיש לאחר יום זה למשך שבוע, ודע שעיקר אזכרת השנה הוא בסיום שנים עשר חודש וכן סעודת האזכרה, לכן אף שנהגו לעשות אזכרה ביום אחד עשר חודש שיש בו מעלה, ודאי שמחויב לעשות גם בסיום שנים עשר חודש שהוא העיקר, ואזכרת אחד עשר חודש אפשר לעשות רק בכיבוד בברכות ולא בסעודת פת¹⁵³.

מקורות וביאורים

- 151 הרמב"ן כתב שמנהג האבל ללבוש בגדים שחורים וכן בשו"ת הרא"ש כלל כז' סי' ט', והרמ"א בסי' שפט' סעי' ג' כתב שמנהגם בארבע שבתות הראשונות לא ללבוש בגדי שבת ולאחר מכן מותר אפילו על אב ואם, ונראה שלא ילבוש שחורים בשבת שאין אבלות בפרסיה בשבת.
- 152 שו"ת זרע אמת יו"ד סי' קסב', ילקוט יוסף סי' לח', ויתרמו צדקות לעילוי נשמת, ובפרט למאור בית הכנסת.
- 153 רמ"א יו"ד סי' שעו' ומבשרת ציון סי' כה', ושמעתי מנהג בקווקז שאם

(ב) מבואר בקדמונים, שביום השנה ישנו עילוי גדול לנשמת הנפטר, על ידי שמרבים בלימוד תורה וצדקה ובמיוחד ביום השנה ועולים לקבר הנפטר, וכפי שאמרו רבותינו שכל שנים עשר חודש הנשמה עולה ויורדת וביום השנה עולה ואינה יורדת לכן גם מצוות שכל אדם מחויב בהם כגון: תפילין, תפילה, ציצית, חסד וכדומה יאמר לעילוי נשמת מור אבי פלוני בן פלוני¹⁵⁴.

(ג) כל שנה עושים אזכרה לעילוי נשמת הנפטר, לפי התאריך העברי בלבד ולא לפי התאריך הלועזי, שלצערנו יש טועים בכך. כאשר התאריך חל בשבת או בחג יכולים להקדים יום או יומיים לפני, וגם בשבת יאמר קדיש בבית הכנסת וכשארן אפשרות להקדים את האזכרה, אפשר לאחר ליום המחרת. דע שלפי היהדות הלילה הוא תחילת היום והיום שלמחרת הוא המשך של הלילה לדוגמא: אם נפטר יום ראשון בלילה (לילה שבין יום ראשון לשני) נחשב שנפטר ביום שני¹⁵⁵.

(ד) יום השנה נקבע לפי יום הפטירה בין בשנה הראשונה ובין בשאר השנים. ומנהג קווקז בשנה הראשונה, קובעים אזכרת

פקרות וביאורים

עושים אזכרת אחד עשר חודש חייבים כל שנה לעשות אזכרה ואם עושים בשנים עשר חודש לא חייבים לעשות אזכרה כל שנה, ולא ראיתי שום יסוד ושורש למנהג זה, שודאי בכל שנה חייבים לעשות אזכרה בתאריך הפטירה.

154 מסכת שבת קנב: ופשוט שאדם מרבה זכויות לנפטר והוא מצות כיבוד אב ואם, וראיתי בספר עטרת פז ח"ב סי' ז' שדן בזה ומסיק שמקיים באמירת הקדיש מצוה מהתורה.

155 כתוב בפרשת בראשית "ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד" קודם ערב ואח"כ בוקר.

אחד עשר חודש וגם אזכרת שנים עשר חודש לפי יום הקבורה, ובשאר השנים לפי יום הפטירה וכל אחד יעשה כמנהג אבותיו, ששני המנהגים ישנם מקורות ברבותינו. דע, שגם הנהגים לפי הפטירה חלים עליהם דיני אבלות לשנה עד לאחר תאריך הקבורה¹⁵⁶.

(ה) מנהג קווקז, בכל שנה ביום פטירת אביו או אמו ובשנה הראשונה בתאריך יום הקבורה עושים תענית (לא אוכלים ולא שותים) וכך נקרא בשפתינו יום השנה תענית והוא מנהג טוב, שעל ידי זה מהרהר בתשובה ומרבה בצדקה ומעשים טובים ומועיל לנשמת הנפטר. כשחל יום השנה בראש חודש או בחג וכדומה אין מתענים וכשחל בשבת יכול להקדים התענית ליום חמישי¹⁵⁷.

(ו) ואין תענית זו חובה ולכן אם רוצה להתענות יאמר: "בלי נדר",

פיקוח וביאורים

156 ילקוט יוסף סי' מ' סעי' ד' פסק שתמיד לפי יום הפטירה, והגר"ח פלאגי בשו"ת חיים ביד סי' קיח' כתב שבשנה הראשונה יעשו לפי יום הקבורה, ובשו"ת נהר אפרסמון יו"ד סי' צ' שגם אחד עשר חודש לפי הקבורה וכן משמע מהלבוש, וכן פסק הגאון הרב בן-ציון אבא שאול זצ"ל הובא בספר מורא הורים וכבודם. וכן מנהג קווקז, וראה עוד במשנ"ב סי' תקסח' ס"ק מד', ועיין בלשון חכמים עמ' צב'.
157 הר"ן והרא"ש במסכת נדרים דף יב' כתבו שמשום צער הנפטר לא היו אוכלים ויש שכתבו שעצם זכות התענית היא מועילה לע"נ הנפטר, ויש אומרים הטעם משום פשפוש במעשים והלבוש ביו"ד סי' תכ' סעי' ב' כתב שיום שמת אביו הוא יום מסוכן ורע מזול לכן מתענה ועושה תשובה.

וכיום הרבה לא נהגו להתענות מפאת החולשה¹⁵⁸.

(ז) יש לעשות אזכרה בסיום שנים עשר חודש, גם אם השנה מעוברת (שנה שיש בה שלושה עשר חודשים אדר א' ואדר ב') וטוב שיאמר קדיש וברכות ויעלה לקבר גם בתאריך השנה, שהוא ביום שלושה עשר חודשים, והנהגה להתענות ביום אזכרת אביו או אמו, יתענה בסיום שנים עשר חודש ומי שיכול יתענה גם בתאריך השנה. אזכרת אחד עשר חודש יעשו בזמנו. אם נפטר בשנה רגילה (לא מעוברת) בחודש אדר, בשנה מעוברת עושים את האזכרה באדר ב', שהוא עיקר וכן לגבי התענית¹⁵⁹. לאחר שנים עשר חודשים מותר ללכת לשמחות אפילו בשנה מעוברת¹⁶⁰.

(ח) כשאין ידוע יום הפטירה, יבחר יום אחד בשנה ויעשה בו האזכרה, וכך עושים גם לאדם שנפטר חס ושלום במלחמה ואין ידוע יום פטירתו. ועפ"י זה קבעו את יום הקדיש לנספים בשואה ולחללי צה"ל¹⁶¹.

(ט) נהגו להדליק נר בבית הכנסת ביום היארציית והטעם שכתוב: "נר ה' נשמת אדם..." (משלי כ', ז), נר סמל לגוף והלהבה לנשמה שעולה ונהגו להדליק נר גם בעלייה לקבר, ויאמר קודם בפיו לע"נ שם הנפטר ועדיף שהבן ידליק את הנר ויאמר למנוחת

פקורות וביאורים

158 שו"ת יחווה דעת ח"א עמ' קמ"ו וקמ"ז וכן מנהג אשכנז להתענות.

159 שו"ע יו"ד סי' שצ"א וילקוט יוסף סי' מ'.

160 הראב"ה בדף תנקד' על מסכת מועד קטן דף כ"ב ומרכי שם וש"ע שם סעי' א'.

161 הבית היהודי מעגל החיים סי' מה' סעי' טו'.

ולעילוי נשמת מור אבי (פלוני בן פלוני), ובוזה גורם לו נחת רוח. ומנהג קווקז להדליק נרות בכל ערב כפור לעילוי נשמת הנפטרים¹⁶².

(י) נהגו להניח יד שמאל על המצבה ולנשקה, וכן נהגו להניח אבן קטנה או עשב על המצבה. אין לעשן בבית העלמין ולא להביא לשם מאכל ומשקה, אלא בבואו יהרהר בתשובה¹⁶³.

(יא) נהגו ביום היארצייט לעלות לספר תורה, ואם אין מוציאים ספר תורה באותו יום יעלה בשבת שלפני האזכרה, ויש נהגו לעלות מפטיר, ומנהג קווקז לעלות בעליה רגילה¹⁶⁴.

(יב) נהגו שלא ללכת לאותו קבר שתי פעמים באותו יום והוא מצוואת רבי יהודה החסיד, ויש נהגו להקפיד כשהולכים לקבר אחד אין מבקרים בקבר אחר באותו בית העלמין, ונראה שאם יצא מותר לחזור באותו יום לבית העלמין לקבר אחר¹⁶⁵.

(יג) נהגו לצאת מבית העלמין מדרך אחרת ולא מאותה דרך שבה

פקודות וביאורים

- 162 שו"ת תורה לשמה סי' תקכ' והבית היהודי שם סעי' ח'.
- 163 אליה רבה סי' רכד' ס"ק ז' ומעבר יבק שפתי רננות פרק יט', מאכל ומשקה משום טומאה, ויד שמאל להראות קושי הפרדה.
- 164 ברכי יוסף או"ח סי' רפד' ורבי חיים פלאגי' בנשמת כל חי יו"ד סי' ער'. דע שעליית שביעי אינו נועד דווקא לאזכרות אלא כל אדם יכול לעלות שביעי ולומר קדיש, ועיין בהליכות עולם פרשת משפטים ה' יא'.
- 165 רבי יהודה החסיד סי' יב', מגן אברהם סי' תקפא' ס"ק טו', שער הכוונות פרשת ויחי, אור צדיקים למהר"ם פפירש פרק יד', וע"ע בפני ברוך סי' כד'.

אבלות (אובול)

נכנסו, ושלא יפגשו עם הנשים בחזרתן, וכן לשטוף ידיים בכניסה
ובציאה מבית עלמין ולא חייב על ידי כלי, ויש שנהגו לא לנגב
ידיהם ביציאה¹⁶⁶.

תם ונשלם הלכות אבלות "זבלע המות לנצח
ומחה ה' דמעה מעל כל פנים"

פְּקוּרוֹת וּבִיאוּרִים

166 זוהר הקדוש פ' ויקהל עמ' קצו', גשר החיים ח"א עמ' קלא:

פניי המעשיות (דַרְש)

מעשה ברבי עקיבא, שבהיותו מתבודד במדבר וחוזר על משנתו, פגש באדם אחד ערום ושחור כפחם, רץ כמרוצת הסוס וחבילת עצים גדולה על כתפו. עצר אותו ר"ע והעמידו בכדי לשואל אותו על מעשיו במקום זה. ענה לו אותו אדם מת אנכי ובכל יום פוקדים עלי מלאכי חבלה הממונים עלי לחטוב עצים ושורפים אותי בהם. וכל כך למה שאל ר"ע? מפני שעברתי על כל מצות התורה. אמר לו: כלום שמעת מהממונים עליך אם יש לך תקנה להפטר מפורענות זו. אמר לו: שמעתי שהיו אומרים אלמלא שהיה למסכן זה בן שעומד בתוך הקהל ואומר קדיש, ו"ברכו את ה' המבורך", מיד היו פוטרם אותו מן העונש.

שאל אותו ר"ע על שם עירו ושער מקומו ולאחר חקירה ודרישה מצא ר"ע את בנו של האיש ההוא כשעודנו ערל ולא נימול. נטלו ר"ע ומל אותו והושיבו לפניו ללמדו תורה ולא היה מקבל תורה, עד שישב עליו ר"ע ארבעים יום בתענית והתפלל עליו, עד שיצאה בת קול ואמרה לר"ע שנתקבלה תפילתו. אז הלך ולימדו תורה וק"ש ותפלה וברכת המזון, והעמידו בתוך הקהל ואמר קדיש ו"ברכו את ה' המבורך" וענו הקהל אחריו. באותה שעה התירו את המת ופטרוהו מן הפורענות ובא לר"ע בחלום ואמר לו: רבי, תנוח דעתך בגן עדן כשם שהנחת דעתי והצלחתי מדינה של גיהינום.

[מס' כלה רבתי פ"ב וכן באור זרוע ח"ב סו"ס נ']

מסופר על ה"חפץ חיים" זצ"ל, שפעם הגיע אליו מכתב בדבר עיר הקרובה לראדין, שאין בה מקוה כהלכה וצריכים לבוא ולתקן זאת. כששמעו אנשי העיר שה"חפץ חיים" מתכונן להגיע אליהם יצאו מיד לתחנת הרכבת כדי לקבל את פניו. תוך זמן קצר יצא ה"חפץ חיים" לעיר ומיד בא לאסיפה של אנשי העיר ודרש בפניהם על גודל וחשיבות הענין של סידור ותיקון מקוה הטהרה.

כשאבוא לבין דין של מעלה- אמר ה"חפץ חיים" בתוך דבריו וישאלו אותי: ישראל מאיר, ישראל מאיר, הרי ידעת שבעיר הזאת אין מקוה ומה עשית למען זה? על כך אענה: ישראל מאיר הכהן מראדין בא לעיר הזאת ועורר את הקהל שלה על חומרת הענין ושמוטל על אנשי העיר לבנות מקוה בעירם ואם לא יבנו מקוה תהיה תביעה על כל אחד ואחד: יעקב, האם עשית די כדי שיהיה מקוה בעירך? משה האם עשית מה שאתה יכול כדי שיהיה מקוה בעירך...?

ה"חפץ חיים" לא הסתפק בזה, לאחר האסיפה קרא לפניו את אחד מאנשי העיר שהיה בעל בית חרושת לבגדים שפעל גם בשבתות, כשהוא מנמק זאת בכך שאי אפשר לכבות את הכבשן, כי אם מכבים אותו לשבת, לא יכלו לעבוד שם גם בימי ראשון ושני, עד שיתחמם כראוי.

פנה ה"חפץ חיים" לאותו יהודי ואמר לו: הכרתי את אביך, הייתי בחתונתו וגם הייתי בברית מילה שלך. אני איש זקן מאוד וכשאבוא לעולם האמת, בודאי יבוא אביך לשאול אותי לשלומך ומה ומה אמסור לו? תגיד לי אתה- שאל ה"חפץ חיים" כשהוא מתייפח בבכי מר ונורא- האם אספר לו, שאתה עובד בשבת? האם אוכל לגרום כה צער לאביך.

וה"חפץ חיים ממשיך בבכי מר, כיון שהוא יודע, שכאשר אדם נפטר ומשאייר אחריו צאצאים שאינם שומרים תורה ומצוות כמה האבא הזה מתייסר בשמים.

אותו יהודי שמע כך ומיד הבטיח לפרוש מאותו העסק, אבל החפץ חיים לא הסתפק בזה והאיץ בו שיעשה זאת מיד ועכשיו שמא היצר הרע יעכב בעדו.

אנו למדים כמה חשוב לאדם שלא יצער אביו בשמים ויעשה לו נחת רוח, שאביו שומע רואה ומרגיש הכל

(עולם הנצח פרק יג').

עוד מעשה על ה"חפץ חיים", כאשר בנו נפטר לבית עולמו, היה הרב מתעצב והלך לבית העלמין ללווית בנו, כאשר באו קרוביו איתו יחד לבית העלמין פרץ הרב בבכי מר ואמר: ריבונו של עולם נתת לי בן יקר! וכשהיה בחיי חיותו אהבתי אותו נורא, עד כדי כך שהאהבה שלי הייתה מחולקת, חצי אהבה כלפי הבן וחצי אהבה כלפייך ועכשיו ריבונו של עולם, כאשר לקחת את בני, כל האהבה שלי נתונה היא כלפייך ואין לי עוד למי לחלק אותה.

מעשה היה באדמו"ר אחד, שהיה מהלך בדרך ובאו אליו החסידים שלו לבשר לו בשורה, פנה הרב אליהם ושאל אותם, מה בשורה היום בפניכם?

אמרו לו, כבוד הרב אנו מאוד מצטערים, אבל שלחו אותנו לכשר לרב שבנו נפטר, מיד החל הרב מראה פנים עצובות לכמה רגעים ואולי מזיל איזו דמעה, לאחר כמה רגעים, התעשת הרב וחזר להבעת פניו הרגילות והמשיך לדרכו בכדי ללוות את בנו לקבורה. אחרי הלוייה באו לפני הרב החסידים ושאלו אותו: כבוד הרב מדוע פניך היו בתחילה עצובות, אמנם לאחר כמה רגעים נראה כאילו לא היה אצלך כלום? ענה הרב בחיוך ואמר: בני היקרים אספר לכם משל למה הדבר דומה.

היה איש אחד מהלך בדרכו באוויר הנעים ופתאום הגיע אדם אחד מאחוריו בשקט, בעוד שאותו אדם המהלך איננו שם לב אליו ולפתע נתן לו אותו אדם מכה חזקה אל תוך צוארו. מיד התרגז אותו אדם ואמר בליבו, יהיה מי שיהיה אותו אדם, אני חייב להחזיר לו גמולו בראשו ואכה אותו עד כדי זב דם.

והנה הוא מסתובב כדי להכות את אותו איש ולפלא, שאותו אדם לא היה אחר, מאשר אביו, מיד נרגע ואמר לו אבא, אם זה אתה שהכית אותי כך, סימן שזהו לטובתי ואין אתה חפץ ברעתי, מיד חיבקו ונישקו ואמר לו אבא אני אוהב אותך יותר מכולם.

כך- אמר להם האדמו"ר בתחילה קיבלתי מכה קשה מאוד- לשמוע שבני נפטר, אמנם אחרי כמה רגעים חשבתי קצת בליבי ואמרתי, הרי מי זה שעשה לי את המעשה הזה הלא זה "אבא", אבינו שבשמים. א"כ, אז כל מה שהוא עושה זה לטובתי ואין אני צריך לכעוס.

הרי לנו כיצד התייחסו חכמי ישראל אל פטירת קרוביהם, ודאי שאין אנו נמצאים במעלות רמות אלו, אבל ודאי, שאפשר לנו לקחת את המעט וללמוד שכל הנעשה בעולם הוא בהשגחה פרטית מאת הקדוש ברוך הוא ואל לנו להתעצב באבלות יתר על המידה.

שֵׁעַר הַתְּפִלוֹת (תְּפִילוֹ-אֶסֶר נְשׁוּמִי)

בשעה יציאת הנשמה אומרים:

**"שִׁמְעַי יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד"
"בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד"**

וְאֶהְבֵּת אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לֵבְבְךָ וּבְכָל-נַפְשֶׁךָ
וּבְכָל-מַאֲדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּךָ
הַיּוֹם עַל-לֵבְבְךָ: וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָהּ וּדְבַרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ
בְּבֵיתֶךָ וּבְלִכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ:
וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל-יָדֶךָ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ:
וּכְתַבְתָּם עַל-מְזוֹזוֹת בֵּיתֶךָ וּבְשַׁעֲרֶיךָ:

וְנָחַךְ יְהוָה תָּמִיד וְהִשְׁבִּיעַ בְּצַחְצְחוֹת נַפְשֶׁךָ. וְעֲצַמְתֶּיךָ
יִחְלִיין. וְהָיִיתָ כְּגֹן רֹוֹה וּכְמוֹצֵא מַיִם אֲשֶׁר לֹא-יִכָּזֵבוּ
מִמֶּיךָ:

יִגְדַל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח. נִמְצָא וְאִין עַת אֵל מְצִיאֹתוֹ.
אֶחָד וְאִין יְחִיד פִּיחֻדוֹ. נַעְלָם וְגַם אִין סוּף לְאַחַדוֹתוֹ.
אִין לוֹ דְמוּת הַגּוּף וְאִין לוֹ גּוּף. לֹא נַעֲרָה אֵלָיו קִדְשָׁתוֹ.
קִדְמוֹן לְכָל דְבָר אֲשֶׁר נִבְרָא. רֵאשׁוֹן וְאִין רֵאשִׁית
לְרֵאשִׁיתוֹ. הַגּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל נוֹצֵר. יוֹרֵה גְדֻלָּתוֹ
וּמְלָכוּתוֹ.

שָׁפַע נְבוֹאָתוֹ נִתְּנוּ. אֶל אַנְשֵׁי סִגְלָתוֹ וְתַפְאֲרָתוֹ.
לֹא קָם בְּיִשְׂרָאֵל כַּמֶּשֶׁה עוֹד. נָבִיא וּמַבִּיט אֶת
תְּמוֹנָתוֹ.

תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל. עַל-יַד נְבִיאֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ.
לֹא יַחְלִיף הָאֵל וְלֹא יִמִּיר. דָּתוֹ לְעוֹלָמִים לְוַלְתּוֹ.
צוּפָה וְיוֹדֵעַ סִתְּרֵינוּ. מִבֵּית לְסוֹף דְּבַר בְּקַדְמוֹתוֹ.
גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כַּמַּפְעֵלוֹ. נֹתֵן לְרָשָׁע רַע בְּרִשְׁעָתוֹ.
יִשְׁלַח לְקִיּוֹ (יִמְיוֹ) יָמִים מְשִׁיחֵנוּ. לְפָדוֹת מַחְבֵּי קִיּוֹ
יִשׁוּעָתוֹ.

מֵתִים יַחֲיֶה אֵל בְּרַב חֶסְדּוֹ. בְּרוּךְ עַד־עַד שֵׁם תִּהְלָתוֹ.
אֵלֶּה שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה עֲקָרִים. הֵן הֵם יְסוּד דַּת אֵל
וְתוֹרָתוֹ. תּוֹרַת מֹשֶׁה אֱמֶת וְנְבוֹאָתוֹ. בְּרוּךְ עַד־עַד שֵׁם
תִּהְלָתוֹ.

יְהוָה אֱמֶת וּמֹשֶׁה אֱמֶת וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת. בְּרוּךְ מִמִּית
וּמְחִיָּה. בְּיָדָהּ אֶפְקִיד רוּחִי פְדִיתָהּ אוֹתִי יְהוָה אֵל
אֱמֶת.

בשעת ההלוייה אומרים: (אפסי מיתו רפתא)
ויהי נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו
ומעשה ידינו כוננהו:
ישב בסתר עליון בצל שדי יתלונן: אמר ליהוה מחסי
ומצודתי אלהי אבטח-בו: כי הוא יצילך מפח יקויש

מדבר הזות: באברתו יסד לך ותחת-כנפיו תחסה צנה
 וסחרה אמתו: לא-תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם:
 מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרים: יפל מצדה
 אלה ורובה מימינה אליה לא יגש: רק בעיניה תביט
 ושלמת רשעים תראה: כי-אתה יהוה מחסי עליון שמת
 מעונה: לא-תאנה אליה רעה ונגע לא-יקרב באהלה:
 כי מלאכיו יצוה לך לשמרה בכל-דרכיה: על-כפים
 ישאונה פן-תגף באבן רגלה: על-שחל ופתן תדרה
 תרמס כפיר ותנין: כי בי חשק ואפלטוהו אשגבהו כי-
 ידע שמי: יקראני ואענהו עמו-אנכי בצרה אחלצהו
 ואכבדהו: ארה ימים אשביעהו ואראהו בישועתי:

ולאשה אומרים:

אשת-חיל מי ימצא ורחק מפנינים מכרה: בטח בה לב
 בעלה ושלל לא יחסר: גמלתהו טוב ולא-רע כל ימי
 חייה: דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה: היתה
 פאניות סוחר ממרחק תביא לחמה: ותקם בעוד לילה
 ותתן טרף לביתה וחק לנערתייה: זממה שדה ותקחהו
 מפרי כפיה נטעה פרם: חגרה בעוז מתניה ותאמין
 זרעותיה: טעמה כי-טוב סחרה לא-יכבה בלילה נרה:
 ידיה שלחה בפישור וכפיה תמכו פלה: כפה פרשה
 לעני וידיה שלחה לאביון: לא-תירא לביתה משלג
 כי כל-ביתה לבש שנים: מרבדים עשתה-לה שש

ואַרְגָּמָן לְבוּשָׁה: נוֹדַע בְּשַׁעֲרִים בַּעֲלָה בְּשִׁבְתּוֹ עִם-
 זְקֵנֵי-אֶרֶץ: סָדִין עֲשֵׂתָה וְתַמְכֵר וְחִגּוֹר נָתַנָּה לְכַנְעֲנֵי:
 עַז-וְהִדָּר לְבוּשָׁה וְתַשְׁחַק לַיּוֹם אַחֲרוֹן: פִּיהַּ פִּתְחָה
 בְּחֻכְמָה וְתוֹרַת-חֶסֶד עַל-לְשׁוֹנָה: צוֹפִיָּה הַלֵּיכוֹת בֵּיתָה
 וְלֶחֶם עֲצָלוֹת לֹא תֹאכַל: קָמוּ בְנֵיהּ וַיֹּאשְׁרוּהָ בַּעֲלָה
 וַיְהַלְלֶיהָ: רַבּוֹת בְּנוֹת עָשׂוּ חֵיל וְאַתְּ עָלִית עַל-כָּלָנָה:
 שָׁקַר הַחַן וְהַבֵּל הִיפִי אִשָּׁה יִרְאֵת-יְהוָה הִיא תִתְהַלֵּל:
 תִּנּוּ-לָהּ מִפְּרֵי יָדֶיהָ וַיְהַלְלוּהָ בְּשַׁעֲרִים מֵעֲשִׂיָּה

אָנָּה. בְּכַח גְּדֻלַּת יְמִינָהּ, תִּתִּיר צְרוּרָה: (אב"גית"ץ)
 קָבַל רֵגַת עֲמָהּ, שֶׁגִּבְנוּ, טַהֲרָנוּ נוֹרָא: (קר"עשט"ן)
 נֹא גִבּוֹר, דּוֹרְשֵׁי יְחֻדָּהּ, כְּכַבֵּת שְׁמֵרִם: (נג"ד יכ"ש)
 בְּרַכְּסָם טַהֲרִם, רַחֲמֵי צְדָקָתָהּ, תִּמְיֵד גְּמֻלָּם: (בט"ד
 צת"ג)

חֲסִין קְדוּשָׁה, בְּרַב טוֹבָהּ, נִהַל עֲדָתָהּ: (חק"ב טנ"ע)
 יְחִיד גֵּאָה, לְעֲמָהּ פָּנָה, זוֹכְרֵי קְדוּשָׁתָהּ: (יג"ל פז"ק)
 שׁוֹעֲתָנוּ קָבַל, וּשְׁמַע צַעֲקָתָנוּ, יוֹדַע תַּעֲלוּמוֹת:
 (שק"וצי"ת)

בְּרַכַת בַּיִת הָעֵלְמִין (בוֹרוּכֵי בַיִת הַחַיִּים)

כשלא היה בבית העלמין שלושים יום מברך (סי רזו נא
ביריגה הבית החיים)

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם
בְּדִין, וְזָן וּכְלָפַל אֶתְכֶם בְּדִין, וְהַמִּית אֶתְכֶם בְּדִין, וַיִּוֹדַע
מִסֵּפֶר כְּלַכְּכֶם בְּדִין, וְעַתִּיד לְהַחְזִיר וּלְהַחְיֹתְכֶם בְּדִין:
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מַחְיֵה הַמֵּתִים.

ומוסיפים:

אַתָּה גְּבוּר לְעוֹלָם, יְהוָה, מַחְיֵה מֵתִים אַתָּה, רַב
לְהוֹשִׁיעַ, מְכַלְפֵּל חַיִּים בְּחֶסֶד, מַחְיֵה מֵתִים בְּרַחֲמִים
רַבִּים, סוֹמֵךְ נוֹפְלִים, וְרוֹפֵא חוֹלִים, וּמְתִיר אֲסוּרִים,
וּמְקַיֵּם אַמוּנָתוֹ לִישְׁנֵי עֶפֶר, מִי כְמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי
דוֹמֵה לָךְ, מֶלֶךְ מַמִּית וּמַחְיֵה וּמְצַמִּיחַ יְשׁוּעָה, וְנֶאֱמָן
אַתָּה לְהַחְיֹת מֵתִים.

צדוק הדין

על מת שמתאבל עליו צריך לקרוע מעומד, ולפני שיקרע יברך:

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם.
דֵּין הָאֲמֶת:**

צָדִיק אַתָּה יְהוָה וַיֵּשֶׁר מִשְׁפָּטֶיךָ: צָדִיק יְהוָה בְּכָל-
דַּרְכָיו וְחִסִּיד בְּכָל-מַעֲשָׂיו: צִדְקָתְךָ צָדֵק לְעוֹלָם
וְתוֹרָתְךָ אֱמֶת: מִשְׁפָּטֶי-יְהוָה אֱמֶת צִדְקוֹ יַחְדָּו: בְּאִשֶּׁר
דָּבַר-מֶלֶךְ שְׁלֹטוֹן וּמִי יֹאמֶר-לוֹ מִה-תַּעֲשֶׂה: וְהוּא
בְּאֶחָד וּמִי יִשְׁכַּנּוּ וְנִפְשׁוּ אֹתָהּ וַיַּעַשׂ: הַצּוֹר תָּמִיד
פָּעֵלוֹ כִּי כָל-דַּרְכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֲמוּנָה וְאִין עוֹל צָדִיק
וַיֵּשֶׁר הוּא: דֵּין הָאֲמֶת. שׁוֹפֵט צָדֵק וְאֱמֶת. בְּרוּךְ דֵּין
הָאֲמֶת: כִּי כָל מִשְׁפָּטָיו צָדֵק וְאֱמֶת:

בְּלַע הַמּוֹת לְנֶצַח וּמַחָה אֲדָנִי יְהוָה דַּמְעָה מֵעַל כָּל-
פָּנִים וְחִרְפַת עֲמוֹ יִסִּיר מֵעַל כָּל-הָאָרֶץ כִּי יְהוָה דָּבַר:
יְחִיו מִתִּיהָ נְבִלָתִי יְקוּמוּן הַקִּיצוֹ וְרִנְנוּ שְׂכָנֵי עִפְרָיִם כִּי טַל
אוֹרֵת טֹלָה וְאָרֶץ רְפָאִים תְּפִיל: וְהוּא רַחוּם יִכְפַּר עוֹן
וְלֹא-יִשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אִפְסוֹ וְלֹא-יַעִיר כָּל-חַמְתּוֹ:
יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם-קָרְאָנוּ:
וְאוֹמְרִים: מִן הַשָּׁמַיִם תִּנְחַמוּ.

ביום צאתו מאבלות אומרים לו:
לא-יבוא עוד שמשך וירחך לא יאסף כי יהוה יהיה-
לך לאור עולם ושלמו ימי אבלך: וכתוב: "כִּאִישׁ אֲשֶׁר
אָמוּ תִנְחַמְנוּ בֶן אֲנֹכִי אֲנַחְמְכֶם וּבִירוּשָׁלַיִם תִּנְחַמְנוּ":

השִׁכְבָה לְאִישׁ:

לאדם גדול בחכמת התורה מתחילים כאן:
והחכמה מאין תמצא. ואי זה מקום בינה: אשרי
אדם מצא חכמה. ואדם יפיק תבונה: מה רב-טובה
אשר-צפנת ליראה. פעלת לחסים בה נגד בני אדם:
מה-יקר חסדה אלהים ובני אדם בצל כנפיה יחסיון:
ירון מדשן ביתך ונחל עדניה תשקם: יעלזו חסידים
בכבוד. ירננו על-משכבותם:

אשרי-איש ירא את-יהוה במצותיו חפץ מאד: טוב
שם משמן טוב. ויום המות מיום הולדו: סוף דבר
הכל נשמע. את-האלהים ירא ואת-מצותיו שמור
כי-זה כל-האדם: יעלזו חסידים בכבוד. ירננו על-
משכבותם: מנוחה נכונה בשיבה עליונה במעלות
קדושים וטהורים כזהר הרקיע מאירים ומזהירים
וחלוצין עצמים וכפרת אשמים והרחקת פשע והקרבת

ישע, וְחַמְלָה וְחַנּוּנָה מִלְּפָנֶי צוּר שׁוֹכֵן מְעוֹנָה, וְחוֹלֵקָא
 טָבָא. לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. שָׁם תִּהְיֶה מְנַת וּמְחִיצַת
 וַיִּשְׁבֶּת נֶפֶשׁ הַשֵּׁם הַטּוֹב הַמְּנוּחַ (פְּלוּנֵי בֶן פְּלוּנֵי)
 רוּחַ יְהוָה תְּנִיחֵנוּ כְּגֹן עֵדֶן. דְּאֵתְפֹטֵר מִן עֲלֵמָא הַדִּין.
 כְּרַעוּת אֱלֹהָא מְאֵרֵי שְׁמֵיָא וְאַרְעָא. מֶלֶךְ מַלְכֵי
 הַמְּלָכִים בְּרַחֲמֵי יְרַחֵם עָלֵינוּ, וַיְחַס וַיְחַמֵּל עָלֵינוּ. מֶלֶךְ
 מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמֵי יִסְתִּירֵהוּ בְּצֵל כְּנָפָיו וּבִסְתֵר
 אֶהְיֶה לְחַזוֹת בְּנַעַם יְהוָה וְלִבְקֹר בְּהִיכְלוֹ, וְלִקְוֵי הַיָּמִין
 יַעֲמִידֵהוּ, וּמְנַחֵל עֲדָנֵינוּ יִשְׁקֵהוּ, וַיִּצְרַר בְּצִרוֹר הַחַיִּים
 נִשְׁמָתוֹ, וַיִּשִׁים כְּבוֹד מְנוּחָתוֹ יְהוָה הוּא נִחְלָתוֹ, וַיִּלְוֵה
 אֲלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, וְעַל מִשְׁכְּבוֹ יִהְיֶה שְׁלוֹם, כְּדַכְתִּיב: יְבוֹא
 שְׁלוֹם יְנוּחוֹ עַל-מִשְׁכְּבוֹתֵם הַלַּיְלָה נִכְחוֹ: הוּא וְכָל-בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל הַשּׁוֹכְבִים עִמּוֹ, בְּכֹלֵל הַרְחָמִים וְהַסְּלִיחוֹת, וְכֵן
 יְהִי רְצוֹן וְנֹאמֵר אָמֵן.

הַשְּׁכֵבָה לְאִשָּׁה:

אִשֶּׁת-חַיִל מִי יִמְצָא, וְרַחֵק מִפְּנִינִים מִכְּרָה: שְׁקֹר
 הַחֹן וְהַבֵּל הַיָּפִי, אִשָּׁה יִרְאֵת-יְהוָה הִיא תִתְהַלָּל:
 תִּנּוּ-לָהּ מִפְּרֵי יָדֶיהָ, וַיְהַלְלוּהָ בְּשַׁעְרִים מְעֻשִׂיָּהּ:

רַחֲמֵנָא דְרַחֲמָנוּתָא דִּי לָהּ הִיא, וּבְמִימְרָה אֶתְבְּרִיא:
 עֲלֵמֵיָא עֲלֵמָא הַדִּין וְעֲלֵמָא דְאֵתִי, וּגְנוּ בַּהּ עֲדֻקְנוּיָת

וְחִסְדֵּינִיּוֹת דַּעְבָּדָן רַעִיּוֹתֶיהָ. וּבְמִימְרֶיהָ וּבִיקְרָהּ וּבִתְקַפָּהּ
 יֹאמֵר לְמִיֶּעַל קִדְמוֹתַי דַּכְרָן נַפְשׁ הָאִשָּׁה הַכְּבוֹדָה
 וְהַצְנוּעָה וְהַנְּכַבְדָּת מֶרֶת (פְּלוֹנִית בַּת פְּלוֹנִי) רוּחַ יְהוָה
 תְּנִיחָנָה כְּבֹן עֵדֹן. דְּאִתְפֹּטְרַת מִן עֲלָמָא הַדִּין. פְּרַעוֹת
 אֶלְהָא מְרָא שְׂמַיָּא וְאַרְעָא.
 הִיא וְכָל-בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הַשּׁוֹכְבוֹת עִמָּה. בְּכָלֵל הַרְחֻמִּים
 וְהַפְּלִיחוֹת. וְכֹן יְהִי רְצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן.

קדיש "דהוא עתיד לחדתא" (קדיש תרגומי)

(קדיש זה אומרים לאחר הקבורה, הבן על אביו)

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּה (אָמֵן). דְּהוּא עֵתִיד לְחַדְתָּא
 עֲלָמָא. וְלֹאֲחֵיָא מִתְּיָא. וְלִשְׁכַּלְלָא הֵיכְלָא, וְלִמְפָרְק
 חַיָּא. וְלִמְבַנָּא קַרְתָּא דִּירוּשָׁלַם. וְלִמְעַקֵּר פְּלַחְנָא
 דְּאֵלִילָיָא דְּמֵאַרְעָא. וְלֹאֲתַבָּא פְּלַחְנָא יְקִירָא דְּשְׂמַיָּא
 לְהַדְרָה וְזִוְיָה וְיִקְרָה. וְיַצְמַח פּוּרְקָנָהּ וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ
 (אָמֵן). בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל
 בַּעֲגָלָא וּבְזִמְן קָרִיב וְאָמְרוּ אָמֵן (אָמֵן). יְהִי שְׁמֵהּ
 רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעֵלְמֵי עֲלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח
 וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרֻמֵּם וְיִתְנַשֵּׂא. וְיִתְהַדֵּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל
 שְׁמֵהּ דְּקִדְשָׁא בְּרִיָּהּ הוּא (אָמֵן). לְעֵלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא
 שִׁירָתָא תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא דְּאִמִּירָן בְּעֲלָמָא וְאָמְרוּ
 אָמֵן (אָמֵן). תַּתְּפִּילֵי חַרְבָּא. וּכְפָנָא. וּמוֹתָנָא. וּמְרַעִין

בִּישׁוּן יַעֲדֵי מִנָּנָא וּמִנְכוּן וּמַעַל עִמָּה יִשְׂרָאֵל. וְאָמְרוּ
אָמֵן (אָמֵן). יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׂמַיָּא. חַיִּים וְשָׁבַע
וַיְשׁוּעָה וְנַחְמָה וְשִׁיזְבָּה וְרַפּוּאָה וְגֵאֲלָה וְסִלְיָהּ וְכַפְרָה
וְרוּחַ וְהַצְלָה לָנוּ וְלְכָל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן (אָמֵן).
עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו. הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עֲלֵינוּ
וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן (אָמֵן).

קדיש על ישראל

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא (אָמֵן). בְּעֲלָמָא דִּי בְּרָא
כְּרַעֲוִיתָהּ וַיְמַלִּיךָ מַלְכוּתָהּ וַיַּצְמַח פְּרָקְנָהּ וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ
(אָמֵן). בְּחַיִּיכוּן וּבְיוֹמֵיכוּן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל
בְּעֲגָלָא וּבְזִמְנוֹן קָרִיב וְאָמְרוּ אָמֵן (אָמֵן). יְהֵא שְׁמֵהּ
רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעֲלָמֵי עֲלָמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח.
וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרוֹמֵם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל
שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא (אָמֵן). לְעֲלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא
שִׁירְתָּא תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחְמְתָּא דְאִמְרוּן בְּעֲלָמָא וְאָמְרוּ
אָמֵן (אָמֵן). עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבְּנָן וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל
כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן דְּעַסְקִין בְּאוֹרֵיתָא קֻדְשָׁתָא
דִּי בְּאַתְרָא הַדִּין וְדִי בְּכָל אֶתְרָא וְאַתְרָא. יְהֵא לָנָא וְלָהוֹן
וְלָכוּן חֵנָא וְחֶסְדָּא וְרַחֲמָה מִן קִדְּם מֵאֵרֵי שְׂמַיָּא וְאַרְעָא
וְאָמְרוּ אָמֵן (אָמֵן). יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׂמַיָּא חַיִּים
וְשָׁבַע וַיְשׁוּעָה וְנַחְמָה וְשִׁיזְבָּה וְרַפּוּאָה וְגֵאֲלָה וְסִלְיָהּ

וּכְפָרָה וְרוּחַ וְהִצְלָה לָנוּ וְלְכָל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ
אָמֵן (אָמֵן). עוֹשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה
שְׁלוֹם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ אָמֵן (אָמֵן).

בַּאֲזַר הַקָּדִישׁ (תְּרִגְזִי קָדִישׁ)

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ הַגָּדוֹל (אָמֵן). בְּעוֹלָם אֲשֶׁר בָּרָא
כְּרֻצוֹנוֹ, וַיְמַלִּיךְ (אֵת) מַלְכוּתוֹ, וַיַּצְמִיחַ (אֵת) יְשׁוּעָתוֹ,
וַיִּקְרַב (אֵת) מְשִׁיחוֹ, בְּחַיִּיכֶם וּבִימֵיכֶם וּבְחַיֵּי כָּל בֵּית
יִשְׂרָאֵל בְּמַהֲרָה וּבְזִמְנֵן קָרוֹב, וְאָמְרוּ: אָמֵן. (אָמֵן) יִהְיֶה
שְׁמוֹ הַגָּדוֹל מְבָרָךְ לְעוֹלָם וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים, יִתְבָּרַךְ
וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמַם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְהַדָּר וַיִּתְעַלֶּה
וַיִּתְהַלָּל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: (אָמֵן) לְמַעַלְהָ
מִכָּל הַבְּרָכוֹת הַשִּׁירוֹת הַתְּשֻׁבָחוֹת וְהַנְּחָמוֹת, הָאֲמִזּוֹרוֹת
בְּעוֹלָם, וְאָמְרוּ אָמֵן. (אָמֵן)

עַל יִשְׂרָאֵל, וְעַל רְבוּתֵינוּ, וְעַל תְּלַמִּידֵיהֶם וְעַל כָּל
תְּלַמִּידי תְּלַמִּידֵיהֶם שְׁעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה הַקָּדוּשָׁה, אֲשֶׁר
בְּמָקוֹם הַקָּדוֹשׁ הַזֶּה וְאֲשֶׁר בְּכָל מָקוֹם וּמְקוֹם, יְהִי לָהֶם
וְלָכֶם וְלָנוּ חַן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים מְלֻפְנֵי אֲדוֹן שָׁמַיִם וְאַרְצֵן
וְאָמְרוּ: אָמֵן. (אָמֵן) יְהִי שְׁלוֹם רַב מִן הַשָּׁמַיִם, חַיִּים
וְשָׂבַע וַיִּשְׁעָה וְנִחְמָה וְהִצְלָה וּרְפוּאָה וְגִאֲלָה וְסִלִּיחָה
וּכְפָרָה, וְרוּחַ וְהִצְלָה לָנוּ וְלְכָל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאָמְרוּ:
אָמֵן. (אָמֵן)

(הבורא יתברך) העושה שלום במרומו (בין המלאכים). הוא יעשה שלום עלינו (בנינו) ועל כל עמו ישראל, ואמר: אמן. (אמן)

תחנון על קברי הורים

תחנון על קבר האב: (לובו הקי גוברי בבא)
שְׁלוֹם עֲלֶיךָ אָדוֹנֵי אָבִי וּמֵרֵי הוֹדֵי זִיוֹ וְהַדְרִי. בְּשָׁלוֹם
יִנְחֶנּוּ עֲצֻמוֹתֶיךָ בְּקִבְרְךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְנִשְׁמָתְךָ הַזֹּבְאָה
לְחַיֵּי-עַד לְעוֹלָם הַבָּא: וַיְדַעְתִּי כִּי שָׁלוֹם אֶהְיֶה.
וּמַעֲלָה מַעֲלָה עֲלֶתְךָ נִשְׁמָתְךָ. יוֹשֶׁבֶת בְּסֵתֶר עֲלִיּוֹן.
וּבְצֵל שְׂדֵי תִתְלוֹנָן: אֵךְ אֲנִי. אֵיךְ אֲמַצָּא מְנוּחַ וּבִמָּה
אֶתְנַחֵם. כֹּל יְמֵיךָ בִּי נִטְפַלְתָּ. וְכֹל מַחְסוּרֵי הַיָּה לִּי עַל
יְדֶךָ. תְּמִיד הִטִּיבוֹת לִּי מִטּוֹבֶךָ. גַּם בַּתּוֹרָה הֵאָרַת אֶת
עֵינַי. וְלִמְצוֹת הַדְּרָכֶיךָ פָּעַמִּי. וּבַעֲבוּדַת ה' חִזַּקְתָּ אֶת
יְדַי. וּמִדְרָךְ הִרְעָה מִנְעִת אֶת רַגְלֵי:

וְעַתָּה הִלַּכְתָּ לִּי מְנַהֵיג וּנְשֹׂאֲרֵתִי אֲנִי לְבַד. וְאִין לִּי
עוֹד מְנַהֵל וְלֹא מוֹרֵה דַעְה: הֵה צְדִיק נֶאֱסַף וּבְנֵי נַעֲזִב:
עַל כֵּן הַיּוֹם יֵצְאֵתִי. וְלִמְקוֹם מְלוֹנֶה בְּאֵתִי. וְאֶשְׁתַּחֲוֶה
עַל קִבְרֶךָ. וְאֶשָּׂא עֵינַי לְאַלְהֵי מְרוֹם אֲשֶׁר לֹא הִשְׁוִיעָה
וּמְנוֹ הַנְּחֻמָּה. וְהוּא רַחוּם יוֹשִׁיעֵנִי. וּבַחֲסֵדוֹ יִרְפָּאֵנִי:
וְגַם אֶתְּךָ אָבִי תִסְעֵדֵנִי. וְעִמֹּד נָא הַתְּפַלֵּל בְּעַדִּי. וּבִקֵּשׁ
עָלַי רַחֲמִים מֵהָאֵל רוֹכֵב שְׁחָקִים. עַד כִּי בִקַּע כִּשְׁחַר

אורי. וארוכותי מהרה תצמיח.

אנא יהוה רבון העולמים. רפאני יהוה וארפא. הושיעני
ואושע. עשה עמי חסד למען שמך. אנא תנחמני ואל
תעזבני. ותהיה השגחתך עלי תמיד לטובה. ותצליח
אותי בכל עניני. ותן רוח וברכה במעשה ידי. והאר
עיני במצוותיך. ודבק לבי בתורתך. ואל תשלט בי יצר
הרע שלא אבוא לידי חטא. ותטע בלבי עצות טובות.
והפר כל עצת רעים מעלי. והצילנו מדין קשה ומבעל
דין קשה. ומעו פנים ומאדם רע ומחבר רע ומשכן
רע וממקרה רע. ומכל שעות רעות המתרגשות לבוא
לעולם. ותמלא מספר ימי בשלום ובמיטה טובה. ויהי
יום מיתתי כיום לדתי. שלא ימצא בי שום חטא ועוון
ואשמה ורשע. ותנוח נפשי בצרור החיים. ונקני כיום
הדין וצדקני במשפט. אנא יהוה תשמע קול תפלתני.
ותעשה את שאלתי ובקשתי ברחמיך הרבים. אמן:

וגם אתה מורי. אשר אתה מורשי לבבי. ימלא יהוה
כל משאלותיך. להעלות נשמתך כחפצה. ותשכן
בצל עדן אצל האבות הקדושים. הישרים והתמימים
והטהורים. ותזכה לעמוד לתחייה לגורלה הנעים בקין
הימים. אמן.

תַּחֲנֵה עַל קֶבֶר הָאָם: (לֹבֹו הָקִי גֹבְרָאֵי דְאָרְאֵי)
שְׁלוֹם לָךְ אִמִּי מוֹרְתִי. אֲשֶׁר טַפַּחְתְּ וּרְבִית אֹתִי.
וְנִצַּטְעַרְתְּ עָלַי בְּלִי שְׁעוֹר כַּפָּאָה וּכְבִפְזוּרִים וּכְרֵאִיוֹן.
וְנִטְפַלְתְּ בִּי כַּל יְמוֹה. וְכַל מַחְסוּרֵי הָיָה לִי מִיְדוּךְ. וְעַתָּה
מִיּוֹם אֲשֶׁר הִלַכְתְּ בְּדַרְךְ כַּל הָאָרְצִין לֹא נִשְׁאַרְהָ לִּי אוֹמֶנֶת
כְּמוֹךְ: כִּי בְכָל עֵת הַכִּנֵּת אֶת טוֹבֹתַי: וּבְרֵאוֹתַי אֶרְחֵי וְזוֹ
צַרְתִּי הִלַכְתִּי לְשִׁדָּה בּוֹכִים. עַד שִׁבְאַתִּי אֶל בֵּית אִמִּי
וְלַחְדַר הוֹרְתִי. וְהִנֵּה הִיא לֹיטָה בְּשִׁמְלָה. וְרוּחָה עֹלְתָה
לְמַעְלָה. וְאִמְרְתִי שְׁלוֹם לָךְ וְשְׁלוֹם לְמִנוּחַתְךָ וְשְׁלוֹם
לְנִשְׁמַתְךָ מִנְּשִׁים בְּאֵהֶל תְּבַרְךָ. וְתַמִּיד יֹאמֶר עֲלֶיךָ.
קוּמִי אוּרִי כִּי בָא אוֹרְךָ וּכְבוֹד יְהוָה עֲלֶיךָ יִזְרָה:

וְלִי אֲנִי עַבְדָּה. יְהִמוּ נָא עָלַי רַחֲמֶיךָ. לְהִתְפַּלֵּל בְּעַדִּי
אֶל יְהוָה. שִׁישְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵי. וְאִמְרִי אֲנָא נֹרָא
וְקָדוֹשׁ תִּרְבֶּה מַחִילְתֶּךָ. פִּשְׁעֵי לְסֹלַח תִּגְלַגַּל מִדוֹתֶיךָ.
יְחַנְּנִי מִשָּׁמַיִם בְּרַחֲמֶיךָ. עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמַרוֹמָיו. וְיִסְפִּיק
לִּי מִשָּׁמַיִם. בָּר וְלַחֵם וּמְזוֹן בְּרַחֲמֶיךָ. וְאֶל דְּמַעְתִּי אֶל
יְחַרְשׁ. בְּקֶרְאֵי מִן הַמַּצַּר כְּעֵנִי וְרִשׁ: יְחַנְּנִי וְיֹאמֶר פְּדֵעְהוּ
מִרְדַּת שָׁחַת. וְלֹא יִחְסַר לְחֶמּוֹ וְלֹא יָמוּת לְשָׁחַת.

וְיִזְכְּנִי לְרֵאוֹת בָּנִים וּבְנֵי בָנִים בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת
עוֹסְקִים. וְיִהְיוּ בְעָלֵי מִצְוֹת וְשֵׁם טוֹב וְצַדִּיקִים. מְכַל
עוֹזֵן וְאֲשַׁמָּה מְנַקִּים:

וְאֵת נִשְׁמַתָּךְ תִּשְׁכַּח בְּצַל עֵצִי עֵדֶן אֶצֶל הָאֲמָהוּת
הַיְשָׁרוֹת הַקְּדוּשׁוֹת וְהַטְּהוּרוֹת: וְתִזְכְּרֵי לַעֲמֹד לְתַחִיבָה
עִם שְׂאֵר נָשִׁים שְׂאֵנֹת וְחֹסִידִים וְחֹסִידוֹת בְּנוֹת עֲלֵיָהּ.
וְתַעֲמְדִי לְגוֹרְלָךְ לְקִוּי הַיָּמִין. כֵּן הָאֵל יְהוָה. אָמֵן:

בְּרַכַת הַפִּזּוֹן לְאַבְלִים (נֻבּוֹרִיךְ)

(כל המשתתפים בסעודה עם האבלים מברכים ברכת המזון של אבלים)

אם הם שלושה אומר המזמן: הֵב לָן וְנִבְרִיךְ לְמַלְכָּא
עֲלָאָה קְדִישָׁא:
ועונים: שָׁמַיִם.

המזמן: נְבָרְךְ (ואם יש עשרה אומרים: אֱלֹהֵינוּ) מְנַחֵם
אַבְלִים שְׂאֵכְלָנוּ מִשְׁלֹו:

המסובים: בְּרוּךְ (אֱלֹהֵינוּ) מְנַחֵם אַבְלִים שְׂאֵכְלָנוּ מִשְׁלֹו
וּבְטוֹבוֹ הַגְּדוֹל חַיֵּינוּ:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל הַזֶּן אוֹתָנוּ
וְאֵת הָעוֹלָם כְּלוֹ בְטוֹבוֹ. בְּחֵן. בְּחֶסֶד. בְּרוּחַ. וּבְרַחֲמִים
רַבִּים. נָתַן לָחֶם לְכָל-בָּשָׂר. כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ. וּבְטוֹבוֹ
הַגְּדוֹל תְּמִיד לֹא חָסַר לָנוּ וְאֵל יַחֲסֵר לָנוּ מְזוֹן תְּמִיד
לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הוּא אֵל זָן וּמְפָרֵנס לְכָל וְשִׁלַּחְנוּ עֲרוּךְ

לְכֹל וְהִתְקִין מַחְיָה וּמְזִין לְכֹל-בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא
בְּרַחֲמָיו וּבְרֹב חֶסְדָּיו כְּאֹמֵר, פִּתַּח אֶת-יָדְךָ וּמְשִׁיבַע
לְכֹל-חַי רֵצוֹן. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, הֵן אֵת הַכֹּל:

נִוְדָה לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאֲבוֹתֵינוּ
אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וּרְחֻבָּה, בְּרִית וְתוֹרָה, חַיִּים וּמְזִין.
עַל שֶׁהוֹצֵאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים,
וְעַל בְּרִיתְךָ שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׁרָנוּ, וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלַּמְדָתָנוּ,
וְעַל חֲסֵי רְצוֹנְךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ, וְעַל חַיִּים וּמְזִין שֶׁאַתָּה זֶן
וּמְפָרְסֵם אוֹתָנוּ:

(בחנוכה ובפורים מוסיפים: "ועל הנסים")

וְעַל הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים
אֶת שְׁמֶךָ כְּאֹמֵר וְאֶכְלָתָּ וְשִׁבַעְתָּ, וּבְרַכְתָּ אֶת-יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עַל-הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן-לָךְ, בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה, עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַמְּזִין: רַחֵם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ
וְעַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ, וְעַל הַר צִיּוֹן
מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ, וְעַל הַיְכָלְךָ, וְעַל מְעוֹנֶךָ, וְעַל דְּבִירְךָ,
וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו, אֲבִינוּ
רַעְנוּ זִוְגְנוּ, פָּרַנְסְנוּ, בִּלְכַלְנֵנוּ, הִרְוִיחֵנוּ, הִרְוַח לָנוּ מֵהֵרָה
מִכֹּל-צָרוֹתֵינוּ, וְנָא אֵל תִּצְרִיכֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְיָדֵי
מִתְּנוֹת בֶּשֶׁר וָדָם, וְלֹא לְיָדֵי הַלְּוָאָתָם, אֲלֵא לְיָדְךָ
הַמְּלֵאָה וְהַרְחֻבָּה, הַעֲשִׂירָה וְהַפְתִּיחָה, יְהִי רֵצוֹן שְׁלֵם
נְבוֹשׁ בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא נִפְלֵם לְעוֹלָם הַבָּא, וּמְלָכוֹת

בית דוד משיחה תחזירנה למקומה במהרה בימינו:

בשבת אומרים:

רצה והלצינו יהוה אלהינו במצותיה ובמצות יום השביעי.
השבת הגדול והקדוש הזה. כי יום גדול וקדוש הוא מלפניך.
נשבת בו וננוח בו ונתענג בו כמצות חקי רצונך. ואל תהי
צרה וגון ביום מנוחתנו. והראנו בנחמת ציון במהרה בימינו.
כי אתה הוא בעל הנחמות. והגם שאכלנו ושתינו חרבן ביתך
הגדול והקדוש לא שכחנו. אל תשכחנו לנצח ואל תזנחנו
לעד כי אל מלך גדול וקדוש אתה:

בראש חודש אומרים:

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא יגיע יראה ורצה.
ישמע יפקד יזכר זכרוננו וזכרון אבותינו. וזרון ירושלים
עירך. וזכרון משיח בן דוד עבדך. וזכרון כל עמה בית ישראל
לפניה לפליטה לטובה. לחן לחסד ולרחמים. לחיים טובים
ולשלום. ביום ראש החדש הזה. לרחם בו עלינו ולהושיענו.
זכרנו יהוה אלהינו בו לטובה. ופקדנו בו לברכה. והושיענו
בו לחיים טובים. בדבר ישועה ורחמים. חוס וחנו וחמול
ורחם עלינו. והושיענו כי אלהי עינינו. כי אל מלך חנון ורחום
אתה:

נחם יהוה אלהינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים
ואת האבלים המתאבלים באבל הזה. נחמם מאבלם

וְשִׂמְחָם מִיְגוֹנָם. כְּאִמּוֹר. כְּאִישׁ אֲשֶׁר אָמוּ תִּנְחַמְנוּ בְּן
אֲנֹכִי אֲנַחְמְכֶם וּבִירוּשָׁלַיִם תִּנְחַמוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
מִנְחָם צִיּוֹן בְּבָנֶיךָ יְרוּשָׁלַיִם אָמֵן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל אָבִינוּ
מֶלְכֵנוּ אֲדִירֵנוּ גּוֹאֲלֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב. הַמֶּלֶךְ הַחַי
הַטּוֹב וְהַמְּטִיב אֵל אִמֶּת שׁוֹפֵט בְּצֶדֶק לֹקֵחַ נַפְשׁוֹת
שְׁלֵיט בְּעוֹלָמוֹ לַעֲשׂוֹת כְּרִצּוֹנוֹ וְאֲנַחְנוּ עִמּוֹ וְעַבְדָּיו וְעַל
הַכֹּל אֲנַחְנוּ חִיבִים לְהוֹדוֹת לוֹ וּלְבָרְכוֹ. גּוֹדֵר פְּרָצוֹת
הוּא יְגַדֵּר אֶת הַפְּרָצָה הַזֹּאת מֵעֲלֵינוּ וּמֵעַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
בְּרַחֲמִים.

עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו
יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
וְאָמְרוּ אָמֵן:

טבלת הדורות

שם / מאורע	תאריך לידה / מאורע עברי מבריאת העולם	תאריך פטירה עברי מבריאת העולם	תאריך לועזי לידה ופטירה / מאורע לפני הספירה	גיל פטירה	ביאורים
בריאת העולם	כ"ה אדר		3760		
האדם הראשון	א' ניסן	930	3760-2830	930	ולו היו שני בנים ושלוש בנות.
נח	1056	2006	2704-1754	950	חי בדור המבול, ובנה את תיבת נח.
המבול בעולם	1656	190 ימים מבול ועוד 40 יום	2104		עונש שגזר ה' על אותו דור על עוונותיהם החמורים.
אברהם אבינו	1948	2123	1812-1637	175	הפיץ את אמונת ה' בעולם.
ברית מילה לאברהם	2047		1713		הנימול הראשון בעולם, ובגיל 99 היה כנימול.

שם / מאורע	תאריך לידה / מאורע עברי מבריאת העולם	תאריך פטירה עברי מבריאת העולם	תאריך לועזי לידה ופטירה / מאורע לפני הספירה	גול פטירה	ביאורים
שרה אמנו	1958	2085	1802-1675	127	אשת אברהם אבינו. ביום פטירתה אירע עקידת יצחק ולידת רבקה.
יצחק אבינו	2048	2228	1712-1532	180	בן אברהם ושרה, ומסר עצמו לעקדה.
עקידת יצחק	2085		1675		בגיל 37 בעקידה.
רבקה אמנו	2085	2207	1675-1553	כ-120 שנה	מאימותינו הקדושות.
חתונת יצחק עם רבקה	2088		1672		יצחק בן 40.
יעקב אבינו	2108	2255	1652-1505	147	אב שבטי ישראל.
לאה אמנו	2171	2216	1589-1544	45	רחל ולאה תאומות היו ונשות יעקב אבינו.
רחל אמנו	2171	2207	1589-1553	36	אימו של יוסף בצדיק ובנימין.
חתונת יעקב עם לאה ורחל	2192		1568		יעקב בן 84.
שנים עשר בני יעקב	2192	2329	1568-1431		שמהם יצאו כל עם ישראל, וכולם נפטרו ביום הולדתם, ושם אחותם דינה.

שם / מאורע	תאריך / לידה / מאורע עברי מבריאת העולם	תאריך פטירה עברי מבריאת העולם	תאריך לועזי לידה ופטירה / מאורע לפני הספירה	גיל פטירה	ביאורים
משה רבינו	2368	2488	1392-1272	120	רועה הנאמן של עם ישראל שהוציאם ממצרים לקבל התורה בהר סיני.
יציאת מצרים	2448		1312		עם ישראל היו משועבדים 210 שנים בארץ מצרים.
מתן תורה	ר' סיון. 2448		1312		50 יום לאחר יציאת מצרים.
בני ישראל במדבר	2448- 2488		1312-1272		40 שנה במדבר, וזכו לניסים גדולים.
אהרן הכהן	2365	2487	1395-1273	122	אחיו של משה רבינו. הכהן הגדול הראשון.
מרים הנביאה	2360	2487	1400-1273	127	אחות משה ואהרן שבזכותה היה באר מים במדבר.
כניסה לארץ ישראל	2488		1264		7 שנים מלחמת 31 המלכים.
יהושע בן נון	2406	2516	1354-1244	110	הנהיג את ישראל בכניסה לארץ ישראל.
תקופת השופטים	2516- 2881	מיהושע עד שאול המלך	1244-879		365 שנה.

שם / מאורע	תאריך לידה / מאורע עברי מבריאת העולם	תאריך פטירה עברי מבריאת העולם	תאריך לועזי לידה ופטירה / מאורע לפני הספירה	גיל פטירה	ביאורים
שאול המלך	2823	2884	937-876	61	המלך הראשון בעם ישראל בגיל 58.
דוד המלך	2854	2924	906-836	70	מלך אחרי שאול. 40 שנה מלך, מגיל 30, ומחבר התהילים.
שלמה המלך	2912	2964	848-796	52	בן דוד, ויורש מלכותו מגיל 12 ומלך 40 שנה.
בית המקדש הראשון	בניה 2928	חורבן 3338	832-422	410 שנה	נבנה ע"י שלמה המלך, בנייתו ערכה שבע שנים, והשתתפו בו 150 אלף איש.
גלות עשרת השבטים	3187-3205		573-555		3 גלויות במשך 18 שנה.
מלכות דריוש-מדי	3389		371		מלך שנה אחת, והעביר המלכות לחתנו כורש.
מלכות כורש-פרס	3390		370		מלך שלוש שנים מקוטעות.
מלכות אחשוורוש	3392-3406		368-354		נס פורים ע"י מרדכי ואסתר בשנת 3405 (355לועזי).

שם / מאורע	תאריך / לידה / מאורע עברי מבריאת העולם	תאריך פטירה עברי מבריאת העולם / לפני הספירה	גיל פטירה	ביאורים
בית המקדש השני	בניה 3408 חורבן 3828	352(לפני הספירה- 68 (אחרי הספירה)	משך 420	נבנה ע"י הורדוס 70 שנה לאחר חורבן הבית הראשון, וי"א שהוא רק שיפץ.
סוף הנבואה	3442	318		חגי, זכריה ומלאכי אחרוני הנביאים בעם ישראל. חז"ל מונים 48 נביאים מאברהם עד מלאכי הכתובים בתנ"ך.
מלכות יון	3622	138		בראשה עמד אלכסנדר מוקדון, יורשיו שלטו בארץ ישראל 180 שנה.
תקופת מלכות חשמונאים	3622-3725	138-36	102 שנה	אנטיוכוס הרשע גזר גזרות נגד היהדות, והחשמונאים ניצחו אותו, וזהו נס חנוכה.
תקופת הזוגות (צדיקים)	3560-3768	200 (לפני הספירה)-8 (אחרי הספירה)		מאנטיגנוס עד רבן יוחנן בן זכאי היו חמישה זוגות, ונקראו ע"ש שאחד היה נשיא והשני אב בית דין.
תנאים	3768-3948	8-168	160 שנה	מחכמי המשנה סה"כ הוזכרו במשנה 128 תנאים.

שם / מאורע	תאריך לידה / מאורע עברי מבריאת העולם	תאריך פטירה עברי מבריאת העולם	תאריך לועזי לידה ופטירה / מאורע לפני הספירה	גיל פטירה	ביאורים
רבי יהודה הנשיא	3880	3950	120-190	70	מחבר המשניות, והיה הראשון שכתב את התורה שבע"פ.
תקופת האמוראים	3948-4260		188-500	312 שנה	חיו בבבל (עירק) ובישראל, חכמי ישראל כונו בתואר רבי וחכמי בבל בתואר רב.
תלמוד ירושלמי	4161		401		ע"י רבי יוחנן האמורא.
חתימת תלמוד בבלי	4261		501		ערך אותה רב אשי, במשך 60 שנה, וסיימוהו בניו ותלמידיו, וכן רבינא.
סבוראים (מלשון הסבר)	4260-4349		500-589		מחכמי ישראל בתקופה שלאחר האמוראים בבבל, סבוראים מלשון הסבר.
גאונים	4349-4800		589-1040		נקראו ע"ש שהיו ראשי ישיבות בבבל.
ראשונים	4800-5275		1040-1515		מתלמידי הגאונים שגלו לארצות אירופה ואפריקה.

שם / מאורע	תאריך / לידה / מאורע עברי מבריאת העולם	תאריך פטירה עברי מבריאת העולם	תאריך לועזי לידה ופטירה / מאורע לפני הספירה	גיל פטירה	ביאורים
רבינו גרשום מאור הגולה	4720	4800	960-1040	נפטר בגיל 80	המנהיג הרוחני המפורסם של יהדות אשכנז. תיקן החרם שלא לשאת שתי נשים.
רש"י רבי שלמה יצחקי	4800	4865	1040-1105	נפטר בגיל 65	מפרש התורה שבכתב ובע"פ.
רבינו תם	4860	4931	1100-1171	נפטר בגיל 71	נכד רש"י והיה מגדולי בעלי התוס'.
הרמב"ם - רבי משה בן מימון	4898	4965	1138-1205	נפטר בגיל 67	בקי בכל חדרי התורה, ורופאו האישי של הסולטן צאלח' - אדין מלך מצרים.
רבי יהודה החסיד	4910	4977	1150-1217	נפטר בגיל 67	מחכמי אשכנז בעל ספר חסידים, וצוואת רבי יהודה החסיד.
תקופת אחרונים	החל מ-5252		1492		חכמי ישראל לפני גרוש ספרד ועד דורנו זה.
הרמ"ק - רבי משה קורדובירו.	5282	5330	1522-1570	נפטר בגיל 48	רבו של האריז"ל בשנתיים האחרונות לחייו.

שם / מאורע	תאריך לידה / מאורע עברי מבריאת העולם	תאריך פטירה עברי מבריאת העולם	לועזי לידה ופטירה / מאורע לפני הספירה	גיל פטירה	ביאורים
האר"י הקדוש רבי יצחק לוריא אשכנזי.	5294	5332	1534-1572	נפטר בגיל 38	גדול המקובלים, תלמידו המובהק היה רבי חיים ויטאל זצ"ל.
הרמ"א - רבי משה איסרליש.	5280	5332	1520-1572	נפטר בגיל 52	מגדולי פוסקי האשכנזים חיבר הגהות לשולחן ערוך.
רבי יוסף קארו	5248	5335	1488-1575		מחבר שולחן ערוך ובית יוסף.
רבי ישראל בעל שם טוב.	5470	5520	1710-1760	50	מייסד תורת החסידות, בעל מופתים גדולים ונוראים.
הרש"ש - רבי שלום שרעבי	5480	5542	1720-1782	62	רבן של המקובלים בדורו, ממשיך דרכו של האר"י.
רבי נחמן מברסלב	5532	5570	1772-1810	38	אדמו"ר בדור השני לחסידות, בן נכדתו של הבעש"ט, ומיסד חסידות ברסלב.
שדי חמד - רבי חזקיהו מדיני	5593	5665	1833-1905	72	רבה של חברון, וכיהן ג"כ בקרים שבקוקו.

שם / מאורע	תאריך / לידה / מאורע עברי מבריאת העולם	תאריך לועזי לידה ופטירה / מאורע לפני הספירה	גיל פטירה	ביאורים
בן איש חי - רבי יוסף חיים	5595	1835-1909	74	מגדולי הפוסקים והמקובלים בישראל היה חי בעיראק.
חפץ חיים - רבי ישראל מאיר הכהן	5599	1839-1933	94	גדול הדור בדורו מחבר המשנה ברורה שמירת לשון.
כף החיים רבי יעקב חיים סופר	5630	1870-1939	69	מקובל ופוסק היה חי בעיראק וירושלים.
רבי יעקב יצחקי- יעב"ץ	5606	1846-1917	71	אב"ד ורב ראשי לדרבנר שבקוקו. הקים בא"י ישוב באר יעקב. הנקראת על שמו.
רבי יחיאל סבי	5666	1959-1906	53	הרב הראשי לקובא שבקוקו. מסר נפשו למען עמו בהפצת יהדות.

תמונות
העדה הקווקזית

נובו חונדה ("חדר"), קובה, אורבאיז'אן, 1920 בקירוב

קמיע ועליו חקוקה נוסחת סגולה
דגסתאן, המאה ה-20, כסף

אבזם מחגורת אשה. הכתובת החקוקה: "זה כמר של נקדימו בן עובדיה שתיקן לאשתו סרח בת לאה שנת תרע"ג".

קמיע לפריון ועליו חקוקה נוסחת סגולה בעברית המאה ה-20. כסף

קמיע מתוך "סגולות, קמעות, גורלות",
 כתב-יד מאת ראובן בן אברהם משה קובה, אורכאגיץ.

רבני קווקז: מימין לשמאל: רבי יחיאל סבי, רבי גרשום
מזרחי, רבי בעז, רבי סימנדרו ורבי חנוכה.

ראשי הנצרות והאיסלם חולקים כבוד בלוויית הרב רבי יחיאל סבי
בתאריך: י"ח אדר ב' תשי"ט (1959)

לוויית רב סימנדו ובראש רבי יחיאל סבי (בקו שנת 1951)

חתונה בקובה שבקוקז בסוף המאה ה-19

יוצאי הקוקז אומרים קדיש בהר הזיתים, ירושלים 1906.

חג הפסח לפי המסורת. סוף המאה ה-19

נס ההצלה בקובה שנת תצ"ד (1734).
כשביקש השר נדיר שעה לערוף ראשו של חכם שהיה
שקוע בלימוד בספר וחרבו נעצרה בספר זה. נבהל אותו
השר והניח לכל היהודים בקובה.

הנחת אבן פינה (בינה בורו) שנת 1958 בעיר קובה שבקווקז.

מגש ובלי מילה, קובה, אזרבייג'אן, שנות החמישים של המאה ה-20,
כסף, אמיל נירוסטה

מעיל תינוק לבריית-מילה, אזרבייג'אן, המאה ה-20, אריג כותנה

וזהיו עיניך רואות את מוריך

רבני קווקז

הרב גרשון בן הרב ראובן זצ"ל
מקוסר (1815-1891)

הרב יצחק בן הרב גרשון זצ"ל
מבכו (1851-1929)

הרב סבגיל רובינוב זצ"ל מבכו

הרב שילט בן הרב הלל זצ"ל
מקובה (1908-1989)

הרב בנימין יוסף נפתלי זצ"ל
מקובה גובוי נימז (1860-1928)

הרב מורכי אבשלום זצ"ל
מדרבנת גובוי נימז (1850-1925)

הרב סימן-טוב בן הרב אהרן
זצ"ל מקובה ובקו (1893-1958)

הרב גרשון בן הרב יצחק זצ"ל
מבקו (1900-1973)

הרב אברהם בן נחום זצ"ל
מדרבנות (1893-1963)

הרב נח בן הרב אברהם זצ"ל
מקובה (1912-1994)

הרב חנוכה בן הרב מנשה
זצ"ל מקובה ובקו (1906-1982)

הרב יפיאל בן אושר זצ"ל
מקובה ומנלצ'יק (1913-1993)

הרב בובי בן יוסף זצ"ל
ממחז'קלה (1895-1991)

הרב חנוך בן יודרליב זצ"ל
ממחז'קלה (1890-1957)

הרב בעז בן הרב יהודה זצ"ל
מבקו (1902-1994)

הרב יהודה יהושע זצ"ל
מדרבנות (1875-1943)

הרב אהרן בן מתתיהו זצ"ל
מקובה (1881-1937)

הרב שלום בן יחזקאל זצ"ל
מקובה (1908-1982)

הרב דניאל גלעדוב זצ"ל
מדרבנות (1870-1943)

הרב יוסף בן הרב דניאל זצ"ל
מדרבנות (1907-1992)

הרב יעקב גבריאל בן יחיאל
זצ"ל מנלצ'יק (1900)

הרב יונה זצ"ל מקובה
(1888-1935)

הרב יענגיל בן הרב שלום זצ"ל
מקובה ובקו (1864-1937)

הרב משה בן הרב יצחק זצ"ל
מקובה ובקו (1861-1941)

הרב רחמים בן הרב סבניגל
זצ"ל מקובה (1893-1955)

רבי אלעזר בן יוסף
מקובה (1879-1963)

הרב בנימין בן הרב יענגיל
זצ"ל מקובה ובקו (1900-1968)

הרב בנימין בן עובדיה זצ"ל
מפטיגורסקי (1897-1967)

הרב עקיבא בן דוד זצ"ל
מבוינסקי (1899-1980)

הרב אפרים בן ראובן זצ"ל
מבקו (1880-1956)

הרב דוד בן מרדכי זצ"ל
מדרבנת (1870-1946)

הרב שומי בן שמואל בוגי
זצ"ל מקובה (1868-1964)

הרב ישראל בן מישאל זצ"ל
מדרבנת (1909-1976)

הרב זבולון בן הרב אליהו זצ"ל
מדרבנת (1888-1957)

הרב יחיאל סבי זצ"ל מקובה   הרב ששון בן הרב ישראל זצ"ל   הרב יעקב בן הרב יצחק זצ"ל

מדרבנת (1846-1917)

מקובה (1877-1963)

(1906-1959)

ספר מנהגי קווקז מטרתו להעניק לאדם טעם והבנה למאורעות אשר עובר האדם בחייו. כגון: לידה, ברית, בר מצווה, חתונה וכדומה; בתוספת מנהגים מעדתנו הקדושה ומקורם ביהדות. בכדי שידעו העם ללכת בדרך הישר והטוב בעיני אלוקים ואדם.

הרב ניכ נסתלייב שליט"א יליד ארץ ישראל, למד בתלמוד תורה משחר ילדותו בישיבות הקדושות "תומכי תמימים" ו"ישיבת ב"ש". בוגר הישיבה הגבוהה "שערי ציון" בני-ברק וכולל הוראה "בית יוסף" חיפה. בשנת תשנ"ה (1995) שימש כרב ומורה דרך בקובה ובבאקו שבקווקז. בשנת תש"ס (2000) נבחר לרב "המרכז הרוחני ברוך מרדכי". בשנת תשס"ט (2009) הוכתר לרב הראשי לעדה הקווקזית העולמית ("היהודים ההרריים"). בשנת תשע"ב (2011) ייסד את המועצה הרוחנית ליהדות קווקז ברחבי תבל.